

ตำนานพระธาตุและตำนานเมือง นครศรีธรรมราช

กรมศิลปากร
พิมพ์เผยแพร่พุทธศักราช ๒๕๖๐

ตำนานพระธาตุและตำนานเมือง นครศรีธรรมราช

กรมศิลปากร

พิมพ์เผยแพร่พุทธศักราช ๒๕๖๐

ตำนานพระธาตุและตำนานเมืองนครศรีธรรมราช

รวบรวมพิมพ์ครั้งแรก พุทธศักราช ๒๕๖๐ จำนวน ๑,๐๐๐ เล่ม

ลิขสิทธิ์ของกรมศิลปากร

ราคา ๑๓๐ บาท

ข้อมูลทางบรรณานุกรมของสำนักหอสมุดแห่งชาติ

National Library of Thailand Cataloging in Publication Data

กรมศิลปากร.

ตำนานพระธาตุและตำนานเมืองนครศรีธรรมราช.— กรุงเทพฯ : กรมศิลปากร, ๒๕๖๐.
๑๔๒ หน้า.

๑. พระธาตุ. ๒. นครศรีธรรมราช—ประวัติศาสตร์. I. ชื่อเรื่อง.

๒๕๔.๓๑๒๑

ISBN 978-616-283-317-5

ที่ปรึกษา

นายอนันต์ ชูโชติ

อธิบดีกรมศิลปากร

นายชจร มุกมิกคำ

รองอธิบดีกรมศิลปากร

นายพิเศษ เจียจันทร์พงษ์

ผู้เชี่ยวชาญด้านโบราณคดี ผู้ทรงคุณวุฒิกรมศิลปากร

นายเทิม มิเต็ม

ผู้เชี่ยวชาญด้านภาษาตะวันออก ผู้ทรงคุณวุฒิกรมศิลปากร

นายเกษียร มะปะโม

ผู้เชี่ยวชาญด้านภาษาโบราณ ผู้ทรงคุณวุฒิกรมศิลปากร

นางสาวอรสรา สายบัว

ผู้อำนวยการสำนักวรรณกรรมและประวัติศาสตร์

นายธีระ แก้วประจันต์

ผู้เชี่ยวชาญเฉพาะด้านอักษรศาสตร์ (ประวัติศาสตร์
และจาริตประเพณี)

นางสาวอิสริย์ อธิเดช

หัวหน้ากลุ่มจาริตประเพณี สำนักวรรณกรรมและประวัติศาสตร์

บรรณาธิการ

นายบัณฑิต ลีวัชชัย

นักอักษรศาสตร์ชำนาญการพิเศษ

บรรณาธิการผู้ช่วย

นายทัตพล พูลสุวรรณ

นักอักษรศาสตร์ปฏิบัติการ

ศิลปินกรม

นายวุฒิ กุศลวัฒน์, นายดุลยวิทย์ วุฒิสาร

พิมพ์ที่ : ห้างหุ้นส่วนจำกัด อรุณการพิมพ์

โทร. ๐ ๒๒๘๒ ๖๐๓๓-๔ โทรสาร ๐ ๒๒๘๐ ๒๑๘๗-๘

คำนำ

พระบรมธาตุนครศรีธรรมราช เป็นพระมหาสถูปขนาดใหญ่ที่สุดในภาคใต้ของประเทศไทย เป็นที่รวมศรัทธาของพุทธศาสนิกชนโดยเฉพาะชาวปักษ์ใต้ เรื่องราวประวัติความสำคัญและความเป็นมาของพระบรมธาตุนั้น มีเรื่องราวปรากฏอยู่ในเอกสารทางประวัติศาสตร์ มีลักษณะเป็นตำนานสำคัญ ๓ เรื่อง คือ **ตำนานพระธาตุนครศรีธรรมราช** แต่งเป็นกลอนสวด ต้นฉบับสมเด็จเจ้าพระยาบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพทรงได้มาจากเมืองนครศรีธรรมราช พิมพ์เผยแพร่ครั้งแรกเมื่อ พ.ศ. ๒๔๒๐ **ตำนานพระธาตุเมืองนครศรีธรรมราช** ต้นฉบับเป็นหนังสือกระดาษฝรั่งเขียนด้วยเส้นหมึก ต้นฉบับเป็นสำเนาคัดจากหนังสือเก่า พิมพ์เผยแพร่ครั้งแรกเมื่อ พ.ศ. ๒๔๗๑ และ**ตำนานเมืองนครศรีธรรมราช** ต้นฉบับชำรุด เป็นสมุดไทยขาว เส้นหมึกดำ อักษรไทยย่อ พิมพ์เผยแพร่ครั้งแรก เมื่อ พ.ศ. ๒๔๘๑

กรมศิลปากรพิจารณาเห็นคุณค่าและความสำคัญของตำนานพระธาตุและตำนานเมืองนครศรีธรรมราช จึงมอบหมายให้นายบัณฑิต ลิวชัยชาญ นักอักษรศาสตร์ชำนาญการพิเศษ และนายทัตพล พูลสุวรรณ นักอักษรศาสตร์ปฏิบัติการ กลุ่มจาริตประเพณี สำนักวรรณกรรมและประวัติศาสตร์ ตรวจสอบชำระ จัดทำคำอธิบาย และนำเรื่องดังกล่าวมาพิมพ์ร่วมกันเป็นครั้งแรก ใช้ชื่อว่า **“ตำนานพระธาตุและตำนานเมืองนครศรีธรรมราช”**

การจัดพิมพ์ในครั้งนี้ นอกจากจะรวมตำนานพระธาตุนครศรีธรรมราช ทั้ง ๓ เรื่องเข้าไว้ด้วยกันแล้ว ยังได้เพิ่มเติมบทนำ เนื้อหาว่าด้วยที่มาและความหมายของตำนานพระธาตุและตำนานเมืองนครศรีธรรมราช ของนายพิเศษ เจียจันทรพงษ์ ผู้เชี่ยวชาญด้านโบราณคดี ผู้ทรงคุณวุฒิกรมศิลปากร ทำให้หนังสือมีเนื้อหาที่สมบูรณ์มากขึ้น กรมศิลปากรจึงขอขอบพระคุณมา ณ โอกาสนี้

กรมศิลปากร หวังว่า หนังสือ “ตำนานพระธาตุและตำนานเมือง
นครศรีธรรมราช” จะอำนวยประโยชน์ ต่อผู้สนใจด้านพุทธศาสนา วรรณคดี
ประวัติศาสตร์ โบราณคดี และจาริตประเพณีโดยทั่วกัน

(นายอนันต์ ชูโชติ)

อธิบดีกรมศิลปากร

สำนักวรรณกรรมและประวัติศาสตร์

มีนาคม ๒๕๖๐

สารบัญ

คำชี้แจง

หน้า
๖

บทนำ

๒๑

ตำนานพระธาตุเมืองนครศรีธรรมราช แต่งเป็นกลอนสวด

๕๑

 คำนำ (ฉบับพิมพ์ครั้งแรก)

๕๒

 สารบาณ (ฉบับพิมพ์ครั้งแรก)

๕๙

 ตำนานพระบรมธาตุเมืองนคร

๖๒

ตำนานพระธาตุเมืองนครศรีธรรมราช

๑๕๓

 คำนำ (ฉบับพิมพ์ครั้งแรก)

๑๕๔

 ตำนานพระธาตุเมืองนครศรีธรรมราช

๑๕๗

ตำนานเมืองนครศรีธรรมราช

๑๗๓

 คำนำ (ฉบับพิมพ์ครั้งแรก)

๑๗๔

 ตำนานเมืองนครศรีธรรมราช

๑๗๖

คำชี้แจง

บัณฑิต ลีวชัยชาญ*

หนังสือเรื่อง “ตำนานพระธาตุและตำนานเมืองนครศรีธรรมราช” ที่นำมารวบรวมพิมพ์ในครั้งนี้ประกอบด้วยเอกสาร ๓ เรื่อง คือ “ตำนานพระธาตุเมืองนครศรีธรรมราช แต่งเป็นกลอนสวด” “ตำนานพระธาตุเมืองนครศรีธรรมราช” และ “ตำนานเมืองนครศรีธรรมราช” ดังรายละเอียดของเอกสารแต่ละเรื่องดังนี้

๑. เอกสารเรื่อง ตำนานพระธาตุเมืองนครศรีธรรมราช แต่งเป็นกลอนสวด

เรื่อง “ตำนานพระธาตุเมืองนครศรีธรรมราช แต่งเป็นกลอนสวด” พิมพ์เผยแพร่ครั้งแรก เมื่อ พ.ศ. ๒๔๖๐ โดยสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้ายุคลทิฆัมพร กรมหลวงลพบุรีราเมศวร์^๑ เมื่อครั้งดำรงพระอิสริยยศ สมเด็จพระเจ้าน้องยาเธอ เจ้าฟ้ากรมขุนลพบุรีราเมศวร์ อุปราชมณฑลพิษณุโลกโปรดให้พิมพ์แจกในงานศพเจ้าจอมอัม ในรัชกาลที่ ๔ ที่เมืองนครศรีธรรมราช

* นักอักษรศาสตร์ชำนาญการพิเศษ กลุ่มจารีตประเพณี สำนักวรรณกรรมและประวัติศาสตร์

^๑ ทรงดำรงตำแหน่งข้าหลวงเทศาภิบาลมณฑลนครศรีธรรมราชระหว่าง พ.ศ. ๒๔๕๓

ภายหลังหนังสือเรื่องดังกล่าวพิมพ์เผยแพร่แล้ว แต่ไม่แพร่หลายเหมือนกับตำนานพระธาตุเมืองนครศรีธรรมราช และตำนานเมืองนครศรีธรรมราช มีทั้งพิมพ์เรื่องเดียว และรวมพิมพ์กับเรื่องอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องกับเมืองนครศรีธรรมราชเพียงไม่กี่ครั้งเท่านั้น เช่น

พ.ศ. ๒๔๙๐ ใช้ชื่อว่า “ตำนานพระบรมธาตุ และไหว้พระไตรลักษณ์ของจังหวัดนครศรีธรรมราช” เนื้อหาเริ่มต้นด้วย “เรื่องพระบรมธาตุ” ต่อด้วย “ตำรายาพญาแดง” และ “คำมัสการพระรัตนตรัย”

พ.ศ. ๒๕๐๔ ใช้ชื่อว่า “ตำนานพระบรมธาตุเมืองนครศรีธรรมราช กลอนสด” พิมพ์เป็นอนุสรณ์ในงานฌาปนกิจศพพระครูปลัดสง ธรรมโชโต เจ้าอาวาสวัดกระดังงา และผู้รักษาการแทนเจ้าคณะสงฆ์อำเภอขนอม ณ เมรุวัดกระดังงา ตำบลขนอม อำเภอขนอม จังหวัดนครศรีธรรมราช ๒๕ มิถุนายน พ.ศ. ๒๕๐๔

พ.ศ. ๒๕๑๐ ใช้ชื่อว่า “ตำนานพระบรมธาตุเมืองนคร” รวมอยู่ในหนังสือ “เรื่องเมืองนครศรีธรรมราช” เป็นเรื่องลำดับที่ ๒ จากเรื่องทั้งสิ้น ๔ เรื่อง^๑ พิมพ์เป็นอนุสรณ์ในงานฌาปนกิจศพนางตลับ จันทราทิพย์ ณ ฌาปนสถานกองทัพบก วัดโสมนัสวิหาร วันที่ ๑๙ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๑๐

^๑ เรื่องที่พิมพ์รวมเล่มในการจัดพิมพ์ครั้งนี้ ได้แก่ ๑. เรื่อง “นครศรีธรรมราช” ของตรี มาตยกุล ๒. เรื่อง “ตำนานเมืองนครศรีธรรมราช” ๓. เรื่อง “พงศาวดารเมืองนครศรีธรรมราช ของหลวงอนุสรณ์สิทธิกรรม (บัว ณ นคร)” ๔. เรื่อง “ตำนานพระบรมธาตุเมืองนคร” เรื่องลำดับที่ ๑ - ๓ นำมาจากหนังสือ “เรื่องเมืองนครศรีธรรมราช” ฉบับพิมพ์ พ.ศ. ๒๕๐๕ มารวมพิมพ์เป็นเล่มเดียวกับเรื่องในลำดับที่ ๔

ที่มาของตำนานพระธาตุเมืองนครศรีธรรมราช แต่งเป็นกลอนสวด

เรื่อง “ตำนานพระธาตุเมืองนครศรีธรรมราช แต่งเป็นกลอนสวด” เป็นวรรณกรรมท้องถิ่นภาคใต้ที่รู้จักกันในชื่อ “พระนิพนพานโสทร” เป็นวรรณกรรมที่ได้รับความนิยมอย่างแพร่หลายในจังหวัดนครศรีธรรมราช และจังหวัดใกล้เคียง เป็นวรรณกรรมลายลักษณ์อักษรที่มีการคัดลอกและแก้ไขเพิ่มเติมต่อ ๆ กันมาจึงมีหลายสำนวน

เมื่อ พ.ศ. ๒๕๓๕ จุฬาทิพย์ บุญฤทธิ์ ได้ศึกษาค้นคว้าเกี่ยวกับพระนิพนพานโสทร พบว่า ต้นฉบับสมุดข่อย (สมุดข่อย) เรื่อง พระนิพนพานโสทร ที่เก็บรวบรวมอยู่ในสถาบันทักษิณคดีศึกษา มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ศูนย์วัฒนธรรมภาคใต้ วิทยาลัยครูนครศรีธรรมราช ศูนย์วัฒนธรรมจังหวัดสุราษฎร์ธานี วิทยาลัยครูสุราษฎร์ธานี และศูนย์ศิลปวัฒนธรรม วิทยาลัยครูภูเก็ต รวมทั้งสิ้น ๓๐ ฉบับ มีที่มาจากแหล่งต่าง ๆ หลายจังหวัด ได้แก่ นครศรีธรรมราช สุราษฎร์ธานี สงขลา พังงา และภูเก็ต^๑

จุดประสงค์หลักของพระนิพนพานโสทรคือ การอธิบายเรื่องราวการก่อสร้างพระบรมธาตุ และการสร้างเมืองนครศรีธรรมราช โดยเชื่อมโยงกับพุทธประวัติ และเหตุการณ์สำคัญในคัมภีร์ต่าง ๆ โดยเฉพาะมหาปรินิพพานสูตรในพระไตรปิฎก คัมภีร์มหาวงศ์ และตำนานพระเชื้อวแก้ว จึงอาจเป็นสาเหตุให้การจัดพิมพ์หนังสือพระนิพนพานโสทรครั้งแรกเมื่อ พ.ศ. ๒๔๖๐ สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพจึงทรงให้ชื่อหนังสือที่จัดพิมพ์นี้ว่า “ตำนานพระธาตุเมืองนครศรีธรรมราช แต่งเป็นกลอนสวด”

^๑ ดูรายละเอียดใน จุฬาทิพย์ บุญฤทธิ์, การศึกษาวรรณกรรมท้องถิ่นภาคใต้ เรื่อง พระนิพนพานโสทร, ปริญญานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต วิชาเอกภาษาไทย, มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ สงขลา, ๒๕๓๕, หน้า ๑๑ - ๓๕

ต้นฉบับเรื่อง พระนิพนพานโสทร นี้ ศูนย์วัฒนธรรมภาคใต้ วิทยาลัย
ครุนครศรีธรรมราช ได้จัดพิมพ์เผยแพร่ เมื่อ พ.ศ. ๒๕๒๘ จำนวน ๔
สำนวน คือ หนังสือชุดวรรณกรรมปักษ์ใต้ อันดับ ๑๔ พระนิพนพานโสทร
ฉบับศูนย์วัฒนธรรม สำนวนที่ ๑ หนังสือชุดวรรณกรรมปักษ์ใต้ อันดับ ๑๕
พระนิพนพานโสทร ฉบับศูนย์วัฒนธรรม สำนวนที่ ๒ หนังสือชุดวรรณกรรม
ปักษ์ใต้ อันดับ ๑๖ พระนิพนพานโสทร ฉบับศูนย์วัฒนธรรม สำนวนที่ ๓
และหนังสือชุดวรรณกรรมปักษ์ใต้ อันดับ ๑๗ พระนิพนพานโสทร ฉบับ
ศูนย์วัฒนธรรม สำนวนที่ ๔

ต้นฉบับในหอสมุดแห่งชาติ

จากการตรวจสอบต้นฉบับสมุดไทยที่กลุ่มหนังสือตัวเขียนและจารึก
สำนักหอสมุดแห่งชาติ ได้พบหนังสือสมุดไทย หมวกวรรณคดี หมุกลอนสวด
ชื่อ “หนังสือธรรมโสก” เลขที่ ๑๗๓ มัดที่ ๒๑ ตู้ ๑๑๑ ชั้น ๖/๑ ประวัติ
ระบุว่า สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ ประทาน
พ.ศ. ๒๔๔๔

สมุดไทยดังกล่าวเป็นสมุดไทยขาว อักษรขอม - ไทย ภาษาบาลี - ไทย
เส้นดินสอ

อักษรขอมไทย ภาษาบาลี ใช้เขียนปณามคาถาในตอนต้นเรื่อง ส่วน
อักษรขอมไทย ภาษาไทยใช้เขียนกำกับในตอนต้นของรูปแบบคำประพันธ์
ในแต่ละตอน ได้แก่ “ยานี”, “ยานีแล”, “ราบ”, “ราบแล” และ “ฉบั้ง”
คำว่า “ยานี” หรือ “ยานีแล” หมายถึง กาพย์ยานี ๑๑ “ฉบั้ง” หมายถึง
กาพย์ฉบั้ง ๑๖ และ “ราบ” หรือ “ราบแล” ตรงกับ “กาพย์สุรางคนางค์”
ของภาคกลาง ซึ่งคำประพันธ์ชนิดนี้ภาคใต้เรียกว่า “ราบ”

เนื้อเรื่อง เขียนด้วยอักษรไทย ภาษาไทย

สมุดไทยเล่มดังกล่าวนี้ สันนิษฐานว่า น่าจะเป็นต้นฉบับที่สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพทรงได้มาจากเมืองนครศรีธรรมราช และได้นำมาพิมพ์เผยแพร่ตามความในพระนิพนธ์คำนำฉบับพิมพ์ครั้งแรก เพราะเนื้อความในสมุดไทยตรงกับเนื้อความในหนังสือพระบรมธาตุเมืองนครศรีธรรมราช แต่งเป็นกลอนสวด ฉบับพิมพ์เผยแพร่ครั้งแรกเมื่อ พ.ศ. ๒๔๖๐

“หนังสือธรรมโสก” ขึ้นต้นด้วยปณามคาถา “นโม ตสฺส ภควโต อรหโต สมฺมาสมฺพุทฺธสฺส” เขียนด้วย อักษรขอม ภาษาบาลี หลังจากนั้นจึงเขียนด้วยอักษรไทย ภาษาไทยบอกชื่อหนังสือและผู้เขียนว่า

“หนังสือธรรมโสก หัวตันและทารชิตันเป็นผู้เขียน อย่าได้นินทา แก่ตัวดิฉันเลยท่านเอ๋ย”

ต่อจากนั้นเป็นเนื้อเรื่องซึ่งเหมือนกับเนื้อเรื่องในหนังสือตำนานพระบรมธาตุเมืองนครศรีธรรมราช แต่งเป็นกลอนสวด ที่พิมพ์แจกในงานศพ เจ้าจอมอัม รัชกาลที่ ๔ ครั้งแรกเมื่อ พ.ศ. ๒๔๖๐ และได้รับการพิมพ์เผยแพร่อีกหลายครั้งดังที่กล่าวในข้างต้น

นอกจากนี้ ที่กลุ่มหนังสือตัวเขียนและจารึก สำนักหอสมุดแห่งชาติ กรมศิลปากร ยังมีต้นฉบับคำคัดสมุดฝรั่งเรื่อง “ตำนานพระธาตุเมืองนครศรีธรรมราช แต่งเป็นกาพย์ (กลอนสวด)” เลขที่ ๑๕๓ จำนวน ๘๐ แผ่น ตัวพิมพ์คัดจากการตรวจสอบพบว่าเป็นคำถ่ายถอดจากหนังสือสมุดไทย “หนังสือธรรมโสก” เลขที่ ๑๗๓ ที่สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ ประทานให้หอพระสมุดวชิรญาณ เมื่อ พ.ศ. ๒๔๔๙ สันนิษฐานว่าเป็นต้นฉบับที่ใช้ในการจัดพิมพ์หนังสือ “ตำนานพระธาตุเมืองนครศรีธรรมราช แต่งเป็นกลอนสวด” เมื่อ พ.ศ. ๒๔๖๐

“หนังสือธรรมโสก” ต้นฉบับสมุดไทยวรรณกรรมท้องถิ่นภาคใต้ที่ถ่ายทอดและพิมพ์เผยแพร่ในชื่อ “ตำนานพระธาตุเมืองนครศรีธรรมราช แต่งเปนกลอนสวด” เมื่อ พ.ศ. ๒๔๖๐ ส่วนใหญ่ได้ปรับเปลี่ยนเสียงของคำให้เป็นอย่างภาษาไทยกลางทั้งเสียงสระ รวมทั้งได้เพิ่มเสียงในพยางค์แรกที่ชาวได้นิยมตัดให้สั้นลง เช่น คำว่า “โพรก” ในต้นฉบับสมุดไทย หมายถึง พรุ่งนี้ ได้รับการถ่ายทอดเป็น “พฺรูก” ซึ่งคำว่า “พฺรูก” นี้ เป็นคำในภาษาไทยภาคกลาง พบในวรรณคดีต่าง ๆ เช่น ใน “มหาชาติคำหลวง” วรรณคดีสมัยอยุธยาตอนต้น ใช้น้ำ “พฺรูกนี้” หรือ “พฺรูกนี้เช้า” หมายถึง วันพรุ่งนี้ หรือ รุ่งขึ้น^๑ มีความหมายเช่นเดียวกับคำว่า “โพรก” ในภาษาไทยถิ่นใต้ที่ยังใช้กันในปัจจุบันว่า “ต่อโพรก” ส่วนในภาษาไทยภาคกลางเป็นคำโบราณไปแล้ว

อย่างไรก็ดี การถ่ายทอดคำบางคำจากต้นฉบับสมุดไทยเป็นภาษาไทยกลางมีความหมายไม่ตรงกับความหมายในภาษาไทยถิ่นใต้ เช่น

คำว่า “เห็นดู” ถ่ายทอดเป็น “เ็นดู” ในภาษาไทยถิ่นใต้ คำว่า “เห็นดู” หมายถึง “สงสาร” ซึ่งมีความหมายสอดคล้องกับเนื้อเรื่อง

คำว่า “เข้ายิก” ถ่ายทอดเป็น “ชยิก” ในภาษาไทยถิ่นใต้คำว่า “ยิก” หมายถึง “ไล่” ความหมายของ “เข้ายิก” จึงหมายถึง “เข้าไปไล่” ซึ่งมีความหมายสอดคล้องกับเนื้อเรื่อง

การตรวจสอบชำระ

การตรวจสอบชำระในครั้งนี้ ใช้ต้นฉบับพิมพ์เผยแพร่ครั้งแรกเมื่อ พ.ศ. ๒๔๖๐ ตรวจสอบชำระกับต้นฉบับสมุดไทย เรื่อง “หนังสือธรรมโสก”

^๑ ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรมศัพท์วรรณคดีไทยสมัยอยุธยา มหาชาติคำหลวง (กรุงเทพฯ : สหพันธ์, ๒๕๔๙), หน้า ๔๙๓.

หมวดวรรณคดี หมุกกลอนสวด เลขที่ ๑๗๓ มัดที่ ๒๑ ตั้ ๑๑๑ ขึ้น ๖/๑ ซึ่งทะเบียนประวัติในสมุดไทยฉบับดังกล่าว ระบุว่า สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ ประทานให้หอพระสมุดวชิรญาณ เมื่อ พ.ศ. ๒๔๔๙ จึงสันนิษฐานว่าเป็นต้นฉบับสมุดไทยที่สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ ทรงได้มาจากเมืองนครศรีธรรมราช และนำมาจัดพิมพ์เผยแพร่เมื่อ พ.ศ. ๒๔๖๐

การจัดพิมพ์เผยแพร่ในครั้งนี้ พิมพ์ตามอักขรวิธีต้นฉบับพิมพ์ครั้งแรกเมื่อ พ.ศ. ๒๔๖๐ แต่นำมาเรียงพิมพ์ใหม่ พร้อมทั้งได้จัดวรรคตอนและจัดย่อหน้าใหม่เพื่อให้สะดวกในการอ่าน พร้อมกันนี้ได้สำเนาคำนำฉบับพิมพ์ครั้งแรกมาไว้ตอนหน้าของเนื้อเรื่องอีกด้วย

ผู้ตรวจสอบชำระได้จัดทำเชิงอรรถเฉพาะในสาระสำคัญที่ฉบับจัดพิมพ์เผยแพร่ที่แตกต่างกับฉบับสมุดไทย ได้แก่ เนื้อความที่ต่างกััน และความหมายที่ต่างกัันเท่านั้น ส่วนการออกเสียงไม่ได้จัดทำเป็นเชิงอรรถไว้ เพราะวรรณกรรมเรื่องดังกล่าวเป็นวรรณกรรมของกวีชาวใต้ การออกเสียงจึงเป็นอย่างชาวใต้

๒. เอกสารเรื่อง ตำนานพระธาตุเมืองนครศรีธรรมราช

เรื่อง ตำนานพระธาตุนครศรีธรรมราชพิมพ์เผยแพร่ครั้งแรกเนื่องในงานปลงศพนางเทพนรินทร์ (สงวน อิศรางกูร ณ อยุธยา) เมื่อ พ.ศ. ๒๔๗๑

ภายหลังหนังสือเรื่องกล่าวได้รับการพิมพ์เผยแพร่อีกหลายครั้ง ทั้งพิมพ์เรื่องเดียว และรวมพิมพ์กับเรื่องอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องกับเมืองนครศรีธรรมราช เช่น

พ.ศ. ๒๔๘๑ พิมพ์จำหน่ายเพื่อเป็นทุนสำหรับใช้จ่ายในการบำรุงรักษาพระบรมธาตุ ใช้ชื่อว่า “ตำนานพระบรมธาตุ จังหวัดนครศรีธรรมราช ตามฉะบับกรมศิลปากร” เป็นการจัดพิมพ์ครั้งที่ ๒ ซึ่งจากคำนำทำให้ทราบว่

หนังสือตำนานพระบรมธาตุนี้เป็นที่นิยมของพุทธศาสนิกชนโดยทั่วไป จึงมีผู้พิมพ์ขายเพื่อประโยชน์ส่วนตัว การจัดพิมพ์ในครั้งนี้ วัดพระบรมธาตุได้พิมพ์เครื่องหมายวัดพระบรมธาตุไว้บนหน้าปก

พ.ศ. ๒๕๐๓ พิมพ์เป็นอนุสรณ์ในงานฌาปนกิจศพนางยุพิน ไตรภักดี ณ เมรุวัดมกุฏกษัตริยาราม วันที่ ๔ กันยายน พ.ศ. ๒๕๐๓

พ.ศ. ๒๕๐๕ พิมพ์รวมอยู่ในหนังสือ “รวมเรื่องเมืองนครศรีธรรมราช” เป็นเรื่องลำดับที่ ๔ จากทั้งหมด ๑๐ เรื่อง* พิมพ์เป็นอนุสรณ์ในงานพระราชทานเพลิงศพ พลเอก เจ้าพระยาบดินทรเดชาอนุชิต (แย้ม ณ นคร) ณ เมรุหน้าพลับพลาอิสริยาภรณ์ วัดเทพศิรินทราวาส ๒๗ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๐๕

หนังสือ “รวมเรื่องเมืองนครศรีธรรมราช” นับว่าเป็นหนังสือที่รวบรวมเอกสารประวัติศาสตร์ที่เกี่ยวข้องกับเมืองนครศรีธรรมราชครบถ้วนสมบูรณ์ที่สุดเป็นครั้งแรก และต้นฉบับการพิมพ์เผยแพร่ในครั้งนี้ได้ใช้เป็นต้นฉบับในการพิมพ์ครั้งต่อ ๆ มา บางครั้งเลือกพิมพ์เฉพาะ ๔ เรื่องบ้าง เลือกพิมพ์เฉพาะ ๓ เรื่อง และนำมาพิมพ์รวมกับเรื่อง “ตำนานพระบรมธาตุ

* เรื่องที่พิมพ์รวมเล่มในการจัดพิมพ์ครั้งนี้ ได้แก่ ๑. เรื่อง “นครศรีธรรมราช” ของตรี อมาตยกุล ๒. เรื่อง “ตำนานเมืองนครศรีธรรมราช” ๓. เรื่อง “พงศาวดารเมืองนครศรีธรรมราช ของหลวงอนุสรณ์สิทธิกรรม (บัว ณ นคร)” ๔. เรื่อง “ตำนานพระธาตุเมืองนครศรีธรรมราช” ๕. เรื่อง “ทำเนียบข้าราชการเมืองนครศรีธรรมราชครั้งรัชกาลที่ ๒” ๖. เรื่อง “พระประวัติสังเขปของพระเจ้านครศรีธรรมราช” ๗. เรื่อง “ตั้งเจ้าพระยานครศรีธรรมราช” ๘. เรื่อง “พระราชหัตถเลขาพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวพระราชทานไปยังพระองค์เจ้าปัทมราช ซึ่งเสด็จไปประทับที่เมืองนครศรีธรรมราช” ๙. เรื่อง “พระราชหัตถเลขาในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เรื่องเสด็จประพาสแหลมมลายู ร.ศ. ๑๑๗ (พ.ศ. ๒๔๔๑) ตอนเสด็จถึงเมืองนครศรีธรรมราช” ๑๐. เรื่อง “จดหมายเหตุ พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวเสด็จพระราชดำเนินเลียบมณฑลปักษ์ใต้ ตอนเสด็จถึงเมืองนครศรีธรรมราช” ของลักขี

นครศรีธรรมราช ฉบับกลอนสด” บ้าง ยังไม่พบหลักฐานว่ามีการพิมพ์ซ้ำครบทั้ง ๑๐ เรื่อง

พ.ศ. ๒๕๐๗ พิมพ์รวมอยู่ในหนังสือ “เมืองนครศรีธรรมราช” เป็นเรื่องลำดับที่ ๔ จากทั้งหมด ๔ เรื่อง^๑ เป็นอนุสรณ์ในงานพระราชทานเพลิงศพนายจรัส วิเศษธาร และฉาปนกิจศพ ด.ญ. เกษร บุญยะมาน

พ.ศ. ๒๕๑๐ พิมพ์รวมอยู่ในหนังสือ “ประชุมตำนานพระธาตุภาคที่ ๒” เป็นเรื่องลำดับที่ ๒ จากทั้งหมด ๔ เรื่อง^๒ เป็นอนุสรณ์ในงานพระราชทานเพลิงศพพันตำรวจโท สลับ เกียรติสุด ณ ฉาปนสถานกองทัพบก วัดโสมนัสวิหาร วันที่ ๒ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๑๐

พ.ศ. ๒๕๑๒ พิมพ์รวมอยู่ในหนังสือ “ตำนานพระธาตุเมืองนครศรีธรรมราช กับ พงศาวดารเมืองนครศรีธรรมราช ของหลวงอนุสรสิทธิกรรม (บัว ณ นคร) และพระประวัติสังเขปของพระเจ้าขัติยมโหฬารย์” เป็นเรื่องลำดับแรก จากทั้งหมด ๓ เรื่อง โดยนำชื่อเรื่องมาตั้งเป็นชื่อหนังสือพิมพ์เป็นอนุสรณ์ในงานฉาปนกิจศพนางพยุ้ง ณ นคร ณ เมรุวัดธาตุทอง พระโขนง วันที่ ๑๔ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๑๒

พ.ศ. ๒๕๑๓ พิมพ์รวมอยู่ในหนังสือ “ประชุมตำนานพระธาตุภาคที่ ๑ และภาคที่ ๒” เป็นเรื่องลำดับที่ ๘ จากทั้งหมด ๑๐ เรื่อง เป็นอนุสรณ์ในงานฉาปนกิจศพนางเอิบ อุมภิรมย์ ณ เมรุวัดมกุฏกษัตริยาราม วันที่ ๑๓ สิงหาคม พ.ศ. ๒๕๑๓

^๑ เรื่องที่พิมพ์รวมเล่มในการจัดพิมพ์ครั้งนี้ ได้แก่ ๑. เรื่อง “นครศรีธรรมราช” ของตรี อมาตยกุล ๒. เรื่อง “ตำนานเมืองนครศรีธรรมราช” ๓. เรื่อง “พงศาวดารเมืองนครศรีธรรมราช ของหลวงอนุสรสิทธิกรรม (บัว ณ นคร)” ๔. เรื่อง “ตำนานพระธาตุเมืองนครศรีธรรมราช”

^๒ เรื่องที่พิมพ์รวมเล่มในการจัดพิมพ์ครั้งนี้ ได้แก่ ๑. ตำนานพระธาตุพนม ๒. ตำนานพระธาตุเมืองนครศรีธรรมราช ๓. ตำนานพระธาตุดอยสุเทพ ๔. ตำนานพระธาตุแช่แห้ง เมืองน่าน

พ.ศ. ๒๕๑๗ พิมพ์รวมอยู่ในหนังสือ “เรื่องเมืองนครศรีธรรมราช” เป็นเรื่องลำดับที่ ๔ จากทั้งหมด ๖ เรื่อง^๑ พิมพ์เป็นอนุสรณ์ในงานพระราชทานเพลิงศพนายดิเรก ณ นคร ณ เมรุวัดศรีบุรีรัตนาราม (ปากเพรียว) ตำบลปากเพรียว อำเภอเมือง จังหวัดสระบุรี วันที่ ๒๐ เมษายน พ.ศ. ๒๕๑๗

จากการตรวจสอบที่กลุ่มหนังสือตัวเขียนและจารึก สำนักหอสมุดแห่งชาติ ยังไม่พบต้นฉบับสมุดไทยที่มีเนื้อหาตรงกับตำนานพระธาตุนครศรีธรรมราชฉบับพิมพ์ครั้งแรก พ.ศ. ๒๔๗๑ แต่พบสมุดไทยเรื่อง “ตำนานพระธาตุนครศรีธรรมราช” เลขที่ ๗๔ มัด ๘ ซึ่งในทะเบียนประวัติระบุว่า พระประมวลธรรักษ์ (ผูก) มอบให้เมื่อวันที่ ๓๑ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๔๗๑

สมุดไทยดังกล่าว เป็นสมุดไทยคำ อักษรไทย ภาษาไทย เส้นดินสอ ต้นฉบับบางตอนลบเลือน รายละเอียดของเนื้อความบางตอนแตกต่างกับฉบับพิมพ์ครั้งแรก เมื่อ พ.ศ. ๒๔๗๑ เช่น เริ่มเรื่องว่า “อาทิตันเดิมยังมีเมืองหลวงชื่อคันธบุรี แลพระยาผู้เสวยราชย์นั้นชื่อท้าวโกษีราช...” ซึ่งฉบับพิมพ์ครั้งแรก พ.ศ. ๒๔๗๑ ระบุชื่อเมืองว่า “เมืองทนต์บุรี” เป็นต้น

การจัดพิมพ์ในครั้งนี้ จึงพิมพ์ตามอักขรวิธีฉบับพิมพ์ครั้งแรก และได้เพิ่มเติมเชิงอรรถฉบับพิมพ์ พ.ศ. ๒๕๐๕ ซึ่งในวงเล็บตอนท้ายระบุว่าเพิ่มเติมในฉบับพิมพ์ พ.ศ. ๒๕๐๕ อีกทั้งการจัดพิมพ์ในครั้งนี้ ได้จัดวรรคตอนและย่อหน้าใหม่บางส่วนเพื่อให้สะดวกในการอ่าน พร้อมกันนี้ได้สำเนาคำนำฉบับพิมพ์ครั้งแรกมาไว้ตอนหน้าของเนื้อเรื่องอีกด้วย

^๑ เรื่องที่พิมพ์รวมเล่มในการจัดพิมพ์ครั้งนี้ได้แก่ ๑. เรื่อง “นครศรีธรรมราช” ของตรี อมาตยกุล ๒. เรื่อง “ตำนานเมืองนครศรีธรรมราช” ๓. เรื่อง “พงศาวดารเมืองนครศรีธรรมราช ของหลวงอนุสรสิทธิกรรม (บัว ณ นคร)” ๔. เรื่อง “ตำนานพระธาตุเมืองนครศรีธรรมราช” ๕. เรื่อง “พระประวัติสังเขปพระเจ้าขัติยราชขนิม สมมติมหาลวรัยพระเจ้านครศรีธรรมราช” ๖. เรื่อง “ตั้งเจ้าพระยานครศรีธรรมราช”

๓. เอกสารเรื่อง ตำนานเมืองนครศรีธรรมราช

เรื่อง “ตำนานเมืองนครศรีธรรมราช” พิมพ์เผยแพร่ครั้งแรกเพื่อเป็นที่ระลึกเนื่องในงานประชุมเพลิงศพนางสาวพร้อม ณ นคร ณ เมรุวัดมกุฏกษัตริยาราม วันที่ ๑๕ มีนาคม พ.ศ. ๒๔๘๑

ภายหลังหนังสือเรื่องกล่าวได้รับการพิมพ์เผยแพร่อีกหลายครั้ง ทั้งพิมพ์เรื่องเดียว และรวมพิมพ์กับเรื่องอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องกับเมืองนครศรีธรรมราช เช่น

พ.ศ. ๒๔๙๑ พิมพ์ในงานฌาปนกิจศพนายอาจิน ลิ้มปิจาติ

พ.ศ. ๒๕๐๐ พิมพ์เป็นบรรณาการในงานฌาปนกิจศพคุณเยี่ยม โกมารกุล ณ นคร

พ.ศ. ๒๕๐๕ พิมพ์รวมอยู่ในหนังสือ “รวมเรื่องเมืองนครศรีธรรมราช” เป็นเรื่องลำดับที่ ๒ จากทั้งหมด ๑๐ เรื่อง^๑ พิมพ์เป็นอนุสรณ์ในงานพระราชทานเพลิงศพ พลเอก เจ้าพระยาบดินทรเดชาฯ นุชิต (แย้ม ณ นคร) ณ เมรุหน้าพลับพลาอิสริยาภรณ์ วัดเทพศิรินทราวาส ๒๗ กุมภาพันธ์ ๒๕๐๕

พ.ศ. ๒๕๑๐ พิมพ์รวมอยู่ในหนังสือ “เรื่องเมืองนครศรีธรรมราช” เป็นเรื่องลำดับที่ ๒ จากทั้งหมด ๔ เรื่อง^๒ พิมพ์เป็นอนุสรณ์ในงานฌาปนกิจศพนางตลับ จันทราทิพย์ ณ ฌาปนสถานกองทัพบก วัดโสมนัสวิหาร วันที่ ๑๙ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๑๐

^๑ ดูรายละเอียดในเชิงอรรถที่ ๑ หน้า ๑๓

^๒ เรื่องที่พิมพ์รวมเล่มในการจัดพิมพ์ครั้งนี้ ได้แก่ ๑. เรื่อง “นครศรีธรรมราช” ของตรี อมาตยกุล ๒. เรื่อง “ตำนานเมืองนครศรีธรรมราช” ๓. เรื่อง “พงศาวดารเมืองนครศรีธรรมราช ของหลวงอนุสรสิทธิกรรม (บัว ณ นคร)” ๔. เรื่อง “ตำนานพระบรมธาตุเมืองนคร” แต่งเป็นกลอนสวด

พ.ศ. ๒๕๑๗ พิมพ์รวมอยู่ในหนังสือ “เรื่องเมืองนครศรีธรรมราช” เป็นเรื่องลำดับที่ ๒ จากทั้งหมด ๖ เรื่อง^๑ พิมพ์เป็นอนุสรณ์ในงานพระราชทานเพลิงศพนายติเรก ณ นคร ณ เมรุวัดศรีบุรีรัตนาราม (ปากเพรียว) ตำบลปากเพรียว อำเภอเมือง จังหวัดสระบุรี วันที่ ๒๐ เมษายน พ.ศ. ๒๕๑๗

จากการตรวจสอบที่กลุ่มหนังสือตัวเขียนและจารึก สำนักหอสมุดแห่งชาติ ยังไม่พบต้นฉบับสมุดไทย การจัดพิมพ์ในครั้งนี้ จึงพิมพ์ตามอักขรวิธีฉบับพิมพ์ครั้งแรก และได้เพิ่มเติมเชิงอรรถฉบับพิมพ์ พ.ศ. ๒๕๐๕ ซึ่งในวงเล็บตอนท้ายระบุว่า เพิ่มเติมในฉบับพิมพ์ พ.ศ. ๒๕๐๕ อีกทั้งการจัดพิมพ์ในครั้งนี้ ได้จัดวรรคตอนและย่อหน้าใหม่บางส่วนเพื่อให้สะดวกในการอ่าน พร้อมกันนี้ได้สำเนาสำเนาฉบับพิมพ์ครั้งแรกมาไว้ตอนหน้าของเนื้อเรื่องอีกด้วย

บรรณานุกรม

เอกสารตัวเขียน

“ตำนานพระธาตุเมืองนครศรีธรรมราช แต่งเป็นกาพย์ (กลอนสวด).”

หอสมุดแห่งชาติ. กระดาษฝรั่ง. อักษรไทย. ภาษาไทย. เส้นหมึก. ม.ป.ป. เลขที่ ๑๕๓. หมวดตำนาน.

“ตำนานพระธาตุนครศรีธรรมราช.” หอสมุดแห่งชาติ. หนังสือสมุดไทยดำ.

อักษรไทย. ภาษาไทย. เส้นดินสอ. ม.ป.ป. เลขที่ ๗๔. หมวดตำนาน.

^๑ ดูรายละเอียดในเชิงอรรถที่ ๑ หน้า ๑๕

“หนังสือธรรมโสก.” หอสมุดแห่งชาติ. หนังสือสมุดไทยขาว. อักษรขอม - ไทย.
ภาษาบาลี - ไทย. เส้นดินสอ. ม.ป.ป. เลขที่ ๑๗๓. หมวดวรรณคดี.
หมู่กาพย์ (กลอนสวด).

หนังสือ

จุฬาทิพย์ บุญฤทธิ์. การศึกษาวรรณกรรมท้องถิ่นภาคใต้ เรื่องพระนิพนพานโสทร.
ปริญญานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต วิชาเอกภาษาไทย,
มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ สงขลา, ๒๕๓๕.

นครศรีธรรมราช, วิทยาลัยครู. พระนิพนพานโสทร ฉบับศูนย์วัฒนธรรมภาค
ใต้ ส่วนวนที่ ๑ (ชุดวรรณกรรมปักยี่ใต้ อันดับ ๑๔). กรุงเทพฯ
: ศูนย์วัฒนธรรมภาคใต้ วิทยาลัยครูนครศรีธรรมราช และมูลนิธิ
โตโยต้าแห่งประเทศไทย, ๒๕๒๘.

. พระนิพนพานโสทร ฉบับศูนย์วัฒนธรรมภาคใต้ ส่วนวนที่ ๒
(ชุดวรรณกรรมปักยี่ใต้ อันดับ ๑๕). กรุงเทพฯ : ศูนย์วัฒนธรรม
ภาคใต้ วิทยาลัยครูนครศรีธรรมราช และมูลนิธิโตโยต้าแห่ง
ประเทศไทย, ๒๕๒๘.

. พระนิพนพานโสทร ฉบับศูนย์วัฒนธรรมภาคใต้ ส่วนวนที่ ๓
(ชุดวรรณกรรมปักยี่ใต้ อันดับ ๑๖). กรุงเทพฯ : ศูนย์วัฒนธรรม
ภาคใต้ วิทยาลัยครูนครศรีธรรมราช และมูลนิธิโตโยต้าแห่ง
ประเทศไทย, ๒๕๒๘.

. พระนิพนพานโสทร ฉบับศูนย์วัฒนธรรมภาคใต้ ส่วนวนที่ ๔
(ชุดวรรณกรรมปักยี่ใต้ อันดับ ๑๗). กรุงเทพฯ : ศูนย์วัฒนธรรม
ภาคใต้ วิทยาลัยครูนครศรีธรรมราช และมูลนิธิโตโยต้าแห่ง
ประเทศไทย, ๒๕๒๘.

พระมหาปุ่น. การศึกษาเปรียบเทียบหาปรีนิพพานสูตรกับพระนิพพานสูตร.
ปริญญานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย,
บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, ๒๕๕๕.

ราชบัณฑิตยสถาน. พจนานุกรมศัพท์วรรณคดีไทยสมัยอยุธยา มหาคา
คำหลวง. กรุงเทพฯ : สหพันธ์, ๒๕๔๙.

ราชบัณฑิตยสภา. ตำนานพระธาตุเมืองนครศรีธรรมราช. พระนคร : โรงพิมพ์
โสภณพิพรรฒธนากร, ๒๔๗๑. (หลวงเทพนรินทร์ (ม.ล. สำเนียง
อิสรางกูร ณ อยุธยา) พิมพ์ในงานปลงศพนางเทพนรินทร์ (สงวน
อิสรางกูร ณ อยุธยา) ผู้ภรรยา เมื่อปีมะโรง พ.ศ. ๒๔๗๑).

ศิลปากร, กรม. ตำนานพระธาตุเมืองนครศรีธรรมราช ม.ป.ท. : ๒๕๐๓.
(พิมพ์เป็นอนุสรณ์ในงานฌาปนกิจศพ นางยุพิน ไตรภักดิ์ ณ เมรุ
วัดมกุฏกษัตริยาราม ๔ กันยายน ๒๕๐๓).

. ตำนานพระธาตุเมืองนครศรีธรรมราชกลอนสวด. ม.ป.ท. : ๒๕๐๔.
(พิมพ์เป็นอนุสรณ์ในงาน ฌาปนกิจศพพระครูปลัดสง ธรรมโชโต
เจ้าอาวาสวัดกระดังงา และผู้รักษาการแทนเจ้าคณะสงฆ์ อำเภอย
ขนอม ณ เมรุวัดกระดังงา ตำบลขนอม อำเภอยขนอม จังหวัด
นครศรีธรรมราช ๒๕ มิถุนายน พ.ศ. ๒๕๐๔).

. ตำนานพระธาตุเมืองนครศรีธรรมราช กับ พงศาวดารเมือง
นครศรีธรรมราช ของหลวงอนุสรสิทธิกรม (บัว ณ นคร)
และพระประวัติของพระเจ้าชัยยราชนิคม สมมติไพลวรรย์.
พระนคร : โรงพิมพ์สุกศิลป์, ๒๕๑๒. (พิมพ์เป็นอนุสรณ์ในงาน
ฌาปนกิจศพนางพยุ่ง ณ นคร ณ เมรุวัดธาตุทอง พระโขนง
วันที่ ๑๔ ธันวาคม พุทธศักราช ๒๕๑๒).

. ตำนานพระบรมธาตุ จังหวัดนครศรีธรรมราช ตามฉบับ
หอสมุดแห่งชาติ. พิมพ์ครั้งที่ ๒. นครศรีธรรมราช : โรงพิมพ์
มิตรบำรุง, ๒๕๔๑.

ศิลปากร, กรม. **ตำนานเมืองนครศรีธรรมราช**. พระนคร : โรงพิมพ์ยัมศรี, ๒๔๘๑. (หลวงทำนุนิกรราษฎร์ พิมพ์เป็นที่ระลึกในงานประชุมเพลิงศพนางสาวพร้อม ณ นคร ณ เมรุวัดมกุฏกษัตริยาราม วันที่ ๑๕ มีนาคม พ.ศ. ๒๔๘๑).

_____. **ตำนานเมืองนครศรีธรรมราช**. พระนคร : โรงพิมพ์อักษรนิติ, ๒๔๙๑. (พิมพ์ในงานฌาปนกิจศพ นายอาจิน ลิ้มปิจาติ).

_____. **ตำนานเมืองนครศรีธรรมราช**. พระนคร : โรงพิมพ์พระจันทร์, ๒๕๐๐. (เจ้าภาพพิมพ์เป็นบรรณาธิการในงานฌาปนกิจศพคุณเยี่ยม โกมารกุล ณ นคร).

_____. **ประชุมตำนานพระธาตุ ภาคที่ ๑ และภาคที่ ๒**. ธนบุรี : โรงพิมพ์เจริญสิน, ๒๕๑๐. (พิมพ์เป็นอนุสรณ์ในงานฌาปนกิจศพ นางเอิบ อุมาริรมย์ ณ เมรุวัดมกุฏกษัตริยาราม วันที่ ๑๓ สิงหาคม ๒๕๑๓).

_____. **ประชุมตำนานพระธาตุ ภาคที่ ๒**. พระนคร : โรงพิมพ์พระจันทร์, ๒๕๑๐. (พิมพ์เป็นอนุสรณ์ในงานพระราชทานเพลิงศพพันตำรวจโท สลับ เกียรติสุด ณ ฌาปนสถานกองทัพบก วัดโสมนัสวิหาร วันที่ ๒ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๑๐).

_____. **รวมเรื่องเมืองนครศรีธรรมราช**. พระนคร : โรงพิมพ์รุ่งเรืองรัตน์, ๒๕๐๕. (พิมพ์เป็นอนุสรณ์ในงานพระราชทานเพลิงศพพลเอก เจ้าพระยาบดินทรเดชาฯ นิต (แยม ณ นคร) ณ เมรุ หน้าพลับพลาอิสริยาภรณ์ วันเทพศิรินทราวาส ๒๗ กุมภาพันธ์ ๒๕๐๕).

_____. **เรื่อง เมืองนครศรีธรรมราช**. พระนคร : โรงพิมพ์กรมการทหารสื่อสาร, ๒๕๑๐. (พิมพ์เป็นอนุสรณ์ในงานฌาปนกิจศพนางตลับ จันทราทิพย์ ณ ฌาปนสถานกองทัพบก วัดโสมนัสวิหาร วันที่ ๑๙ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๑๐).

บทนำ*

พิเศษ เจียจันทร์พงษ์**

พระธาตุนครศรีธรรมราชเป็นสถูปหรือเจดีย์ขนาดใหญ่ที่สุดในท้องที่ภาคใต้ของประเทศไทย ตั้งอยู่ภายในเมืองซึ่งมีภูมิประเทศเป็นสันทรายยาวจากทิศเหนือไปทิศใต้ โดยมีวัดพระธาตุนครศรีธรรมราชตั้งอยู่กลางเมือง มีอาณาบริเวณกว้างใหญ่กว่าวัดใด ๆ

ลักษณะโดยส่วนรวมของพระสถูปประกอบด้วยฐานบัวสี่เหลี่ยมจัตุรัสสูงใหญ่ มีบันไดทางขึ้นอยู่ด้านทิศเหนือสู่ลานประทักษิณ ซึ่งอยู่บนฐานบัวนี้บนลานประทักษิณเป็นที่ตั้งขององค์พระสถูปเป็นรูประฆังกลมสูงใหญ่ มีบัลลังก์สี่เหลี่ยมจัตุรัสและเสาด้าน ปล้องไฉนปลียอดเรียวแหลม

ทั้งสี่ด้านของฐานบัวทำเป็นรูปช้างปูนปั้นโผล่ออกมาครึ่งตัว สลับกับรูปเทวดานางฟ้าปูนปั้นเป็นระยะโดยรอบ ช้างที่โผล่ออกมาจากฐานครึ่งตัวนี้ให้ความหมายว่า เป็นช้างที่ร่วมกันแบกพระสถูปพระธาตุของพระพุทธองค์ไว้บนหลัง สถูปที่มีฐานช้างแบบนี้จึงควรเรียกว่า “ฐานช้างแบก” มากกว่า “ฐานช้างล้อม”

* ปรับปรุงจาก พิเศษ เจียจันทร์พงษ์, “ตำนานพระธาตุและเมืองนครศรีธรรมราช”, ใน ตำนาน (กรุงเทพฯ : มติชน, ๒๕๕๕), หน้า ๑๙๑ - ๒๑๖.

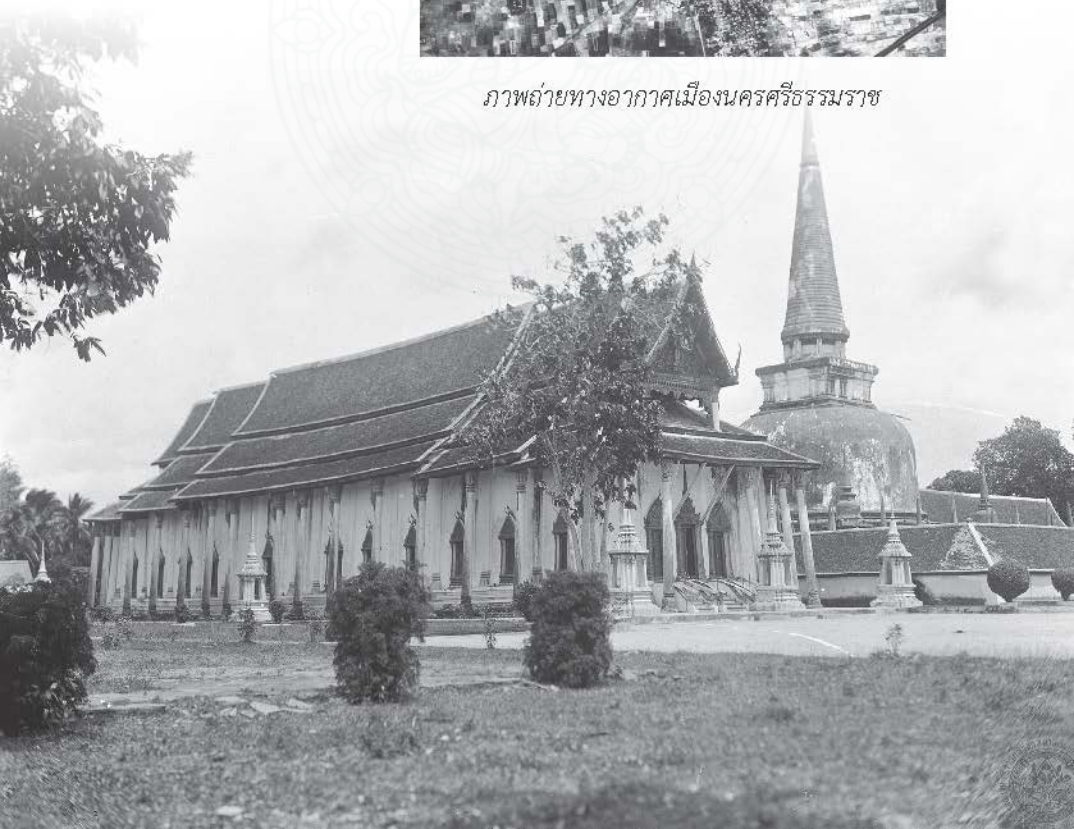
** ผู้เชี่ยวชาญด้านโบราณคดี ผู้ทรงคุณวุฒิกรมศิลปากร

พระบรมธาตุนครศรีธรรมราช

ภาพถ่ายทางอากาศเมืองนครศรีธรรมราช

และขอกล่าวในที่นี้เลยว่่า เป็นการเรียกที่ผิดความหมายอย่างย้งที่เรียกฐานสถูปแบบนี้ตาม ๆ กันมว่่า “ฐานช้างล้อม” เพราะฐานสถูปที่มีช้างยืนเต็มตัวรายรอบหันหน้าออกจากฐานทั้ง ๔ ด้านอันอาจจะเป็นลักษณะที่จะเรียกว่าเป็น “ฐานช้างล้อม” ได้นั้น มีที่วัดช้างล้อม ในเมืองโบราณศรีสัชนาลัย จังหวัดสุโขทัยเพียงองค์เดียวเท่านั้น นอกจากนั้นไม่ว่่าจะพบในที่ใดล้วนแต่เป็นรูปช้างโผล่จากฐานเพียงครึ่งตัวทั้งสี่ อันเป็นลักษณะของช้างที่กำลังช่วยกันแบกของสำคัญไว้บนหลัง

คำเรียกนี้ น่าจะเรียกกันผิด ๆ มาแต่สมัยโบราณแล้ว เพราะผู้เรียกเป็นช่างเขียน (หนังสือ) มิใช่ช่างผู้ลงมือก่อสร้าง ดังปรากฏในศิลาจารึกหลักที่ ๔๙ “จารึกวัดสุรศักดิ์” ซึ่งจารึกขึ้นระหว่าง พ.ศ. ๑๙๖๗ - ๑๙๙๑ แต่จารึกเล่าเรื่องย้อนหลังไปถึง พ.ศ. ๑๙๕๕ - ๑๙๖๐ มีความตอนหนึ่งกล่าวถึงการสร้างเจดีย์ในว่่าว่า “...รจนาเจดีย์มีช้างรอบ...”

เจดีย์ช้างแบกภายในอุทยานประวัติศาสตร์ กำแพงเพชร

ฐานข้างแบกเป็นแบบฉบับของฐานพระสถูปที่พบในเกาะลังกา สถูปร้างในเวลาที่เมืองอนุราชปุระ เป็นสถูปฐานข้างแบกที่สะอาดตาที่สุดของลังกา ดังนั้น ฐานข้างแบกของพระธาตุนครศรีธรรมราชจึงเป็นแบบที่ได้รับอิทธิพลจากศิลปะลังกาอย่างแน่นอน อีกทั้งรูปแบบทรงระฆังกลมสูงใหญ่บนฐานข้างแบก ก็เป็นลักษณะเด่นของสถูปอิทธิพลศิลปะลังกาอย่างชัดเจน

ลักษณะของบัลลังก์ เสาหอน และปล้องไฉนปลียอดเรียวแหลมนั้น เมื่อเปรียบเทียบกับสถูปแบบเดียวกันของกรุงศรีอยุธยา ก็เป็นแบบที่อยู่ในสมัยตอนต้นถึงก่อนสมัยกรุงศรีอยุธยาอย่างแน่นอน

ขนาดและรูปแบบของสถูปพระธาตุนครศรีธรรมราชเป็นจุดเด่นของเมืองนครศรีธรรมราช ดังนั้นจึงพบว่าในจังหวัดทางภาคใต้ตั้งแต่จังหวัดชุมพรลงไป นิยมสร้างสถูปเจดีย์เลียนแบบพระธาตุนครศรีธรรมราชไว้ภายในวัดกันเป็นอย่างมาก ดังนั้นสถูปพระธาตุที่มีลักษณะสำคัญเช่นนี้ย่อมต้องมีตำนานให้ได้ศึกษากันอย่างแน่นอน

เรื่องตำนานพระธาตุและเมืองนครศรีธรรมราชที่จะนำเสนอต่อไปนี้ เป็นการประมวลเนื้อหาจากที่ปรากฏอยู่ใน “ตำนานเมืองนครศรีธรรมราช” และ “ตำนานพระธาตุนครศรีธรรมราช” ซึ่งจัดพิมพ์รวมอยู่ในหนังสือรวมเรื่องเมืองนครศรีธรรมราช โดยกรมศิลปากร เป็นผู้จัดพิมพ์เพื่อเป็นอนุสรณ์ในงานพระราชทานเพลิงศพ พลเอก เจ้าพระยาบดินทรเดชาฯ นุชิต (แย้ม ณ นคร) เมื่อวันที่ ๒๗ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๐๕

มีคำอธิบายอยู่ในหน้าคำนำของฉบับพิมพ์ว่า ต้นฉบับดั้งเดิมของ “ตำนานเมืองนครศรีธรรมราช” เป็นตัวเขียนด้วยหมึกดำบนสมุดไทยที่ชำรุดค่อนข้างมาก ส่วน “ตำนานพระธาตุนครศรีธรรมราช” นั้น พระราชวรพงศ์เอกรัชมหิณพิทยาลงกรณ์ได้ทรงอธิบายไว้ในฉบับพิมพ์ครั้งแรกเมื่อ พ.ศ. ๒๔๗๑ ว่า

“หนังสือนี้พิมพ์ตามต้นฉบับที่มีอยู่ในหอสมุด
วชิรญาณ เป็นหนังสือกระดาษฝรั่ง เขียนเส้นหมึก
ต้นฉบับนี้เป็นสำเนาคัดจากหนังสือเก่า เห็นได้ตามตัว
สะกดและถ้อยคำสำนวนซึ่งเก่าก่อนเวลาที่ใช้หมึกและ
กระดาษฝรั่งนั้น

...หนังสือนี้สันนิษฐานว่า แต่งในแผ่นดินพระนารายณ์
ศักราชในที่สุดบอปปิในปลายแผ่นดินพระเจ้า
ปราสาททอง”

เนื้อหาโดยรวมของตำนานทั้งสองเรื่องมีความเหมือนกัน แต่ที่เป็น
ตำนานเมืองฯ เนื่องจากต้นฉบับเขียนอยู่บนกระดาษโบราณ (สมุดไทย) จึงมี
ความชำรุดเนื้อความขาดหายไปหลายแห่ง ในขณะที่เรื่องตำนานพระธาตุฯ
เขียนบนกระดาษอย่างที่ใช้กันในสมัยนี้ (กระดาษฝรั่งหรือสมุดฝรั่ง) จึงมี
ข้อความค่อนข้างสมบูรณ์ แต่การใช้ตัวสะกดการันต์ยังเขียนเป็นแบบโบราณ
แสดงว่าเป็นการคัดลอกที่ชื่อตรงต่อต้นฉบับเดิมเป็นอย่างดี

ความแตกต่างที่เห็นได้ชัดในตำนานทั้งสองเรื่องคือ การเขียนชื่อบุคคล
และสถานที่ซึ่งแม้จะแตกต่างกันบ้าง แต่ก็ทราบว่ามีมาถึงชื่อเดียวกัน เช่น
ตำนานเมืองฯ เขียนว่า “นางเหมมาลา” “หาดชายแก้วทะเลรอบ” ฯลฯ
แต่ในตำนานพระธาตุฯ เขียนเป็น “นางเหมชาลา” “หาดทรายแก้วทะเลรอบ”
 เป็นต้น

ดังนั้น ในการเลือกคำเพื่อนำมาใช้ในบทความนี้ จึงเลือกใช้ตามความ
พอใจ ไม่เจาะจงว่าจะต้องเป็นอย่างไรฉบับใดฉบับหนึ่ง เนื่องจากเห็นว่ามีได้
มีประเด็นสำคัญที่จะต้องพิจารณาเป็นการเฉพาะ วัตถุประสงค์ในการศึกษา
ครั้งนี้ ก็เพื่อให้ทราบเนื้อหาสาระตามที่ปรากฏอยู่เป็นเรื่องราวในตำนาน
กับที่มาของเรื่องราวและความหมายที่ได้รับการบอกเล่านั้นเป็นสำคัญ

๑. สารสังเขป

ตำนานเมืองฯ และตำนานพระธาตุฯ เมื่อประมวลเรื่องทั้งสองเข้าด้วยกันจะเรียกชื่อว่า “ตำนานพระธาตุและเมืองนครศรีธรรมราช” มีลำดับเรื่องราวอย่างเป็นระเบียบ ดังนี้

๑.๑ สมัยก่อนสร้างเมืองนครศรีธรรมราช กล่าวถึงพระเจ้าอังกุราชเจ้าเมือง “ชนทบุรี” ยกทัพขึ้นเหนือเพื่อรบชิงพระทันตธาตุจากพระเจ้าโกสีหราชแห่งเมือง “ทนทบุรี” ท้าวโกสีหราชเสียเมืองและสิ้นพระชนม์นางเหมชาลาเป็นพระราชธิดากับเจ้าทันตกุมารจึงนำพระทันตธาตุหลบหนีออกจากเมือง ลงสำเภาโดยมีเป้าหมายว่าจะไปเมืองลังกา ระหว่างทางเกิดพายุร้ายสำเภาแตก ทั้งสองขึ้นฝั่งได้และฝังพระทันตธาตุไว้ที่ “หาดทรายแก้วขเลรอบ” ส่วนตนเองก็แอบซ่อนตัวอยู่

ในช่วงเวลาต่อมาพระอรหันต์พรหมเทพหะผ่านมาแลเห็นรัศมีพระธาตุจึงลงมานมัสการพระอรหันต์ และเล่าเรื่องความเป็นมาและที่จะเดินทางไป เยาวกษัตริย์ทั้งสองจึงออกมานมัสการ พระอรหันต์ได้ทำนายว่าสถานที่ตรงนี้ต่อไปภายหน้าจะมีกษัตริย์ทรงพระนามว่าพระยาศรีธรรมโคกราชจะมาตั้งขึ้นเป็นเมือง และพระอรหันต์ได้สนับสนุนให้ทั้งสองนำพระทันตธาตุลงเรือที่ท่าเรือเมืองตรงไปถึงเมืองลังกาได้อย่างปลอดภัย

เจ้าเมืองลังกาได้ประดิษฐานพระทันตธาตุไว้ในปราสาท และเมื่อทราบความประสงค์ของเยาวกษัตริย์ทั้งสองว่าต้องการเดินทางกลับบ้าน จึงทำหนังสือถึงเจ้าเมืองทนทบุรีห้ามทำร้ายเจ้าทั้งสอง พร้อมแต่งสำเภาให้ทรัพย์สมบัติกับพระสารีริกธาตุกลับไปด้วย ๑ ทะนาน เมื่อเดินทางผ่านมาถึง “หาดทรายแก้วขเลรอบ” ได้หยุดแวะและแบ่งพระสารีริกธาตุออกเป็นสองส่วน ส่วนหนึ่งฝังไว้ที่เดียวกันกับที่เคยฝังพระทันตธาตุ อีกส่วนหนึ่งได้นำกลับไปยังเมืองทนทบุรีของตน

พระพุทธรูปหิมาลัย เมืองนครศรีธรรมราช

๑.๒ สมัยเมืองนครศรีธรรมราช ครั้งที่ ๑ กล่าวถึงการเกิด “ไชยบุลมหัยักษ์” ที่เมืองใหญ่หงสาวดี พระเจ้าศรีธรรมโศกราชเจ้าเมืองจึงพาผู้คนพร้อมพระมหีเสและพระโอรส ๒ พระองค์ พระนามว่า เจตราชกับ พงษ์กษัตริย์ ลงสำเภาแล่นไปมาถึงริมทะเลแห่งหนึ่งจึงตั้งเมืองนครศรีธรรมราชขึ้นที่นั่น

ครั้งนั้นพระมหากษัตริย์พระองค์หนึ่งในประเทศอินเดียทรงพระนามว่า พระเจ้าศรีธรรมโศกราชเช่นเดียวกัน (คือพระเจ้าอโศกที่รู้จักกันในประวัติศาสตร์) ได้ก่อพระเจดีย์ขึ้น ๘๔,๐๐๐ องค์ แต่ไม่มีพระธาตุจะบรรจุ จึงส่งทูตมายังเมืองนครศรีธรรมราชเพื่อขอแบ่งพระธาตุไป

พระเจ้าศรีธรรมโศกราชแห่งนครศรีธรรมราช เมื่อแรกก็ไม่วางหาพระธาตุได้จากที่ใด แต่ต่อมามีชายชราอายุ ๑๒๐ ปี พอจะทราบเรื่องการฝังพระธาตุโดยเขวากษัตริย์ทั้งสองในอดีตจึงชี้สถานที่ “หาดทรายแก้วขเลรอบ” ที่อยู่ในตัวเมืองของพระองค์นั้น แต่ก็ต้องหาผู้มีวิชาอาคมจึงสามารถนำพระบรมธาตุขึ้นมาได้ และแบ่งให้แก่พระเจ้าศรีธรรมโศกราชผู้สร้างพระเจดีย์ให้มีพระธาตุบรรจุได้ครบทั้ง ๘๔,๐๐๐ องค์

ส่วนที่ “หาดทรายแก้วขเลรอบ” ภายในเมืองของพระองค์นั้น โปรดให้ก่ออิฐสร้างเจดีย์พระธาตุขึ้นตรงที่ ๆ เคยฝังพระธาตุแต่ก่อน ขณะนั้นพระพุทธรูปหินโคลอยน้ำมาจากลังกามาทางเกาะปีนังแล้วมาถึงหาดทรายแก้วที่ก่อเจดีย์พระธาตุ

แต่การก่อเจดีย์พระธาตุยังไม่เสร็จก็เกิดไข้ทำลง ผู้คนจึงอพยพลงสำเภาหนีแต่ก็ไม่พ้นตายกันหมด เมืองนครศรีธรรมราชจึงร้างไปเป็นครั้งที่ ๑

๑.๓ สมัยเมืองนครศรีธรรมราช ครั้งที่ ๒ มีเรื่องราวสั้น ๆ ที่ปรากฏขึ้นมาโดยไม่แสดงความเกี่ยวข้องกับเรื่องราวตอนใด โดยตำนานพระธาตุฯ ได้กล่าวถึงตัวเลขศักราช ๑๑๙๖ พระญาศรีโสมณรงค์กับน้องชื่อธรรมกระษัตริย์

มาจากทิศตะวันตกมาเป็นเจ้าเมือง พระพุทธสีหังคจากลังกามาประทับที่กษัตริย์
พระธาตุอยู่ ๗ วันแล้วไปเชียงใหม่ ครั้นพระญาศรีโสมรงค์สิ้นพระชนม์
พระอนุชาที่เป็นเจ้าเมืองแทนถึงศักราช ๑๑๙๘ เจ้าธรรมกระษัตริย์ก็
สิ้นพระชนม์ เรื่องมีเท่านี้ซึ่งน่าจะเป็นเรื่องเดียวกับเรื่องที่ผ่านมาไปแล้วในข้อ
๑.๒ และเอามาปนกับเรื่องในข้อ ๑.๓ ที่จะกล่าวถึงต่อไป

เรื่องในตำนานจริง ๆ ควรจะเริ่มขึ้นเมื่อกล่าวถึงท้าวศรีธรรมโศกราช
เจ้าเมือง “อินทปัตถุรีย์” กับน้องชื่อจันทราหนู และท้าวพงษ์สุธาหนีให้ทำ
มาถึงพระธาตุเจดีย์ที่ก่ออิฐค้ำไว้ จึงได้ก่อพระธาตุจนเสร็จและสร้างกำแพง
เมืองโดยรอบ ให้ผ้าขาวชาวหงสาวดีไปนมัสต์พระสงฆ์จากลังกามาทำบุญฉลอง
พระธาตุ

การเฉลิมฉลองพระธาตุทราบไปถึงพระราชบิดาของท้าวอุทองแห่ง
กรุงศรีอยุธยาจึงให้ท้าวอุทองยกทัพลงมา ท้าวศรีธรรมโศกราชก็ยกทัพ
ขึ้นไป กองทัพหน้าของทั้งสองปะทะกันถึงล้มตายแถบบริเวณ “บางตะการ”
(คือบางตะพานหรือบางสะพาน) ท้าวศรีธรรมโศกราชรู้สึกร้อนใจจึงขอ
อ่อนน้อมยอมเป็นไมตรี ทั้งสองทัพก็เลิกแล้วต่อกัน

ศักราช ๑๒๐๐ ท้าวศรีธรรมโศกราชสิ้นพระชนม์ จันทราหนูได้เป็น
เจ้าเมืองแทน โดยใช้พระนามว่า ศรีธรรมโศกราช และท้าวพงษ์สุธาได้เลื่อน
เป็นจันทราหนู กองทัพพวดยกทัพมาเอาชนะเมืองนครศรีธรรมราชได้ต้องยอม
เป็นเมืองส่งส่วยไข่เปิดแกวหา แต่ต่อมาไม่นานก็มีคนตีชิงพการเข้า
รับราชการทหาร คิดต่อสู้ฆ่าโดยการขุดคูรอบเมืองพระเวียงขับไล่ฆ่าไปได้
จึงได้รับส่วนแบ่งให้ครองเมืองครั้งหนึ่ง ต่อมาท้าวศรีธรรมโศกราช (องค์น้อง
ผู้ซึ่งแต่เดิมคือ จันทราหนู) สิ้นพระชนม์ ก็เกิดโรคระบาดคนตาย เมืองร้าง
ไปเป็นครั้งที่ ๒

๑.๓ สมัยเมืองนครศรีธรรมราช ครั้งที่ ๓ ตำนานเมืองฯ กับตำนาน
พระธาตุฯ กล่าวต่างกันเล็กน้อยในรายละเอียด โดยตำนานเมืองฯ ได้อ้างอิง

ไปถึงเรื่องเจ้านายเชื้อสายกษัตริย์ผู้แยกตัวออกมาจากส่วนกลาง ซึ่งก็ควรหมายถึงกรุงศรีอยุธยา ตั้งแต่ก่อนปีการสถาปนากรุงอย่างเป็นทางการเมื่อ พ.ศ. ๑๘๘๓ มาตั้งศูนย์อำนาจอีกแห่งหนึ่งที่เมืองเพชรบุรี โดยมีคำเรียกผู้ครองเมืองด้วยภาษาที่มีความหมายสูงสุดว่า “พระเจ้าอยู่หัว”

ตำนานเมืองนครศรีธรรมราชได้กล่าวพระนามกษัตริย์ แสดงถึงอำนาจส่วนกลางที่แยกมาตั้งอยู่ที่เมืองเพชรบุรี ว่า “พระพนมทะเลศรีมหาสวัสดิทราธิราช” กับพระอนุชาผู้ได้สืบอำนาจต่อมาพระนามว่า “รัตนากร” ทั้งสองพระองค์เป็น “พระเจ้าหลาน” ของ “พระปู่พระย่า” ที่มีอำนาจปกครองอยู่ที่ส่วนกลาง

พระเจ้าอยู่หัวเมืองเพชรบุรีได้สนับสนุนให้มีการก่อตั้งบ้านเมืองต่าง ๆ ขึ้น ตามชายฝั่งอ่าวไทย ประมาณตั้งแต่จังหวัดชุมพรลงไปถึงจังหวัดนครศรีธรรมราช

เรื่องในตำนานเมืองฯ และตำนานพระธาตุฯ พอสรุปให้เป็นเรื่องเดียวกันได้ว่า เมื่อศักราช ๑๘๑๕ (กล่าวตามตำนานพระธาตุฯ ซึ่งน่าจะเป็นพุทธศักราช) มีพระราชโองการจากกษัตริย์ส่วนกลาง สนับสนุนชาวพื้นเมืองสองพี่น้องแห่งบ้าน “จรุงสระ” หรือบ้าน “ท้าววัง” กับบ้าน “ลานตะกา” (คือลานสะกา) ให้ช่วยกันสร้างเมืองนครศรีธรรมราชขึ้นมาใหม่ มีลูกหลานเป็นทนายปกครองเมืองสืบต่อกัน ๑ - ๒ คน ซึ่งตั้งแต่สมัยนี้เป็นต้นมา ได้มีการบูรณะก่อสร้างปรับปรุงเสนาสนะ ปุชนิยวัตถุ และปุชนิยสถานภายในวัดพระธาตุนครศรีธรรมราชอย่างต่อเนื่องไม่ว่างเว้น

หลังจากนั้น ตำนานพระธาตุเมืองนครศรีธรรมราช ได้กล่าวถึงการแต่งตั้งเจ้าเมืองจากส่วนกลางมาครองและการทำงานบำรุงวัดพระธาตุฯ ในปี พ.ศ. ๑๘๖๑, ๑๘๑๙, ๒๐๓๙, ๒๑๔๔ และปีสุดท้ายคือ พ.ศ. ๒๑๙๓ ตรงกับรัชกาลสมเด็จพระเจ้าปราสาททองแห่งกรุงศรีอยุธยา โปรดให้พระยาบริบาลพลราช เจ้าเมืองตะนาวศรีมาเป็นเจ้าเมืองนครศรีธรรมราช

ศักราชสุดท้ายนี้ คือเวลาที่พระราชวรวงศ์เธอ กรมหมื่นพิทยาลงกรณ์ ทรงกล่าวถึงตามความที่ยกมาลงในตอนต้นของบทความนี้ว่า เป็นสมัยปลายรัชกาลสมเด็จพระเจ้าปราสาททอง จึงทรงวินิจฉัยตำนานพระธาตุเมืองนครศรีธรรมราชว่าน่าจะแต่งในรัชกาลถัดมา คือสมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราชแห่งกรุงศรีอยุธยา

ตำนานพระธาตุฯ และตำนานเมืองนครศรีธรรมราชที่เล่าเรื่องผูกพันกันมาตลอด ได้จบลงเพียงเท่านี้

๒. ข้อพิจารณาเรื่องเวลาในตำนานพระธาตุฯ และตำนานเมืองนครศรีธรรมราช

ทั้งตำนานพระธาตุนครศรีธรรมราชและตำนานเมืองนครศรีธรรมราช ซึ่งจะขอเรียกรวมกันเป็นเรื่องเดียวกันว่า “ตำนานพระธาตุและเมืองนครศรีธรรมราช” นั้น ได้ลำดับเรื่องตามเวลาที่สมมติขึ้นไว้อย่างเป็นระเบียบ ตามสาระสังเขปซึ่งได้นำเสนอในตอนที่แล้ว สามารถลำดับเวลาได้เป็นตอน ๆ ซึ่งเมื่อเทียบกับเวลาจริงทางประวัติศาสตร์อาจหมายถึงลำดับเวลาดังต่อไปนี้

๒.๑ สมัยก่อนสร้างเมืองนครศรีธรรมราช เป็นเวลาหลังสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าเสด็จดับขันธปรินิพพานเล็กน้อย (ประมาณ พ.ศ. ๑๐๐ เศษ)

๒.๒ สมัยเมืองนครศรีธรรมราช ครั้งที่ ๑ เป็นเวลาเดียวกันกับสมัยพระเจ้าอโศกแห่งอินเดีย (ตำนานเรียกว่า พระเจ้าศรีธรรมโศกราชอันเป็นพระนามที่ได้รับการนำมาใช้เรียกเป็นพระนามกษัตริย์เมืองนครศรีธรรมราชด้วย) เป็นกษัตริย์ครองเมืองปาฏลิบุตร โดยหากนับตามเวลาอย่างทีกล่าวในตำนานมหาวงศ์ของลังกาก็จะตรงกับ พ.ศ. ๒๑๘ - ๒๕๕ พอหมดสิ้นรัชกาลของพระเจ้าอโศกแล้ว ก็ประมาณเวลาว่าตรงกับเมื่อเมืองนครศรีธรรมราช ครั้งที่ ๑ นี้ต้องร้างไปเป็นครั้งแรกเพราะเกิดโรคระบาด

๒.๓ สมัยเมืองนครศรีธรรมราช ครั้งที่ ๒ พิจารณาจากพระนาม กษัตริย์เมืองนครศรีธรรมราชในสมัยนี้ว่าพระเจ้าจันทรภาณุ เปรียบเทียบกับ พระนามกษัตริย์จันทรภาณุในหลักฐานเอกสารทางประวัติศาสตร์ฉบับอื่น ๆ ที่จะกล่าวถึงในภายหลัง จะอยู่ในช่วงเวลา พ.ศ. ๑๗๐๐ - ๑๘๐๐ เฉพาะ ก่อนที่เมืองจะร้างไปอีกเป็นครั้งที่ ๒

๒.๔ สมัยเมืองนครศรีธรรมราชครั้งที่ ๓ มีตัวเลขศักราชกำกับไว้ ด้วย ซึ่งน่าจะเป็นพุทธศักราช ก็จะได้เวลาตั้งแต่ประมาณ พ.ศ. ๑๘๐๐ เฉพาะลงมา ซึ่งสมัยนี้เมืองนครศรีธรรมราชขึ้นอยู่กับอำนาจศูนย์กลางที่ กรุงศรีอยุธยาแล้ว*

มีข้อสังเกตเรื่องเวลาในตำนานพระธาตุและเมืองนครศรีธรรมราชว่า มิได้เริ่มเรื่องในสมัยที่พระพุทธองค์ยังทรงพระชนมายุอยู่ และเสด็จมาตาม ที่ต่าง ๆ พร้อมทำนายเกี่ยวกับสถานที่ที่เสด็จมาเหมือนกับตำนานปูชนียสถาน สำคัญโดยทั่วไป ซึ่งถ้าเป็นไปตามแบบแผนอย่างตำนานเรื่องอื่น ๆ ก็คงจะ เล่าว่าได้เสด็จมายัง “หาดทรายแก้วชลรอบ” (ซึ่งขณะนั้นยังไม่มีพระบรมธาตุ เป็นสัญลักษณ์แสดงความสำคัญ) และตรัสทำนายว่าในอนาคตสถานที่นี้จะ เป็นที่ตั้งเมืองนครศรีธรรมราช... ฯลฯ

เมื่อตำนานมิได้เล่าให้พระพุทธเจ้าเสด็จมา และเริ่มเรื่องตำนานในช่วง เวลาที่พระพุทธองค์ได้เสด็จดับขันธปรินิพพานไปแล้ว จึงสร้างเรื่องพระอรหันต์ พรหมเทพขึ้นมาแทน ให้ท่านหะมาผ่านมาเห็นรัศมีของพระธาตุ จึงได้แวะ ลงมานมัสการพระทันตธาตุ หรือพระเขี้ยวแก้วที่ฝังซ่อนอยู่ที่ “หาดทรายแล้ว ชลรอบ” และทำนายสถานที่นั้นว่า ในอนาคตจะเป็นที่ตั้งเมืองนครศรีธรรมราช และเจดีย์พระธาตุ... ฯลฯ

* บทความเรื่องนี้ มีแนวคิดที่ไม่เห็นด้วยกับการนำ พ.ศ. ๑๘๙๓ อันเป็นปีสถาปนา กรุงศรีอยุธยาอย่างเป็นทางการ มาใช้เป็นเส้นตายห้ามมีกรุงศรีอยุธยา ก่อนเส้นเวลานี้

จะเห็นว่าตำนานพระธาตุและเมืองนครศรีธรรมราช แม้จะให้เริ่มเรื่อง ในช่วงเวลาต่างไปจากตำนานเรื่องอื่น ๆ (ทั้งของล้านนา ภาคกลางและภาคอีสาน) แต่ก็ยังคงแบบแผนตอนขึ้นต้นเรื่องให้มีการทำนายเหตุการณ์สำคัญของบ้านเมืองเหมือนกับตำนานของที่อื่น ๆ ทั้งนี้ก็เพราะผู้เรียบเรียงตำนาน ซึ่งน่าจะเป็นพระสงฆ์ ต่างก็สังกัดสำนักสงฆ์เดียวกันทั้งสิ้น คือสายเถรวาท ลัทธิกาวงค์เหมือนกัน

ด้วยเหตุที่เป็นพระสงฆ์สายเดียวกันนี้เองจึงอาจกล่าวได้ว่า ตำนานพระธาตุเมืองนครศรีธรรมราชนี้เขียนเรียบเรียงขึ้นหลังจากเรื่องอื่น ๆ โดยเฉพาะเรื่องเกี่ยวกับพระพุทธรูปที่เสด็จไปยังสถานที่ต่าง ๆ หรือที่มีการรวมกล่าวในชื่อ “ตำนานพระเจ้าเลียบโลก” ของล้านนานั้น พระพุทธรูปได้เสด็จกลับไปยังชมพูทวีปเสียก่อน โดยมีได้เสด็จเลียบลงมาถึงเมืองนครศรีธรรมราช พระสงฆ์ผู้เรียบเรียงตำนานพระธาตุเมืองนครศรีธรรมราช เป็นพระสงฆ์สายลัทธิกาวงค์เหมือนกันจึงต้องเป็นผู้รักษากรอบของเรื่อง “พระเจ้าเลียบโลก” ไว้อย่างเคร่งครัด จึงไม่อาจให้พระพุทธรูปได้เสด็จลงมาถึงเมืองนครศรีธรรมราชได้

อนึ่ง มีข้อขัดแย้งทางภูมิศาสตร์ของเรื่องในตำนานบ้างเล็กน้อย ระหว่างตำแหน่งที่ตั้งเมืองนครศรีธรรมราช ซึ่งตั้งอยู่ริมทะเลฝั่งตะวันออกของแหลมทองกับที่ตั้งเกาะลังกาซึ่งอยู่ไกลออกไปในท้องทะเลจากฝั่งตะวันตกของแหลมทอง ซึ่งผู้เรียบเรียงตำนานลงเป็นลายลักษณ์อักษรในสมัยหลัง น่าจะได้พยายามแก้ไข โดยการพยายามเน้นข้อความบางตอนให้ลังกันได้กับสภาพภูมิศาสตร์จริง ดังเช่น

ทั้งตำนานเมืองฯ และตำนานพระธาตุฯ ได้เน้นข้อความเหมือนกัน เมื่อเล่าว่าในการเดินทางไปเกาะลังกาจากบริเวณ “หาดทรายแก้วขเลรอบ” (คือบริเวณที่ต่อมาเป็นเมืองและที่ตั้งของพระธาตุนครศรีธรรมราช) นั้น เจ้าชายและเจ้าหญิงทั้งสองได้เดินทางข้ามมาที่ท่าเมืองตรังเพื่อลงเรือไปเกาะลังกา

กับเรื่องการสร้างพระธาตุเจดีย์เมืองนครศรีธรรมราชว่า เมื่อสร้างพระธาตุเจดีย์เสร็จ ตำนานเมืองฯ เล่าว่า พระพุทธสิหิงค์ “ล่องน้ำทะเล” มาจากเกาะลังกา ผ่าน “เกาะป็นัง” ก่อนที่จะไปเวียนรอบพระธาตุเจดีย์ที่สร้างเสร็จนั้น

จะเห็นว่า ทั้ง “ท่าเรือเมืองตรัง” และ “เกาะป็นัง” ในเนื้อหาที่ยกขึ้นมากลานั้น เป็นความพยายามที่จะเน้นให้เห็นทางที่ควรเป็น หากจะมีการติดต่อกันระหว่างเมืองนครศรีธรรมราชกับเกาะลังกาจริง ๆ

อาจทำความเข้าใจได้ไม่ยากนักที่มีข้อขัดแย้งทางภูมิศาสตร์ในประวัติศาสตร์ความสัมพันธ์ระหว่างสถานที่ทั้งสองแห่ง ที่ตำนานการเดินทางจากเมืองนครศรีธรรมราชไปยังเกาะลังกานั้น มิได้เป็นการลงเรือออกทะเลจากสถานที่แห่งหนึ่งไปยังอีกที่แห่งหนึ่งโดยตรงก็ถึงที่หมาย เพราะเมืองนครศรีธรรมราชนั้นมีอยู่ก่อนแล้ว ก่อนเวลาทางประวัติศาสตร์สำคัญที่มีการติดต่อกับเกาะลังกา อันเป็นหัวใจสำคัญของการมีตำนานเรื่องนี้ขึ้นมา

๓. ข้อพิจารณาเรื่องเนื้อหาที่ยืมมาจากเรื่องอื่น

สาระที่ยืมมาจากเรื่องอื่น ปรากฏอย่างชัดเจนทั้งที่เป็นเนื้อหาและชื่อบุคคล ในตำนานพระธาตุและเมืองนครศรีธรรมราชอาจจำแนกได้เป็น ๒ ตอน คือตอนก่อนการสร้างเมืองนครศรีธรรมราช (สาระสังเขปในบทความเรื่องนี้ ข้อ ๑.๑) กับตอนสมัยสร้างเมืองนครศรีธรรมราช ครั้งที่ ๑ (สาระสังเขปในบทความเรื่องนี้ ข้อ ๑.๒)

๓.๑ เรื่องก่อนการสร้างเมืองนครศรีธรรมราช กล่าวถึงเจ้าเมืองทนต์บุรีแพ่งคราม ก่อนสิ้นพระชนม์ได้ให้พระธิดาชื่อนางเหมมาลาและเจ้าทันตกุมารนำพระทันตธาตุหรือพระเขี้ยวแก้วหนีออกจากเมืองเพื่อไปเกาะลังกานั้น ตรงกันกับเรื่องนางเหมมาลาในคัมภีร์ท้าวสุทนต์ ตำนานพระเขี้ยวแก้วของลังกา และเรื่องนางเหมมาลาในหนังสือชินกาลมาลีปกรณ์ เอกสารล้านนาเขียนเสร็จเมื่อ พ.ศ. ๒๐๗๑

คัมภีร์มหาวงศ์ พงศาวดารลังกาก็เล่าเรื่องนี้เหมือนกัน แต่ไม่มีรายละเอียดเท่ากับเรื่องชินกาลมาลีปกรณ์ของล้านนา ซึ่งมีตอนหนึ่งที่คัดลอกมาจากคัมภีร์ท้าวธาตุวงศ์ ตำนานพระเขี้ยวแก้วซึ่งเป็นคัมภีร์ของลังกาอีกทอดหนึ่ง

เอกสารต้นเรื่องทั้งสองที่กล่าวมาแล้วเล่าเหมือนกันกับในตำนานพระธาตุและเมืองนครศรีธรรมราช ว่ามีการฝังซ่อนพระทันตธาตุไว้และพระเถระองค์หนึ่งสำเร็จอภิญญา ๖ (ไม่ออกนาม) เหาะผ่านมาจึงลงมานมัสการ และช่วยเหลือให้ทั้งสองเดินทางถึงเกาะลังกา ถวายพระทันตธาตุแก่พระเจ้ากรุงลังกาได้สำเร็จเหมือนกัน

แต่ต่างกันที่เอกสารต้นเรื่อง มิได้เล่าเรื่องพระเถระผู้สำเร็จอภิญญา ๖ ทำนายสถานที่ฝังซ่อนพระทันตธาตุที่ “หาดทรายแก้วขเลรอบ” นี้ว่า ในอนาคตจะเป็นที่ตั้งเมืองนครศรีธรรมราชเหมือนในตำนานพระธาตุและเมืองนครศรีธรรมราช

อีกทั้งเรื่องเจ้าชายเจ้าหญิงทั้งสองก็จบลงเมื่อแล้วเสร็จการถวายพระทันตธาตุแก่พระเจ้ากรุงลังกา มิได้มีเรื่องเพิ่มเติมเหมือนในตำนานพระธาตุนครศรีธรรมราช ที่เล่าว่าทั้งสองได้พระสารีริกธาตุจากพระเจ้ากรุงลังกา ๑ ทะนาน (เหมือนเป็นการแลกเปลี่ยนกับพระทันตธาตุ) และเมื่อใช้สำเภาเดินทางกลับบ้านเมืองของตน ผ่าน “หาดทรายแก้วขเลรอบ” ก็ได้หยุดแวะและแบ่งพระสารีริกธาตุส่วนหนึ่งฝังไว้ ณ ที่ที่เคยฝังพระทันตธาตุพร้อมผูกยันต์ป้องกันพระธาตุไว้ด้วย อีกส่วนหนึ่งนำกลับบ้านเมืองเดิมของตน

พระทันตธาตุหรือพระเขี้ยวแก้ว ชาวลังกาถือว่าเป็นปูชนียวัตถุสำคัญ เป็นมิ่งขวัญของชาวลังกามาช้านาน ตามตำนานเดิมของลังกาในคัมภีร์ท้าวธาตุวงศ์ดังที่กล่าวไปข้างแล้วนั้น พระทันตธาตุถูกนำหนีภัยสงครามจากแคว้นกลิงคะซึ่งอยู่เหนือเมืองมัทราช ลงเรือที่ท่าเรือตัมพลิตดินบนแผ่นดินใหญ่

ของอินเดียขึ้นบกที่ท่า “ลังกาปัญนะ” ในรัชสมัยพระเจ้ากิตติสิริเมธเป็นกษัตริย์ลังกาเมื่อ พ.ศ. ๘๔๐

เรื่องราวในตำนานเดิมของลังกาเป็นอย่างไร ผู้เรียบเรียงตำนานพระธาตุเมืองนครศรีธรรมราชน่าจะรู้ดี แต่ก็เล่าที่จะเอามาเป็นต้นเรื่องของตำนานของตนเอง เพียงต้องการแสดงว่าพระทันตธาตุหรือพระเขี้ยวแก้วมิ่งขวัญของชาวลังกานั้นไปจากเมืองนครศรีธรรมราชนี้เอง โดยปรับเปลี่ยนเวลาให้พระทันตธาตุหรือพระเขี้ยวแก้วเดินทางไปถึงลังกาตั้งแต่ก่อนสมัยพระเจ้าอโศกครองราชย์ที่อินเดีย (พ.ศ. ๒๑๘) ตามกาลเวลาที่ปรากฏเรื่องราวในตำนานพระธาตุและเมืองนครศรีธรรมราชดังจะได้กล่าวต่อไป

๓.๒ เรื่องพระเจ้าอโศก (แห่งอินเดีย) ได้พระสารีริกธาตุไปบรรจุในพระเจดีย์ ๘๔,๐๐๐ องค์ที่ทรงสร้างขึ้นนั้น เป็นพระธาตุที่ทรงส่งคำขอมายังพระเจ้าศรีธรรมโศกราช (แห่งนครศรีธรรมราช) หลังจากที่พระองค์ทรงสร้างเมืองนครศรีธรรมราชขึ้นครั้งแรกที่ “หาดทรายแก้วชลรอบ”

แต่พระเจ้าศรีธรรมโศกราชก็ไม่รู้จะหาพระธาตุได้ที่ใด เมื่อมีชายชราอายุ ๑๒๐ ปี รู้เรื่องการฝังพระธาตุของเจ้าชายเจ้าหญิงที่ “หาดทรายแก้วชลรอบ” จึงบอกสถานที่และต้องหาผู้มีอาคมมาแก้ยันต์นำพระธาตุขึ้นมาได้ จึงแบ่งพระสารีริกธาตุให้แก่พระเจ้าอโศก พอเพียงที่จะบรรจุไว้ในเจดีย์ที่ทรงสร้างทั้ง ๘๔,๐๐๐ องค์ (ดังกล่าวแล้วในข้อ ๑.๒)

เรื่องเกี่ยวกับพระสารีริกธาตุนี้มักกล่าวโดยพิสดาร ในพระอรรถกถาแห่งพระมหาปริณิพพานสูตร ซึ่งเชื่อกันว่าเขียนขึ้นโดยพระโบราณจารย์ชาวลังกา มีสาระโดยสังเขปว่า

หลังเสร็จการถวายพระเพลิงพระสรีระสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าแล้ว บรรดากษัตริย์เมืองต่าง ๆ ตกลงแบ่งส่วนที่เป็นพระสารีริกธาตุได้เป็น ๘ ทะนาน ต่างคนต่างนำไปบูชาที่เมืองของตน ทะนานหนึ่งไว้ที่เมืองรามคามใกล้กับ

มหาสมุทร สลุปที่บรรจุได้พังลงในมหาสมุทร พญานาคจึงได้เป็นผู้ดูแลพระสารีริกธาตุเหล่านั้น

เหลืออีก ๗ ทะนานที่กษัตริย์ทั้งหลายนำไปไว้ที่บ้านเมืองของตน แต่พระเจ้าอชาตศัตรูพระราชามีอำนาจเหนือกว่าพระราชาทิ้งหลายเกิดความเป็นห่วงพระธาตุเหล่านี้จะเป็นอันตราย จึงได้นำมาเก็บรักษาไว้ที่เมืองของพระองค์ทั้งหมดคือ เมืองปาฏลีบุตร สืบต่อมาจนถึงสมัยพระเจ้าอโศกได้ครองเมือง (พ.ศ. ๒๑๘ - ๒๕๕) คิดที่จะสร้างเจดีย์ ๘๔,๐๐๐ องค์ เพื่อบรรจุพระสารีริกธาตุเหล่านี้

แต่พระเจ้าอโศกก็ไม่ทราบว่าได้มีการรวบรวมพระสารีริกธาตุเหล่านี้มาไว้ที่เมืองของพระองค์แล้ว จึงให้ทหารตระเวนไปหาเมืองอื่น ๆ ที่ทรงทราบว่าได้ส่วนแบ่งพระสารีริกธาตุไปทั้ง ๘ เมือง นอกจากจะทราบว่าทะนานหนึ่งจมลงไปในมหาสมุทรแล้ว แต่อีก ๗ ทะนานที่ ๗ เมืองนำไปก็กลับไม่พบว่าฝังอยู่ที่ไหน

พอดีมีพระสงฆ์อายุ ๑๒๐ ปี จำเรื่องราวการรวบรวมพระสารีริกธาตุมาไว้แห่งเดียวกันได้จึงบอกตำแหน่งฝังพระธาตุที่อยู่ภายในบริเวณเมืองปาฏลีบุตรของพระองค์ และหาผู้มีวิชาอาคมมาช่วยแก้ยันต์ที่ผูกไว้ พระเจ้าอโศกจึงสามารถนำพระสารีริกธาตุขึ้นมาได้ และนำไปบรรจุในพระเจดีย์ ๘๔,๐๐๐ องค์ที่พระองค์ทรงสร้างไว้ได้ครบ

จะเห็นว่าผู้เรียบเรียงตำนานพระธาตุเมืองนครศรีธรรมราช ได้พยายามที่จะพลิกแพลงเรื่องเดิมที่น่าจะมีความหมายสำคัญในทางศาสนา โดยเฉพาะเรื่องพระทันตธาตุมิ่งขวัญของชาวลังกานัน ให้มีการแรกเริ่มหรือเริ่มต้นจากเมืองนครศรีธรรมราชทั้งสิ้น แม้แต่พระสารีริกธาตุ ๑ ทะนานที่พระเจ้ากรุงลังกามอบให้แก่ทันตกุมารและนางเหมชาลา ซึ่งทั้งสองได้แบ่งส่วนหนึ่งฝังไว้ที่หาดทรายแก้วฯ นั้น ถ้าพิจารณาให้ดีก็น่าจะเกิดคำถามขึ้นมาได้ว่า ราชสำนักลังกาได้พระธาตุทะนานนี้มาจากไหน

แต่เมื่อพิจารณาเรื่องต่าง ๆ อันเป็นวรรณกรรมทางศาสนาของลังกา ดังที่มีการคัดลอกเขียนไว้ในหนังสือชินกาลมาลีปกรณ์ก็จะทราบว่า พระสารีริกธาตุะหนานนี้ คือพระธาตุแห่งเมืองรามคาม ที่พระสฤงได้พังลง มหาสมุทรไป พญานาคจึงได้เป็นผู้ดูแล ต่อมาสามเณรผู้มีฤทธิ์มากรูปหนึ่ง ได้ลงไปขอจากพญานาคำขึ้นมาถวายกษัตริย์ลังกาให้เป็นผู้ดูแลแทน

จะเห็นว่าเนื้อหาสาระสำคัญที่ตำนานพระธาตุและเมืองนครศรีธรรมราช ยืมมาใช้ตามข้อ ๓.๑ และ ๓.๒ นั้น เกี่ยวข้องกับเรื่องพระทันตธาตุและ พระสารีริกธาตุทั้ง ๘ หนาน ซึ่งเมื่อพิจารณาตั้งแต่ต้นที่ปรากฏในพระอรรถกถา แห่งพระมหาปริณิพพานสูตร ที่กล่าวว่า พระพุทธเจ้าองค์อื่น ๆ นั้นมี พระชนมายุยืนยาวเป็นหมื่นเป็นแสนปีสามารถเผยแผ่พระธรรมคำสอน ออกไปได้ทั่วถึงทั้งจักรวาล เมื่อเสด็จดับขันธปรินิพพานไปแล้ว พระธาตุ ของพระพุทธเจ้าพระองค์นั้นจึงติดกันเป็นแท่งเดียว

แต่พระพุทธเจ้าของเราพระองค์นี้ มีพระชนมายุอยู่ในรอบ ๑๐๐ ปี เท่านั้น (เสด็จดับขันธปรินิพพานเมื่อพระชนมายุได้ ๘๐ พรรษา) ยังไม่ทัน ได้เผยแผ่พระธรรมคำสอนได้อย่างกว้างขวางทั่วถึงทุกแห่ง พระพุทธองค์ จึงทรงอธิษฐานขอให้พระธาตุของพระองค์แยกสลายออกเป็นชิ้นเล็กชิ้นน้อย มากมายเพื่อว่าผู้ที่นับถือในพระธรรมคำสอนของพระองค์จักได้พระธาตุ ไปสักการบูชาอย่างทั่วถึง ซึ่งตามนัยนี้ก็คือการเป็นสัญลักษณ์ของการมี พระศาสดาองค์เดียวกัน (มีพระธรรมคำสอนอย่างเดียวกัน) นั่นเอง อันเป็น วิธีในการสร้างชาติโดยใช้ศาสนาเป็นแกนกลาง)

ดังนั้น การแพร่กระจายไปของของพระสารีริกธาตุจึงหมายถึงการแพร่ หลายออกไปของพระพุทธศาสนาแห่งพระสมณโคดม ตำนานเดิมเกี่ยวกับ พระสารีริกธาตุของลังกา จึงกำหนดให้พระเจ้าอโศกผู้สร้างพระธาตุเจดีย์ ๘๔,๐๐๐ องค์ (บรรจุพระสารีริกธาตุ ๗ หนาน) คือพระมหากษัตริย์ ผู้เผยแผ่พระพุทธศาสนาออกไปทั่วชมพูทวีปเป็นพระองค์แรก รวมทั้งที่ได้ แพร่หลายมายังเกาะลังกาด้วย

ขณะเดียวกัน ตำนานพระธาตุของลังกาก็กำหนดให้พระธาตุอีก ๑ ทะนานซึ่งตกไปอยู่ที่เมืองบาดาล ในท้ายที่สุดก็กลับตกมาอยู่ในความครอบครองภายใต้เศวตฉัตรของกษัตริย์ลังกา เพราะราชสำนักลังกาคือผู้ที่อุปถัมภ์ส่งเสริมเผยแผ่พระพุทธศาสนาแบบที่ถือว่ามีพระธรรมคำสอนถูกต้องตรงกับพระพุทธพจน์มากที่สุด คือสำนักลังกาวงศ์ซึ่งเผยแผ่อยู่ในดินแดนเอเชียอาคเนย์ทั่วไปนั่นเอง

ดังนั้นจึงอาจที่จะกล่าวได้ว่า เกาะลังกาก็เป็นอีกแห่งหนึ่งที่มีส่วนสำคัญในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาให้กว้างขวางออกไปยิ่งขึ้น

ส่วนเมืองนครศรีธรรมราชนั้น พอที่จะมองเห็นความสำคัญ ซึ่งซ่อนอยู่ในความเชื่อแบบดั้งเดิม ว่าพระพุทธศาสนาแบบลังกาวงศ์ ซึ่งต่อมาในภายหลังปรากฏว่านับถือกันอย่างแพร่หลายในรัฐโบราณของสยาม ไม่ว่าจะเป็นสุโขทัย อโยธยา หรือไปไกลถึงล้านนา เขมร ลาว สิบสองปันนานั้น เริ่มต้นขึ้นครั้งแรกที่เมืองนครศรีธรรมราช ร่องรอยของความเชื่อนี้ สามารถเห็นได้ชัดเจนในเรื่องนิทานพระพุทธรูปสี่องค์ หนังสือเรื่องชินกาลมาลีปกรณ์ หนังสือเรื่องมูลศาสนา ฯลฯ แม้กระทั่งศิลาจารึกหลักที่ ๑ ก็แสดงร่องรอยของความเชื่อดังเดิมนี้อยู่ด้วย

แต่ตำนานพระธาตุและเมืองนครศรีธรรมราชดังได้วิเคราะห์ผ่านมาแล้วส่วนที่มีลักษณะเป็นเนื้อหาของตำนานนั้น น่าจะได้รับการเรียบเรียงขึ้นภายหลังจากตำนานเรื่องอื่น ๆ มาก ซึ่งตำนานเรื่องอื่น ๆ เหล่านี้ได้กลายเป็นกรอบที่ทำให้การเกิดตำนานพระธาตุและเมืองนครศรีธรรมราชต้องพบกับความยากลำบากในด้านการแสดงความสำคัญของบ้านเมืองของตนให้พอเหมาะพอควรกับที่เชื่อกันมาแต่ดั้งเดิมว่า เป็นสถานที่เผยแผ่พระพุทธศาสนาแบบลังกาวงศ์เป็นแห่งแรกในภูมิภาคนี้

เมื่อเป็นเช่นนี้ การยืมเรื่องพระทันตธาตุหรือพระเขี้ยวแก้วของลังกา หรือเรื่องการสร้างเจดีย์พระธาตุ ๘๔,๐๐๐ องค์ของพระเจ้าอโศกมาเป็นสัญลักษณ์แทนความสำคัญของเมืองนครศรีธรรมราช ในฐานะที่ครั้งหนึ่งเคย

เป็นศูนย์การเผยแผ่พระพุทธศาสนาแห่งหนึ่ง จึงดูจะมีน้ำหนักเหมาะสมกันดีแล้ว

๔. ข้อพิจารณาส่วนที่เกี่ยวข้องกับหลักฐานทางประวัติศาสตร์

ตำนานพระธาตุและเมืองนครศรีธรรมราชมีส่วนที่เป็นเรื่องทางประวัติศาสตร์ของบ้านเมืองจริง ๆ จะอยู่ในช่วงเวลาในสาระสังเขปตอนที่ ๑.๓ “เมืองนครศรีธรรมราช ครั้งที่ ๒” และตอนที่ ๑.๔ “สมัยเมืองนครศรีธรรมราช ครั้งที่ ๓”

เมืองนครศรีธรรมราชที่สร้างใหม่เป็นครั้งที่ ๒ มีพระนามกษัตริย์ และการสืบราชสมบัติที่น่าสนใจคือ กษัตริย์ผู้ทรงพระนามว่า ท้าวศรีธรรมโศกราช มีอนุชาถัดไปคือจันทรภานุและท้าวพงษ์สุรา เมื่อท้าวศรีธรรมโศกราชสิ้นพระชนม์ศักราช ๑๒๐๐ (ถ้าเป็นมหาศักราชก็จะตรงกับพุทธศักราช ๑๘๒๑) ท้าวจันทรภานุก็ได้เลื่อนขึ้นเป็นท้าวศรีธรรมโศกราช น้องชายคือท้าวพงษ์สุราก็ดำรงเลื่อนขึ้นเป็นจันทรภานุ

เรื่องพระนามศรีธรรมโศกราชเป็นนามของตำแหน่งกษัตริย์เมืองนครศรีธรรมราชทำให้นึกถึง “ศิลาจารึกดงแม่นางเมือง” จัดลำดับเป็นหลักที่ ๓๕ ในประชุมศิลาจารึกภาคที่ ๓ ศิลาจารึกหลักนี้พบที่เมืองโบราณ “ดงแม่นางเมือง” ในท้องที่อำเภอบรรพตพิสัย จังหวัดนครสวรรค์ มีศักราชบอกเวลากำกั้อยู่ด้วยตรงกับ พ.ศ. ๑๗๑๐

ความในศิลาจารึกมีความหมายว่า พระเจ้าศรีธรรมโศกราชพระองค์หนึ่งซึ่งได้ล่วงลับไปแล้ว (กมรเตงชคต) พระธาตุของพระองค์ฝังอยู่ที่ “ธานยปุระ” (คือชื่อจริงของเมืองโบราณที่ดงแม่นางเมือง) พระเจ้าศรีธรรมโศกราชผู้ทรงพระชนม์อยู่และมีอำนาจเหนือกว่าได้มีพระราชโองการมายังพระเจ้าสุหนั ผู้ครองธานยปุระ ให้ทำการกลัปนาที่ดินแด่พระธาตุของพระเจ้าศรีธรรมโศกราชผู้ล่วงลับไปแล้ว (กมรเตงชคตศรีธรรมโศกราช)

หรืออาจมีความหมายอีกอย่างหนึ่งว่า พระธาตุของกมรเตงคชตศรียธรรมโศกราชนั้นก็คือ พระธาตุเจดีย์ ๑ ใน ๘๔,๐๐๐ องค์ที่พระเจ้าอโศกแห่งอินเดีย (กมรเตงคชตศรียธรรมโศกราช) โปรดให้สร้างขึ้น เพราะได้พบว่าคนไทยในสมัยโบราณเมื่อมีการพบเจดีย์ร้างหักพังมีพระธาตุฝังอยู่ เขาก็มักจะสรุปว่าเป็นพระธาตุเจดีย์ ๑ ใน ๘๔,๐๐๐ องค์ ที่พระเจ้าอโศกโปรดให้สร้างขึ้นแต่สมัยโบราณพื้น

ตัวอย่างความเข้าใจเช่นนี้ ปรากฏอยู่ใน “ตำนานพระธาตุดอยสุเทพ” ที่กล่าวว่า พระธาตุที่วัดสวนดอกและที่วัดพระธาตุดอยสุเทพเมืองเชียงใหม่ นั้นได้มาจากเจดีย์ พระธาตุ ๑ ใน ๘๔,๐๐ องค์ที่พระเจ้าอโศกทรงสร้างไว้ตั้งอยู่ระหว่างเมืองสุโขทัยและเมืองศรีสัชนาลัย ซึ่งภายหลังหักพังทำลายลง พระสมณเถระพระสงฆ์ทรงคุณความรู้แห่งสุโขทัยได้ทราบ จึงขุดองค์พระธาตุขึ้นมา และนำมาที่เมืองเชียงใหม่ สมัยที่พระเจ้ากือนาครองราชย์อยู่ เมื่อราว พ.ศ. ๑๙๑๒

แต่ไม่ว่าจะมีความหมายต่างกันอย่างไร ศิลาจารึกหลักนี้ก็เป็นหลักฐานยืนยันการมีอยู่ของกษัตริย์ทรงพระนามศรีธรรมโศกราช (ที่มีใช้พระเจ้าอโศกแห่งอินเดีย) เมื่อ พ.ศ. ๑๗๑๐ และจะอยู่ที่บ้านเมืองใดลองพิจารณากันไป

ศาสตราจารย์ยอร์ช เซเดส์ ได้อธิบายศิลาจารึกหลักที่ ๒๔ “จารึกที่วัดหัวเวียง อำเภอไชยา” สรุปรายงานนี้ พิมพ์ในประชุมศิลาจารึกภาคที่ ๒ ว่าเป็นศิลาจารึกที่บอกศักราชกาลियศ ๔๓๓๒ ตรงกับ พ.ศ. ๑๗๗๓ เป็นจารึกอุทิศถวายแด่ศาสนสถานในพระพุทธศาสนาปรากฏพระนามพระราชว่า “ศรีธรรมราช” พระราชองค์นี้มีพระนามเดิมว่า “จันทรภาณุ” แห่งปัทมวงศ์

มีเหตุผลหลักฐานหลายประการที่ศาสตราจารย์ยอร์ช เซเดส์ยกมายืนยันเป็นที่น่าเชื่อถือว่าพระเจ้าจันทรภาณุเป็นกษัตริย์ที่ครองดินแดนแห่งใดแห่งหนึ่งบนแหลมมลายู พระเจ้าจันทรภาณุพระองค์นี้เป็นพระองค์เดียวกับที่

ปรากฏพระนามในหนังสือมหาวงศ์ว่าได้รุกรานกรุงลังกาเมื่อ พ.ศ. ๑๗๙๓ กับอีกครั้งหนึ่งเมื่อ ๒ - ๓ ปีให้หลัง

ศาสตราจารย์ยอร์ช เซเดส์ ได้แสดงความเห็นไว้ในคำอธิบายศิลาจารึก วัดหัวเวียง (หลักที่ ๒๔) อีกว่า เรื่องพระเจ้าสิริธัมมราช กษัตริย์แห่งสิริธัมมนคร (นครศรีธรรมราช) และพระเจ้าโรจราช (พระร่วง) กษัตริย์แห่งสุโขทัยส่งคณะทูตไปอาราธนาพระพุทธสิหิงค์ที่เกาะลังกาในหนังสือ “ชินกาลมาลีปกรณ์” นั้น เป็นเหตุการณ์เดียวกันกับเรื่องที่หนังสือมหาวงศ์เล่าว่าพระเจ้าจันทรภาณุยกทัพไปรุกรานกรุงลังกาดังที่กล่าวผ่านมา

อย่างไรก็ดี แม้หนังสือมหาวงศ์จะเล่าว่า พระเจ้าจันทรภาณุได้อวดอ้างว่าพระองค์ก็นับถือพระพุทธศาสนาเช่นเดียวกันกับที่ลังกานั้น ศาสตราจารย์ยอร์ช เซเดส์ ยังมีความเห็นว่าการที่ศิลาจารึกหลักที่ ๒๔ “จารึกวัดหัวเวียง อำเภอยะยา” ของพระเจ้าจันทรภาณุเป็นภาษาสันสกฤต แสดงว่าพระพุทธศาสนาแบบที่พระเจ้าจันทรภาณุนับถือ นั้น น่าจะแตกต่างไปจากพระพุทธศาสนาในเกาะลังกาอย่างแน่นอน

ศาสตราจารย์ยอร์ช เซเดส์ มีความเห็นแตกต่างไปจากนักวิชาการฝั่งร่วมสมัยเดียวกับท่านหลายคน ในประเด็นที่ว่าพระเจ้าจันทรภาณุปกครองดินแดนบนแหลมมลายูมิใช่ที่เกาะสุมาตรา แม้ไม่ยืนยันว่าเป็นกษัตริย์เมืองนครศรีธรรมราช แต่การที่ท่านนำตำนานพระพุทธสิหิงค์ขึ้นมาเปรียบเทียบกับนั้น ได้แสดงนัยแห่งความคิดของท่านอย่างชัดเจนว่าน่าจะเป็นเช่นนั้น เพราะในสมัยที่ท่านมีความเห็นเรื่องนี้นั้นยังไม่มีกรพบตำนานพระธาตุฯ และตำนานเมืองนครศรีธรรมราชฉบับที่นำมากล่าวถึงอยู่ขณะนี้ อีกทั้งศิลาจารึกดงแม่นางเมืองก็ยังไม่เป็นที่รู้จักกัน

ดังนั้นจึงอาจที่จะกล่าวโดยสรุปได้ว่า เรื่องพระเจ้าศรีธรรมโศกราชกับพระเจ้าจันทรภาณุที่ปรากฏพระนามในตำนานพระธาตุเมืองนครศรีธรรมราช

ในศิลาจารึกหลักที่ ๒๔ “ศิลาจารึกวัดหัวเวียง อำเภอไชยา” ในศิลาจารึกหลักที่ ๓๕ “ศิลาจารึกดงแม่นางเมือง” และในหนังสือมหาวงศ์พงสาวดารของลังกานั้น คือประวัติศาสตร์กษัตริย์เมืองนครศรีธรรมราชในช่วง พ.ศ. ๑๗๐๐ - ๑๘๐๐ เศษอย่างแน่นอน

เรื่องสำคัญของตำนานฯ ในช่วงนี้คือเรื่องการสร้างองค์พระธาตุเจดีย์เมืองนครศรีธรรมราชจนเสร็จ เรื่องการศึกกับกรุงศรีอยุธยาและต้องขอเป็นไมตรี เรื่องศึกกับขวาลือที่ต้องส่งส่วยขวาลือ แต่ที่สุดก็ต่อสู้กลับได้ชัยชนะ โดย “พังพการ” ผู้นำชาวพื้นเมือง การสร้างเมืองพระเวียง (อยู่ติดกับเมืองนครศรีธรรมราชไปทางทิศใต้) และสุดท้ายเมื่อถึงเวลาที่พระเจ้าจันทรภาณุสิ้นพระชนม์ ก็เกิดโรคห่าระบาดผู้คนล้มตายเป็นเมืองร้างไปอีกครั้งหนึ่ง

จะเห็นว่าเรื่องเมืองนครศรีธรรมราชในภาพของเมืองทางพระพุทธศาสนาแบบลังกาวงศ์นั้น อยู่ในช่วงเวลาสมัยนี้เอง (พ.ศ. ๑๗๐๐ - ๑๘๐๐ เศษ) แม้จะดูว่าเข้มแข็งจากเรื่องของพระเจ้าจันทรภาณุในหนังสือมหาวงศ์ของลังกา แต่ในตำนานเมืองนครศรีธรรมราชเองกลับให้ภาพว่าเป็นเมืองที่ตั้งขึ้นใหม่ ๆ ที่ยังไม่มั่นคงเท่าใดนัก แต่ถึงกระนั้นก็เป็นเมืองที่เป็นอิสระปกครองตนเอง

การตั้งเมืองนครศรีธรรมราชขึ้นใหม่เป็นครั้งที่สามนั้น ทั้งตำนานเมืองฯ และตำนานพระธาตุฯ ให้ภาพที่เป็นอย่างเดียวกัน คือเมืองนครศรีธรรมราชที่ตั้งขึ้นใหม่ครั้งนี้ ตั้งขึ้นด้วยการสนับสนุนจากอำนาจส่วนกลางที่กรุงศรีอยุธยา ซึ่งตำนานเมืองฯ ให้รายละเอียดมากกว่า โดยกล่าวถึงอำนาจส่วนกลางที่แยกมาตั้งศูนย์กลางการปกครองอยู่ที่เมืองเพชรบุรี

แต่ที่ทำให้เรื่องราวในตำนานเมืองฯ ในช่วงเวลานี้ดูยุ่งยากสับสนก็ น่าจะอยู่ที่การอธิบายในเชิงอรรถที่ ๑ ในฉบับพิมพ์แต่ดั้งเดิมตอนหนึ่งว่า “...หลานของพระเจ้าศรีธรรมโคกราชแยกออกไปตั้งอยู่ในเมืองเพชรบุรี..”

ในที่นี้จะขอกล่าวว่า ไม่มีความตอนใดทั้งในตำนานเมืองฯ และตำนานพระธาตุฯ ที่จะชี้ให้เห็นสาระอย่างคำอธิบายในเชิงอรรถที่ยกมาข้างต้น นอกจากข้อที่คล้ายกันที่กล่าวอยู่ในตำนานเมืองฯ ว่า “พระเจ้าอยู่หัว” ที่เมืองเพชรบุรีทรงพระนามว่า “พระพนมทะเลฯ” (พระพนมทะเลศรีมหาสวัสดิ์ทราธิราช) คล้ายกับชื่อ “พระพนมวัง” คนพื้นเมืองชาวบ้านจรุงสระกับน้องชายแห่งบ้านลานสะกา ได้รับคำสั่งจากเจ้าเมืองเพชรบุรีให้มาสร้างเมืองนครศรีธรรมราชขึ้นใหม่เป็นครั้งที่ ๓

ส่วนในท้องเรื่องที่มีเนื้อหาว่า ทางฝ่ายเมืองนครศรีธรรมราชต้องรับคำสั่งจากเมืองเพชรบุรี ก็ไม่อาจที่จะตีความให้พระพนมทะเลฯ เมืองเพชรบุรีนั้น แยกตัวไปจากเมืองนครศรีธรรมราชได้เลย นอกจากนี้ สาระตอนหนึ่งในตำนานเมืองฯ ที่กล่าวว่า คนนครศรีธรรมราชไม่รู้จักการทำนาเกลือ ต้องอาศัยเกลือที่ส่งมาจากเมืองที่ส่วนกลาง กับอีกตอนหนึ่งที่กล่าวว่า พระพนมทะเลฯ ผู้แยกตัวมาตั้งเมืองที่เพชรบุรีนั้น ภารกิจอย่างหนึ่งก็เพื่อทำนาเกลือส่งให้ส่วนกลาง เหล่านี้ล้วนเป็นความชัดเจนที่บอกที่มาของพระเจ้าอยู่หัวเมืองเพชรบุรี อย่างไม่ต้องมาตีความหลักฐานให้ยุ่งยากโดยใช้เหตุ

มีแต่ที่ต้องตั้งเป็นข้อสงสัยทุกครั้งก็คือ หากตำนานพระธาตุและเมืองนครศรีธรรมราชกล่าวถึงความสัมพันธ์กับอำนาจส่วนกลางไม่ว่าในลักษณะใดก็ตาม ในช่วงระยะเวลาที่พี่น้องทั้งสอง คือพระพนมทะเลฯ กับเจ้ารัตนกรเป็นเจ้าเมืองเพชรบุรีอยู่นั้น ควรต้องพิจารณาด้วยความระมัดระวังว่า เป็นการกล่าวถึงความสัมพันธ์ระหว่างเมืองนครศรีธรรมราชกับอำนาจส่วนกลาง หรือกับอำนาจที่เมืองเพชรบุรีกันแน่

ตำนานพระธาตุและเมืองนครศรีธรรมราชกล่าวถึงการสร้างเมืองขึ้นใหม่เป็นครั้งสุดท้าย ดังกล่าวก่อนแล้วในสาระสังเขปข้อ ๑.๔ “สมัยเมืองนครศรีธรรมราช ครั้งที่ ๓” จึงมีลักษณะเป็นชุมชนท้องถิ่นที่ได้รับการ

สนับสนุนจากอำนาจส่วนกลางในท้องที่ภาคกลาง หรือจากที่แบ่งศูนย์อำนาจการปกครองหัวเมืองทางภาคใต้มาไว้ที่เมืองเพชรบุรีอีกศูนย์หนึ่ง

บันทึกการตั้งเจ้าเมืองมาปกครองใน ๔ - ๕ ครั้งหลังไม่ติดต่อกัน แสดงภาพของบ้านเมืองได้ค่อนข้างชัดเจนว่าเมืองที่ตั้งขึ้นใหม่ในครั้งนี้เป็นเมืองที่มีความมั่นคงอยู่ได้อย่างไร ย่อมขึ้นอยู่กับเมืองที่เป็นศูนย์กลางที่จะยื่นมือลงมาสนับสนุนมากน้อยเพียงใด

อนึ่ง การปรากฏชื่อเมืองเพชรบุรีว่าเป็นศูนย์อำนาจรองลงมาจากศูนย์อำนาจที่ภาคกลาง นับเป็นหลักฐานสำคัญที่ไปกันได้กับตำนานการก่อตั้งกรุงศรีอยุธยาที่ ลา ลูแบร์ (M. de la Lubère) อัครราชทูตชาวฝรั่งเศสผู้เข้ามากรุงศรีอยุธยาในรัชกาลสมเด็จพระนารายณ์มหาราชได้บันทึกตามที่เขาได้รับรู้มาในเรื่องราชอาณาจักรสยามของเขว่า ก่อนตั้งกรุงศรีอยุธยา กษัตริย์องค์ก่อน ๆ ได้พาผู้คนลงมาจากดินแดนทางเหนือ เลยลงไปสร้างเมืองพิลลิ (Pipeli) ซึ่งก็คือเมืองเพชรบุรี มีกษัตริย์ครองตามลำดับได้ ๔ พระองค์ ก่อนที่จะมาสร้างกรุงศรีอยุธยาเมื่อ พ.ศ. ๑๘๘๔

สรุป

พระธาตุเมืองนครศรีธรรมราช เป็นสถูปหรือพระเจดีย์ขนาดใหญ่ที่มีความเด่นชัดในรูปแบบว่าเป็นสถูปทรงลังกาที่งามสง่าองค์หนึ่งในภูมิภาค และเป็นที่รวมศรัทธาของพุทธศาสนิกชนในภาคใต้ของประเทศไทย จึงพบว่าตั้งแต่จังหวัดชุมพรลงไปทางใต้ มักนิยมสร้างพระสถูปมีรูปทรงเลียนแบบสถูปพระธาตุเมืองนครศรีธรรมราชของคัมภีร์ขึ้นในแต่ละท้องถิ่นของตน

รูปแบบของสถูปทรงลังกาของพระธาตุนครศรีธรรมราชนี้ สอดคล้องกับความเชื่อของคนไทยแต่เดิม ที่เห็นว่าพระพุทธศาสนาแบบที่นับถือกันในบ้านเมืองที่เรียกว่าเป็นแบบลังกาวงศ์นั้นเป็นแบบที่นับถือสืบกันมาตั้งแต่สมัยรัฐโบราณในสยามประเทศ ไม่ว่าจะเป็นสุโขทัย อยุธยา หรือล้านนา รัฐไทย

ลาวสองฝั่งโขงและเขมรแต่โบราณนั้น เป็นพระพุทธรูปศาสนาที่แรกเข้ามาตั้งอยู่ที่เมืองนครศรีธรรมราชก่อน ก่อนที่จะแพร่กระจายไปยังรัฐโบราณในแผ่นดินใหญ่ที่กล่าวมาแล้ว (ยกเว้นในสหภาพพม่า)

ตำนานการเข้ามาแรกตั้งพระพุทธรูปศาสนาแบบลังกาวงศ์ที่เมืองนครศรีธรรมราชนั้น แสดงอยู่ในตำนานพระพุทธรูปสี่องค์ หรือแม้แต่ข้อความบางตอนที่กล่าวอยู่ในศิลาจารึกหลักที่ ๑ จารึกพ่อขุนรามคำแหง ซึ่งไม่ว่าจะเป็นจารึกที่ทำขึ้นในสมัยรัตนโกสินทร์หรืออยุธยาก็ตาม ศิลาจารึกหลักนี้ก็เป็นหลักฐานที่ดีที่แสดงความคิดของคนไทยรุ่นเก่าเกี่ยวกับฐานะของเมืองนครศรีธรรมราชว่าเป็นเมืองที่รับพระพุทธรูปศาสนาสายลังกาวงศ์เป็นแห่งแรก ก่อนที่จะแพร่หลายต่อไปยังหัวเมืองอื่น ๆ ดังกล่าว

ตามนัยนี้ เมื่อพิจารณาเกี่ยวกับเรื่องราวอันเป็นการเผยแผ่พระพุทธรูปศาสนา เมืองนครศรีธรรมราชก็มีความสำคัญไม่ยิ่งหย่อนไปกว่าเรื่องของลังกา สถานที่อันเป็นต้นกำเนิดของลังกาวงศ์ พระพุทธรูปศาสนาสายสำคัญที่แพร่หลายทั่วไปในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ไม่ยิ่งหย่อนไปกว่าเรื่องของพระเจ้าอโศกมหาราช ผู้สร้างพระธาตุเจดีย์ไปทั่วชมพูทวีปถึง ๘๔,๐๐๐ องค์ อันมีความหมายถึงการเผยแผ่พระพุทธรูปศาสนาในสมัยเริ่มแรกออกไปอย่างกว้างขวาง

แต่ความสำคัญของเมืองนครศรีธรรมราชก็ถูกแบบแผนการเล่าเรื่องตำนานที่มาก่อนตำนานเมืองนครศรีธรรมราช เป็นกรอบมิให้เล่าเรื่องได้ว่าพระพุทธรูปองค์เคยเสด็จมาเมืองนครศรีธรรมราช อันเป็นเรื่องสัญลักษณ์แสดงความสำคัญสูงสุดของเรื่องราวที่บอกเล่าในลักษณะของตำนานปุชนิยสถานต่าง ๆ ทางพระพุทธรูปศาสนา

เมื่อเป็นเช่นนี้ การขอยืมเรื่องพระเฑียรแก้วหรือพระทันตธาตุมิ่งขวัญของลังกา กับเรื่องพระสารีริกธาตุที่พระเจ้าอโศกนำไปบรรจุในพระธาตุเจดีย์ของพระองค์ทั้ง ๘๔,๐๐๐ แห่ง ว่าล้วนแต่เคยมาประดิษฐาน ณ สถานที่

อันเป็นที่ตั้งของพระธาตุและเมืองนครศรีธรรมราชมาก่อนทั้งสิ้นนั้น ก็ดูจะเป็นวิธีการสร้างตำนานที่แยบยล ในการยกความสำคัญของพระธาตุหรือเมืองนครศรีธรรมราชให้เทียบเท่ากับเรื่องทั้งสองที่ถูกยืมมาใช้นั้น

ตำนานพระธาตุและเมืองนครศรีธรรมราชมีส่วนที่เป็นบันทึกทางประวัติศาสตร์ของบ้านเมือง ก็ต่อเมื่อล่วงเข้าสู่เวลาประมาณ พ.ศ. ๑๗๐๐ - ๑๘๐๐ เศษ เมื่อปรากฏพระนามกษัตริย์ที่มีหลักฐานทางประวัติศาสตร์ของที่อื่น ๆ และประเภทอื่น ๆ กล่าวถึงคือ พระเจ้าศรีธรรมโศกราชและพระเจ้าจันทรภาณุ ช่วงเวลานี้เป็นตัวกำหนดเวลาที่เหมาะสมกับการนำมาเป็นช่วงเวลาทางรูปแบบทางศิลปกรรมขององค์พระสลุบ พระธาตุนครศรีธรรมราชด้วย

จึงอาจกล่าวโดยสรุปได้ว่า เมืองนครศรีธรรมราชเติบโตขึ้นมาเป็นบ้านเมืองขนาดใหญ่ในช่วง พ.ศ. ๑๗๐๐ - ๑๘๐๐ เศษ เป็นเมืองทางพระพุทธศาสนาสายลังกาวงศ์แห่งแรก ๆ บนแผ่นดินใหญ่ ก่อนที่จะแพร่เข้าสู่บ้านเมืองภายในพื้นที่ต่อไป

ส่วนเรื่องราวของเมืองนครศรีธรรมราชในช่วงเวลาก่อนหน้านี้ แม้ผู้เรียบเรียงตำนานพระธาตุและเมืองนครศรีธรรมราชจะทราบถึงการมีตัวตนอยู่ก็ตาม แต่ไม่สามารถบอกถึงความสืบเนื่องทางประวัติศาสตร์กับสมัยที่เป็นเมืองทางพระพุทธศาสนาฝ่ายลังกาวงศ์ได้ จึงแก้ปัญหาโดยการเล่าถึงการสิ้นชีวิตของผู้นำและผู้คนเนื่องจากเกิดโรคระบาด อันเป็นเหตุให้บ้านเมืองต้องร้างไปหมดเรื่องหมดราวเป็นจนละส่วนไปเสียเลย

พระเจ้าศรีธรรมโศกราชและพระเจ้าจันทรภาณุ เป็นกษัตริย์นครศรีธรรมราชองค์สำคัญในช่วงเวลานี้ เพราะช่วงนี้อีกเช่นกันที่เมืองนครศรีธรรมราชได้มีสัมพันธ์ติดต่อกับบ้านเมืองบนเกาะลังกาไม่ว่าเรื่องในลักษณะตำนานของลังกา คือหนังสือมหาวงศ์ และตำนานในเอกสารของไทยในเรื่องนิทานพระพุทธรูปสิทธิ์ จะให้ภาพความสัมพันธ์ระหว่างทั้งสองแห่งที่ต่างกันอย่างไร ก็ไม่อาจปฏิเสธ

ความเป็นไปได้ในเรื่องการให้และรับทางคติความเชื่อแบบใหม่แก่กันและกันได้

ศิลาจารึกหลักที่ ๒๔ ของพระเจ้าจันทรภาณุเป็นภาษาสันสกฤต (ซึ่ง ศาสตราจารย์ยอร์ช เซเดส์ กล่าวว่า เป็นภาษาสันสกฤตที่ไม่ค่อยถูกต้องนัก) แตกต่างจากพระพุทธรูปศาสนาสายลังกาวงศ์ที่ใช้ภาษาบาลี ก็ไม่น่าจะเป็นอุปสรรคต่อการที่จะลงความเห็นว่าระยะเวลานี้เป็นช่วงหัวเลี้ยวหัวต่อของการเปลี่ยนแปลง

เป็นการเปลี่ยนแปลงเล็ก ๆ น้อย ๆ จากคติทางพระพุทธรูปศาสนาแบบเถรวาทสายใดสายหนึ่งที่ใช้ภาษาสันสกฤต และเป็นแบบเดียวกับที่แพร่หลายสืบทอดอยู่บนแผ่นดินใหญ่แหลมทอง มารับพระพุทธรูปศาสนาสายลังกาวงศ์ ซึ่งเป็นแบบเถรวาทเหมือนกัน แต่ไปเจริญเติบโตสืบทอดอยู่บนเกาะลังกาและใช้ภาษาบาลี ภาษาตระกูลเดียวกันแต่มีความซับซ้อนน้อยกว่าภาษาสันสกฤตซึ่งเจ้าตัวเอง (ฝ่ายพระเจ้าจันทรภาณุ) ก็ใช้ไม่ค่อยถูกต้องอยู่แล้วด้วย

ดังนั้นจึงเป็นการเปลี่ยนแปลงที่เหมือนกับไม่ต้องเปลี่ยนแปลงอะไรมากนัก นอกจากผลประโยชน์ในรูปของอำนาจหรืออิทธิทธิบางประการ ที่สำนักสงฆ์ฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งอาจจะได้รับมากกว่าอีกฝ่ายหนึ่ง อย่างที่มักมีเรื่องปรากฏให้เห็นหลายครั้งในสมัยหลัง ๆ ต่อมาในประวัติศาสตร์ไทย

ประวัติศาสตร์อันรุ่งเรืองและมีอิสระในการปกครองตนเองของเมืองนครศรีธรรมราชคงจะยืนยาวไม่นานนัก เพราะในช่วงเวลานั้นเป็นเวลาของการรวบรวมบ้านเมืองเข้าเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันในท้องที่ภาคกลางของแดนสยาม โดยมีกรุงศรีอยุธยาเป็นผู้นำตั้งแต่ก่อน พ.ศ. ๑๘๘๓ อันเป็นปีสถาปนากรุงศรีอยุธยาอย่างเป็นทางการ

ทางใต้ลงไป บ้านเมืองของชาวมุสลิมทั้งที่อยู่บนแผ่นดินใหญ่และตามเกาะใหญ่น้อยในมหาสมุทรก็กำลังประกาศความยิ่งใหญ่ของตนเองโดยทั่วไป ด้วยเหตุนี้จึงพบว่าตั้งแต่ประมาณ พ.ศ. ๑๘๐๐ เศษ หรือประมาณหลังจาก

ที่พระเจ้าจันทรภาณุกษัตริย์ผู้เข้มแข็งของเมืองนครศรีธรรมราชได้สิ้นพระชนม์ลง เมืองนครศรีธรรมราชก็ได้กลายเป็นส่วนหนึ่งของราชอาณาจักรสยามที่มีศูนย์กลางอยู่ที่กรุงศรีอยุธยาอย่างถาวรตลอดมา

เมืองนครศรีธรรมราชแม้จะมีได้เป็นรัฐอิสระปกครองตนเองอย่างแต่ก่อนก็จริง แต่จุดเด่นทางประวัติศาสตร์ของการเป็นที่ตั้งพระพุทธศาสนาเถรวาทสายลังกาวงศ์เป็นแห่งแรกก่อนที่จะแห่งใดบนผืนทวีป ยังได้รับการเน้นอยู่ตลอดมาทั้งที่ให้เห็นโดยรูปแบบของพระสถูปทรงลังกาขนาดใหญ่และความหมายที่แสดงความสำคัญในตำนานพระธาตุและเมืองนครศรีธรรมราชดังได้กล่าวแต่ต้นมา

บรรณานุกรม

คัมภีร์มหาวงศ์ ภาค ๑ - ๒. แปลโดย สุเทพ พรหมเลิศ. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๓.

เซเดส์, ยอร์ช. “จารึกที่ ๒๔ จารึกที่วัดหัวเวียง อำเภอไทรโยค.” ใน ประชุมศิลาจารึก ภาคที่ ๒. พระนคร : กรมศิลปากร, ๒๕๐๔. น. ๒๗ - ๓๑.

“ตำนานพระธาตุดอยสุเทพ.” ใน ประชุมตำนานพระธาตุ ภาคที่ ๑ และภาคที่ ๒. พระนคร : กรมศิลปากร, ๒๕๑๓. น. ๑๓๙ - ๑๕๙. (พิมพ์เป็นอนุสรณ์ในงานฌาปนกิจศพนางเอิบ อุมาริรมย์ ๑๓ สิงหาคม ๒๕๑๓).

“ตำนานเมืองนครศรีธรรมราช.” และ “ตำนานพระธาตุเมืองนครศรีธรรมราช.” ใน รวมเรื่องเมืองนครศรีธรรมราช. พระนคร : กรมศิลปากร, ๒๕๐๕, น. ๔๖ - ๖๓, ๗๘ - ๙๕.

พระธรรมสุคติ. คัมภีร์ทาสฐาธาตุวงศ์ ตำนานพระเขี้ยวแก้ว. ปรีวรรตและ
แปลโดย สวาท เหล่าอุด. กรุงเทพฯ : กรมศิลปากร, ๒๕๔๔.

พระรัตนปัญญาเถระ. ชินกาลมาลีปกรณ์. แปลโดย ศาสตราจารย์ ร.ต.ท. แสง
มนวิฑูร เปரியุ. พิมพ์ครั้งที่ ๔. (พิมพ์เป็นอนุสรณ์ในงาน
พระราชทานเพลิงศพ ศาสตราจารย์ ร.ต.ท. แสง มนวิฑูร เปரியุ
ณ ฌาปนสถานของคุรุสภา วัดสระเกศราชวรมหาวิหาร วันที่ ๒๐
เมษายน พ.ศ. ๒๕๑๗).

“มหาปริณิพพานสูตร.” ใน พระสูตรและอรรถกถา แปล ที่ขนิภาย มหาวรรค
เล่มที่ ๒ ภาคที่ ๑. พิมพ์ครั้งที่ ๓. พระนคร : โรงพิมพ์พิมพ์มกุฏราช
วิทยาลัย, ๒๕๓๖. เล่ม ๑๓. น. ๒๓๓ - ๓๓๖.

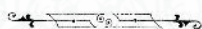
สันต์ ท. โกมลบุตร, ผู้แปล. ราชอาณาจักรสยาม (จดหมายเหตุลาลูแบร์
ฉบับสมบูรณ์) โดย มร. เดอะ ลาลู แบร์. พระนคร : สำนักพิมพ์
ก้าวหน้า, ๒๕๑๐.

“หลักที่ ๓๕ ศิลาจารึกดงแม่นางเมือง.” ใน ประชุมศิลาจารึก ภาคที่ ๓.
พระนคร : โรงพิมพ์สำนักทำเนียบนายกรัฐมนตรี, ๒๕๐๙, น. ๑๒
- ๑๔.

“หลักที่ ๔๙ ศิลาจารึกวัดสุทัศน์.” ใน ประชุมศิลาจารึก ภาคที่ ๓. พระนคร
: โรงพิมพ์สำนักทำเนียบนายกรัฐมนตรี, ๒๕๐๙. น. ๘๓ - ๘๘.

ตำนานพระธาตุเมืองนครศรีธรรมราช
แต่งเป็นกลอนสวด

สมเด็จพระเจ้าน้องยาเธอ
เจ้าฟ้ากรมขุนลพบุรีราเมศวร์
อุปราชมณฑลปัตตานี
โปรดให้พิมพ์

แจกในงานศพ เจ้าจอมอัม รัชกาลที่ ๕
ที่เมืองนครศรีธรรมราช

พิมพ์เมื่อ พ.ศ. ๒๔๖๐

พิมพ์ที่โรงพิมพ์โสภณพิพรรฒธนากร

คำนำ

ด้วยนายพลโท สมเด็จพระเจ้าน้องยาเธอ เจ้าฟ้า
กรมขุนลพบุรีราเมศวร์ อุปราชมณฑลพายัพใต้ มี
รับสั่งมายังกรรมการหอพระสมุดวชิรญาณว่า ได้ทรง
รับกระแสพระบรมราชโองการ โปรดเกล้าฯ ให้
ทรงจัดการศพเจ้าจอมอัมในรัชกาลที่ ๔ ซึ่งจะพระ
ราชทานเพลิงศพที่เมืองนครศรีธรรมราช สมเด็จพระ
เจ้าน้องยาเธอฯ มีพระประสงค์จะบำเพ็ญพระกุศล
พิมพ์หนังสือในหอพระสมุดสำหรับพระนครสักเรื่อง ๑
ประทานเป็นของแจกในงานศพเจ้าจอมอัม ให้
กรรมการช่วยเลือกเรื่องหนังสือถวาย พอพระไทยจะ
ให้เป็นเรื่องที่เนื่องในเมืองนครศรีธรรมราช แลให้
เป็นที่พอใจชาวเมืองนครศรีธรรมราชอ่าน ด้วยหนังสือ
นี้จะแจกในเมืองนครศรีธรรมราชโดยมาก

ข้าพเจ้าเป็นผู้เลือกเรื่องหนังสือ เห็นว่าหนังสือ
ในหอพระสมุดวชิรญาณเรื่อง ๑ เป็นเรื่องทรงค่า
พระประสงค์ของสมเด็จพระเจ้าน้องยาเธอฯ ด้วย

๗

ประการที่๒ ขอบใจ เรื่องตำนานพระธาตุนครศรี
 ธรรมราชแต่งไว้เป็นกลอนสวด ต้นฉบับหนึ่งสัน
 ชาติเจ้าได้มาจากเมืองนครศรีธรรมราชแต่ปี พ.ศ. ๑๒๕
 จะเป็นเจ้าพระยาธรรมมนตรี ฤๅใครให้มาลืมนิไปเสีย
 แล้ว แต่ทราวยว่าเป็นหนังสือหาขยยาก แลฉบับถือ
 กันในเมืองนครศรีธรรมราชด้วย เพราะเป็นตำนาน
 ของพระมหาธาตุ ซึ่งเป็นหลักเมืองนั้นประการ ๑
 ในเมืองนครศรีธรรมราชยังถือคติตามประเพณีโบราณ
 ในเรื่องอ่านหนังสือสวดกันตามวัด เป็นต้นว่าในวัน
 อธิษฐาน เมื่อสัปดาห์ไปรักษาศีล เวลาว่างสวดมนต์
 ไหว้พระพุทธรูป บิณฑบาตกัน แล้วมีคนอ่าน
 หนังสือสวดเป็นชาติกบียง เป็นเรื่องอื่นๆ อันกบียงด้วย
 คติเป็นกลอนสวด นิ่งฟังกันเป็นหมู่ๆ อยู่ทุกอธิษฐาน
 หนังสือตำนานพระบรมธาตุที่พิมพ์นี้ จะเป็นประโยชน์
 ทั้งในการให้ความรู้ แลประกอบการศึกษาอ่านสวดฟัง
 กันในเวลารักษาศีล ชาติเจ้าเชื่อว่าเหมาะสมแก่

ก

เมืองนครศรีธรรมราชยิ่งกว่าหนังสือเรื่องอื่นทั้งหมด
จึงได้เลือกหนังสือเรื่องนี้ ถวายสมเด็จพระเจ้าอน
ยาเธอ ฯ ทรงพิมพ์ตามพระประสงค์

หนังสือเรื่องนี้กล่าวโดยตำนาน พิศาวาทเห็น
ว่าเป็นหนังสือซึ่งกล่าวชวนคร ฯ แต่งในเมืองนคร ฯ ถ้า
จะประมาณเวลาที่แต่ง เห็นจะราวในรัชกาลที่ ๑

ด้วยเหตุนี้ ถ้าผู้ที่อ่านจะเห็นว่าเรื่องราวฤๅตำนาน
เร่ร่อนอย่างไร ต้องเข้าใจว่า เป็นหนังสือชวนคร ฯ
แต่งในเมืองนคร ฯ ตามความที่เขาเชื่อมาอย่างนั้น
จะติเตียนหาควรไม่ ถ้าจะเป็นหนังสือก็โดยเอกเทศ
อัน ๑ ก็สมควร โดยทำให้ปรากฏผู้ปากกล่าวชวนคร ฯ
เห็นจะเป็นเรื่องนี้เป็นครั้งแรกที่ได้พิมพ์ขึ้น

ในทันควรจะกล่าวประวัติของเจ้าจอมอิมผู้ถึงมรณ
ภาพสักหน่อย ด้วยเป็นผู้มีสกุลอันสูงศักดิ์ แลได้
สนองพระเดชพระคุณมาโดยสมควรแก่เกียรติยศสกุล
จนตลอดอายุ

ณ

เจ้าจอมอิม เป็นธิดาเจ้าพระยานคร ๑ (น้อยกลาง)
หม่อมราชวงศ์หญิงเป็นมารดา

เจ้าพระยานคร ๑ (น้อยกลาง) เป็นบุตรเจ้าพระยา
นคร ๑ (น้อย) ซึ่งเข้าใจกันอยู่ทั่วไปว่าเป็นลูกของ
พระเจ้ากรุงธนบุรีนั้น เมื่อเจ้าพระยานคร ๑ (น้อย)
ถึงอสัญกรรมในรัชกาลที่ ๓ เจ้าพระยานคร ๑ (น้อย
กลาง) เป็นพระเสน่หามนตรี ตำแหน่งปลัด ได้
เลื่อนขึ้นเป็นพระยานครศรีธรรมราช มาถึงรัชกาล
ที่ ๔ ได้เลื่อนขึ้นเป็นเจ้าพระยา แลถึงอสัญกรรมใน
รัชกาลที่ ๕ นั้น สกุลหม่อมราชวงศ์หญิงนั้น ได้
เข้าใจว่าเป็นเชื้อสายสามกรมวังหลัง แต่ข้าพเจ้าเคย
ได้ถามตัวท่านเองครั้ง ๓ ท่านบอกว่า เป็นเชื้อสาย
เจ้าฟ้ากรมหลวงนรินทรเวศ แต่จะเป็นธิดาหม่อม
เจ้าองค์ใดก็หาได้ถามต่อไปไม่

บุตรธิดาเจ้าพระยานคร ๑ (น้อยกลาง) เกิดด้วย
หม่อมราชวงศ์หญิงที่มีตัวอยู่มา ชาย ๓ หญิง ๓
รวม ๖ คน บุตรคือ—

ง

- ๑ เจ้าพระยาสุธรรมมนตรี (หนูพร้อม)
- ๒ พระศิริธรรมบริรักษ์ (ถึก) เป็นปลัด
ถึงแก่กรรมในที่นั้น
- ๓ พระยาบริรักษ์ภูเขนทร์ (เอี่ยม) ถึง
แก่กรรมในที่นั้น

อีกานั้น คือ :-

- ๑ เจ้าจอมอิม ถวายตัวทำราชการฝ่ายใน
ในรัชกาลที่ ๔ ครั้นสิ้นรัชกาลนั้นแล้ว
กราบถวายบังคมลากลับไปอยู่เมืองนคร
ศรีธรรมราชจนตลอดอายุ
- ๒ กลาง ณ นคร อยู่เมืองนคร ฯ กับบิดา
มารดาตลอดมา ยังมีตัวอยู่ในเวลานี้
- ๓ เจ้าจอมสว่าง ถวายตัวทำราชการใน
รัชกาลที่ ๕ ยังอยู่ในพระบรมมหาราชวัง

๑

เมื่อในรัชกาลที่ ๕ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เสด็จไปประพาศเมืองนครศรีธรรมราชหลายคราว บางคราวก็โปรดให้เจ้าจอมสว่างไปตามเสด็จด้วย เวลาเสด็จประทับอยู่เมืองนครศรีธรรมราช หม่อมราชวงศ์หญิงกัญแจ่มมอ้มมาทำเครื่องแลพร้อมกันมาตั้งเครื่องเองเป็นนิมิต จึงเป็นทสันติชิตชอบ พระราชธิดาไครย หม่อมราชวงศ์หญิงไต้พระราชทานเครื่องราชอิสริยาภรณ์ตติยจุลจอมเกล้าฝ่ายใน ถึงเมื่อพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวในรัชกาลปัจจุบัน เสด็จไปประพาศเมืองนครศรีธรรมราช เมื่อเสด็จดำรงพระยศเป็นสมเด็จพระบวรราช เจ้าจอมอ้อมก็ได้มาทำเครื่องแลตั้งเครื่อง ข้าพเจ้าเข้าใจว่าเวลานั้น หม่อมราชวงศ์หญิงถึงอนิจกรรมเสียแล้ว จึงทรงคุ้นเคยพระราชธิดาไครย เป็นเหตุซึ่งโปรดให้จัดการศพพระราชทานในครั้งนี้

ณ

ข้าพเจ้าขอนโมทนาพระกศัลยบุญราษีของสมเด็จพระ
พระเจ้าน้องยาเธอ เจ้าฟ้ากรมขุนลพบุรีราเมศวร์
ทรงพิมพ์หนังสือเรื่องนี้เป็นครั้งแรก ให้เรื่องราว
ปรากฏแพร่หลาย แลรักษาเรื่องไว้ให้อยู่ถาวรสืบไป

อุภัยพงษ์เทพ สถานนายก

หอพระสมุดวชิรญาณ

วันที่ ๑๘ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๔๖๐

สารบัญ

พระเจ้าอโศกราชสืบหาพระธาตุ	หน้า	๒๓
พระเจ้าอโศกราชให้ขุดหาพระธาตุ		
ภาพยนต์ทำอันตรายแก่คน	”	๒๗
พระเจ้าอโศกราชตั้งสัตยาธิฐาน	”	๒๘
พระอินทร์ให้พระพิศณุกรรมลงมาช่วย	”	๒๘
พระเจ้าอโศกราชได้พระธาตุ	”	๗๐
พระเจ้าอโศกราชสร้างพระเจดีย์บรรจุพระธาตุ	”	๗๒
พระเจ้าอโศกราชแจกพระธาตุแก่เมืองขึ้น	”	๗๒
มารมาทำฤทธิเบียนพระธาตุ	”	๗๒
พระโมคคัลลินบุตรผจญมารให้เสียพยศอันร้าย	”	๗๓
เจ้าชาธิปัตยยกพลมาล้อมเมืองทนต์บุรี		
เพื่อประสงค์พระทนต์ธาตุ	”	๗๕
ท้าวสิงหาราชยกออกไปไต่ชนช้างกัน	”	๗๘
เจ้าชาธิปัตยขาดคอช้าง	”	๗๙
ท้ากระษัตริย์ยกพลมาล้อมเมืองทนต์บุรี		
เพื่อจะใคร่ได้พระทนต์ธาตุ	”	๗๙
ท้าวสิงหาราช สั่งแกเฮอร์สธิดา		
ให้พาพระธาตุไปเมืองลังกา	”	๘๓
ท้าวสิงหาราชยกออกไปรบ	”	๘๕
ท้าวสิงหาราชขาดคอช้าง	”	๘๗
เจ้าธนกุมาร กับนางเหมชาลาเชิญพระทนต์ธาตุ		
ออกจากเมืองลงลำเนาไปลังกา	”	๘๗
ลำเภาล่ม สองกุมารขึ้นพักอยู่หาดทราย	”	๘๘
สองกุมารฝังพระทนต์ธาตุไว้ที่หาดทราย	”	๘๘
พระมหาเถรพรหมเทพมาพบกับสองกุมาร	”	๘๙

พระยานาคมาลัทธิพระทนต์ธาตุไป	หน้า	๙๑
พระพรหมเทพมาช่วยให้สองกุมารได้พระทนต์ธาตุคืน	"	๙๓
สองกุมารโดยสารเรือไปเมืองลังกา	"	๙๗
พระยานาคมาทำฤทธิต่อให้เกิดพายุใหญ่	"	๙๙
นายเรือคิดจะเอาสองกุมารทิ้งน้ำ	"	๙๙
พระพรหมเทพมาช่วยให้รอดไปถึงลังกา	"	๙๙
สองกุมารไปพักอยู่ที่วัดพระสังฆราชเมืองลังกา	"	๑๐๑
พระสังฆราชให้สามเณรไปทูลพระเจ้ากรุงลังกา	"	๑๐๔
พระเจ้ากรุงลังกาเสด็จมานมัสการพระทนต์ธาตุ	"	๑๐๕
สองกุมารทูลประพจน์เหตุแก่พระเจ้ากรุงลังกา	"	๑๐๖
พระเจ้ากรุงลังกาแ่พระทนต์ธาตุเข้าเมือง		
แลทรงทูลบำรุงสองกุมาร	"	๑๐๘
พระเจ้ากรุงลังกาสมโภชพระทนต์ธาตุ	"	๑๐๙
พระเจ้ากรุงลังกาให้ก่อพระเจดีย์ศิลา	"	๑๑๐
พระเจ้ากรุงลังกาให้สามเณรไปเชิญพระธาตุ		
ที่เมืองนาคมาประดิษฐานไว้ในสำเภาทอง	"	๑๑๐
พระเจ้ากรุงลังกาจัดการให้สองกุมารได้กลับคืน		
บ้านเมือง แลประดิษฐานพระธาตุไว้ที่หาดทรายแก้ว	"	๑๑๔
พระเจ้าศรีธรรมโศกราชเจ้าเมืองวรดิษฐาหนีเข้า		
มาตั้งอยู่เขาชวาปราบ แล้วให้สร้างวัด	"	๑๑๖
พระอินทร์ให้พระพิฆณกรรมลงมาแนะเลขในย		
ให้พระเจ้าธรรมศรีธรรมโศกราชทราบว่ามีพระธาตุอยู่ที่หาดทรายแก้ว	"	๑๑๗
พราณสุริเห็นสำคัญที่พระพิฆณกรรมบันดาลให้เห็น		
นำความมาทูลพระเจ้าศรีธรรมโศกราช	"	๑๑๘
พระเจ้าศรีธรรมโศกราชเสด็จไป ณ ที่ตั้งพระธาตุ		
เกิดใช้หาคนตาย	"	๑๒๐
พระเถระมาช่วยนำบัตไ้	"	๑๒๑

พระเจ้าศรีธรรมโศกราชให้พระเถระ	
หาที่ไชยภูมิจะตั้งเมือง	หน้า ๑๒๒
พระเถระไปพบตึกทำอาถรรพ์ไว้กลับมาทูล	" ๑๒๒
พระเจ้าศรีธรรมโศกราชตั้งสัตยาธิฐาน	" ๑๒๓
พระยานาคมาสำแดงกายให้พระเจ้า	
ศรีธรรมโศกราชเห็น	" ๑๒๔
พระเจ้าศรีธรรมโศกราชให้ป่าวร้องหาคนแก้อาถรรพ์	" ๑๒๔
เจ้ากาภาษามาช่วยแก้อาถรรพ์จนได้พบพระธาตุเชืงขึ้นมา	" ๑๒๖
สมโภชพระธาตุ	" ๑๓๒
กลับประดิษฐานพระธาตุลงไว้ใหม่	" ๑๓๓
หัวเมืองมาช่วยในการประดิษฐานพระธาตุ	" ๑๓๖
พระเจ้าลังกาให้เศรษฐีสองนายมาช่วยในการ	
ประดิษฐานพระธาตุ	" ๑๓๘
บุตรเศรษฐีวิวาทฆ่ากันตาย เศรษฐีทำศพบุตร	
แล้วสร้างวิหารแลสร้างพระพุทธรูป	" ๑๓๙
พระเจ้าศรีธรรมโศกราชสวรรคาลัย	" ๑๔๐
งานพระเมรุพระเจ้าศรีธรรมโศกราช	" ๑๔๑
พระยาเมืองหงสาวดีสร้างวิหาร	" ๑๔๒
พระเจ้ากรุงศรีอยุธยาสร้างวิหาร	" ๑๔๒
พระโพธิมณฑลยรปลุกพระศรีมหาโพธิ	
แล้วสร้างพระพุทธรูปไสยาสน์	" ๑๔๓
นายหงษ์สามจอมเมืองลังกามาถ่อมพระเจดีย์แลสร้างวิหาร	" ๑๔๓
ท้าวศรีวิไชยมาทำพระธาตุใหม่แล้วฉลอง	" ๑๔๕
เรื่องพระเจ้าอโศกราชกับพระเจ้าอยู่ทอง	" ๑๔๘

ตำนานพระบรมธาตุเมืองนคร

นโม ตัสส ภควโต อรหโต สัมมาสัมพุทธัสส

สุรางคณาจจ์

๑ ลำบุษย์รูปสี่ หญิงชายทั้งนี้ ยังเหมือนพระยา
นิครนถ์ทำร้าย แก่บิดุมารดา คือหนึ่งเถรา^๑ เทวทัตศัตรู
๑ เบียนพระศาสนา พี่น้องถวนหน้า อย่าเยี่ยงเจ้ากู^๒
จักแก้ยากหนัก ไครจักเอนดู^๓ อย่าทำจุลู้ รู้แล้วอย่าทำ
๑ ว่ากล่าวทั้งนี้ มีในบาฬี ทั้งนี้ควรจำ
ในพระโอวาท เปนชาติถ้อยคำ เวนั้นก็จำ นำไปเวจี
๑ ทานทั้งสองนั้น คิดพร้อมใจกัน นานเลื่อนเดือนปี
นับได้สองร้อย กับยี่สิบปี ทานทั้งสองนี้ เดียรถีสืบเนื่องกัน
๑ ครบงามตามว่า บังเกิดพระยา องค์หนึ่งทรงธรรม
พระนามนั้นชื่อ โสกราชจอมธรรม ปกครองข้าข้าณท์ อินทปัตนคร
๑ ยวดยิ่งผู้ลูก เข้ามาปลาญทุก สิ่งบหย่อน
สร้างพระบารมี ยินดีสโมสร สุขเกษมเอมอร พราหมณ์ชีสบไสมย

^๑ ต้นฉบับสมุดไทยใช้ว่า “คือข้าหนึ่งเถรา”

^๒ วรคนี้ไม่ปรากฏในต้นฉบับสมุดไทย

^๓ ต้นฉบับสมุดไทยใช้ว่า “เหนดู” ซึ่งเป็นภาษาไทยถิ่นใต้ หมายถึง สงสาร

- ๑ ถึงท่านายแล้ว สมเด็จพระแก้ว แผลวจิตรคิดไผ่
 จักใคร่แจกธาตุ แผลบุญส่งไป ท้าวทกกรังไกร สกลชมพู
- ๑ พระธรรมโสกราช รู้ว่าพระธาตุ ประสมชุมอยู่
 อยู่แห่งหนใด ท้าวไทบรู๋ สืบจักหา ดูซึ่งรู้จักจา
- ๑ ธาตุของพระเจ้า เปนปิ่นปกเกล้า มนุษย์เทวา
 ท้าวรำพึงคิด กล่าวกิจจินดา ธรรมโสกราช เคื่องคำพระไทย ฯ
- ยานี้
 ๑ บ้างนั้นพระโสกราช ผู้จอมนารถเลื่องเลิศไกร
 โองการท้าวตรัสไตร หาท้าวใหม่ขมนตรี
- ๑ เนืองนองมาแออัด เจ้าจักรพรรดิกรุงธานี
 ในนอกขอกบุรี พระสงฆ์ทั่วสบไสมย
- ๑ หญิงชายฝ่ายนิกร เทศลามอญแขกพราหมณ์ไทย
 พระสงฆ์องค์น้อยใหญ่ มาชุมนุมในน้ำพระลานชน
- ๑ ป่ามาให้สิ้นหมด รู้ปรากฏมาถ้วนตน
 บอญแต่สักคน ตามยุบลท้าวตรัสไตร
- ๑ ปรานีฝูงลูกค้า พราหมณ์พดลาล้มลุกไขว่
 เหยื่อย้อยลงลามไหล เดินถอนใจอยู่ผรุผรุ
- ๑ กลัวเกรงอาญาท้าว ตัวใครเล่าบสู้อยู่
 ต่างคนชวนกันกรู มาพรั่งพรูในเมืองหลวง
- ๑ ปรานีหมู่ลูกค้า มาถ้วนหน้าทุกกระทรวง
 ชัดเสียของทั้งปวง เขายุดหน่วงกวาดพาไป
- ๑ ประตุมิทันปิด แล้วตามติดมาไรโร
 แม่ค้ำนั่งร้านไซ้ ของใดใดบนำพา

- ๑ ทุ่มทิ้งไว้ในร้าน
หลวงเถรเถรวัดวา
๑ ลางวัดทิ้งกุฏิ
อึ้งแออยู่แจจรร
๑ บัดนั้นท้าวโสกราช
หนุ่มเฝ้าแลพดุม
๑ ว่าเหวท่านทั้งหลาย
หมู่ร้านในธานี
๑ ราชครูหมู่ขุนหลวง
รู้เห็นเปนไฉน
๑ ถิ่นฐานอยู่แห่งใด
ใครมานำให้ข้า
๑ ยังมีพระเถรา
อายุท่านนั้นไซ้
๑ ขอถวายพรพระบาท
อายุได้เจ็ดปี
๑ จึงให้อาตมภาพ
ไปถวายไหววันทา
๑ ที่นั้นแลพระธาตุ
ราชคฤห์พระบุรี
๑ ปางนั้นพระภูเบนทร์
เมื่อนั้นพระราชา
จีนทั้งกว้านบนำพา
ก็เข้ามาหมดสิ้นกัน
หมู่รูปขึ้นมาเนิ่น
กลัวทรงธรรมพระราชา
ออกเกยมาศมีบัญชา
หมู่เสนาแลพราหมณ์ชี
หมู่หญิงชายมาอึ้งมี
นอกบุรีจึงมีใจ
ท่านทั้งปวงอยู่นอกใน
ใครรู้แห่งธาตุศาสนา
ใกล้ไกลกับภารา
ทรัพย์สินนาให้ตราไตร
ชันชาเย็นนานไกล
ย็นสองร้อยสิบสี่ปี
อาตมภาพน้อยเปนชี
บิดานี้เปนสมณะ
ยกพานหมากใส่มาลา
แก่พระธาตุมฤคเจดีย์
มุณีนารถอยู่ธานี
สำคัญมีพระราชา
ฟังพระเถรกล่าววิจนา
มีบัญชาแก่เสนา

๑ ว่าสูงจรงไป

รู้เวทวิเศษดี

๑ เอามาให้จงได้

จะให้หายเพลลา

๑ เสนีรับโองการ

พานพบเข้าด้วยดี

๑ สงสารแต่ยายมด

เขาเกาะจำเกาะมา

๑ เหนื่อยพักหอบห่อแท้

อ้าปากหยุดหายใจ

๑ เจ้านายได้เอนดู^๑

ถ้าท่านประทานมี

๑ เสนีว่ามีได้

อุสาห์ไม่เฝ้ากราน

๑ เขาภาเล่าปรากฏ

สิ่งใดใครใครฝัง

๑ เงินทองของฝังไว้

ตนเงาแต่ละที่

๑ สิ่งนี้แลยายเล่า

เร่งเดินอย่าช้านาน

ถิ่นฐานใดยายมดมี

คณาที่ฤกษ์เพลลา

เองทั้งหลายอย่าอุเบกษา

เรารู้หาเอาที่ดี

ไปมีนานเร็วทันที่

หมู่เสนีพาเอามา

แก่ปรากฏอุปรา

เก้าอุสาห์มาเดินไป

ด้วยแรงแก่ค่อยคลาไคล

ยกมือไหว้นายเสนี^๑

หยุดสักครู่หนึ่งที่นี่

ยายจะให้แก่เจ้าหลาน

จะหยุดให้กลัวโองการ

อยู่ช้านานกลัวรับสั่ง

ตัวยายมดดีหลายครั้ง

ลงไวยังปัดพี

ช้านานได้เป็นหลายปี

แต่ละคราได้ประทาน

จึงท่านท้าวมีโองการ

เบื่อนำท่านยายได้ดี

^๑ ตันฉบับสมุดไทยใช้ว่า “นายเสนา”

^๒ ตันฉบับสมุดไทยใช้ว่า “เหนดู”

- ๑ ได้มาชื้อยายหุ แกคนรู้ดีสิ้นที่
คนหนึ่งยายมดมี ย่อมตัวดีเคยหักทลาย
- ๑ ได้มายายมดยศ เขาปรากฏยิ่งทั้งหลาย
คนหนึ่งยายมดจัน แกคนนั้นถือญาติพราย
- ๑ ได้มายายมดเกิด แกดีเลิศยิ่งทั้งหลาย
คิดเข้าได้แปดยาย เพราะเคยได้เชื่อนักหนา
- ๑ ยายมดทั้งหนุ่มแก่ เกาะมาแล้วถึงภารา
กราบพูลพระกรุณา รับสั่งว่าให้คุณอยู่
- ๑ ท้าวตรีศพรหมณ์ปโรหิต ทั้งขุนศิษย์เป็นราชครู
ให้คุณคำนวณดู จะใคร่รู้จักการ
- ๑ อำมาตย์ไปบช้า หาโหรมาคุณหาร
ได้พลันทันโองการ ดูฤกษ์พารวันเดือนปี
- ๑ หมู่ยายมดทั้งหลาย เจาแล้วหายฤกษ์นาที่
พร้อมกันวันวารดี หมู่พราหมณ์ชีหายพร้อมกัน ฯ
- สุรางคณางค์
- ๑ ครันได้ฤกษ์ดี จึงพระภูมิ มีโองการปลัน
ให้ปาวหมู่ชาว นคราพร้อมกัน เลือกคนแข่งขัน ในนอกภารา
- ๑ ราชนิกุลขุนหลวง ท้าวทุกระทรง ทั้งปวงเข้ามา
ขึ้นชมเปรมปรีดี ยินดีหนักหนา เมื่อพระราชา ขุดธาตุดุพุดองค์
- ๑ ผู่งคนก๊กก้อง ลางหมู่ให้ร้อง ตักลงฆ้องวง
หญิงชายสาวบ่าว เข้ามาประสงค์ ขุดธาตุดุพุดองค์ ดีใจนักหนา
- ๑ สมเด็จพระบาท ถึงที่พระธาตุ ให้ตั้งพลับพลา
พระเถรเถรชี ที่นี้แลหนา แห่ยายมดมา ว่าอยู่ที่นั่น

๑ ป่าวชุดพระธาตุ สมเด็จพระอมรินทร พระบาททรงธรรม
มีราชโองการ ไม่นานพร้อมกัน เอ็กเกริกสนั่น ทิ้งพินโผผาง

๑ ต่างชุดพระธาตุ หญิงชายเกลื่อนกลาด หยิกหยอกกันพลาง
บ้างชิงกันชุด ล้มลุกคลุกคลาน หน่อท้าวขุนนาง สัพยอกันไป

๑ กรมอาสาการ พราหมณ์พญาจารย์ แมงมอญไทยใหญ่
ลูกขุนมุลนาย ชุดธาตุพระไตร เรวพลันทันใด ถึงไวกาพยนต์

๑ บัดเดี๋ยวนาน ภาพยนต์ใจหาญ^๑ วางมาบัตดล
ตัดหัวบ่าวไพร่ ใจร้ายอกุศล ตายสิ้นทุกคน แปรหมื่นแปดพัน

๑ ครานั้นพระบาท ศรีธรรมโสกราช ดูเห็นอัศจรรย์
ท้าวตรีสถามไถ่ บรรดาทั้งนั้น มาเปนประจวบนี้ ให้งดอยู่ก่อน

๑ อยู่ชุดอย่าคาย สู้จักถึงตาย ชีวิตม้วยมรณ์
ท้าวไทสร้อยเศร่า ร้อนเร้าอาวรณ์ สิ่งนี้มีหย่อน มีแต่ก่อนมา

๑ ท้าวตรีสถามเล่า ว่าท่านผู้เฒ่า ชาวเจ้าเสนา
แต่ก่อนยังเห็น เปนฉันทินา มนตรีพญา บอกมาจงพลัน

๑ ขุนโหรหมุ่ราชฤทธิ์ มนตรีอำมาตย์ กราบบังคมคัล
ตำราว่าไว้ ได้เปนสำคัญ ซึ่งเปนดังนั้น ท่านว่าภาพยนตร์

๑ บัดนั้นพระบาท สั่งแก่อำมาตย์ ต่อบัดเดี๋ยวล
ให้อายายมด เงามงเบื่องบน จงถ้วนทุกคน ซึ่งคุมเอามา

๑ ยายมดทั้งหลาย ลงผีแล้วหาย ด้วยภูตมายา
เสียเบี้ยเสียเทียน บิดเวียนไปมา ภูตพรายมายา บลู่แขงขัน

^๑ ต้นฉบับสมุดไทยใช้ว่า “ภาพยนตร์ใจถกร”

- ๑ ยายมดทั้งหลาย ต่างกราบทูลถวาย เป็นคำเดียวกัน
 พันกำลังข้า ขอรับโทษทัณฑ์ แล้วแต่จะผัน ผ่อนทรงกรุณา
- ๑ เมื่อนั้นพระบาท^๑ ศรีธรรมโสกราช ก้มเกล้าวันทา
 เดชะพระธาตุ พระศรีศาสดา ปกเกล้าเกษา ข้าพเจ้าทั้งหลาย
- ๑ ท้าวตั้งสัจจา ทำอาราธนา อินทราพระนารายณ์
 สิบหกห้องฟ้า เทวามากมาย ขึ้นนาคฤาสาย ภูมินางธรรณี
- ๑ บุญญะปัจฉัย ธรรมโสกราชไท ผู้สร้างบารมี
 ร้อนขึ้นไปถึง ไตรตรึงษ์เกสีห์ สุขาธิบดี เฟ่งดาทิพย์มา
- ๑ เห็นธรรมโสกราช ให้ชุดพระธาตุ สร้างบารมิตา
 จะให้ทุกเมือง ชัดเคื่องอุรา ภาพยนตร์นั้นหนา มันให้ฆ่าฟัน
- ๑ จึงท้าวพันตา มีพุทธฎีกา พระเพศณุกรรม
 เจ้างไปช่วย พระยาใจธรรม ในกาลบัดนั้น ช่วยแก้ภาพยนตร์^๒
- ๑ พระเพศณุกรรม รับโองการพลัน จากแต่เมืองบน
 นิรมิตเปนชาย รูปร่างนฤมล ถือศรจรดล ยืนหน้าพระยา
- ๑ ศรีธรรมโสกราช ถามมานพชาติ ว่าท่านนี้มา
 แต่สถานที่ใด ทำให้ญ่นกหนา ถือศรเข้ามา จะยิงสิ่งใด
- ๑ พระเพศณุกรรม ขานท้าวด้วยพลัน แจ้งบัญชาไซ
 อันสรข้านี้ ฤทธิเกรียงไกร จะยิงสิ่งใด ประไลยฉิบหาย
- ๑ แม้นว่าภาพยนตร์ เปนยักษ์เป็นคน เปนเสือแรดควาย
 เปนสัตว์ใดใด ยิ่งให้อวดวาย ตรธานฉิบหาย บได้ทานทน

^๑วรรคนี้ไม่ปรากฏในต้นฉบับสมุดไทย

^๒ต้นฉบับสมุดไทยใช้ว่า “แก้ภาพยนตร์”

- ๑ สมเด็จพระบาท ฟังมานพชาติ ตรัสกล่าวบัดล
เราให้ขุดธาตุ บรมนารถทศพล ยังมีภาพยนต์ รุกโล่ฆ่าฟัน
- ๑ ท่านยังช่วยได้^๑ ป้องกันเอาไว้ อย่าให้ห้ำหั่น
จะเอาเงินทอง ข้าวของอนันต์ เราตามใจกัน ให้ท่านแลนา
- ๑ ท่านเอนดูเรา^๒ ตามแต่จะเอา มิขัดศรัทธา
จะเอาสิ่งใด ตามใจปรารถนา เรานี้มีว่า จะหาให้พลัน
- ๑ บัดนั้นเทวา จึงตอบพระยา ท่านอย่าจาบัลย์
จะให้สิ่งใด ข้าใช้ไม่ผัน ของแก่ท่านนั้น อย่าได้สงสัย
- ๑ จะช่วยเป็นคุณ จะแบ่งเอาบุญ ซึ่งท่านทำไป
จะช่วยป้องกัน เหนือนี้กลัวไย ท่านจงเร่งไป ให้ขุดเร็วพลัน
- ๑ บัดนั้นพระบาท ให้ปาวประชาราษฎร์ นราสบรรพ
ขุดพระบรมธาตุ คู้คายนี้นั้น ภาพยนต์ใจฉกรรจ์ วังพันชั้นมา
- ๑ พระเพศณุกรม จัปศรพระขรรค์ ผาดผันฤทธา
ภาพยนต์กราบเกล้า เห็นเจ้านายมา บัดเดี๋ยวบข้า กลับกลายหายไป
- ๑ กำแพงเจ็ดชั้น ภาพยนต์ทั้งนั้น กลับกลายหายไป
เพราะแต่งไว้อง แต่เพรงก่อนไกล แล้วท้าวเสด็จไป ยังไตรตรึงษ์สวรรค์
- ๑ สมเด็จพระยา รู้ว่าเทวา มาแก้อาถรรพ์
ท่านท้าวให้ขุด ฤกลงด้วยพลัน ใกล้ธาตุจอมธรรม เห็นนามรุ่งเรือง
- ๑ หญิงชายสบไสย ต่างคนลงไป น้อยใหญ่หนองเนื่อง
เห็นรูปเทวา ชีมีาทรงเครื่อง แลดูรุ่งเรือง ลงจากอาษา

^๑ต้นฉบับสมุดไทยใช้ว่า “ท้าวยังช่วยได้”

^๒ต้นฉบับสมุดไทยใช้ว่า “ท่านเอนดูเรา”

- ๑ เห็นพระธาตุโดยปอง อยู่ในผะอบทอง เรื่องรองโสภา
 ท้าวเอาพระธาตุ แต่หลังอาชา ต่างคนถ้วนหน้า ตามมาแลดู
- ๑ รูปร่างอาชา ยอมแต่เหว้า บ้างแบกบ้างชู
 ลางบ้างชูคาง ลางบ้างชูหู เร่งพิศงามตรู ดูกงามมีสี
- ๑ ประทีปขวาลา เทียนโคมรจนา ขวาลายังดี
 บได้เศร้าหมอง เรื่องรองรัศมี ดอกไม้ทั้งนี้ บานอยู่เรียงราย
- ๑ ดอกจำปาทอง บานงามเรื่องรอง กิ่งก้านทรสลาย
 สดอยู่ทุกสิ่ง เหมือนฟุ้งมาถวาย ตระหลบอบอวย สำหรับพระองค์
- ๑ ผูกคนถ้วนหน้า ชวนกันเข้ามา แลดูพิศวง
 ต่างกราบวันทา พระธาตุพุทธรองค์ หญิงชายจำนง^๑ กราบเกล้าทูลถวาย
- ๑ ได้พระธาตุแล้ว ท้าวเห็นผะอบแก้ว พรายแพรวเรื่องฉาย
 ชื่อชาตศัตรู เขียนไว้โดยหมาย^๒ เป็นสถาพร ลิขิตสำคัญ
- ๑ ไว้แก่ท้าวไท ชื่อพระยาเชษฐาใจ ผู้ทรงธรรม
 ได้เป็นประโยชน์ พระยาผู้นั้น ท่านท้าวสำคัญ รัตตพระไทย
- ๑ เราเป็นกระษัตรา ถึงเพียงนี้มา ยังว่าเชษฐาใจ
 เราน่าอายจิตร ตริคิดภายใน จับท่อนแก้วไป พัดหักเสียพลัน
- ๑ แล้วเปิดผะอบ บัดเดียวก็พบ อักษรสำคัญ
 อ่านแน่แก้ไข ภายในผ่อนผัน^๓ ขึ้นพระไทยนั้น ค้อมคัลวันทา

^๑ ต้นฉบับสมุดไทยใช้ว่า “หญิงชายทุกคน”

^๒ ต้นฉบับสมุดไทยใช้ว่า “เขียนไว้โดยปอง”

^๓ ต้นฉบับสมุดไทยใช้ว่า “ภายในคอยผัน”

- ๑ ยกธาตุพระเจ้า เหนือเศียรเกล้า ท้าวเสด็จขึ้นมา
ขึ้นบานพระไทย มีใจหรรษา รับธาตุศาสดา สู้พลัปลาไชย
- ๑ ครั้นแล้วพระบาท รับเอาพระธาตุ เข้าสู่กรุงไกร
ทั่วทุกหญิงชาย มากมายตราตรึง แห่พระธาตุไป ไวในภารา
- ๑ อินทปัตนคร สมเด็จพระพุทธ รำพึงจินดา
จะเอาบรมธาตุ ไวที่ใดหนา คิดด้วยพฤตมา ผู้เป็นอาจารย์
- ๑ โหรพฤตมาตย์ คิดด้วยพระบาท โสกราชภูบาล
จึงรับขึ้นไว้ มรกฎพิमान กราบไหว้นมัสการ ถวายดอกบุษบง
- ๑ สมเด็จพระพุทธ ศรีธรรมโสกราช รำพึงโดยจง
แล้วท้าวเสด็จไป กราบไหว้พุทธพงษ์ ทั้งอริยสงฆ์ ในอริยวา
- ๑ พระโมคคัลลิตร ทรงศีลบริสุทธิ พระองค์ถา
ธรรมโสกราชท้าวไท กราบไหว้วันทา^๑ จึงกล่าววิจนา แก่พระพุทธพงษ์
- ๑ คิดก่อพระเจดีย์ ประจุธาตุชินสีห์ ตั้งใจจำนง
กลัวแต่มารร้าย ใจมั่นไม่ตรง เปียนพระพุทธพงษ์ ให้แพ้วแพรพราย
- ๑ บัดเดี๋ยวนาน ร้อนถึงบาดาล บ้างโดยหมาย
จึงผุดขึ้นมา ที่คนทั้งหลาย พร้อมอยู่มากมาย นิ่งซุ่มนุมนกัน
- ๑ จึงพระยานาค กล่าวแล้วออกปาก แก่สงฆ์ทั้งนั้น
ตัวข้านี้แล แพ้วแก่สุบรรณ อธิราชผาดผัน ฉวยพลันไปกิน
- ๑ พระโมคคัลลิตร อันสุบรรณครุช อย่าได้คิดถวิล
ท่านช่วยโมทนา ไม่พาไปกิน เราอยู่สืบ ประคินน้ำใจ

^๑ ต้นฉบับสมุดไทยใช้ว่า “น้อมเกล้าบัดใจ”

- ๑ เราจักป้องกัน ว่างนสุมปรณ จักทำท่านโย
มารร้ายมารา จะสาอันใด จะเอามันไป ทำให้เวทนา
- ๑ โสกราชท้าวไท ได้ฟังแจ้งใจ พระไทยปรีดา
ก่อพระเจดีย์ ตามที่คณนา พระยานาคา ฤทธาเกรียงไกร
- ๑ ตั้งเปนภาพยนต์ เปนยักษ์เปนคน เปนม้ามนมัย
เปนเสือเปนหมี ฤทธิเกรียงไกร ล้อมพระธาตุไป ไว้ในถาร
- ๑ ก่อพระเจดีย์ ช่างแดงแสงสี ไปด้วยศิลา^๑
ทำแล้วมีนาน คิดอ่านปฤกษา แจกธาตุศาสนา ไปทุกกรุงศรี
- ๑ มีศุภอักษร ไปทุกนคร ท้าวทริภานี
แปดหมื่นสี่พัน อันขึ้นบุรี ได้แจ้งคดี ภาเล่าเข้ามา
- ๑ พร้อมพลันกันแล้ว โสกราชพระแก้ว แจกธาตุศาสนา
ด้วยฤทธิอำนาจ แห่งพระมหา ทั้งพสุธา เลื่อนลั่นหวั่นไหว
- ๑ พระสุเมรุสูงสุด เพียงจักโครมทรุด ด้วยฤทธิไกร
เทพเจ้าทั้งนั้น สนั่นหวั่นไหว ก้องกึกพิภกไป ท้วทั้งเมืองบน
- ๑ สนั่นฟ้าร้อง พิกกึกก้อง ท้วทั้งภูวดล
อัศจรรย์บันภา อึ้งอ้อพระมณ เติรแก้วไพยนต์ ร้อนรณกายา
- ๑ เทพในอากาศ อินทราธิราช เฟ่งจักขุมา
เห็นท้าวโสกราช แจกธาตุศาสนา ท้วทุกทเวา บูชามาโลย
- ๑ รู้ถึงมารร้าย มั่นหวังฝังผาย เปียนธาตุบรมไตร
มาทำฤทธา ดินฟ้าหวาดไหว มีดคลุ้มคลุ้มไป ท้วในเวทน

^๑ ต้นฉบับสมุดไทยมี ๒ ข้อความ คือ “ไปด้วยศิลา” และ “ทำด้วยศิลา”

๑ เปนพระพายกล้า คิดจักพัดมา ให้เปนจลาจล^๑
 ที่ประจุธาตุ ให้ขาดตกหล่น^๒ อีกทั้งลมฝน สพรืพร้อมกันมา^๓
 ๑ พระโมคคัลลิตร มีศีลบริสุทธิ์ รู้ในปัญญา
 ขึ้นนาคพิภพ จบถึงจักรวาล^๔ ขึ้นสุดดุสิตา แจ้งพระอรหันต์
 ๑ รู้ว่ามารา มันแก้งเข้ามา เป้นพระธาตุนั้น^๕
 ท้าวเอาถลกบาตร ประกาศด้วยพลัน ให้ติดคอมัน เปนสุนัขขา
 ๑ คอเนาเราร้อน ให้มันเป้นหนอน เจ็บปวดเวทนา
 พระองค์กำหนด แล้วชั้ดปลิวมา เข้าคอยักษา เพียงมาบรรลไย
 ๑ กลับเป้นสุนัข ได้เห็นประจักษ์ แต่ในทันใด
 เกลือกกลับอัปรัลักษณ์ ถอดชักไม่ไหว เจ็บปวดเหลือใจ ออกไปจักรวาล
 ๑ ขอช่วยสุบรรณ รักษษณธรรม^๖ ทุกชั้นแดนสถาน
 เมื่อเองทุขร้าย ธาตุพระจอมอารย^๗ เรานี้มีหาญ กลัวท้านนักหนา
 ๑ แล้วไปทิศเอน มิได้ค้างเกิน ในจักรวาล^๘
 แล้วเหาะขึ้นไป ในดาวดึงษา ขอช่วยทเวา ทุกชั้นขึ้นไป
 ๑ ว่าช่วยไม่ได้ เมื่อเองทำร้าย ธาตุพระบรมไตร
 แล้วกลับลงมา ขึ้นนาคาไลย ดึงเตาะเหาะไป ทุกกรุงนาคา
 ๑ หมุ่นาคทั้งหลาย ได้แจ้งมากมาย เป้นธาตุศาสดา
 ยังท้าวฤชงค์ องค์หนึ่งนั้นหนา รักใคร่กันมา นานข้าตราไตร

^๑ ตันฉบับสมุดไทยใช้ว่า “ให้เป้นอัคจรรย์”

^๒ ตันฉบับสมุดไทยใช้ว่า “ให้ขาดตกลง”

^๓ ตันฉบับสมุดไทยใช้ว่า “เพริตพร้อมกันมา”

^๔ ตันฉบับสมุดไทยใช้ว่า “เป้นธาตุนั้น”

^๕ ตันฉบับสมุดไทยใช้ว่า “ในขอบจักรวาล”

๑ เราช่วยมิได้ แต่จักแนะให้ สู่เร่งเร็วไป
 ขอโทษแต่ท่าน ผู้มีฤทธิไกร อรหันต์ผู้ใหญ่ พระโมคลีบุตร

๑ พระองค์นั้นหนา เปนญาติวงศ์ สมเด็จพระพุทธ
 ผู้อื่นนั้นแล เห็นแก่ไม่หยุด ชำนักจักชุต ชีวิตมรณา

๑ บัดเดียวขุนมาร ได้ฟังโองการ ทยานกลับมา
 ราพึงภายใน มิใคร่จะไปหา แต่ว่าอาตมา นี้เจ็บเหลือใจ

๑ กุหนมิได้ อ้ายหนอนชี้ไว้ กัดกินข้างใน
 ทั้งเจ็บทั้งเหม็น^๑ ดักดันเหลือใจ ครั้นว่ามีไป บรรลัยแลนา

๑ คิดแล้วมินาน เพื่อนจึงหยาน มาถึงภารา
 เข้าไปค้อมคัล พระอรหันตา ได้โปรดเกษา ข้าพระพุทธรงค์

๑ อันตัวข้าพเจ้า เปนหมาคอเอนา ขอพระบารง
 ข้าขอถวายตัว ทูลหัวได้ทรง กรุณาข้าพระองค์ ให้รอดจากไทย

๑ บัดนั้นพระพุทธร พระโมคลีบุตร มีความถามไป
 ท่านนี้มีเหตุ ทำเภทสิ่งใด บอกตามจริงไป เราใช้มารา

๑ คิดตรึกนึกหมาย จะอำพรางไว้ มีรอดชีวา
 ข้านี้มุ่งมอง จะจงเวรา ต่อธาตุศาสดา แลหนาพันปี

๑ ดุราขุนมาร เราขอถามท่าน อย่าได้ย่ำยี
 นานไปเบื้องหน้า เหลือกท่านราวี ธาตุพระชินสีห์ แต่นี้สืบไป

๑ บัดนั้นขุนมาร ก้มเกล้านมัสการ ข้าขอไทย
 ทำสืบไปเล่า ท่านอย่าตามใจ ให้ม้วยบรรลัย เกิดพระณหัว

^๑ ดันฉบับสมุดไทยใช้ว่า “ทั้งเจ็บทั้งเหม็น”

๑ ผิดครั้งนี้ใช้ ถ้าข้าทำไป มิได้เกรงกลัว
คิดความหนักเบา เหตุเพราะเมาเมี้ยว ข้าขอถวายตัว เปนโยมสืบไป ฯ

ยานี้
๑ ครานั้นโมคลีบุตร หน่อพระพุทธผู้ยิ่งยง
ฟังมารชานตามตรง พระจำนงช่วยมารา
๑ พระจึงไปโอวาท เรียกกลกบาตรจากคอมา^๑
กลับกลายหายบ้ำา เพื่อนล่าลาพระเจ้าไป
๑ เจตีย์ประจุธาตุ พระบรมนารถแล้วบัดใจ
โสกราชพระจอมไตร สำเร็จไปตั้งปรารภนา
๑ อยู่เย็นได้เปนสุข บมีทุกษ์มาพาธา
ตั้งเพียรจำเนียรมา^๒ ได้รักษาบรมไตร
๑ ฝ่ายพระโมคลีบุตร บริสุทธิธุดังใจ
อยู่เย็นได้เปนใหญ่ กลับคืนไปยังอรัญญี^๓
๑ ฝ่ายข้างกรุงนาคา กิสีลาภพนาคี
อยู่เย็นเปนสุขชี ด้วยเทวีวิมาลา
๑ ชื่อนี้จะงดไว้ กล่าวภิปรายถึงพระยา
สิงหาราชพระราชา อยู่รักษาธาตุชินสีห์
๑ บมีที่เคื่องใจ ชื้อสิ่งใดเกทไทยมี
เจ้าชาธิบดี ท่านท้าวมีพลโยธา

^๑ ต้นฉบับสมุดไทยใช้ว่า “เรียกกลกบาตรจากคอหมา”

^๒ ต้นฉบับสมุดไทยใช้ว่า “ตั้งเพียรจำเนียรไปมา”

^๓ ต้นฉบับสมุดไทยใช้ว่า “กลับคืนไปยังอรัญญี”

๑ ถึงพร้อมล้อมธานี	รอบบุรีเข้าแน่นหนา
พหลพลยกมา	สามโกฏฐามากตราไตร
๑ แล้วแต่งลิขิตสาร	ถึงภูบาลเจ้าเวียงไชย
ประสงค์จำนงใจ	พระหนัดใช้ชาตุศาสดา
๑ ถ้าท่านไม่ให้เรา	จำเข้าเอาในภารา
ฆ่าฟันบันเกษา	เจ้าภาราให้บรรโลย
๑ ราชทูตถือข่าวสาร	มิได้นานจึงเข้าไป
เฝ้าท้าวเจ้าเวียงไชย	ทูลท้าวไทแจ้งข้อการ
๑ ครานั้นจึงพระบาท	สิงหาราชพระภูบาล
แจ้งใจในราชสาร	ตอบโองการไปทันใด
๑ โอหังเข้าบังอาจ	ชิงหนตธาตุพระเจ้าใช้
เปนตายมิให้ไป	เปนฉันทตามเถิดนา
๑ จักรบด้วยพลไพร่	เปนคนใช้ไม่เข้ายา
ยุ่งหยาบบาปนักหนา	บอกพระยาชนช้างกัน ^๑
๑ บัดนั้นทูตเสนา	ฟังบัญชาคืนมาพลัน
ถือสารท่านลาผัน	เฝ้าท้าวทั้นในทันใด
๑ กราบทูลตามมูลกิจ	แก้บพิตรพระยาใหญ่
แจ้งเล่าทูลท้าวไท	ก็ตอบไปทูตเสนา
๑ เมื่อใดจะคลาผัน	ชนคชกรรมเร่งยกมา ^๒
ครานั้นทูตเสนา	ให้งดท่าราตรีหนึ่ง

^๑ ต้นฉบับสมุดไทยใช้ว่า “เพราะพระยาชนช้างกัน”

^๒ ต้นฉบับสมุดไทยใช้ว่า “ชนคชวันเร่งยกมา”

๑ บัดนั้นจึงพระบาท	สิงหาราชคิดรำพึง
คชมีตัวหนึ่ง	กล่าวหาญซึ่งสูงวงงา
๑ ท้าวมีโองการไซ	เร่งเร็วไปอย่าได้ช้า
พุกเข้าจรคลี่คลา	ได้นาหียกออกไป
๑ ทหารมีสามโกฏิ	มีในโสรท่านอุปไมย
แต่งจบครบทันใจ	มาพร้อมในหน้าพระลาน
๑ พระองค์ทรงกรอบแก้ว	ดูพรายแพรวเห็นวิถถาร ^๑
มงกุฎสร้อยสังวาล	องค์อวดารล้ำแดนไตร
๑ ท้าวทรงคชเผือกภู	พิศแลดูงามโฉไล
วันนั้นฤกษ์ยามไชย	ท้าวยกไปจากภารา
๑ ครั้นถึงที่ภูมีไชย	พระยาใหญ่ทอดพระเนตรมา
ท้าวแกล้งแต่งกายา	ทรงคชงามประไพ
๑ พรายค่างามไพจิตร ^๒	ใครพึงพิศติดต้องใจ
ไพร่พลสกลไกร	ห้อมล้อมไปยังภูมีสถาน
๑ ทั้งสองถึงเข้าแล้ว	จึงพระแก้วตอบโองการ
ยกมาพระภูบาล	คิดกล่าวหาญยั้งนักหนา
๑ พระทนต์ธาตุนี	พระชินสีห์เราเชิญมา
เอาคุณบุญพุทธา	ปกเกษาทุกราดรี
๑ ท่านจะให้เราส่งธาตุ	คิดอุกอาจแก่เรานี้
ท่านกล้าไม่คลาคลี	ไปถึงที่โกสินาราย

^๑ ต้นฉบับสมุดไทยใช้ว่า “ดูพรวัวแพรว...”

^๒ ต้นฉบับสมุดไทยใช้ว่า “พรายค่างามล้ำจิต”

๑ เหตุใดมิไปรับ	เอาสับสับแต่โดยง่าย
เรานี้มีสิ่งให้	ท่านอย่าได้อหังการ
๑ ครานั้นพระยาใหญ่	ก็ตอบไปตามโองการ
อย่าเย้ยไปเลยท่าน ^๑	อวดกล้าหาญแก่เราโย
๑ เหตุเราไม่รู้ ^๒	พระนฤพานจึงภาไป
ถ้ารู้จะอยู่โย	จำจะไปรับเอามา
๑ ควรเราจะเสี่ยงทาย	ทั้งสองฝ่ายท่านนายอา
ใครดีมีบุญญา	ให้หันตาพระภูมิ
๑ อยู่เย็นได้เป็นสุข	ดับไภยทุกข์เป็นสุขศรี
รักษาครองธานี	เราว่ามีความศรัทธา
๑ ให้เรามีไชยยัง	เทพทั่วทั้งได้รักษา
ขอให้มีเดชา	แก่พระยาครองธานี
๑ พระยาสิงหราช	ท้าวประกาศขึ้นทันที
เดชะพระบารมี	ให้ข้านี้มีฤทธิไกร
๑ เราได้รับพระบาท	พระหนตธาตุบรมไตร
ปกเกล้าข้าพเจ้าไซ้	ให้มีไชยในสงคราม
๑ ประกาศแล้วมิได้ช้า	ขับคชาเข้าปะปาม
รบรุกคลูกกลางสนาม	คูแพลมพลามฟาดฟันกัน
๑ พลไพร่ทั้งซ้ายขวา	สองฝ่ายมารบแข่งขัน
เข้าบุกคลูกกลีกัน	เสียงสนั่นหวั่นธรณี

^๑ต้นฉบับสมุดไทยใช้ว่า “อย่าเย้ยมาเลยท่าน”

^๒ต้นฉบับสมุดไทยใช้ว่า “เหตุเราไม่รู้เน็ด”

๑ หมูไพร่รบหมูไพร่	พวกหมูนายเป็นสังคลี
ทหารพานตีตี ^๑	ม้วยชีวิทั้งสองฝ่าย
๑ หัวขาดแลต้นขาด	ลี้มวินาศอยู่กลางทราย
มรณังทั้งสองฝ่าย	เปนมากมายยี่งนักหนา
๑ ล้มตายประมาณแสน	ข้างละแสนหมื่นพันหนา
รบฟันกันบคลา	ข้างพระยามาแพ้ย่าย
๑ พระยาสิงหาราช	ก็ฟันฟาดของจ้าวหมาย
ต้องสอ ^๒ พระยานาย	ขาดจากกายตกลงมา
๑ ยิ่งแต่พระองค์เปล้า	เกษาท้าวตกลูธา
คชสารท้าวหาญกล้า	กลับผันคลามาวิ่งไป
๑ พระยาสิงหาราช	มีอำนาจดवादไป
พลไพร่มุลนายใช้	ก็ตกใจวิ่งผายผัน
๑ ลางบางเร้นซ่อนตาย	นอนคว่ำหงายชายธารัน
ศิลป์ศรพระยานั้น	เก็บได้พลันทุกประการ
๑ อยู่ประมาณนานสามปี	แจ้งคดีทุกสถาน
เหมันต์พระภูบาล	ไปคิดอ่านห้าบุรี
๑ เข้ากันห้ากระษัตริย์	คิดกำหนดธาตุมณี
เจ็ดคนหมั่นมตรี้	ก็คลาคลียกพลมา
๑ พลชั้นธได้เก้าล้าน	ในประมาณอเนกา
ราชรถหมู่คชา	จะนับมามากตราไตร

^๑ ต้นฉบับสมุดไทยใช้ว่า “ทหารทหารตีตี”

^๒ ต้นฉบับสมุดไทยใช้ว่า “ต้องคอพระยานาย”

๑ พลชั้นธอันเชี่ยวชาญ	แต่งทหารสามแสนใน
มาพร้อมล้อมเวียงไชย	แน่นเต็มไปรอบภารา
๑ ล้อมไว้ได้เจ็ดชั้น	เป็นแขงมั่นคงนักหนา
จึงมีราชสารตรา	ตามกิจจาซึ่งจำนง
๑ ให้ส่งทนต์พระธาตุ ^๑	แห่งพระบาทผู้ยิ่งยง
ถ้าว่าท้าวมิส่ง	จะบรรจงเข้าภารา
๑ ถ้าว่าจะต่อสู้	ลองฤทธิ์ดูกันสักครา
เราห้ากระษัตรา	ทั้งเสนามาเจ็ดนาย
๑ สิ้นข้อกลสาร	ก็คิดอ่านกันโดยหมาย
ราชทูตทั้งห้านาย	เร่งผันผายถือสารตรา
๑ ครั้นถึงเจ้าธานี	แจ้งคดีตามมีมา
สิงหาราชพระราชา	คิดปฤกษาในพระไทย
๑ ครั้นนี้กระษัตรา	มาทั้งห้านี้เปนไฉน
มนตรีเจ็ดนายใช้	คิดพร้อมใจล้อมภารา
๑ คิดแล้วสิงหาราช	ตอบพจนาด์ทูตผู้มา
ไปแจ้งแห่งกิจจา	ให้งดท่าสามราตรี
๑ เรานี้มิส่งให้	ทนต์ธาตุไทพระมุนี
แน่นตายไม่ถอยหนี	ตัวเรานี้ชนคชสาร
๑ ราชทูตพาสารท้าว	กลับคืนเล่าแจ้งอาการ
ตามทีคดีสาร	พระภูบาลตอบสารมา

^๑ ต้นฉบับสมุดไทยใช้ว่า “ได้ส่งทนต์พระธาตุ”

- ๑ ห้ากระษัตริย์ตรัสตอบท้าว น้อยญาเจ้าสิงหรา
 อดแรงทำแข่งกล้า จะมรณาสิ้นอาสัญ
- ๑ พวกเราเหล่ายกมา ล้วนฤทธากล้าแข่งขัน
 อดรู้สู้เรานั้น เปนแม่นมั่นจะบรรลือ ๕
- ๑ ^ณสิงหราขจรสัสดิ์ไป^๑ สัสติมหาไทย
 ให้ผูกคชไกรโสภา
- ๑ แล้วให้จัดเตรียมโยธา ได้สามแสนตรา
 แต่หมู่เสนาห้าพัน
- ๑ ให้เร่งจัดเตรียมพลชั้น^๒ สี่แล้วทรงธรรม^๒
 เข้าในปรางค์จันทน์รจนา
- ๑ มีพระโองการตรัสหา นางท้าวนางจำ
 ฝ่ายนำฝ่ายในพร้อมกัน
- ๑ เราจักยatraคราผ้น ไปชนช้างกัน
 ด้วยพระยานันอันมา
- ๑ พระอรรคมเหษีธิดา นักสนมซ้ายขวา
 เจ้าค่อยรักษากันไป
- ๑ ถ้าเราไปดีมีไชย เจ้าอย่าร้อนใจ
 จักกลับมาไฉนแจ่มจันทร์
- ๑ เจ้าอย่าวิโยคโศกศัลย์ อยู่ตามคลองธรรม
 อย่าได้ไหวหวั่นพระไทย

^๑ต้นฉบับสมุดไทยใช้ว่า “สิงหราขจรสัสดิ์ไป”

^๒ต้นฉบับสมุดไทยใช้ว่า “สี่แล้วแล้วคลา”

๑ เจ้าอย่าละห้อยน้อยใจ ครั้งนี้มีไผ่

จรรไรมาถึงการา

๑ ห้ากระษัตริย์กำหนดยกมา อวดอิทธิฤทธิ์
มนตรีเสนาเจ็ดนาย

๑ จะเอาหนตธาตุดาสาย เราไม่ส่งให้
ทำใครใครได้นักหนา

๑ ข้างเราย่อมมีเดชา เอาคุณศาสดา
ปกเกล้าเกษากออกไป ฯ

สุรางคณางค์

๑ พระอรรคมเหสี ได้ฟังสวามี ทรงโศกอาโลย
ฟังคำเมี้ยวว่า พระอย่าเสด็จไป ข้างเขาเล่าไซ้ มากมายนักหนา

๑ ทั้งห้ากระษัตริย์ แต่ล้วนสันตติ ซึ่งท่านยกมา
ข้างพระทูลเกล้า แต่ท้าวเอกา จะเอาไครมา รongนำหลังไป

๑ ไพร่พลยกมา มากมายนักหนา ล้อมแน่นเต็มไป
ไฟมากแพ้น้ำ น้ำมากแพ้ไฟ พ่ออย่าไว้ใจ ในกลางสงคราม

๑ งดก่อนเจ้าฟ้า จงฟังเมี้ยวว่า อย่าได้รู้วาม
ครั้งนี้เห็นผิด ท้าวคิดมิงม จงฟังเมี้ยวห้าม อย่าตามน้ำใจ

๑ จงฟังคำข้า พ่อแปลงกายา เปนคนเชิญใจ
นุ่งห่มริ้วราย แก่ถ่ายออกไป ครั้นถึงดงใหญ่ ช่อนโนไพรวัน

๑ พระทนต์พระธาตุ พระมุนีนารถ พาไปด้วยกัน
ใส่ในเกษา แห่งข้าทรงธรรม เห็นง่ายได้พลัน สำคัญอันใด

๑ ครานั้นพระบาท ท้าวสิงหราช ตอบนาฏทรมไวย
เจ้าคิดให้พี่ พาที่ผิดไป จะหนีเขาไย สุดใจเรียมอา

- ๑ เกิดมาเป็นชาย จะกลัวความตาย มีได้ชาย^{*}
 เป็นตายไม่หนี ขวัญฟือย่าวา เป็นข้างมีงา สร้างมาว่าไร
- ๑ โชคดีมีเงิน เมื่อจักสู้ชน หลายครั้งทรมานไว
 เขามาเท่านี้ จะหนีกันไย ร้อยชั่งตั้งใจ กลัวไยมารศรี
- ๑ ถ้าว่าเรียนแล้ ออกชนข้างแพ้ เจ้าคิดแต่ดี
 แปลงเป็นเชิญใจ เข้าในพงพี เจ้าบวชเป็นชี เห็นดีสายใจ
- ๑ นักสนมกรมนี พระอรรคมเหสี ครวญคร่ำรำไร
 ทุกสิ่งต่างต่าง เป็นलगทั่วไท จริตผิดไป ภายในไหวหวั่น
- ๑ ครั้นมือออกไป เป็นอายุแก่ใจ พระไทยทรงธรรมมี
 มานะกระษัตริย์ สันทัดแขงขัน ลงแต่ปรารงค์จันทน์ มายังบุตรี
- ๑ มีพระโองการ เรียกชนกุมาร ลูกรักจักกรี
 สู้รักพ่อเจ้า เข้ามาข้างนี้ พ่อจะสั่งสองศรี เจ้าฟังบิดา
- ๑ พ่อจักออกไป ต่อบคชไกร ท้าวไทซึ่งมา
 ถ้าว่าพ่อตาย วอดวายชีวา เจ้าแปลงกายา เป็นคนเชิญใจ
- ๑ พระทนต์พระธาตุ พระมุนีนารถ สมเด็จพระจอมไตร
 เจ้าเมืองลังกา ให้มาจองไว้ จะรับเอาไป หลายครั้งลูกอา
- ๑ พ่อมิสงให้ ชัดแขงเอาไว้ ไม่ถึงศาสนา
 ครั้งนี้มีเหตุ เป็นเลทหมายา กระษัตริย์ทั้งห้า จะมาชิงไชย
- ๑ พ่อมียอมให้ ยากเย็นเป็นตาย จักให้ไชโย
 เจ้าทั้งสองรา อูส่าห์พาไป ลงสำเภาใหญ่ ของเราลูกอา
- ๑ พ่อสั่งนฤมล ต่อน้าผุ่คน เชื่อใครลูกอา
 ถ้าใดมันไป ถามไถ่ลูกยา ให้การพานมา ถึงเจ้าโถมงาม

* ต้นฉบับสมุดไทยใช้ว่า “มิได้ฉาษา”

๑ รู้ว่าพาธาตุ	พระมุนีนารถ	เขาจักติดตาม
อย่าได้ไว้ใจ	แก่ใครทรงนาม	ฟังคำพ้อห้าม
		ปรัมสองทรมไวยา

ยานี้	
๑ ทั้งสองฟังบิดา	ชลธาราลงลามไหล
กราบพูลตามมูลไป	ตัวลูกใช้รับบัญชา
๑ ลูกนี้มีเคຍยาก	ทนลำบากทรเสศา
บุญกรรมได้ทำมา	ตามเวรมาแต่ก่อน
๑ ลูกคิดแต่บิดา	ทั้งสองรามิอวรณ์
ชอบธรรมคิดผ้นผ่อน	หนีไปก่อนให้พ้นภัย
๑ พลองพาหนต์พระธาตุ	มุนีนารถให้คลาไคล
อยู่ป่าพนาโลย	ที่จะไปเมืองลังกา
๑ สมบัติพิศถาน	ในศฤงฆารพันคณนา
ทั้งไว้ให้พระยา	ตามวาสนาเกิดท้าวไท
๑ บัดนั้นจึงพระบาท	สิงหราชก็ตอบไป
ไซ้ที่จะหนีไกล	เปนชายไยณลูกอา
๑ เกิดมาเปนกระษัตริย์	ย่อมสันตติเปนวงงา
ไซ้ที่จะหนีหน้า	กลัวมรณาเปนชายไย
๑ เปนตายอย่าได้คิด	เจ้าว่าผิดท่วงทีไป
พงษ์ปราณลูกหลานไส้	พลอยอายุไปทุกภวรา
๑ ข้อนีทั้งสองไท	จะภาไปทั่วกัลปา*
เสี้ยที่กระษัตรา	จะอายุหน้าทุกธานี

* ต้นฉบับสมุดไทยใช้ว่า “จะภาทั่วทั้งกัลปา”

๑ สองเจ้าอย่ากังขา	แก่บิดาพระโหมศรี
ระวังให้จงดี	อย่าให้มีความอันตราย
๑ เจ้าคิดให้แน่นอน	คำพ่อสอนจงเจ้าหมาย
สองراجพากาย	เจ้าอย่าให้คนสงก
๑ เจ้าทำเป็นคนจน	เห็นขัดสนในการา
จงแกลังแปลงกายา	คือหาษาพากายไป
๑ ะบอบทองใส่พระธาตุ	เจ้าจะคาดให้แน่นใน ^๑
เกศาช่อนพาไป	ใช้คนใดใครค้นหา
๑ ไปดีให้มีสุข	อย่ามีทุกข์แก่สองรา
เทวัญในชั้นฟ้า	ได้เมตตาช่วยพาไป
๑ ให้ถึงเมืองลังกา	ได้เมตตาเถิดท้าวไท
เทวามาทันใจ	ให้เจ้าไปประสิทธิ
๑ แล้วยื่นพระธาตุให้	สองอรไทยพุลเกษิ
บำรุงให้จงดี	บิดานี้จะยาตรา
๑ สั่งเจ้าแต่เท่านั้น	พระทรงธรรม์สรงคงคา ^๒
แต่งองค์ทรงภูษา ^๓	จะคิดค่าแสนตำลึงทอง
๑ มงกุฎเครื่องประดับ	แล้วเสร็จสรรพเปนแถวถ้อง
เสื่อสนอบทั้งกรอบทอง	คูเรือรงงามทอดา
๑ แล้วทรงศรพระขรรค์	ของ้าวนั้นกันหัดถา
เสร็จแล้วก็แคล้วคลา	พระราชาทรงคชสาร

^๑ต้นฉบับสมุดไทยใช้ว่า “เจ้าจงคาดให้แน่นใน”

^๒ต้นฉบับสมุดไทยใช้ว่า “พระทรงสรงคงคา”

^๓ต้นฉบับสมุดไทยใช้ว่า “พระองค์ทรงภูษา”

๑ เผือกผ่องรองทรงหึ่ง	ท้าวรำพึงในพระญาณ
อัศจรรย์มาบันดาล	ท้าวรำคานในพระไทย
๑ แปลกจิตรผิดนักหนา	เห็นชีวมาบรรโลย
คิดหนักหักน้ำใจ	ครั้นไม่ไปมีความอาย
๑ ท้าวพระยาเสนามาตย์	จะประกาศเป็นร้ายหม้าย
จำไปตามใจหมาย	ให้ภาไว้ในธานี
๑ พลท้าวยกออกไป	โห่เอาไชยถ้วนสามที
หวาดไหวในกรุงศรี	เหมือนธานีจะทำลาย
๑ เสี่ยงตั้งแต่ไม่ครั้น	จะรวยรันทักหาไม่
ขึ้นไปใจหายหาย	ถึงทำนายแท้นักหนา
๑ พระทนต์บรมธาตุ	จะลึนลาศไปลังกา
แจ้งใจในตำรา	พระเทศนามาแต่ก่อน
๑ ตั้งจิตรคิดมานะ	ทำตระบะไม่ย่อหย่อน
เป็นตายไม่จ้องอน	พระภูธรหยุดโยธา
๑ พลรณพลช้าง	คูสล้างตามขลา
แน่นไปในสุธา	ท่านพรณาท้าลั่นปลาย
๑ แฉงจาวาไว้ถื	จักยารวีซ้อธิบาย
สิงหาราชท้าวผาดผาย	ยกไปใกล้กระษัตรา
๑ หึงห้าทรงคชสาร	คูตระการงามโสภา
เพริศพร้อมห้อมล้อมมา	เพียงสุธาซุดชาลง
๑ บัดนั้นจึงพระบาท	สิงหาราชเป็นเงื่องง
หึงห้ามาจ่านง	ก็บรรจงเอาราชา

๑ มิได้ปราโสสาร
แทงฟันกันนักหนา

๑ พลรบหลบผันผาย
ล้มตายมากมายไป

๑ เข้าอุกรุกปราสาท
ชาวเมืองได้เคืองค่า

๑ กล่าวถึงชนกุมาร
แปลงเพศเป็นเชิฎใจ

๑ เดชะทนต์พระธาตุ
เอาใส่ในเกษา

๑ ตามคำบิดาสั่ง
จรเข้าเจ้าคลาคลี

๑ ทั้งสองพี่น้องนั้น
จิงกวาแลล้ำดำ

๑ แล้นางเหมชาลา
ชาวสลาพวกเราใช้

๑ ได้ก่งซึ่งเป็นใหญ่
ลอยล่องท่องชลธา

๑ ฉลามแลปลาวาฬ
เค้ากรายมากมายไป

เข้ารุกรานด้วยโยธา

สิงหาม้วยประโลย

ขยิกไล่เข้าเวียงไชย^๑

แน่นเต็มในพสุธา

ทำสีหนาทห้าพระยา

เป็นเวหนาลำบากใจ

กับนงคราญลงหนีไป

ไม่สงไสยแก่สองรา

เป็นแคล้วคลาศศัตรูมา

เหมชาลา ยอดนารี

ไม่พลาดพลั้งสิ่งใดมี

ทั้งสองศรีถึงเกตรา

เจ้าพร้อมกันลงนาวา

ชวนกันมารับสองไท

มีบัญชาตรัสสั่งไป

เร่งใช้ไปไถเถิดหนา

บายหัวไปยังลังกา

มีพรรณปลาภาษาใน

เล่นตามพลาในสมุทรไทย

ถ้าจะนับใช้พันคนนา

^๑ต้นฉบับสมุดไทยใช้ว่า “เข้ายิกไล่เข้าเวียงไชย” คำว่า “ยิก” เป็นคำภาษาไทยถิ่นใต้ หมายถึง ไต่

๑ เล่นมาได้สามเดือน วันนั้นเจ้าสองรา	จิตรเปลี่ยนๆ ถึงบิดา ชลธาราลงลามไหล
๑ เหตุกรรมชาวเกตรา เวรมาถึงไฉ	สร้างกรรมมาแต่ก่อนไกล พระพายใช้พัดกล้ำมา
๑ เปนลมตวันออก ถูกต้องลำเกตรา	พัดเปนละลอกอยู่ฉาดฉ่า มีดกลุ้มมาบเห็นใด
๑ ลำต่านายตันหน พระพายร้ายเหลือใจ	ก็ต่างคนบนเบ็ดไก่อ เพิ่มเติมใสในนาวา
๑ พระทนต์บรมธาตุ บัดเดียวบได้เข้า	นางน้องนางใส่เกษา จึงนาวามาจมปล้น
๑ พี่น้องทั้งสองรา ทั้งหลายตายสิ้นนั้น	ตก็ คงคาบ่คลาศกัน สองทรงธรรม์ว้ายคลาไคล ^๑
๑ ลูกึงหาดทรายแก้ว เปนพงดงป่าใหญ่	คิดจนแล้วที่จะไป หาดทรายใช้ที่สำราญ
๑ ทนตธาตุพระชินสีห์ ชุดทรายมิได้นาน	นางเทวีตั้งอธิฐาน ^๒ นางนงคราญฝังไว้พลัน
๑ สองเจ้าเข้าซ่อนใน อยู่มาได้สามวัน	ป่าดงใหญ่ที่สำคัญ สองทรงธรรม์ออกนมัสการ ^๓ ฯ

^๑ ตันฉบับสมุดไทยใช้ว่า “เตยิว”

^๒ ตันฉบับสมุดไทยใช้ว่า “สองนักศหันว้ายคลาไคล”

^๓ ตันฉบับสมุดไทยใช้ว่า “นางเทวีตั้งอธิฐาน”

^๔ ตันฉบับสมุดไทยใช้ว่า “สองนักศหันออกนมัสการ”

สุรางคณางค์

- ๑ พระบรมเถรา ท่านได้รักษา ศีลาในมาน
 เหาะล่อยล่องมา เทวาบันดาล วันนั้นมาพาน ทนตธาตุนี้
- ๑ เท้าตกลงมา แต่บนเวหา ถึงพื้นปถพี
 ที่หนตพระธาตุ พระบาทชินสีห์ ในกาลบัดนี้ จะมีสักอัน
- ๑ พิศดูช้านาน เห็นแจ้งในมาน พระยาทรงธรรม
 มีหนตพระธาตุ พระบาทแมนมัน เห็นเปนสำคัญ ท้าวทำวันทา
- ๑ ถ้วนตามเคารพ ประกอบนอบนบ พระธาตุศาสดา
 เจ้าธนกุมาร เจ้าเหมซาลา เห็นแท้แก่ตา ออกมาไวยลัน
- ๑ ครั้นถึงกราบลง บาทาพระองค์ ท้าวตรีสถามพลัน
 ว่ามาแต่ไหน หลากใจอัศจรรย์ เล่าแก่เราพลัน เลิตขวัญพออา
- ๑ สองเจ้าเล่าไป บิดาข้าใช้ ออกชนคชา
 มาถึงพระธาตุ กระษัตริย์ทั้งห้า มาฆ่าบิดา ถึงมรณาโลย
- ๑ บิดาสั่งไว้ เมื่อยังมิตาย ให้ข้าพาไป
 ยังเมืองลังกา ข้ามาเคื่องใน ไม่รู้แห่งใด แค้นใจนักหนา
- ๑ ลังกาจุมพล มาเอาหลายหน ไม่ถึงสาสนา
 บิดาขัดไว้ มิให้พระอา กระษัตริย์ทั้งห้า เข้ามาชิงไชย
- ๑ บิดาสั่งข้า ให้แปลงกายา เปนคนเชื้อใจ
 พาหนตพระธาตุ ให้คลาศจากไภย เมตดาข้าใช้ ให้ถึงลังกา
- ๑ ขอลามพระบาท มาในอากาศ เท้าตกลงมา
 ภาเห็นพระธาตุ สมเด็จพระศาสดา พระได้กรุณา ให้ข้าแจ้งใจ
- ๑ ครานั้นนิเบศร์ สมเด็จพระพรหมเทพ กล่าวตอบทรมไวย
 เราเข้านั่งมาน กรรณฐานแผ่ไป ลอยล่องมาใน อากาศหาหน

๑ รูปนี้มีแคลง เราไม่ได้แจ้ง ว่าธาตุทศพล
รูปตกลงมา บุญญากุศล ได้พบพระหนต์ ธาตุพระศาสดา
๑ เจ้าอย่าเสียใจ เห็นจักได้ไป ในเมืองลังกา
ยังมีกำปั่น สามวันจะมา เจ้าทำธงผ้า ปักที่หาดทราย
๑ อยู่ที่นี่ใช้ ไม่ช้าเท่าใด จะไปโดยง่าย
เจ้าพลอยโดยसान เขาเถิดสองไท จะได้สบายใจ ไปถึงลังกา
๑ เจ้าอยู่จดังดี ให้มีศุข^๑ อย่ามีโทษา
จงจำเรณูศุข อย่าทุกข์พาธา ภียโรโรปา^๒ รักษากันไป
๑ อวยพรเท่านั้น จึ่งพระทรงธรรม ผันขึ้นคาไลย^๓
ด้วยกำลังฉาน วิตถารเหลือใจ พระพรหมเทพใช้ ใครจักเทียมทัน
๑ ในพื้นพสุธา^๔ แจ้งในหทยา ทุกสิ่งทุกอัน
ยอมสัพพัญญู ล่วงรู้ทั้งนั้น ท้าวได้อรหันต์ รศธรรมเลิศไตร
๑ พระเถรไปแล้ว ทั้งสองพระแก้ว ปักธงใสว
แล้วคิดผันผ่อน เข้าซ่อนอยู่ไหน ป่าเก่าเล่าใช้ เหมือนแต่ก่อนมา ฯ
ฉบัง
๑ กล่าวถึงท่านท้าวเนาคา วันนั้นปรีดา
ชวนบริวารมาสำราญ
๑ ขึ้นมายังที่ภูมิสถาน เคยเล่นช้านาน
เป็นสุขสำราญหาดทราย

^๑ ตันฉบับสมุดไทยใช้ว่า “ให้มีศุขา”

^๒ ตันฉบับสมุดไทยใช้ว่า “มาจำเรณูศุข อย่าทุกข์พาธา ภินโยโรปา”

^๓ ตันฉบับสมุดไทยใช้ว่า “ผันขึ้นคาไลย”

^๔ ตันฉบับสมุดไทยใช้ว่า “ในพื้นสุธา”

๑ เกลือกเล่นวิ่งเต้นสบาย	บ้างชุดหาดทราย
แลเห็นพริ้มพรายเรืองรอง	
๑ สิ่งใดในผะอบทอง	เปิดแลโดยปอง
ไยของเห็นธาตุศาสดา	
๑ นาคียินตินิกหนา	อมในโอษฐา
พาไปนคราธานี	
๑ ครั้งนี้เรามีศุขี	จำเรณูสวัสดิ์
ศุขเกษมเปรมปรีตินักหนา	
๑ ภาวะบพิภพนาคา	หมุ่นาคเข้ามา
บูชาพระธาตุมุณี	
๑ กล่าวถึงเจ้าทั้งสองศรี	ไม่รู้คดี
ว่าท้าวนาสีพาไป	
๑ เพลารাত্রีแสงใส	สองเจ้าได้ไต่
ออกไปจะทำนัมัสการ	
๑ แก่หนัดพระธาตุจอมอารย์	ไม่ประสบพบพาน
บันดาลมาหายไ้ไหน	
๑ ทั้งสองตีกตกใจ	เนตรฟองนองไหล
ครวญคร่ำรำไรให้หา	
๑ พูลกระหม่อมจอมเกล้าเกษา	เสียแรงได้พา*
อนิจาควรมาหายไ้	
๑ ลูกไม่คิดตัวกลัวไย	ปล้ำพามาไ้
ตั้งใจจะไปลึงกา	

* ต้นฉบับสมุดไทยใช้ว่า “เสียแรงแก่ล้งพา”

- ๑ ลูกทั้งเสียเมืองถวารา แต่ท่นเวทนา
ตามคำบิดาสั่งสอน
- ๑ จนพระบิดาม้วยมรณ ชัดไว้ไม่หย่อน
ห่อนให้ข้าพจารไป*
- ๑ เสียรีเสียพลสกลไกร เสียเมืองเวียงไชย
แหลกไปมิได้คิดอ่าน
- ๑ ทนตธาตฺพระวรารย^๒ ครั่งนี้บันดาล
ให้ข้ารำคานนักหนา
- ๑ ถว่าเทวินทร์อินทรา เทเวศร์เทวา
ท้าวสงเล่นข้าฤาเอน
- ๑ ถว่าละลายหายไป เทพท้าวตัวใด
กำบังซ่อนโยกะไรหนา
- ๑ เทพท้าวพระสมุทคงคา มณีเมขลา
เมตตาได้มาเอนดู^๓
- ๑ ให้ข้าพบธาตฺบรมครู^๔ เทพเจ้าทุกหมู่
เอนดูอย่าได้ล่องใจ^๕
- ๑ ทั้งสองร่ำร้องเกลือกไป เพียงจักบรรลือ
สองไท่ไม่รู้สมประดี

* ตันฉบับสมุดไทยใช้ว่า “อนให้ข้าพจารไป”

^๒ ตันฉบับสมุดไทยใช้ว่า “ทนตธาตฺวรารย”

^๓ ตันฉบับสมุดไทยใช้ว่า “...เอนดู”

^๔ ตันฉบับสมุดไทยใช้ว่า “ให้ข้าพบธาตฺพระภู”

^๕ ตันฉบับสมุดไทยใช้ว่า “เอนดู...”

๑ พระเถรพรหมเทพปราณี	อย่าให้ลูกนี้
ถึงแก่สัญญ์เลยนา	
๑ ท่านได้เอนดูตุ๋ข้า ^๑	ดิ่งเตาะเหาะมา
อย่าให้ลูกยาประโลย	
๑ เทวาททั้งหลายได้ไป	เมตตาข้าใช้
ไปบอกพระเถรอย่างนาน ๆ	
ยานี้	
๑ พรหมเทพมหาเถร	พระภูเบศร์เข้านั่งฉาน
เห็นองค์สองนงคราญ	ทรงสงสารมิรู้วาย
๑ เห็นทนต์บรมธาตุ	มุนีนารทมาสุญหาย
นาคาพาไปไว้	อยู่ดាំได้สมุทไทย
๑ เห็นแล้วพระเถรา	แปลงกายบัดเดี้ยวใจ
เป็นครุฑผุดผาดไว	องค์ท้าวไทเท่าเมรา
๑ ไนเนตรคือเพลิงกาล	ตุล็กลานคือสีหา
ปีกหางข้างละวา ^๒	ไหวเวหาทำฤทธิไกร
๑ พริบตามาถึงหาด	สองเขวราชเห็นตกใจ
ผันผ่วนเข้าซ่อนใน	สมุทุมใหญ่ใจหายหาย
๑ คิดกันทั้งสองรา	โอ้อนิจาไม่พ้นตาย
พระทนต์ธาตุหาย	คิดเสียดายยิ่งนักหนา

^๑ ตำนฉบับสมุดไทยใช้ว่า “ท่านได้เอนดูตุ๋ข้า”

^๒ ตำนฉบับสมุดไทยใช้ว่า “ปีกหางข้างโยชน์วา”

๑ พระเถรคิดตรึกตรอง	เห็นทั้งสองซ่อนในป่า
ท้าวจิ้งร้องเรียกมา	เจ้าสองราชซ่อนอยู่ไย
๑ อย่างกลัวซ่อนตัวมุด*	ไม่ใช่ครุฑอย่าตกใจ
เราเถรพรหมเทพไช้	จะกลัวไยเจ้าสองรา
๑ บัดเดี๋ยวนกุมาร	นางนงคราญเหมชาลา
มีนาคลานออกมา	ออกจากป่าสุมทุมใหญ่
๑ มีสู่จะพึงพิศ	เกรงกลัวฤทธิเกรียงไกร
พบที่หาดทรายใหญ่	ท้าวบอกไปแก่สองรา
๑ เจ้าอย่าโคกอาไลย	รูปจะไปกรุงนาคา
ตามเอาหนตธาตุมมา	ให้สองราเจ้าพาไป
๑ สั่งแล้วพระอรหันต์	ก็ไผ่นผันด้วยฤทธิไกร
เร็วพลันมิทันใด	ถึงเวียงไชยกรุงนาคี
๑ หมุ่นาคเห็นครุฑา	ตกประหม่าหน้าคือผี
วางวิ้งเปนสิงคลี	ไขว่พันที่จะพรรณา
๑ เสี่ยงปีกสนั่นก้อง	ยิ่งฟ้าร้องก้องสุธา
เลื่อนลั่นสนั่นปรา	สาหนาคามาหวั่นไหว
๑ ตีวงลงสุธา	หมุ่นาคามาแตกไป
ซ่อนตัวเพราะกลัวไภย	หมุ่น้อยใหญ่เพียงมรณา
๑ วังออกชอกซอนหนี	กลัวพันที่กับครุฑา
บ้างแยกแซกสุธา	จะคณนากรุงบาดาล

* ต้นฉบับสมุดไทยใช้ว่า “อย่างกลัวซ่อนตัวครุฑ”

๑ แต่องค์พระยานาค	หนีไปจากที่ถิ่นฐาน
พาธาตุพระจอมอารย	หมู่บริวารไปด้วยกัน
๑ อยู่ใต้กรุงบาดาล	เหล่ากรรมกรตามมิตัน
พระยาครุฑผุดผาดผ่น	ไล่ได้พลันนาคเสนา
๑ เอาปีกกางกั้นไว้	ไปมิได้ได้สุธา
พระยาครุฑจะผุดคลา	คิดเมตตาจึงปราไส
๑ เหตุใดทำวนาคา	ไปลักพาพระธาตุไย
เราไว้หาดทรายใส	เองขึ้นไปพาลงมา
๑ ถ้าว่ามีสิ่งให้	เห็นจะตายแน่นอนแล้วหนา
กินสิ้นทั้งการา	ท้าวพระยาเสนาใน
๑ ไหนตัวพระยานาค	มาหายจากไปข้างไหน
ไปหามาเร็วไว	ช้านานไปจะฉิบหาย
๑ บัดนั้นนาคเสนา	ฟังวาจาครุฑธิบาย
ร้อนตัวกลัวความตาย ^๑	ทูลแก้ภัยท้าวครุฑา
๑ เหน็ดแค้นเจ้า	ได้โปรดเกล้าจกไปหา
เจ้านายได้สุธา	ให้ขึ้นมาท้าวสุบรรณ
๑ พระยาครุฑตอบวาที	ไปบัดนี้เร็วมาพลัน
อย่าช้าจะอาสัญ	สิ้นเผ่าพันธุ์พวกนาคี
๑ เสนาฟังพระยาครุฑ	ก็ผาดผุดไปทันที
แจ้งเล่าทำวนาคี	ธาตุขึ้นสี่เท้าขึ้นไป

^๑ ตำนฉบับสมุดไทยใช้ว่า “อดตัวกลัวความตาย”

^๒ ตำนฉบับสมุดไทยใช้ว่า “เหน็ด...”

๑ เร่งส่งให้ท่านพลัน	ท้าวสุบรรณจักพุ่งไฟ
ถ้าท้าวมิเต้าได้	จักบรรลัยกรุงนาคา
๑ ครานั้นท้าวनाคิ	ฟังเสนีลุกขึ้นมา
หนตธาตฺพระศาสดา	เอาขึ้นมาให้ท้าวไท
๑ ครั้นถึงก็ยกโอหัว	จะขอไว้เป็นหลักไชย
ยินดีข้ามใจ	เอาไว้ในกรุงนาคา
๑ จะก่อเจดีย์ไว้	จะได้ไหว้ได้บูชา
ปกเกล้าท้าวनाคิ	ได้กรุณาโปรดปราน
๑ พระยาครูตบวาที	ท่านว่านี่ผิดวิธการ
เราพามาข้านาน	จักให้ท่านผิดนักหนา
๑ ตั้งจิตรเราคิดไผ	จักเอาไปเมืองลังกา
จักให้ได้ถาหนา	ท่านอย่าว่าให้ป่วยที่
๑ ถ้าท่านให้เป็นคุณ	จะเอาบุญปกเกษิ
จะก่อพระเจดีย์	ตั้งยังที่ดีเหมือนกัน
๑ บัดเดี๋ยวพระยาครูต	ก็ผาดผุดขึ้นมาพลัน
พาหนต์พระธาตุนั้น ^๑	ก็จรรลยยังหาดทราย
๑ ครั้นถึงร้องเรียกหา	เหมชาลาเร่งผันผาย
รับเอาพระธาตฺไว้	เอามาให้เจ้าสองรา
๑ ครานั้นทั้งสองศรี	ฟังคดีคลานออกมา
รับธาตฺทูลเกษา	พระเถรมายินดี

^๑ ต้นฉบับสมุดไทยใช้ว่า “พาหนต์พระธาตุนั้น”

๑ ท้าวบอกสองทรมไวย จะได้ไปในพรกนี้^๑
 จะส่งทั้งสองศรี ทุกชีได้มีให้หนักหา
 ๑ รูปนี้จะไปแล้ว ทั้งสองแก้วอยู่ปริดา
 แล้วเหาะขึ้นเวหา ด้วยฤทธอรหันต์
 ๑ ไปสู่ที่อาศรม เข้าจงกรมพระทรงธรรม
 นามชื่ออัศกรรฐ์ สถานนั้นเคยอาไศรย
 ๑ กล่าวถึงทั้งสององค์ เจ้าปักธงแล้วเข้าไป
 ชื่อนตัวเพราะกลัวไวย พระทนต์ใส่ในเสภา
 ๑ ราฟึงถึงมายาก ทนลำบากทั้งสองรา
 กินแต่พรรณพฤกษา ต่างเข้าปารักรักษากาย ฯ

สุรางคณาค์
 ๑ ข้อนึงดพลัน ยังมีกำปั่น เล่นมาโดยหมาย
 จะไปภารา สิ้นคำจำหน่าย มาถึงหาดทราย เห็นธงแก้วไกว
 ๑ จังคิดด้วยกัน เห็นที่อัศจรรย์ ประหลาดเหลือใจ
 ไม่มีคนผู้ อยู่ที่นี่ไซ้ แลเห็นแต่ไกล ธงใครปักอยู่
 ๑ ทอดสมอลงใบ ขาวนาวาไชย ขวนขึ้นไปดู
 ใครปักธงไว้ สืบให้ได้ว่า แล้วมาบอกตุ จงสุเร่งไป
 ๑ หมุ่นายกำปั่น ฉ้อสำปันนั้น ลงบัดเดียวใจ
 ขวนเพื่อนทั้งหลาย มากมายขึ้นไป รอยคนเก่าใหม่ เทียวไปเที่ยวมา
 ๑ บัดเดี๋ยวนาน เจ้าธนกุมาร นางเหมขลา
 ราฟึงภายใน แฉฉักหนา พระอรหันต์ว่า แน่ตาทุกประการ

^๑ต้นฉบับสมุดไทยใช้ว่า “จะได้ไปในพรกนี้”

๑ คิดแล้วมิช้า ทั้งสองออกมา จากในไพรสาณฑ์
เข้ามาถามไถ่ ด้วยใจชื่นบาน บัดเดียวบนาน พบพานด้วยกัน

๑ หมูชวานาวา เข้าถามสองรา ใครทำสำคัญ
ปักธงเอาไว้ บอกให้จงพลัน เจ้านายกำปั่น ให้มาถามไถ่

๑ ทั้งสองบอกว่า ข้าทั้งสองรา มาแต่เมืองไกล
ข้าปักธงไว้ จิตรหมายภายใน มาแต่ตัวใด ไปด้วยกันฤณา

๑ หมูชวากำปั่น บอกมาด้วยพลัน แก่เจ้าสองรา
ว่าจะไปด้วยกัน ถึงกรุงลังกา จะถามดูหนา ซึ่งนายเปนกะไร

๑ ทั้งสองตอบมา ตูข้านี้หนา ว่าพลอยโดยสานไป
ท่านพาไปด้วย ช่วยเอนดูไ้^๑ ตูข้าตั้งใจ จะไปหาเผ่าพันธุ์

๑ เรวพลันทันใจ ชวานาวาไซย ลงไปด้วยกัน
เล่าแจ้งภิปราย แก่นายกำปั่น มีสองคนนั้น ว่าพลอยสานไป

๑ ยังเมืองลังกา ว่าจักสืบหา พงษาเขาไ้
มันปักธงไว้ ให้แจ้งมาไป เดชะบรมไตร เข้าในทรวงพลัน

๑ ร้อนรนดลจิตร นายกำปั่นคิด เอนดูสองนั้น^๒
ให้เร่งไปรับ สองรามาวลัน พาไปด้วยกัน แต่ในทันใด

๑ บัดเดียวมิช้า หมูชวานาวา พาสองทรมไวย
นายกำปั่นเห็น ทำเปนลเมียดไม^๓ ให้สองทรมไวย อยู่ท้ายบาหลี่

๑ พระทนต์ธาตุ สมเด็จพระบาท ไสในเกษี
พระคุณประเสริฐ บังเกิดสวัสดิ์ดี สุขเกษมเปรมปรีดี เจ้าทั้งสองรา ฯ

^๑ ตันฉบับสมุดไทยใช้ว่า “ช่วยเอนดูไ้”

^๒ ตันฉบับสมุดไทยใช้ว่า “เอนดูสองนั้น”

^๓ ตันฉบับสมุดไทยใช้ว่า “ทำเปนมิดไมย”

ยานี้	สามวันไปกลางคงคา
๑ แล้วใช้นาวาไชย	ดูเห็นมารู้แจ้งใจ
นาความีฤทธา	นางพาคลาศจากหาดใหญ่
๑ ว่าหนตบรมธาตุ	เปนพยุใหญ่ให้จมลง
จำกู่จะตามไป	มุนีนารถตั้งจำนง
๑ กูจะเปี่ยนบรมธาตุ	เหมือนประสงค์ท้าวนาคา
เร็วไวตั้งใจจง	ก็เรวพลันต้องเกตุรา
๑ พยุเป็นหมอกควัน	กำปั่นล้าพาไม่ไหว
คลื่นใหญ่ซัดไปมา	ต่างคนบ่นวุ่นววนไขว่
๑ ได้ก่งนายตันหน	ไม่เหมือนไส้ครั้งนี้หนา
เราเล่นมาแต่ไร่	เพราะหลงให้สองคนมา
๑ บเคยต้องลมร้าย	ทั้งคงคาให้บรรโลย
เอาไปทำไฉนา	ชลธาราลงลามไหล
๑ ได้ยินเหมซาลา	จะบรรโลยครั้งนี้หนา
อนิจาตัวข้าไส้	ขอท่านท้าวผู้เถรา
๑ ยอกรขึ้นเหนือเกล้า	ท่านเมตตามาช่วยพลัน
พรหมเทพพระเจ้าข้า	ได้สัญญาสองทรงธรรม ^๑
๑ ปางนั้นพระเถรา	รู้แจ้งฉันในวิญญาน
บังเกิดอัศจรรย์	ทำลำบากสองนงคราญ
๑ รู้ว่าพระยานาค	พระพายพานาวาไชย
จะเอาธาตุพระอารย	

^๑ ต้นฉบับสมุดไทยใช้ว่า “ได้สัญญาสองนักศพนัน”

๑ พวกเหล่าชาวกำปั่น	คิดด้วยกันเป็นวุ่นไขว่
สองราซึ่งพาไป	จะทำไถยทิ้งคงคา
๑ พระเถรจึงผาคมุด	แปลงเป็นครุฑเท่าเมราร
บินพ้อนร้อนไกล้มา	ท้าวเนาคาเห็นตกใจ
๑ คร้ามกลัวตัวไหวหวั่น	คืนเรวพลันยังกรุงไกร
พระเถรก็ลงไป	เข้านั่งในท้ายบาหลี่
๑ บอกแก่เหมชาลา	รูปนี้มาด้วยปรานี
เขาคิดจิตรกระลี	เอาสองศรีทิ้งคงคา
๑ มาต้องพยุใหญ่	นาคาไส้มันตามมา
ให้เกิดพระพายกล้า	ครั้นซุดซาพาธาตุไป
๑ บัดเดียนายกำปั่น	เห็นทรงธรรมมั่นคงใจ
เถรามาแต่ไหน	หลากน้ำใจเรานักหนา
๑ เข้าไปนั่งกราบไหว้	กล่าวอภิปรายพระเถรา
ท้าวไทดำวใดมา	แจ้งกิจจาให้เข้าใจ
๑ พระเถรกล่าววาที	รูปมานี้เห็นวุ่นไขว่
พระพายวุ่นวายใช้	ช่วยสองไทซึ่งพลอยมา
๑ เจ้าอย่าทิ้งนที	พาสองศรีถึงลังกา
ครั้งนี้มีเนินช้า	ไปเกิดหนานายกำปั่น
๑ คลื่นลมสงบแล้ว*	เห็นแจ้งแล้วสามเดือนวัน
จะถึงลังกานั่น	เปนแม่นมั่นแท้นักหนา

* ต้นฉบับสมุดไทยใช้ว่า “คลื่นลมก็สงบแล้ว”

๑ ค่อยอยู่ให้จงดี	ตัวรูปนี้จักขอลา
พระซิมิฤทธา	ขึ้นเวหาด้วยฉับไว
๑ กล่าวถึงเจ้าสองรา	นายเกตรากลับเหลือใจ
บารมีมีมากไฉ่	เห็นแนใจชาวเกตรา
๑ ใช้ใบในสาคร	บหยุดหย่อนสักเพลา
ชอบลมแล่นตรงมา	สามเดือนตรามาถึงพลัน
๑ ทอดสมอแล้วปลงใบ	สองเจ้าใช้จรรจากัน
บอกแก่นายกำปั่น	พรุกเข้านั้นขอลาไป*
๑ จะได้สืบเสาะหา	ญาติกาในเวียงไชย
เมตตาแก่ข้าใส่	ขอบน้ำใจท่านนักหนา
๑ เพลารุ่งเช้าพลัน	สองจรรจิลจากเกตรา
ถึงฝั่งตั้งจินดา	มีคุหาปราสาทศรี
๑ ยังมีพระสังฆราช	เปนเชื้อชาติเจ้าธานี
จตุคามินี	เจ้าบุรีเมืองลังกา
๑ ท้าวขึ้นเชื้อกระษัตริย์	เจ้าจักรพรรดิมีบุญญา
เลิศล้ำในสุธา	เดชเดชาล้ำแดนไตร
๑ ทั้งสองไปปราสาท	วัดสังฆราชผู้เปนใหญ่
ขอพลอยหยุดอาศรัย	ตามท้าวไททรงเมตตา
๑ บัดนั้นพระสังฆราช	มีพจนาดลมิได้ช้า
จึงถามอุบาลิกา ^๒	ท่านนี้มาแต่แห่งใด

* ต้นฉบับสมุดไทยใช้ว่า “โพรกเข้า...”

^๒ ต้นฉบับสมุดไทยใช้ว่า “จึงถามบาลิกา”

๑ ครานั้น ^๑ เหมซาลา	ก็หลุมพลันทันใจ
เข้ามาแต่เมืองไกล	นามเวียงไชยทนต์บุรี
๑ ข้ามาด้วยกำปั่น	ทอดอยู่นั้นแลพันปี
จะมาหาพงษ์พี	ไม่รู้ที่จะสืบหา
๑ บัดนั้น ^๑ พระสังฆราช	มีพจนานต์แก่สองรา
ไปอยู่ในฎีกา	เปนศุขาที่สบาย
๑ เข้าปลาแลอาหาร	โปรดประทานแก่สองไท
ศุขีที่สบาย	เจ้ามิได้เคืองสิ่งใด
๑ เพลาในราตรี	เจ้าสองศรีบรรทมใน
หนตธาตุพระบาทไ้	นางคลี่คลายจากภาษา
๑ เอาตั้งไว้เหนือเกล้า	ทั้งสองเจ้าท้าววันทา
วันนั้นธาตุศาสดา	ให้แจ้งตาคนทั้งหลาย
๑ มาถึงเมืองลังกา	หนตศาสดาถึงท่านาย
หาไม้รำสีไม่	ใครจะเปียนได้สองนงคราญ
๑ ฉัพพรรณรังสี	มีรัศมีหกประการ
เหลืองแดงแสงซ้वालย์	เขียวขาวพานดำมีแสง
๑ ช่วงโชติถึงอากาศ	ดั่งขามาศเห็นจะแจ้ง
อาทิตย์ฤทธิเรืองแรง	รัศมีแข่งแรงนักหนา
๑ อารามงามยวดยิ่ง	เลิศจริงฯ ยิ่งคณนา
พระสังฆราชา	ณรเถรมาอัศจรรย์
๑ ตระหนกตื่นตกใจ	ผู้น้อยใหญ่เห็นไหวหวั่น
หลากจิตรเห็นผิดครัน	เปดดังนั้นเหตุใดหนา

๑ มีเณรน้อยหนึ่ง ^๑	ได้อรหันต์มีปัญญา
เห็นเค้าเรื่องรวมมา	แปลกแก่ตามาสองคน
๑ อุบาสกอุบาสิกา ^๑	เห็นทีมาจะเป็นผล
ชรอยดีมีกุศล	ทั้งสองคนซึ่งเข้ามา
๑ แล้วทูลพระสังฆราช	มีพจนาดถ์ให้พิจารณา
อุบาสกอุบาสิกา ^๒	ทั้งสองมาเป็นไฉน
๑ พระเณรแลพระสงฆ์	ฟังพุทธพจน์ปลอมเข้าไป
ช่วงแดงคือแสงไฟ	รัศมีเสด็จโลกา
๑ กลับทูลพระสังฆราช	เห็นผิดประหลาดดังกล่าวมา
ท้าวมีพุทธวิภา	หาสองรามาถามไถ่
๑ อุบาสกอุบาสิกา ^๓	ทั้งสองรามาแต่ไหน
รัศมีสีแสงใส	จงแจ้งไปตามสัจจา
๑ ครานั้นธนกุมาร	นางนงคราญเหมชาลา
ทูลความตามสัจจา	ข้าพระพาธาตุนี้
๑ มาถวายเจ้าลังกา	ตามบิดาตูลงนี้
อยู่กรุงทนต์บุรี	พระพันปีชีวาสัญญ
๑ กระษัตริย์มาทั้งห้า	หมู่เสนาเจ็ดนายนั้น
มารบชิงพระทันต์	แต่ฆ่าฟันกันนักหนา

^๑ ดัชนีฉบับสมุดไทยใช้ว่า “บาสกบาสิกา”

^๒ ดัชนีฉบับสมุดไทยใช้ว่า “บาสกบาสิกา”

^๓ ดัชนีฉบับสมุดไทยใช้ว่า “บาสกบาสิกา”

๑ บิดาข้าบรรโลย	หนีบัดใจลงนาวา
ลำบากยากนักหนา	ทรเสศาพันกำลัง
๑ กล่าวไว้แต่ให้งาม	เรื่องข้อความมิข้างหลัง
สั่งมราชพระบาทพัง	กล่าววจนั่งแก่ชยา ^๑
๑ รูปนี้ขอรับเอา	ทนต์พระธาตุนั้นสีกา
นางทูลตามมูลมา	ได้โปรดข้าเถิดทรงธรรม
๑ ลูกนี้จะเอาไว้	มียอมให้พระแม่นม
พริกเข้าจะเต้าฉัน ^๒	ไปถวายพลันเจ้าลังกา
๑ รูปนี้มีให้ไป	อยู่นี้ไ้ก่อนเถิดหนา
จะไปโยสีกา	รูปจะพากิจจาไป
๑ จำรูปจะกะเกณฑ์	ให้เจ้าเณรไปทูลไท
แจ้งความตามเรื่องไป ^๓	ตามท้าวไทเจ้าการา
๑ สองเจ้าเต้ากลับไป	อยู่อาไศรยที่แรกมา
พระสั่งมราชา	ท่านบูชาในราตรี
๑ เท้ารุ่งพวยพุ่งสิด	ท้าวอาทิตย์ส่องรัศมี
ณนั้นไปทันที	ถึงบุรีที่ปราสาท
๑ วันนั้นเจ้าลังกา	ไปเล่นป่าเที่ยวประพาศ ^๔
มนตรีกระวีราช	มรรคาคลาศทางเจ็ดโยชน์

^๑ ตันฉบับสมุดไทยใช้ว่า “กล่าววจนั่งแก่ชยา”

^๒ ตันฉบับสมุดไทยใช้ว่า “พริกเข้าจะเต้าฉัน”

^๓ ตันฉบับสมุดไทยใช้ว่า “แจ้งเบเลื่องตามเรื่องไป”

^๔ ตันฉบับสมุดไทยใช้ว่า “ไปเล่นป่าเที่ยวภิกษา”

๑ เจ้าเงาะได้อรหันต์
มรรคามาเจ็ดโยชน์

๑ แล้วทูลตามมูลกิจ
ตรัสพลันข้ออันซึ่ง

๑ โหราพฤฒามาตย์
เห็นควรกระบวนทนาย

๑ บัดนั้นตาโหรา
แม่นยำแท้แนกใจ

๑ ว่ามีหนัดพระธาตุ
แจ้งใจในตำรา

๑ บัดนั้นพระราชา
ให้เตรียมราชรถไชย

๑ เมื่อบิดาของเรายัง
อยู่ทนตบรี

๑ ครั้นนี้บุญของเรา
เรวพลันอย่าทันช้า

๑ เสนิจัดมิได้
พระองค์ผู้ทรงศรี

๑ ถ้าเราจะเดินไป
บอกความตามสัจจา

๑ เจ้าเงาะทูลคดี
บุญโยชน์อันอุปไมย

ไปขับปล้นวันเดียวโสด

ไปเดี่ยวโสดพริบตาถึง

แก้บพิตรคิดรำพึง

ยังจะถึงพุทธทำนาย

จึงพระบาทถามโดยหมาย

บอกเราให้แจ้งพระไทย

พราหมณ์พฤฒาทูลพร้อมไป

ทำนายใส่ถึงราชา

สองเยาวราชจากภารา

บุญราชาล้ำแดนไตร

เจ้าลังกาตรัสใช้ไป

โยธาไปให้ทันที

ท่านคิดหวังธาตุชินสีห์

ไปหลายทีมิได้มา

ไม่ไปเอาย่อมมาหา

เตรียมโยธาให้ทันที

หมู่พลไพร่เที่ยวจรลี

ทำวจึงมีพระบัญชา

เปนฉันทเจ้าเงาะอา

ให้ดูข้าแจ้งภายใน

ถ้าคลาดคลีบาทเดินไป

มีกำไรแสนมหาใกล้

๑ เมื่อนั้นพระภูมิ เรียกหาเสนานัน	ท้าวอินดีพระไทยผัน [*] ท้าวจรจรัสด้วยบาทา
๑ กำลังโพธิญาณ กระษัตริย์กาดัดมา	เจ็ดคชสารพระมหา เข้าเฝ้าคลาเผลาเย็น
๑ บาทามาพุดอง บุญญามาจำเณ	ข้าเป็นหนองก็แสนเชิญ พระเจ้าเห็นในปัญญา
๑ จะเดินนั้นมิได้ ไม่นานคลานเข้ามา	บาทท่านไทเจ้านักหนา เจ้าการาโลหิตไหล
๑ มาใกล้ชายอวาศ ถึงทนต์พระธาตุไ้	จึงพระบาทก็ถุดไป ท้าวดีใจยิ่งนักหนา
๑ โองการตรัสถามไป สั่งมราชประกาศว่า	ท่านผู้ใดใครรับมา เหมชาลาธนกุมาร
๑ ท้าวยกผะอบทอง แล้วว่าบุญคุณท่าน	ทูลฉลองเหนือเศียรสาร ใครจะปุนปานล้ำแดนไตร
๑ เจ้าธนกุมาร บอกเล่าให้เข้าใจ	นางนางคราญเป็นบุตรใคร เป็นกะไรซึ่งเจ้ามา
๑ บัดนั้นธนกุมาร เล่าท้าวเรื่องราวมา	สองนางคราญเหมชาลา ข้าบุตราเจ้าธานี
๑ นามชื่อแห่งพระบาท มารดาของข้านี้	สิงหาราชพระจักรี ชื่อเทวีศรีมหา
๑ อยู่เย็นได้เป็นใหญ่ เปรียบท่านพระมารดา	ไม่มีใครถึงสองรา เลื่องภาษาท้าวธานี

^{*} ดันฉบับสมุดไทยใช้ว่า “ท้าวอินดีพระไทยหวัง”

๑ บิดาอยู่เปนสุข อยู่เย็นเปนสุขี	ไม่มีทุกข์มายา ครั้งหนึ่งมีศัตรูมา ^๑
๑ เจ้าเล่าเรื่องราว รักษาพระหนต์ธา	บุญบารมีแห่งบิดา ศุพระบาทบรมไตร ^๒
๑ ทั้งห้ากระษัตรา ใช้ทูตพาสารไป	ยกพลมาล้อมเวียงไชย แจ้งแก่ไทพระบิดา
๑ จะชิงพระหนต์ธา อยู่มาสามเดือนตรา	ท้าวจิงขาดคอคชา กระษัตริย์ทั้งห้ามาทำไภย ^๓
๑ มนต์รีมาเจ็ดนาย เข้าล้อมเอาเวียงไชย	พลทั้งหลายมากตราไทร เจ็ดชั้นในหนต์บุรี
๑ บิดามีส่งให้ ส่งข้าทั้งสองศรี	ธาตุนานไทพระมุนี ให้พาหนีมาลงกา
๑ ให้พาหนต์พระธา ให้ไปเอาหลายครา	ยังพระบาทเจ้าภารา มิได้มาดังใจไผ
๑ ข้าได้พาจรมมา นาวาข้ามจมน	เปนเวทนาพันเหลือใจ ว่ายนน้ำไปพันปัญญา ^๔
๑ มาถึงหาดทรายแก้ว ไม่รู้ไปใดหนา	ข้าจรแควลลงนาวา ข้าสองราอยู่อาไศรย

^๑ ตันฉบับสมุดไทยใช้ว่า “ครั้งหนึ่งมีศัตรูมา”

^๒ ตันฉบับสมุดไทยใช้ว่า “รักษาพระหนต์ธาต อองค์พระบาทศาสดา”

^๓ ตันฉบับสมุดไทยใช้ว่า “สัดทั้งห้ามาทำไภย”

^๔ ตันฉบับสมุดไทยใช้ว่า “ว่ายนน้ำไปพันกำลัง”

๑ พระหนต์ธาดุฝังไว้	ที่หาดทรายเข้าซ่อนใน
ป่าเกาะลมาะใหญ่	เป็นคลใจพระเถรา
๑ มาบนนภากาศ	ถึงหนตธาดุตกลงมา
ท้าวขึ้นท้าววันทา	ข้าออกมาหาท้าวไท
๑ นามชื่อพรหมเทพเถร	พระนเรนทร์ล้ำแดนไตร
อวยพรให้ข้าได้	แล้วเหาะไปในโลกา
๑ อยู่มาวันหนึ่งมี	ท้าวนาคีนำพวงมา
เล่นมีที่ฝั่งชล	แล้วลักพาพระธาตุไป
๑ ข้านี้ร่ำโศกา [*]	พระเถรมาบดใจ
แปลงเป็นครุฑตัวใหญ่	แล้วลงไปกรุงนาคา
๑ กลับมาขึ้นธาตุให้	ข้ารับไว้ใส่เกษา
โดยสานสำเภามา	พยุกล้าก็พาไป
๑ พระเถรมาช่วยเล่า	ข้าพระเจ้าถึงเวียงไชย
เดชะพระบรมไตร	ไม่มีไภยพระราชา
๑ แจ้งแล้วท้าวตรีสไป	เสนาในจัดโยธา
แห่ธาดุพระศาสดา	ไปมหาปราสาทไชย
๑ พลอัศวาราช	ธงเทียวกลาดอยู่ไสว
ยับๆ จับธงไชย	พลปืนไฟพลกระปี
๑ ยังอีกเหล่าพลข้าง	หอกดาบบ้างกฤษณันรี
พวkonyานทวนกระบี่	มากพันที่จะพรรณา

* ต้นฉบับสมุดไทยใช้ว่า “ข้านี้ร่ำร้องไห้”

๑ ข้องกลองแลแต่รสังข์ เชิญธาตุพระศาสดา	อิกระฆังทั้งรำมนา ขึ้นมหาราชรถไชย
๑ รถแก้วพรายแพรวพรรณ แพลมพลามงามเหลือใจ	แกมสุวรรณดุจแจ่มใส มาหวาดไหวในธณี
๑ เจ้าธนกุมาร ถัดนั้นเจ้าธานี	ทรงคชสารงามเรืองศรี นางเทวีเหมซาลา
๑ นางทรงพังดัลป์ แห่เจ้าเข้าภารา	ครบเสร็จสรรพพหุภาษา มิได้เข้าเข้าปรางค์ศรี
๑ แล้วเชิญทนต์พระธาตุ จำเริญสวัสดิ์	สู่ปราสาทรัตนมณี [*] เปนสุขศรีในภารา
๑ เจ้าธนกุมาร ให้อยู่ปรางค์จนา	นางนงคราญเหมซาลา ทาทาซาร้อยหนึ่งคน
๑ เงินทองมากตระการ ทุกสิ่งพระจุมพล	ทรัพย์ศฤงฆารพุกษามล ตามยุบลท้าวตรัสสั่ง
๑ ทุกสิ่งมิได้น้อย เงินทองของในคลัง	สิ่งละร้อยเป็นกำลัง ตามเจ้าหวังที่ปรารถนา
๑ แล้วให้ทำขวัญเจ้า สมโภชพระมหา	ทั้งสองเล่าพันคนนา ธาตุศาสดาล้ำแดนไตร
๑ ให้เล่นทุกประการ สุขเกษมเปรมปรีดีใจ	เปนวิถิดารในเวียงไชย ผู้น้อยใหญ่มาวันทา

* ต้นฉบับสมุดไทยใช้ว่า “สู่ปราสาทรัตนมณี”

๑ พระองค์บรรจงจิตร	พราหมณ์ปโรหิตครูพุดผา
จะก่อพระจุฬา	ด้วยศิลางามประไพ
๑ ราชครูพระจุมพล	ตั้งภาพยนต์กำแพงใน
ด้วยทองเรืองรองใส	ชั้นหนึ่งไปแก้วมุกดา
๑ ชั้นหนึ่งกำแพงนา	ชั้นหนึ่งหลากเงินทองตรา
ชั้นหนึ่งด้วยศิลา	ชั้นหนึ่งหนาเหล็กกรดไฟ
๑ ชั้นนอกถัดออกมา	อิฐแน่นหนาทั้งสูงใหญ่
ภาพยนต์คนแกว่งไกว	ถือธงไชยหอกทวนแทง
๑ ชั้นในเปนยักษา	ถัดออกมาครุฑคำแหง
ถัดนั้นนาครองแปลน*	ถัดนั้นแสนราชสีห์
๑ ครบแล้วทั้งเจ็ดชั้น	พระทรงธรรมธะบรมปรีดี
ครพงามถ้วนสามที	เจ้าบุรีพระไทยหมาย
๑ สังเกตพระเทศนา	ศักราชมาสี่ร้อยปลาย
ยังมีที่หาดทราย	แก้วแววพรายเปนสูงศรี
๑ ว่าศรีธรรมโศกราช	ได้พระธาตุขึ้นสีห์
เศษธาตุนั้นยังมี	เหลือเศษนี้มีสองทนาน
๑ ยังอยู่กรุงนาคี	ใช้ใครดีไปเอาการ
เถรน้อยศิษย์อาจารย์	ถือในฉนวนวัดถาวรัน
๑ เถรน้อยมีปรีชา	มีปัญญามากอรหันต์
โองการตรัสมาพลัน	เจ้าจรจรัลกรุงนาคา

* ต้นฉบับสมุดไทยใช้ว่า “ถัดนั้นครุฑครองแปลน”

๑ เศษธาตุเหลือแจกปัน
สองทนานที่ท่านว่า

๑ เจ้าณรมิเน็นนาน
ลงไปในเขตรัณฑ์

๑ เข้าไปในปราสาท
โองการเจ้าลังกา

๑ ให้รู้ปมาโดยจง
เหลือปันนั้นพระบาท

๑ บัดนั้นท้าวนาคิ
พระธาตุสูญไปนาน

๑ แล้วจึงคิดเพทุบาย
ซ่อนธาตุพระบาทไว้

๑ ซ่อนไว้ให้ลับเนตร
ว่าแล้วก็แคล้วคลา

๑ ซ่อนไว้ดินพระเมรุ
แน่นแท้แนกใจ

๑ ฤทธิรหันต์
พึงพิศพินิจหา

๑ เจ็ดรอบใต้ดินเมรุ
หยิบเอาผะอับไว้

ยังอยู่นั้นไปเอามา^๑

อย่าเนิ่นช้าเอามาพลับ

รับโองการก็คลาผัน

ถึงด้วยพลันกรุงนาคา

มีพจนาดต์ตามปรารถนา

ตรัสใช้มาหาพระบาท

จักจำนงเอาพระธาตุ

พระธาตุเหลือสองทนาน

ตอบคดีตามวิถธการ

หาไม่ท่านมีที่ไหน

ให้หลานชายพาเอาไป

อมไว้ในท้องเถิดหนา

ไม่เสี่ยงรู้ที่หา

หลานชายพาพระธาตุไป

จึงเจ้าณรมิเห็นแต่ไกล

ก็ตามไปด้วยฤทธา

ถึงเร็วพลันทันพริบตา

เห็นนาคาขดอยู่ใน^๒

จึงเจ้าณรมิเดินเข้าไป

ที่อันใส่ธาตุศาสดา

^๑ ต้นฉบับสมุดไทย ต่อจาก “ยังอยู่นั้น” มี ๒ ข้อความคือ กรุงนาคา และ ไปเอามา

^๒ ต้นฉบับสมุดไทยใช้ว่า “เห็นนาคาขดอยู่ใน” คำว่า พด ในภาษาไทยถิ่นใต้ หมายถึง ขด

๑ นาคาหารู้ไม่	หลับลึ้มกายใต้เมรธา
เจ้าเณรกลับคืนมา	แจ้งกิจจาทำวนาคี
๑ รูปนี้จะลาไป	อยู่ช้ำไยให้ป่วยที่
ไม่ได้ธำตุชินสีห์	ตัวรูปนี้ไปลังกา
๑ ว่าแล้วก็แคล้วคลี	ถึงบุรีก็เข้าหา
ทูลเกล้าเจ้าภารา	ทำวนาคให้พาไป
๑ ซ่อนไว้ดินเมรธา	ให้หลานยาอมไว้ใน
ท้องนาคลำบาคใจ	รูปตามไปหีบเอามา
๑ เจ้าเณรส่งพระธาตุ	ให้พระบาทกรงลังกา
แล้วไปสู่ภารา	ที่ญิกในอาราม
๑ หลานบ่าวทำวนาคี	หลับคือฝึมิแจ้งความ
ว่าเจ้าเณรมาตาม	ก็รู้ความตื่นตกใจ
๑ พระธาตุอยู่ในกาย	มาสุญหายไปข้างไหน
หาจพบไม่พบไซว่	คืนกลับไปทูลนาคา
๑ พระธาตุซึ่งพาไป	หายฉั่นใดในท้องข้า
ลัดเลี้ยวเที่ยวค้นหา	ทุกถ้ำท่ามาหายไป*
๑ บัดนั้นทำวนาคี	ฟังคดีอุณพระไทย
เจ้าเณรมานั่นไส้	พบบัดใจพาไปพลัน
๑ เจ้าเณรมีฤทธา	ได้เห็นตาแจ้งทุกอัน
มิช้ำก็คลาผัน	ตามมาพลันถึงลังกา

* ต้นฉบับสมุดไทยใช้ว่า “ทุกเพลามาหายไป”

๑ แปลงกายเปนมนุษย์	งามบริสุทธิ์เลิศเลา
เข้าเฝ้าเจ้าลังกา	ตรัสสั่งมาถามทั้นใจ
๑ นี่ใครผู้ใดเจตน์	คือปลงเพศเปนโณ
ท่านมาปรารณาใด	จงบอกไปตามสัจจา
๑ บัดเดี๋ยwt่านาคี	ตอบคดีเจ้าลังกา
มีความใดตามมา	ธาตุศาสตามาหาหยไป
๑ เจ้าเณรลงมาว่า	จะให้ข้าส่งธาตุไท
แล้วพาเอามาใส่	ของจอมไตรได้เมตตา
๑ ได้โปรดข้าพเจ้าไซ้	จะขอไปพระราชา
ข้านี้มีปรารณา	ได้บูชาธาตุพระองค์
๑ บัดนั้นเจ้าลังกา	ฟังนาคามาจัน
ว่าท่านนี้มีตรง	มาประสงค์ขอเราโย
๑ ให้ไปขอตามดี	ควรพาหนีส่งไว้ไกล
แล้วมาขอเราโย	จะให้ไปท้าวนาคี
๑ แบ่งให้หน่อยหนึ่งหนา	ท้าวนาคามายินดี
โคลคลายังธานี	อยู่เปรมปรีดีในพระไทย ๓

สร้างตามงศ์

๑ บัดนั้นโอมศรี	ทศคามินี	ตริตรองพระไทย
ด้วยพรหมณ์พฤตมา	ราชครูผู้ใหญ่	จำเราแต่งไป พระธาตุศาสดา ^๑
๑ ทั้งหลายฟังความ	คิดพร้อมยอมตาม	คำท้าวปฤกษา
ให้นายช่างตี	สำเภาทองมา	ยวณั้นท่านว่า สอกลหนึ่งบุรุษย์

^๑ ต้นฉบับสมุดไทยใช้ว่า “ธาตุศาสดา”

๑ กว้างคับหนึ่งนั้น ให้เอาแม่ขัน ใส่ธาตุพระพุทธรูป
 สำเภาลอยใน ตั้งใจบริสุทธิตี สามสิบหกบุรุษย์ หามแม่ขันใหญ่

๑ ฝอบทองรองธาตุ ท้าวใส่พระบาท เห็นงามประไพ
 ส่วนกว้างใหญ่ยาว ปากเจ็ดวาไป ท้าวตั้งน้ำใจ ครบไปทุกอัน

๑ บรรทุกอิฐปูน ศิลามากมุล อีกทั้งน้ำมัน
 น้ำอ้อยน้ำตาล ตระการทุกอัน เงินตรารางวัล มากมายนักหนา

๑ แม่ขันบรรดิษฐ์ ท้าวใส่น้ำพิศม์ ของท้าวनाค
 แล้วแต่งราชครู ผู้รู้วิทยา พิทักษ์รักษา พระบรมไตร

๑ แต่งลิขิตสาร มาถึงอวตาร กระษัตริย์ผู้ใหญ่
 ทั้งห้าพระองค์ จำนนึกไผ เราจะขอฝากไป เจ้าธนกุมาร

๑ นางเหมชาลา บุตรเจ้าภรา ไปถึงแก่กาล
 ท่านได้ความชอบ ประกอบพระญาณ เราขอแต่ท่าน อย่าได้ราวี

๑ ท่านได้เมตตา พิทักษ์รักษา พี่น้องสองศรี
 ให้เย็นเป็นสุข อย่าให้ทุกข์มิ ได้ไว้เมตรี เรานี้เกิดนา

๑ ถ้ามีฟังความ ซึ่งเราขอห้าม ได้ฝากสองรา^๑
 กรุงธนบุรี กับกรุงลังกา สืบไปข้างหน้า จะมีราศี

๑ แต่งแล้วโดยปอง เขียนลงแผ่นทอง ตามคลองคดี
 ทรงพระนามกร ทศคามินี มีเดชฤทธิ์ พันที่คณนา

๑ แล้วโปรดประทาน ทุกสิ่งทุกประการ ให้เหมชาลา
 ข้าสวน้อยน้อย ร้อยคนหนึ่งหนา ผู้ชายแซงกล้า ร้อยหนึ่งสกรรจ์

^๑ ต้นฉบับสมุดไทยใช้ว่า “ได้ผัดสองรา”

- ๑ เงินทองละร้อย ทั้งเครื่องใช้สอย ละร้อยทุกพรรณ
ได้ฤกษ์เพลา นาวาคลาผัน ใช้ใบไปปล้น ในกลางวังวน
- ๑ เดชะอำนาจ พระบรมธาตุ ไม่มีจลาจล
ห้าเดือนเจ็ดวัน ถึงปล้นตำบล หาดทรายโดยดล ทอดสมอปลงใบ
- ๑ นำหาดทรายแก้ว เหมือนตริกนิกแล้ว นางนาฏขึ้นไป
ราชครูพญา คลีคลาบังใจ ขึ้นด้วยท้าวไท ไปดูภูมิสถาน
- ๑ ราชครูผู้ใหญ่ เทียวพิศดูไป เห็นที่มินาน
แลดูสอาด ตั้งธาตุพระญาณ จึงพระอาจารย์ ให้ขุดบังใจ
- ๑ ภูกู้บุรุษย์ กว้างเท่ากับภูก ดังตริกต้องไผ
ตรงตามตำรา เอามาแต่ใน เสร็จแล้วบังใจ ตั้งแม่ขันลง
- ๑ ทองสีตม่นัน ผังล้อมแม่ขัน สีทิศบรรจง
แล้วก่อแปดก พิกม่นคง ครูทั้งสี่องค์ บรรจงเวทมนต์
- ๑ ดำริห์ตรึว่า ให้พระครูบา ตั้งภาพยนต์
ด้วยพิศม์พระยานาค ไว้ชั่วดินดล ผู้มีกุศล ขุดได้แลนา
- ๑ แล้วฉลักอักษร คำลังกาผ่อน ไว้ในศิลา
แล้วใส่ชื่อท้าว ท่านเจ้าลังกา ให้ราชครูมา ทั้งสี่อาจารย์
- ๑ ส่วนคำลังกา มีในศิลา เดิมมาทุกประการ
ปักไว้ตรงทิศ อุดรอิสาน เสร็จแล้วมินาน ตามอาจารย์หมาย
- ๑ สำเร็จบังใจ ลงนาวาไชย เล่นไปโดยหมาย
ถึงหนตบุรี สามมีเดือนปลาย^{*} ตรีบัตเดียวดาย ทอดสมอปลงใบ

* ต้นฉบับสมุดไทยใช้ว่า “มีสามเดือนปลาย”

- ๑ พร้อมกันมิช้า จังกวาล้ำต่ำ ขนกันขึ้นไป
ราชครูทั้งสี่ แล้วนางทรมไวย ฌนกุมารไป วางศุภอักษร
- ๑ แก่เจ้าภารา ต้องค์เดียวหนา รักษานคร
สื่อศักราบเกล้า สู้ตัวแต่ก่อน แจ้งศุภอักษร ทำตามสารตรา
- ๑ เจ้าฌนกุมาร ทั้งนางนงคราญ เจ้าเหมชาลา
เจ้าเมืองเวียงไชย มีใจहरษา พิทักษ์กันมา ดำราทุกประการ
- ๑ ทั้งสองน้องพี่ มีความยินดี อยู่ปรีชาชาญ
เปนสุขสวัสดิ พันทีวัดถาร ด้วยโพธิญาณ ทนตธาตุศาสดา
- ๑ หมู่ชาวกำปั่น อยู่เดือนสิบวัน คินพลันลังกา
ศุขเกษมเปรมใจ ไปถึงภารา พระเจ้าลังกา ปรีดาพระไทย ฯ
- ยานี้
๑ ขื่อนี้จะตไว้ กล่าวภิปรายถึงกรุงไกร
วรดิราชเมืองใหญ่ เจ้าเวียงไชยใจกุศล
- ๑ นามชื่อแห่งพระบาท ธรรมโสกราชเจ้าสากล
น้องชายพระจุมพล ชื่อธรรนัตพระราชา
- ๑ ใช้ห้ามารนร้อน^๑ ราชภูมัวมยมรณา
ไม่มีที่รักษา พระราชาเคื่องพระไทย
- ๑ จะอยู่นั้นมิได้ พระฤาษายกพลไกร
รู้พลสนั่นใน ยกมาไกลจากภารา
- ๑ ยกมามีค้ำเกิน พลสามเหม็นลั่นแขงกล้า
โคกระบือแลช้างม้า เจ็ดเดือนตรามาถึงพลัน

^๑ ต้นฉบับสมุดไทยใช้ว่า “ให้ข้ามาร้อนรน”

๑ มาตั้งเขาชาวปราบ
ตริกครองด้วยน้องนั้น

๑ แจ้งให้พระอาจารย์
สองศรีที่เกรงขาม

๑ นามเชื้อพุทธคมเกียร
องค์หนึ่งนามชื่อท่าน

๑ ทำวัดเวียงสระ
พันตามาเราร้อน

๑ ทำสองจักขุญาณ
หาดทรายแก้วแววตา

๑ ว่าธาตุศาสดา^๑
ฝังไว้ทั่วไคร้

๑ พระเพศณุกรรม
ให้เค้าเหล่าพระยา

๑ ฟังข่าวกล่าวสำเร็จ
แปลงกายเป็นทรายปล้น

๑ วันนั้นพรานสุรี
ให้ผูกส่วยมังสา

๑ ครานั้นพรานสุรี
เพื่อนจึงยิงด้วยพลัน^๒

หุบที่ราบปราบโคกสลัย
พร้อมมูลกันตั้งอาราม

ทั้งสองท่านผู้ทรงนาม
ถ้วนถึงความสองอาจารย์

ท่านแนบเนียนพันวิถถาร
พระอาจารย์พุทธสาคร

ทำรูปพระมุนีวร
ให้อาวรณ์เป็นนักหนา

ทั่วทุกสถานได้เห็นมา
มีผู้รักษายูอยู่

เจ้าลังกาเอามาสู่
ปรากฏหูแก่เทวา

เร่งผายผันไปเถิดหนา
มาถึงป่าพบสำคัญ

จึงพระเพศณุกรรม
เที่ยวผายผันในพฤษภา

เที่ยวพพิทุกเพล
ส่งอัตราไม่เว้นวัน

พบมฤคิ์ทั่วเทวัญ
วิ่งผายผันอรัญญา

^๑ ต้นฉบับสมุดไทยใช้ว่า “ว่าหน่อศาสดา”

^๒ ต้นฉบับสมุดไทยใช้ว่า “เถื่อนจึงยิงด้วยพลัน”

๑ ทำตุจหนึ่งล้มลง [*]	จึงตื่นตงเดินเงง่า
นายพรานคลานเดินมา	ส่วนมฤคาพาตัวไป
๑ แต่เปนอยู่เช่นนี้	พรานสุรีเพื่อนซัดใจ
ท่วงทีผิผิวไสย	จะตามไปฆ่าให้ตาย
๑ เดินมาด่าจึ่งจำ	เพลาค่าขึ้นต้นไม้
ที่ธาตุพระบาทใกล้	มีแก้วพรายคือสุรียา
๑ แก้วนั้นของพระยานาค	เอามาจากกรุงนาคา
เมื่อครั้งเจ้าลังกา	เอาธาตุมาประจุไว้
๑ ลังกากลับไปแล้ว	จึงพระแก้วเอามาถวาย
ท้าวสร้างไว้ปางใหม่	หวังจะให้เปนสูงศรี
๑ แก้วนั้นมีฤทธา	ท้าวเนคามายินดี
ให้ภาในธานี	คืออัคคีมีเดชา
๑ เดือนมืดแสงแพลมพลาม	รัศมีงามแสงทอตา
พรานสุรีมิได้ช้า	เพื่อนแลมาก็กตใจ
๑ พรายๆ อยู่ทีเดียว	พรานอุณเฉียวข้างภายใน
เข้าใกล้ก็ไมไหว	เอาผ้าไปปกลงพลัน
๑ แสงนั้นยังอยู่ที่	พรานสุรีเห็นอัศจรรย์
มันนอนบนไม้ นั้น	เสือนั่นปีบอบมา
๑ เพื่อนไม่สู้ลงดิน	พรานประคินในวิญญา
รุ่งเช้าเพื่อนพิจารณา	แน่แท้ตามาประจักษ์

^{*} ต้นฉบับสมุดไทยใช้ว่า “ทำตุจแล้วล้มลง” คำว่า “ตุจ” ภาษาถิ่นใต้ หมายถึง สะดุด

๑ นายพรานเพื่อนเปิดผ้า	แก้วนั้นหนาเท่าลูกฟัก
พรานเฒ่าก็เข้าซัก	เห็นดีดักใส่ตะพาย
๑ เพื่อนจึงกลับคืนไว	เอาแก้วไปกราบทูลถวาย
ว่าแก้วได้ปางใหม่	แสงพรายๆ ในราตรี
๑ ข้าเห็นประหลาดใจ	แสงนั้นใช้อย่างอัศจรรย์
แพลงพลางถามพื้นที่	ท้าวธานีเห็นที่ไหน
๑ ต้นไม้นั้นพิก	ยังมีตึกงามเหลือใจ
เห็นดีที่ภูมิไชย	เสมอไปเป็นวิถีดาร
๑ ในตาข้าพเจ้านี้	ตั้งบุรีเห็นได้การ
ห้วยหนองคลองชลธาร	เห็นวิถีดารงามนักหนา ฯ

สุรางคณา

๑ ครานั้นพระบาท	ศรีธรรมโศกราช	ยินดีปรีดา*
ท้าวเห็นดวงแก้ว	พรายแพรวทอตา	ฟังกราบทูลว่า
๑ มีพระโองการ	แก่ชาวทหาร	สิ้นด้วยไฉน
แก่หมื่นพลตรีจ	หมื่นระเห็จดับไฟ	หมื่นสนั่นนั้นไซ้
๑ นายช่างวาดเขียน	รู้แบบแนบเนียน	เขียนแผนที่นั้น
มาให้เราดู	ได้รู้สำคัญ	พรานสุรินัน
๑ นายพรานสุรี	ได้แจ้งคดี	โองการท้าวไท
รับขออาสา	นำพากันไป	ถึงพลันทันใจ
๑ แล้วเดินลัดป่า	มีในพรรณา	ครบทั้งสี่ด้าน
นายช่างวาดเขียน	เขียนทุกประการ	เห็นผดพิศดาร
		ผูกการรักษ

* ต้นฉบับสมุดไทยใช้ว่า “ยินดีปรีชา”

๑ กาฬกาลาย กาเลื่องชาวดาย เพนนายผู่กา
 วาดเขียนรูปไป ดังใจจินดา แม่น้ำคลองท่า สระห้าขอบกล
 ๑ เสร็จแล้วกลับไป ถึงเฝ้าท้าวไท กราบทูลจุมพล
 เอาแผนที่วาด^๑ กราบบาทภูวดล ได้แจ้งตำบล โสกราชราชา
 ๑ รุ่งแล้วเสร็จการ สั่งให้กรมการ ทหารซ้ายขวา
 ให้พรานสุริ นำที่มรคา แล้วย่างทางป่า สำเร็จเสร็จปล้น
 ๑ แล้วกราบทูลไท เพลดักใกล้ จรเต้าผายผัน
 ยกตีสิบเอ็ด สำเร็จเสร็จกัน ยกมาเจ็ดวัน ทรงธรรม์หยุดอยู่
 ๑ ทั้งสองนั้นได้ ตระการลานใจ ทุกสิ่งอู้ซู่
 ผักปลานาเนก อเนกอักขุ ไซ้ให้ไปดู ใครรู้สำคัญ
 ๑ ที่ตึกทำไว้ พอลกลับคืนได้ แต่วันเดียวนั้น
 ท้าวทรงอาษา เสด็จมาพลัน เห็นเปนสำคัญ ผู่การักษา
 ๑ จะสืบถามดู หาใครไม่รู้^๒ ว่าธาตุศาสนา
 เมื่อท้าวบรมม นิยมมีมา ทานท้าวเทวา มาบอกทรงธรรม์
 ๑ ว่าพระบรมธาตุ พระมุนีนารถ อยู่ที่ตึกนั้น
 ทานท้าวพิศดู ให้รู้สำคัญ เห็นเปนแม่นมั่น ที่นั้นแลนา
 ๑ ทานรู้แจ้งฉาน สั่งให้กรมการ คุมคนขึ้นมา
 ขุดต่อแผ้วถาง ข้างตึกนั้นหนา จึงหมู่ผู่กา บินมาวุ่นวาย
 ๑ เจาะฉาบคาบตี ผู่คนวังหนี มีสุ้เข้าใกล้
 ถางแต่รอบๆ เข้าไปมิได้ คิดทำนไว้ ได้ปีหนึ่งนา

^๑ ดันฉบับสมุดไทยใช้ว่า “เอาแผนท้าวต”

^๒ ดันฉบับสมุดไทยใช้ว่า “หาไม่ใครรู้”

- ๑ จำเป็นอาเภท ให้บังเกิดเหตุ ยังมีใช้หา
ฝูงราษฎร์หญิงชาย ล้มตายนักหนา พิทักษ์รักษา ไม่มาเคลื่อนไหวคลา
- ๑ สมเด็จพระบาท คิดด้วยพระราชารัฐ ยกไปโดยหมาย
ไปหยุดอยู่ตั้ง วัดวังสวาย ข้างท้าวน้องชาย ตั้งอยู่ลานสกา
- ๑ ลูกชายพระบาท ศรีธรรมโสกราช ถึงแก่กรรม
ท้าวคิดเสียดาย วุ่นวายอูรา พระญาติวงศ์ ใต้อาโล
- ๑ อยู่ประมาณปี ด้วยบุญจักรี พันที่วิไล
มีพระมหาเถร จัดเจนวินัย โคจรมาไกล ด้วยใจศรัทธา
- ๑ พลงเที่ยวบิณฑบาตร ทำตามโอวาท พระอรหันตา
เดิมท้าวเล่าเรื่อง อยู่เมืองลังกา ตามมีศรัทธา จะมาโปรดปราน
- ๑ ฝูงหมู่ประชาราษฎร์ เอาเข้าใส่บาตร มีชาวันวาร
วันหนึ่งเข้าไป ในวังภูบาล มีพระโองการ ถามท้าวบัดใจ
- ๑ ลูกก่อนพระมหา เสด็จยatra มาใกล้ฤๅไกล
โยมจะใคร่รู้ ฟังดูเต็มใจ พระเถรชานไซ ตามไนยได้มา
- ๑ รูปนั้บพิตร มาไกลสุดคิด แต่เมืองลังกา
มาเที่ยวโคจร ทุกท้าวภราตา โปรดญาติกา ให้มาพ้นภัย
- ๑ ครั้นท้าวได้ฟัง นิมนต์ให้นั่ง โยมหวังพระไทย
บังเกิดใช้หา รักษาไม่ไหว พระองค์จึงได้โปรดโยมเถิดหนา
- ๑ จึงพระมหาเถร ตอบคำภูเบทร์ ว่าพระราชา
ความทุกข์บิทร^๒ เร่งคิดให้หา เอาไกรลาศมา ตอกตรานโม

^๑ ตำนานบิณฑบาตไทยใช้ว่า “พระองค์จึงไป”

^๒ ตำนานบิณฑบาตไทยใช้ว่า “จึงพระมหาเถรตอบคำราชาว่าพระภูเบทร์ความทุกข์พระยา”

๑ เปนเฟื่องภูกัน ให้ได้ครบครัน อายุพระภู
ใส่ในผอบทอง ทำนองมีอยู่ ท้าวให้ปาวครู เสกน้ำนั้นหนา
๑ เอารคนไ้ แด้นั้นค่อยคลาย แล้วบพิตรอา
ให้รดเรือนร้าน บ้านช่องเคหา เดชะบุญญา จงมาหายไป
๑ ครานั้นพระบาท ศรีธรรมโสกราช ทำตามบัดใจ
ไกรลาศตอกตรา ครบอายุไซย แล้วท้าวเอาใส่ ผอบทองพลัน
๑ เอาพระครุมา เสกด้วยคาถา ศีลพราหมณ์กรังห้
เอารคนไ้ หายคล้ายทั่วกัน รตบ้านเรือนนั้น ตามอันกล่าวมา
๑ พระเถระไ้ ท่านท้าวไว้ใจ เชื่อถือนักหนา
ตรัสถามพระองค์ จงกลับลงมา พระเถระบัญชา ว่าให้ลงไป
๑ ท่านท้าวคิดหวั้ง จึงกลับมาตั้ง ที่วังบัดใจ
ท้าวให้บาคู พระเถระไป หาที่ภูมิไชย ที่ใดนั้นหนา
๑ พระเถระไ้ กับบาคูไป เทียวพิจารณา
ได้มาเห็นตึก พิกโกหาร ได้เห็นศิลา มาเปนสำคัญ
๑ แล้วกลับคืนมา กราบทูลราชา โสกราชทรงธรรม
ตามที่ลังกา^๑ ให้มาทั้งนั้น เอาพระธาตุสรร เพชญ์ศรีศาสดา^๒
๑ ทำอาถรรพ์ไว้ จะแก้มิได้ ด้วยพิศม้นาคา
จะเปนโพรงใหญ่ แน่ใจนักหนา จงอุทิศว่า สัจจาพระองค์ ฯ

^๑วรรณคดีไม่ปรากฏในต้นฉบับสมุดไทย

^๒ต้นฉบับสมุดไทยใช้ว่า “นัศรีศาสดา”

ยานี้	
๑ บัดนั้นจึงพระบาท	ธรรมโศกราชผู้ยิ่งยง
แนในใจจำนง	จึงพระองค์ตั้งอธิฐาน
๑ เข้าตอกแลดอกไม	รูปเทียนให้วันมัสการ
เดชะพระสมภาร	จะได้ผ่านในธานี
๑ ขอให้ประจักษ์ใจ	เจ้าสุราไลยได้ปราณี
เทพท้าวเจ้าโกสีห์	นางธณีนเมขลา
๑ เทวาในบรรพต	ให้ทั่วหมดทุกเทวา
ข้าหวังตั้งภารา	ท่านได้มาโปรดปราณี
๑ เดชะด้วยอำนาจ	ร้อนถึงอาศน์ท้าวโกสีย์
ร้องเรียกท้าวนาคิ	มาตลีเร่งลงไป
๑ ช่วยท้าวพระภูบาล	ได้คิดอ่านนาคาไลย
จักตั้งเปนกรุงไกร	ตามนัยใหญ่พระไทยหมาย
๑ มาตลีลงมาว่า	ท้าวนาคาเร่งผันผาย
ไปช่วยพระฤาษาย	ถึงทำนายพระศาสนา
๑ บัดนั้นท้าวนาคิ	ก็คลาศลิมได้ข้า
ท้าวแกล้งแปลงโรปา	งามนักหนาดูพรายเพรา
๑ ห้างองค์พระยานาค	งามโสภาคณพลพัฟเหา
งามจริงยิ่งหล่อเหล่า	โฉมล้ำเภาดูบาดตา

* ตำนฉบับสมุดไทยใช้ว่า “เจ้าคาไลยได้ปราณี”

๒ ตำนฉบับสมุดไทยใช้ว่า “เทพท้าวเจ้าธานี”

๓ ตำนฉบับสมุดไทยใช้ว่า “ให้หมดทุกเทวา”

๑ เจ็ดหัวเปนเจ็ดหาง	ทั่วสรรพางค์เห็นโสภา
สำเร็จเกล็ดนาคา	งามนักหนาสิ้นทองพราย
๑ เข้ามานมัสการ	พระทรงญาณแล้วคลี่คลาย ^๑
เลื้อยไปดั่งใจหมาย	คนทั้งหลายเห็นทั่วกัน ^๒
๑ เลื้อยเลี้ยวตามขอบหาด	เห็นประหลาดพระทรงธรรม
โสกราชพระบาทผัน	มาถึงพลันท้าวนาคา
๑ เห็นเลื้อยเป็นที่สถาน	มีโองการแก่เสนา
เอาหลักปักตามมา	ทางพระยานาคเลื้อยไป
๑ วงรอบขอบหาดนี้	พระพันปีมีพระไทย
ปักหลักประจักษ์ใจ	นาคาไปยังบาดาล
๑ พระยานาคองค์นี้	ความยินดีต่อพระญาณ
เอาแก้วมานมัสการ	ได้นายพรานพาไปถวาย
๑ กล่าวถึงท้าวโสกราช	มีพจนาด์พระไทยหมาย
ให้กะเกณฑ์เอาไพร่	ทำอิฐได้หกพันคน
๑ เกณฑ์ให้ขุดตอราก	ให้พูนปากปัดพืดล
เกณฑ์เอาสี่พันคน	พระจุมพลจนพระไทย
๑ ท้าวตริภุชศักดิ์	พระทรงแนบถอนใจใหญ่ ^๓
ออกเอย่คิดฉันท	จะได้ใครแก้ภาพยนต์
๑ ให้เที่ยวป่าวถ้วนถี่	เถรเถรชี้ทุกแห่งหน
ผู้ใดใครรู้กล	ตามยุบลเรตราสสั่ง

^๑ ต้นฉบับสมุดไทยใช้ว่า “โณมพระญาณ...”

^๒ ต้นฉบับสมุดไทยใช้ว่า “คนทั้งหลายเห็นแจจฉาน”

^๓ ต้นฉบับสมุดไทยใช้ว่า “พระทรงแนบถอนใจ”

๑ จะเอาทรัพย์สิ่งของ เงินแลทองที่ตามยัง
ให้ไปดังใจหวัง คำเราสั่งบอกเถิดหนา
๑ ท้าวทุกข์เป็นปารมภ์ ทรงระงมเป็นเคื่องค่า
ไม่ลืมสักเวลา พระราชาเคื่องค่าใน
๑ จะขุดเข้าแคไกล่ กานันร่ายวุ่นวายไขว่
อัศจรรย์ทั้งนั้นไซ้ นานเหลือใจเจ็ดปีตรา ฯ

สุรางคณางค์

๑ ขื่อนิ่งดไว้ จักกล่าวอภิปราย บุตรเจ้าภารา
เมืองโรมพิสัย ชื่อากาภาษา ความรู้หนักหนา ทุกสิ่งเชี่ยวชาญ
๑ บุญแห่งพระบาท ศรีธรรมโสกราช ทำธาตุพระอารย
ท้าวสร้างบารมี บุญญาธิการ ให้เป็นรำคาน วิญญานนักหนา
๑ ร้อนรนดลจิตร ให้ตรึกนึกคิด เจ้าากาภาษา
เป็นจำนงไผ ว่าจักไปค้า เมืองตักสิลา แต่งนาวาไชย
๑ สิ้นค้ำมากมาย จะได้จำหน่าย ทุกสิ่งตราไตร
ทุนทรัพย์เข้าของ เงินทองท้าวไท นับด้วยอสงไขย พันที่คณนา
๑ ครั้นแล้วทันใด ยাত্রาคลาโคล ลงยังเกตรา
ไต่ก้งตันหน ไพร่พลแขงกล้า หำร่อนนั้นหนา ลงนาวาไชย
๑ ไซ้ไบโคลคลา ได้สามเดือนตรา มาต้องคลื่นใหญ่
ไต่ก้งตันหน สาหลวนุ่นไขว่ ขวนกันตกใจ บนไก่อ่นวัว
๑ โขคนาวาไชย ไม่ได้จมใน พาได้รอดตัว
มิบนจำบน ผุ่งคนทุกท้าว เหตุว่าเพราะกลัว ตัวจักมรณา
๑ แล่นล่องต้องคลื่น จมน้ำแล้วผืน ต้องคลื่นฉ่ำฉ่ำ
ถึงหาดทรายแก้ว แจ้งแผ้วน้ำฟ้า มีอจจะพา ทอดสมอปลงใบ

- ๑ เจ้ากาภาษา มีรับสั่งมา ว่าทั้งหลายใส่
 เสาสำปันลง เข้าตลิ่งจงไว เรวพลันทันใด ไปดูอาการ
- ๑ ถ้ำบ้านเมืองยัง ขึ้นไปโดยหวัง ดังเรคิดอ่าน
 มีผู้คนไล่ เร่งไปอย่างนาน สืบดูอาการ ที่สถานฉันใด
- ๑ เหล่านายกำปัน ขึ้นไปไวพลัน พร้อมกันทันใจ
 พบหมู่คนผู้ เทียวอยู่่วนไขว่ เร่งสืบถามไถ่ เขาบอกอาการ
- ๑ กลับทูลคดี ว่าพระยานี้ มีปรีชาชาญ
 มิติดค้าขาย รู้แต่จะให้ทาน อยู่สุขสำราญ ทำแต่การบุญ
- ๑ นามชื่อพระบาท ศรีธรรมโสกราช เชื้อชาติตระกูล
 ไม่ร้ายต่อใคร ภายในเพิ่มพูน คิดแต่จะทำบุญ คำเข้าราตรี
- ๑ เจ้ากาภาษา ได้ฟังวาจา ขึ้นมาทันที
 เข้าเฝ้าพระบาท อธิราชธิดี ท้าวเจ้าธานี ทันทิตรีสมา
- ๑ เจ้าทูลแจ้งใจ ข้ามาแต่ไกล พันที่คณนา
 อยู่โรมพิสัย ใช้ใบเกตรา ไปตักสิลา มาต้องพยุใหญ่
- ๑ เกตรรารั่ว อู่สำหัพทัว เพราะวากลัวไถย
 มาทอดใกล้หาด ไม่คลาศเท่าใด อยู่ใกล้นักไล่ กับผึ่งนั้นหนา
- ๑ ท้าวเจ้าเชียงไชย ตรัสความถามไถ่ ตามข้อกิจจา
 อยู่โรมพิสัย เห็นไกลนักหนา ท่านใช้ใบมา หาญกล้าเหลือใจ
- ๑ เมืองนั้นท่านว่า เขารู้วิชา มากมายตราไตร
 ความรู้ตั่นัก ประจักษ์จริงใส่ เลื่องภาแต่ไร จนเท่าวันมา
- ๑ ตัวเรานี้ใช้ ยินดีมีใจ พระไทยหรรษา
 ท่านนั้นประเสริฐ เลิศในพสุธา ธาตุพระศาสดา ตูษาจนใจ

๑ ทำอาถรรพ์ไว้ ผูกมากมายนัย อีกโล่งนัยไขว่
 ท่านยังช่วยได้ บอกให้เต็มใจ บรรณาสิ่งใด ข้าใช้หมื่นนา
 ๑ มิได้ขึ้นขัด^๑ สรรพสิ่งสารพัด^๒ โคกระบือช้างม้า
 ทุกสรรพสิ่งของ ตามท่านบรรณา เงินทองเสื้อผ้า จัดให้เหมือนใจ^๓
 ๑ เจ้ากาภษา ได้ฟังวาจา พระยาศรีสุทนต์
 จะแก้อาถรรพ์ ท่านนั้นกลัวใย แต่ข้าทุกขใจ วุ่นไขว่อุรา
 ๑ เกตรรารั่ว อู่สำหัพพาตัว มาถึงนี้หนา
 ท่านได้ช่วยกัน น้ำมันขันลา ตอกหมันขันยา พอพาตัวไป
 ๑ จะทำในภก เห็นทีมีตริก ด้วยทุกเหลือใจ
 กินน้ำส้วา ด้วยเกตราใหญ่ ข้าจึงจนใน น้ำใจนักหนา^๔
 ๑ บัดนั้นพระบาท ศรีธรรมโสกราช ได้ฟังกิจจา
 ขออาสาไป ช่วยชักนาวา เข้าตั้นนั้นหนา อย่าได้อาไลย
 ๑ แล้วให้ประกาศ แก่หมู่ผุ้ราษฎร กรรมการน้อยใหญ่
 พรุกนี้ให้พร้อม^๕ เตรียมตัวจงไว ชักนาวาไชย เข้าในหาดทราย
 ๑ รุ่งเช้าเพลา โสกราชเจ้าฟ้า เสด็จจุลาลมณาย
 ลงเรือพระที่นั่ง โดยดั่งจิตรหมาย กรมการบ่าวไพร่ มากมายลงไป
 ๑ รีพลสองหมื่น มิได้ค้างเกิน ชักนาวาไชย
 ลางบางชุดอยู่ ฉาวฉุ่นไป^๖ เรวพลันทันใด เข้าในอู่พลัน

^๑ ต้นฉบับสมุดไทยใช้ว่า “มิได้ขัดขึ้น”

^๒ บรรณนี้ ไม่ปรากฏในต้นฉบับสมุดไทย

^๓ ต้นฉบับสมุดไทยใช้ว่า “เสื้อผ้าเงินทอง จัดหาโดยปอง มาให้เหมือนใจ”

^๔ ต้นฉบับสมุดไทยใช้ว่า “พระไทยนักหนา”

^๕ ต้นฉบับสมุดไทยใช้ว่า “ไพร่กนี้ให้พร้อม”

^๖ ต้นฉบับสมุดไทยใช้ว่า “ฉาวฉุ่นไป”

๑ เจ้ากาภาษา	ยินดีปรีดา	ชมชื่นเห็นทรัพย์
ทำเนียบตั้งอยู่	ใกล้เรือนั้น	พระองค์ทรงธรรม์
		คิดกันปฤษา ฯ
ฉบัง		
๑ เมื่อนั้นโสกราชเจ้าฟ้า	พิทักษ์รักษา	
รจนาเข้าปลาอาหาร		
๑ ทุกสิ่งอันดีวิถถาร	อยู่มีช้านาน	
ประมาณได้หาราตรี		
๑ เกณฑ์ให้ตกแต่งพิธี	เสร็จแล้วด้วยดี	
หาฤกษ์นาทิจิตถาร		
๑ ตรัสถามโหรพราหมณาจารย์	ซึ่งเป็นศุภวาร	
จักทำเป็นการมงคล		
๑ โหรหาฤกษ์บัดดล	เป็นศุภสาผล	
จุมพลให้ตั้งบายศรี		
๑ สันทัดครบเครื่องบัดพลี	เทียนตามงามดี	
ถวนถืพื้นที่คณนา		
๑ บัดนั้นเจ้ากาภาษา	แต่งตัวโสกา	
โอฬารไปด้วยเครื่องขาว		
๑ เครื่องบวชครั้นพ้นแต่เช้า	ผิดเวลาเล่า	
พระเจ้าบได้ภักษา		
๑ อยู่ในเพดานม่านฟ้า	ทำตามเรียนมา	
มีในตำราเรื่องราว		
๑ แล้วชักมณฑลรียาว	เอาล้อมวงเข้า	
หมู่กาพรวาวมา		

- ๑ บัดนั้นเจ้ากาภาษา ร่ายพระคาถา
เป่ามาต้องกาบินหนี
- ๑ แล้วอ่านคาถาเจ็ดที เปนรูปอินทรี
ผูกขึ้นรวรวิบินคลา
- ๑ บัดนั้นเจ้ากาภาษา ร่ายพระคาถา
มีข้ากลับกลายหายไป
- ๑ บัดเตี๋ยเป็นคนว่องไว ถือธงแกว่งไกว
บัดใจร่ายพระคาถา
- ๑ ชัดเข้าสารลงบช้า หายไปบคลา
แล้วเปนยักษ์ากุมภัณฑ์
- ๑ จึงร่ายพระคาถาแขงขัน ชัดสารลงพลัน
ยักษ์นั้นกลับกลายหายไป
- ๑ บัดเตี๋ยเป็นนาคาไลย เจ็ดหัวตัวใหญ่
ชัดเข้าสารไวกลับหาย
- ๑ สุดสิ้นเท่านั้นผันผาย ให้ชุดคู้คาย
ศิลาล้อมไว้เบื้องบน
- ๑ เขียนอักษรไว้ขอบกล ไครแก้วภพยนต์
กุศลนั้นดีมีครัน
- ๑ อาศน์แก้วเรื่องรองยกพลัน ดูเห็นแม่ขัน
สำเนาทองนั้นอยู่ใน
- ๑ แลเห็นโองตุมสี่ใบ มีทองอยู่ใน
ท้าวไผ่ได้ปรารณา

- ๑ อยู่นอกมณฑลออกมา เจ้ากาภาษา
เอาได้ถ่านาเปนกะไร
- ๑ เจ้ากาภาษาทูลไป เอาไม่ได้ใช้
เขาประจ้งใจพระธาตุ
- ๑ ถ้าพระใครรู้อำนาจ ดุเถิดพระบาท
ใช้ให้อำมาตย์เอามา
- ๑ ไม่ไผ่ยาวสักสั้วา เจ้ากาภาษา
มิช้าแยงในปากตุ้ม
- ๑ เห็นพิศม้นาคาประชุม ขึ้นพันปากตุ้ม
มีดกลุมขึ้นสืบห้าวา
- ๑ ไผ่แยงชำรุดทรุดชา ขัดสนนัคนา
แต่เท่าเมลิ้งงาบมี
- ๑ เอาไม้อื่นมาทันที่ แหกเปนธูลี
ฤทธิ์ก็พ้นปัญญา
- ๑ บัดเดียวเจ้ากาภาษา บอกแก่พระยา
สำหรับศาสดาทรงธรรม
- ๑ เมื่อได้สาสนาห้าพัน จะได้แจกปัน
ทองนั้นไปทั่วชมพู
- ๑ ท่านเจ้าลังกาเลิษฐ์ อุทิศไว้รู้
ดูในอักษรศิลา
- ๑ ทั้งหลายประจักษ์แก่ตา เจ้ากาภาษา
อาคมแขงกล้าเหลือใจ

๑ ให้เอาน้ำอบมาไว้	สี่แม่ขันใหญ่
เทใส่ในตุ่มนั้นหนา	
๑ ยกหามเข้าไปมิช้า	ตั้งบนศาลา
มิช้าเอาไปประปราย	
๑ ที่สำเภาทองโดยหมาย	คิดกันผันผาย
มุ่งหมายจะยกขึ้นมา	
๑ บัดเดี๋ยวจ้ำกาทภาษา	ทูลแก่พระยา
จงดก่อนราทั่วไท	
๑ เอากระแซงปิดไว้มืดใน	แล้วพร้อมกันไป
หาที่ภูมิไชยขอบกล	
๑ จึ่งพระอรหันต์เล็งยล	เห็นที่ดำบล
จึ่งถามฝูงคนทั้งหลาย	
๑ เจ้ากาทภาษาพระยานาย	เห็นกันฉนั้นหมาย
เป็นที่สบายพระไทย	
๑ มีตรัสสั่งพลันทันใจ	ได้ที่ภูมิไชย
เร็วไวเพริศพร้อมกันมา	
๑ แล้วจึ่งให้วัดเส่นวา	จึ่งสายประพัตตมา
ยาวกว้างแปดวาเท่ากัน	
๑ ฤกลงแปดวาเท่านั้น	เป็นสระแขงขัน
ตั้งรากลงพลันบัดใจ	
๑ รอด้วยศิลาแผ่นใหญ่	ลงปูนเพชรใส่
ข้างในมั่นคงนักหนา	

- ๑ ทำสระลูกน้อยขึ้น^๑มา กว้างหกคณนา^๑
สองวาปูนเพชรแขงขึ้น
- ๑ มิได้รื้อน้ำซับชั้น บัดเดี้ยวแล้วพลัน
ให้ยกแม่ขึ้นขึ้นไป
- ๑ รูปเทียนขวลาตราไตร บายศรีแต่งไป
สมโภชที่ในศาลา
- ๑ ทำขวัญพระธาตุศาสดา ดนตรีเสภา
ทับโชนรำมะนาจำปี
- ๑ ขั้บร้องเสียงก้องอึงมี มาพบชินสีห์
ถ้วนถี่พันที่คณนา
- ๑ แต่เข้าเท่าถึงเพลา ถูกขั้ตมิช้า
เจ้ากาภาษาออกไป
- ๑ ดอกไม้รูปเทียนไสว หามแม่ขึ้นใหญ่
เอาไปลอยในสระพลัน
- ๑ ธรรมโสกพี่น้องสองนั้น ยกผะอบสุวรรณ
หูลเกล้าท้าวผ้นวางลง
- ๑ พระพุทธรัคม์เกียรติพระองค์ สาครพุทพวงษ์
จำนงเถรณะอรหันต์
- ๑ ยกขึ้นหูลเกล้าเจ้านั้น สององค์ทรงธรรม
อรหันต์ท้าวทำวันทนา^๒

^๑ต้นฉบับสมุดไทยใช้ว่า “กว้างหกขึ้น^๑มา”

^๒ต้นฉบับสมุดไทยไม่มีคำว่า “ทำ”

๑ เสร็จแล้วเจ้ากาภาษา	เชิญธาตุศาสดา
นำพาพระยาลงไป	
๑ กับเด็กแปดคนนั้นใช้	ชูพานมาโลย
ประจงใจเป็นเครื่องบูชา	
๑ บัดเดี๋ยวจ์เจ้ากาภาษา	ทูลแก่พระยา
กับเด็กนั้นหนาขึ้นไป	
๑ แล้วให้หามตุ่มสามใบ	ซึ่งใส่ทองใน
ใบหนึ่งสกรรจันักหนา	
๑ สามสิบแปดคนแข่งกล้า	ถึงแล้วมิช้า
เจ้ากาภาษาณะไป	
๑ ไว่สีมมแม่ขันใหญ่	น้ำอยู่ข้างใน
แล้วไปนำพิศม้นาคา	
๑ นำใส่ในสระนั้นหนา	ตั้งอุทิศว่า
อย่าให้ทรุดชาแห้งหาย	
๑ ฐูปเทียนเข้าดอกดอกไม้	อย่าให้แห้งหาย
ยวียนอยู่ได้ห้าพัน	
๑ เทาเทศนาจาบัลย์	อย่าให้ไหวหวั่น
ทุกอันซึ่งได้บูชา	
๑ บัดเดี๋ยวจ์เจ้ากาภาษา	ขับคนขึ้นมา
ยังแต่เอกาอยู่ใน	
๑ อ่านเวทคาถาจิตใจ	ครบร้อยแปดใช้
ครบไปด้วยภพพนต์	

๑ เสมือนได้ทำมาแต่ต้น	ด้วยพระยามนต์
เปนยักษ์เป็นคนมายา	
๑ เปนครุฑเป็นนาคนาคา	เปนสิงหราช
เปนมิ่งอาชาน่าชม	
๑ แล้วปั้นเป็นรูปช้างพรหม	ช้างเพศอุดม
ช้างอินทรีช้างพรหมเทพดา	
๑ ปั้นเป็นรูปนาคนาคา	เอาหัวเข้าหา
ทางมาเกี่ยวเข้าประชุมกัน	
๑ มีอิทธิฤทธิ์หาแข่งขัน [*]	ทำรูปกุมภัณฑ์
ถือกระบองยืนยันรันตี	
๑ ถี่ถ้วนแต่ล้วนฤทธิ์	ผูกด้วยบาฬี
พันที่จะอุปไมย ๆ	
ยานี้	
๑ ทำแล้วก็แล้วคลา	คืนขึ้นมาบัดเดียวใจ
ให้วัดที่ออกไป	กว้างรีใช้ข้างละแปดวา
๑ โดยภูกสีวาครีง	ศิลาตเรียงปักบาตาล
ยาวดีตามที่ฐาน	หกวาท่านตามพรรณา
๑ ปักไว้ได้สามด้าน	ทิศอีสานหมายศิลา
ระยะกันหกวา	อิฐเรียบมาหนาเหลือใจ
๑ สูงนั้นได้สี่วา	โดยซึ่งหนาแน่นเต็มไป
เข้ามาถึงสระใหญ่	คิดพร้อมใจกันทั้งหลาย

^{*} ต้นฉบับสมุดไทยไม่มีคำว่า “อิทธิ”

๑ พระพุทธคัมภีร์	สาครเนียนพร้อมมากมาย
บาคูทั้งสี่นาย	จัดเตรียมไว้ทุกประการ
๑ ศิลาหนาแน่นนัก	ปักเป็นหลักทั้งแปดด้าน
ขัติยปรางค์สถาน	โดยประมาณทำขึ้นไป
๑ ดินคู่อมเรียบอิฐ	เปนมิดชิดมันเหลือใจ
หินหักปักต่อไป	แปดทิศในดั่งกล่าวมา
๑ ขึ้นถึงปรางค์ที่นั้น	ทำแขงขันหลักศิลา
ขึ้นนอกถัดออกมา	อิฐแน่นหนาทำแขงขัน
๑ แต่ปรางค์นั้นขึ้นไป	ศิลาใหญ่ประชุมกัน
ประทุมโกฏีขึ้นไปนั้น	หลักแขงขันสุดยอดปลาย
๑ สูงนั้นสามสิบหก	อาจารย์ตกแต่งโดยหมาย
ทำให้ไผ่ผาย	เสร็จครบไวแล้วด้วยพลัน
๑ ประจุเงินกับทอง	ทรัพย์สินของทุกสิ่งอัน
หัวแหวนกบิลพัน	ร้อยแปดนั้นมากนักหนา
๑ ตลอดสุดยอดปลาย	แก้วแหวนพรายของนาคา ^๑
เอาขึ้นมาบูชา ^๒	ได้พรานป่าพาเอาไป
๑ แสงนั้นช่วงพรายพราย	ยิงเทียนด้ายตามไว้ใน
เห็นหัวเมืองเชียงไชย	ทำกรงใส่ไว้แน่นหนา
๑ ทานใส่ไว้ในปรางค์	ของต่างๆ อันกล่าวมา
ของดีล้วนมีค่า	จะพรรณนามากตราไตร

^๑ ต้นฉบับสมุดไทยใช้ว่า “แก้วแหวนพราย...”

^๒ ต้นฉบับสมุดไทยใช้ว่า “เอาเงินมาบูชา”

๑ ทุกเมืองทุกเศรษฐี
รู้ข่าวภาเล่าไป

๑ เงินทองของชอบใจ
เอามาเป็นมากมูล

๑ หาหันท่านทำไม
लगบางทำปฤษณา

๑ ไม่เอาจกลับคืนไป
เงินทองของทุกพรรณ

๑ ผิงไว้ทุกแห่งหน
ศักราชห้าพันว่า

๑ แล้วให้ลงปูนหยาบ
สามสิบหกครบครัน

๑ ขึ้นในใส่ปูนนั้น
ตลอดแต่ยอดมา

๑ แต่อาศน์ลาดสุดยอด
แล้วทำด่าปูนใหม่

๑ ถึงอาศน์ดาตธณี
แสงพลามงามไสภา

๑ พระพุทธคัมภีร
อาจารย์ท่านทำดี

๑ องค์หนึ่งพระเถรณะ
องค์หนึ่งพระครูสอน

หม่มมั่งมีพระยาใหญ่
ต่างดีใจมาทำบุญ

ทุกกรุงไกรมาแทนคุณ
แต่งทางพุนล้อเกวียนมา

ชุดฝังไว้ตามมรรคา
लगบางมาทำอาถรรพ์

บ้านเรือนไล่ในครั้งนั้น
ทั่วสบรรพอันกล่าวมา

ไม่ได้คั่นมากนักหนา
จะผูกตมาทุกแห่งพื้น

ให้เกลี้ยงราบงามสกรรจ์
ทิมดำนันล้วนแข่งกล้า

กลางสุวรรณแปนปูนทา
ถึงอาศน์นอกทาทั่วไป

ไม่แคลวกตลอดแต่เท่าไร
เนียนนั้นใส่ตาลงมา

แนบเนียนดีเกลี้ยงนักหนา
พิจารณาไม่ราศี

ทำแนบเนียนพร้อมทั้งสี่
นามชื่อมีพุทธสาคร

บได้ละในเจียรจร

สี่องค์อรได้อรหันต์

๑ ท่านท้าวเจ้าเวียงชัย
แล้วปั้นรูปอรหันต์

๑ ทั้งแปดยืนล้อมไว้
ที่อาสน์ธาตุพระองค์

๑ บาคูทั้งสองคน
ท่านได้ไปครบถ้วน

๑ ที่ดินพระเจดีย์
พระยาทั้งอรหันต์

๑ แล้วทำเป็นคันบรไร
ปั้นรูปนกปีกา

๑ ปั้นรูปนพทริยักษ
ทั้งสองถือตะบองงาม

๑ แล้วปั้นรูปพระยานาค
อยู่ทั้งข้างขวาซ้าย

๑ พระยาเจ้าเมืองไพร
ตานีเมืองเทพา

๑ ยังเหล่าลังกาหมู่
พระยามาหลายองค์

๑ ยังเล่าเมืองพัทลุง
ไชยาท่าทองคลาศ

๑ มาพร้อมไหว้พระแก้ว
เกณฑ์กันตามปัญญา

คิดพร้อมใจสี่ทรงธรรม
ตามทิศนั้นแปดพระองค์
นบนอบไหว้ธาตุพุทธพงษ์
ท้าวบรรจงข้างละหัว

ศรัทธาทนไม่ไขว่
ย้อมเกรงกลัวพระอรหันต์

ท่านทั้งนี้คิดพร้อมกัน
เหนียวพันนั้นนับคิดตัว

ขึ้นลงไล่บนจุฬา
รูปพระยาหาคาม^๑

ตาเหลือกลักน่าเกรงขาม
คูก็คร้ามคนทั้งหลาย

ผุดขึ้นจากสุธามาย
รูปมากมายพันพรรณา

จนจะไปเมืองพังงา
มีจิตรมาตามจำนง

ประจำอยู่ธาตุพุทธพงษ์
จิตรประสงค์ทำพระธาตุ

เมืองตรังมุงมาเกลื่อนกลาด
ช่วยพระธาตุมากนักรหา

ท้าวทำแล้วมีวาจา
ในท้องตราตำรา

^๑ ต้นฉบับสมุดไทยใช้ว่า “รูปพระยาหาคาม”

- ๑ แล้วทำที่ตั้งธาตุ ดุสอาดเพหารมี
วาดเขียนตามบาฬี งามพื้นที่จะคณนา
- ๑ แล้วตั้งเพนเพหาร งามตระการตามบัญชา
เรียกธรรมศาลา เห็นสง่ามาทุกอัน ฯ
- ณั้
๑ ขื่อนึงดไว้เท่านี้ เจ้าลังกาผัน
มีโองการพลันโดยหมาย
- ๑ สั่งแก่เศรษฐีสองนาย ภลิตีหนึ่งใหญ่
ภลิมุยนั้ใช้เกตรา
- ๑ บรรทุกเงินทองของมา ทุกสิ่งนานา
มาช่วยพระยาเพื่อชาติ
- ๑ นามชื่อท้าวธรรมโศกราช ท้าวทำพระธาตุ
อยู่ที่บนหาดทรายใหญ่
- ๑ หาดแก้วพราวแพรวแววไว เห็นจะเป็นกรุงไกร
ท่านเร่งคลาไคลเถิดนา
- ๑ เศรษฐีรับพระบัญชา หั่งสองล่องมา
ไม่ช้าก็ถึงธานี
- ๑ ทอดสมอปลงใบคลาคลี่ ฝ่าเจ้าบุรี
ทูลตามคดีมีมา
- ๑ บัดนี้พระเจ้าลังกา ไซ้ให้ขำมา
ทำธาตุสาสดาโดยหมาย
- ๑ พระแก้วทำแล้วโดยง่าย เสียทีที่หมาย
ผันผายชักไปโคลคลา

- ๑ ยังมีลูกชายสองรา นามชื่อเรียกว่า
เจ้ามุดเจ้าหมูคู่ใจ
- ๑ ทั้งสองพี่น้องชนไก่ ที่สำนักใหญ่
ฝรั่งนั้นไล่โดยหมาย
- ๑ วิวาทแก่กันสองนาย แหว่งฟันกันตาย
บิดาร้องไห้หนักหนา
- ๑ เอาศพเจ้าทั้งสองรา เผลาเสียมิช้า
เอาอัฐิมาทั้งมูล
- ๑ ทิมดำทำเกล้าเข้าปูน ไม่ให้สาบสูญ
นุกลบ้นรูปพระบาท
- ๑ เมื่อครั้นเป็นพระสีราตล์ ปางหนีนางนาฏ
มเหสีวราชพิมพา
- ๑ แล้วปั้นเป็นรูปอาชา ปั้นรูปเทวา
ทั้งรูปนายฉันทนามาตย์^๑
- ๑ ปั้นรูปพิมพานุชนาฏ กอดราหูลราช
บุตรเศรษฐีชายสองฝ่าย
- ๑ เจ้ามุดนั้นอยู่ข้างซ้าย ข้างขวาโดยหมาย
น้องชายเจ้าหมูนั้นหนา
- ๑ แล้วปั้นรูปพระพุทธา ผันพระภักตร์หา
อยู่น่าบันไดขึ้นลง
- ๑ ปั้นรูปโตสิงห์ยั้ง สำหรับพระองค์
จำนงเศรษฐีทั้งสอง

^๑ ต้นฉบับสมุดไทยใช้ว่า “รูปนายจันทนามาต”

๑ แล้วทำเพหารโดยปอง เสร็จแล้วฉลอง
เข้าฝังเงินทองนานา

๑ เขียนอักษรไว้ในศิลา ใครมีปัญหา
คิดได้เอามาทำบุญ

๑ เศรษฐีทั้งสองปองปูน คิดมั่นแทนคุณ
ทำบุญในธาตุศาสนา

๑ ครึ่งนั้นธรรมโสกราชา อายุสังขาร
ถึงเจ็ดสิบห้าบรรลัย

๑ ไปสู่ชั้นฟ้าคาโลย บุญโญปัจจาย
ท้าวไทเผื่อไผ่กันหนา

๑ ข้างพระน้องชายราชา มเหสีธิดา
ทุกขโศกโศกาอาโลย

๑ อรหันต์ทั้งนั้นเศร้าใจ เสียดายท้าวไท
หวาดไหวไปทุกภรรา

๑ ราษฏรทั้งหลายโศกา ความดีพระยา
ท่านท้าวเมตตาข้าข้าณต์

๑ บได้ลำเอียงเดียวตฉัน อยู่ตาคลองธรรม
ท้าวเนบได้ทารณ

๑ ทุกสิ่งวิถถการการบุญ จิตรเมื่อเกื้อหนุน
นุกูลทั่วทั้งธานี

๑ ข้างท้าวน้องชายจักรี แต่งศพภูมิ
พระเถรเถรชีพร้อมกัน

๑ โขษฐทองเรืองรองพรายพรรณ ใส่ศัพทงธรรม

ทุกอันยวดยิ่งนักหนา

๑ พระเมรุสูงใหญ่ในว่า ได้สืบหว่า

เห็นประจักษ์แก่ตามากมาย

๑ เมรุทิศเมรุแทรกทั้งหลาย ฉัตรธงเรียงราย

เพริศพรายเปนทิวัดถาร

๑ นิมนต์พระสงฆ์อาจารย์ หำร้อยกรรมฐาน

สำราญเสร็จการบัตใจ

๑ เมื่อบุญคุณท้าวมาไผ ท้าวทุกกรุงไกร

มาขึ้นแก่ไทพระบาท

๑ นามเชื่อนครศรีธรรมราช เมืองท้าวโสกราช

พระบาทนั้นมีเดชา

๑ จักรวัติเมืองขึ้นนั้นหนา ตั้งแต่ไซยา

เข้ามาวันทาท้าวไท

๑ ตั้งแต่เมืองฝ้ายปักชี่ได้ ผูกส่วยดอกไม้

มาให้ทุกปีอัตรา

๑ คราวตรุษสงกรานต์เข้ามา ถวายคงคา

เปนธรรมเนียมมาแต่ก่อน

๑ ทุกเมื่อมิได้หยุดหย่อน มาสู่นคร

บังคมภูธรนั้นหนา

๑ ผู้ใดใครมิเข้ามา ท้าวแต่งเสนา

ไปเอาตัวมาทำโทษ

- ๑ เกรงกลัวพระฤทธิไกร ครั้งนั้นเหลือใจ
ทุกหัวกรุงไกรครั้นคร้าม^๑
- ๑ ขอบเขตประเทศเข็ดขาม คึดพร้อมยอมตาม
มีสื้ทำความนอกหน้า
- ๑ เปนเอกเศกครองภารา อยู่เก่าปีตรา
บังเกิดเวรท้าวไท
- ๑ มอดม้วยอาสัญบรรลัย รู้ข่าวฉาวไป
ทั่วทุกกรุงไกรภารา
- ๑ ภายหลังยังมีพระยา ฝ่ายณรงค์กล้า
มาแต่หงษาวดี
- ๑ สำเภาแตกพลันทันที น้าหาดทรายนี้
ชวนมุขมนตรีทั้งปวง
- ๑ มาตั้งเปนเพหารหลวง มนตรีทั้งปวง
ยุคนางมีแล้วแคล้วคละ
- ๑ ยังมีมหาพราหมณ์เดชะ ท้าวมืดระบะ
มานะต่อครูศาสนา
- ๑ สามห้องต่อออกต่อมา มีแล้วแคล้วคลา
มีตรามาหาเข้าไป
- ๑ ภายหลังยังมีท้าวไท อยู่ในกรุงไกร
ชื่อเมืองกรุงศรีอยุธยา
- ๑ สมบัติสารพัดเหลือตรา ทุกสิ่งนานา
ศุขเกษมเปรมปราธานี

^๑ ต้นฉบับสมุดไทยใช้ว่า “ทุกหัวกรุงไกรถานา”

๑ นามกรท่านภาชื่อศรี อรหันต์จกรี
ถ้วนถิพินิจพิศเพียน

๑ คิดหวังตั้งเพหารเขียน ระเบบแบบเนียน
ความเพียรทำพ้นคนนา

๑ แล้วตั้งพระพรหมปัญญา เข้าด้วยพฤดมา
งามดีที่ว่าทั้งนั้น

๑ ทำแล้วทำมรณาสัญ หยุดก่อนผ่อนผัน
จะแล่งแบ่งปันต่อไป ฯ

สุรางคณางค์

๑ ยังมีเถรา อยู่เมืองลังกา บุญญาเหลือใจ
น้ำจิตปรปรรณา จะมากรุงไกร หาดทรายแก้วไ้ มีใจแนบเนียน

๑ นามชื่อพระบาด ภาษาทายาด พระโพธิมณเฑียร
เอาโพทองมา ราชตามเพียร ปลุกไว้เปนเกรียน พิศเพียนงามครัน

๑ อยู่อุดรทิศ ท่านนั้นประสิทธิ์ ตามทิศท่านสรรค์
ก่อพระบรมม อุดมสาครจร พุทธรูปเกี่ยวพัน รอบขึ้นบันได

๑ ทำแล้วโดยปอง คิดเปนการฉลอง เงินทองตราไตร
ใส่กะออมฝักราย^๑ ตามหมายภายใน ไว้ปฤษณาไ้ ใครมีปัญญา

๑ คิดออกโดยปอง จะได้เงินทอง ของท่านแลหนา
เอาไว้สำหรับ ให้แต่งพุทธา ถ้าวาทรุทธา พระมาเสียไป

๑ พระสามจอมเล่า มีอยู่ในเค้า จำเล่าแจ้งใจ
ชื่อนายสามจอม ราชหงษ์จงใจ ท่านนั้นเล่าไ้ มาแต่ลังกา

^๑ ต้นฉบับสมุดไทยใช้ว่า “ใส่กะออมฝักรายไว้”

- ๑ มาด้วยกำปั้น ถึงกลางธารัน ไกล่หาดทรายมา
ต้องลมพายุใหญ่ ปลงใบบixa คลื่นซัดสัดมา นาวาแตกพลัน
- ๑ ถึงฝั่งต้งไผ่ เงินทองนั้นใช้ สูญไปครามครัน
บ่าวไพร่ได้มา ช่วยพาหาบจรัส เพื่อนมาถึงพลัน เขาทำวันทา
- ๑ พระธาตุชินสีห์ มีความยินดี เปรมปรีดิ์นั้กหนา
ด้วยท่านนั้นใช้ ตั้งใจศรัทธา แล้วขึ้นเข้าหา เจ้าภาราลัน
- ๑ กราบพูลตามกิจ ข้านี้บพิตร จิตรคิดคลาผัน
พระเจ้าลังกา ใช้เข้ามาบ้น ช่วยทำธาตุกัน ว่าทำแล้วหนา
- ๑ ด้วยนาวาไชย ของข้าจมนใน ชายฝั่งชลธาร
เงินทองสูญหาย มากมายนักหนา ซึ่งข้าได้มา หนอยหนึ่งครึ่งส่วน
- ๑ จะทำตามยัง น้ำจิตคิดหวัง แต่พอสมควร
จะขอเอาบุญ พระคุณประมวญ จะทำแต่ส่วน ไม่ควรแก่ใจ
- ๑ ท่านเจ้าภารา ได้ฟังวาจา นายมาปราไส
ซึ่งท่านโมทนา ตูข้าขอบใจ ถ้าขัดสิ่งใด ท่านไว้บอกพลัน
- ๑ นายหงส์สามจอม ประดิษฐ์คิดพร้อม^{*} ที่มาด้วยกัน
ช่างทำหินหัก ต่อชักขึ้นพลัน จัดอิฐปูนนั้น ครบครันทันใจ
- ๑ ก่อพระเจดีย์ คุณงามมีสี ตามที่จิตรไผ่
แล้วตั้งเพหาร วิศวกรเหลือใจ ตั้งรูปพระใส ไว้ในเพหาร
- ๑ เสร็จแล้วโดยปอง แล้วทำการฉลอง เงินทองทุกประการ
ทุกสิ่งนานา เอามาให้ทาน ไม่ได้คิดอ่าน ศรัทธาเหลือใจ
- ๑ เหลือทำบุญทาน มีจิตรคิดอ่าน ตามตริกีนึกใน
ถ้าว่าเพหาร ต่อรั้วเมื่อใด ตกแต่งขึ้นใหม่ ตั้งใจปลูกษา

* ต้นฉบับสมุดไทยใช้ว่า “บัณฑิตคิดพร้อม”

- ๑ ผังไว้ตมหนึ่ง โดยจิตรคิดถึง ไว้เปนปฤษณา
ถ้าว่าผู้ใด ใครมีปัญญา คิดงายได้มา รักษาต่อไป
- ๑ ตกแต่งทำการ เครื่องพระเพหาร สรรพการอันใด
จักได้สามจอม ให้พร้อมขึ้นใหม่ ผู้ใดเอาไป เปนทรัพย์แห่งตน
- ๑ เทาไว้ตามฐาน ให้ตกแต่งการ สำหรับกุศล
ถ้าท่านผู้ใด คิดงายได้ผล จะทันทศพล อาริย์ไมตรี^๑
- ๑ สามจอมหงษา ท่านมีปัญญา หลังนำถันถึ
มิข้ามหน้าตา ท่านเจ้าธานี ผากตัวพันที่ ท่านมีน้ำใจ
- ๑ ท้าวเจ้าการา ยินดีปรีดา ชอบอธยาไศรย
ประทานไรนา ช่างม้าข้าไท ได้เย็นเปนใหญ่ ในครั้งนั้นหนา ฯ
- ยานี้
๑ จักกล่าวเรื่องราวไป ศรีวิไชยพระราชา
ท้าวมาแต่หงษา ความศรัทธาพระภูวไนย
- ๑ ความคิดจิตรพระบาท ทำพระธาตุขึ้นไว้ใหม่
เห็นท้าวทำแล้วไ้ ผายผันไปทำเพหาร
- ๑ หลวงนันทันแล้ว จึงพระแก้วสันนิฐาน^๒
ดำริห์ตรึมนาน พระภูบาลเชอตรัสไตร
- ๑ ขวานายทั้งซ้ายขวา ท่านเสนาผู้้น้อยใหญ่
พร้อมพลันชวนกันไป คูภูมิไชยให้สมควร
- ๑ ไปได้ที่วัดใหม่ ท่านชอบใจในประมวณ
หาเลือกที่สมควร ท่านชักชวนชุดบัดใจ

^๑ต้นฉบับสมุดไทยใช้ว่า “สรีย์ไมตรี”

^๒ต้นฉบับสมุดไทยใช้ว่า “จึงพระแก้วคิดสันถาน”

๑ ฤๅได้ห้าวาปลาย	ท่านท้าวให้ชนหินใส่
ตั้งรกรากยากเหลือใจ	จะก่อในดั่งใจหมาย
๑ อัฐนั้นขึ้นนอกไส้	ไวข้างในเหล็กดั่งหมาย
ศิลามาเตรียมไว้	ปักขึ้นได้สับท้าว
๑ ได้ถึงคอรระฆัง	ท้าวให้ฝังตูกนั้นหนา
เหล็กยาวได้แก้วา	เอาศิลาล้อมลัดพลัน
๑ อัฐนั้นก่อขึ้นไป	ชั้นนั้นใช้ตำปูนพลัน
ทำตรงลงมานั้น	ย่อมสาครจรจแล้ววันทา
๑ ยอดนั้นท่านประสงค์	คิดจางงแกลั้งเอามา
ตามเรื่องเมืองลังกา	ประสงค์มาใส่พระธาตุ
๑ เพราะท่านทำแล้วใส่	มานะใจท่านทายาต
เสร็จแล้วจึงพระบาท	คิดด้วยญาติทำเพหาร
๑ ก่อรูปพระพุทธา	เปนปัจฉาทำเพหาร
ครั้งนั้นนายช่างท่าน	เคยชำนาญการทุกอัน
๑ จะทำสิ่งใดใด	เหมือนนีกหมายพระทรงธรรม
สำเร็จเสร็จด้วยพลัน	พร้อมมูลกันทั้งนั้นหนา
๑ น้ำจิตรท้าวคิดปอง*	ทำการฉลองพันคนนา
โขนหนึ่งทั้งมนิรา	ทุกภาษาเล่นตรามไตร
๑ แต่เล่นเปนสุขสานต์	เจ็ดวันวารสำราญใจ
ก้องกึกพิภกใน	ทั้งทานไปทุกแห่งหน
๑ ผู้ตมั่งมีใส่	ตกเชิญใจยากทรพล
รับประทานทานทุกคน	เปนกุศลพันกำลัง

* ต้นฉบับสมุดไทยใช้ว่า “น้ำจิตรท้าวคิดหวัง”

๑ เงินเหลือเมื่อให้ท่าน
มากมายพันกำลัง

๑ ปุณฺณาท่านว่าไว้
เกิดทันพระศรีอารีย์

๑ ในโลกคอบแหลมนี้
เกิดใหม่ไปชาติหน้า

๑ หมู่ท่านผู้ศรัทธา
ดับจิตรชีวิตรท่าน

๑ ทำบุญนั้นประเสริฐ
จิตรหวังทานผั่งผาย

๑ บางอยู่ในชั้นพรหม
บางอยู่ในตึงชา

๑ ย่อมมีนางขาวสวรรค์
กลปพฤษพิภกดี

๑ เงินทองของใดใด
นึกใดก็ได้มา

๑ เรื่องราวในพระธาตุ
ค้นคว้าหาสิ้นที่

๑ ท้าวเล่าเรื่องราวให้
ได้เพลาเล่าตำรา

๑ สอสลักกับคำเล่า
นอกกว่าตำรานั้น

ท้าวอธิฐานแล้วขุดฝัง

ตั้งจิตรหวังปัญญาณ

ใครคิดได้เห็นนฤพาน

ได้สำราญลุปรรณนา

ผู้ใดดีมีศรัทธา

มีปัญญาปรีชาชาญ

ทำศาลาพระเพหาร

สู่วิมานดั่งนิกหมาย

ย่อมล้ำเลิศเปนเพริศพราย

ท่านนั้นได้ลุปรรณนา

บางอุดมภิรมยา

ตามบุญญาศรัทธามี

งามครบครันมีรัศมี

มากพันที่จะคนนา

ออกชื่อใช้ย่อมมาหา

ด้วยบุญญาศรัทธามี

ตำราขาดสูญหลายปี

สืบพระซีที่รักษา

ต้นเปนปลายไม่รู้ว้า

ร่ายนักหนาขาดท่อนั้น

เปนเรื่องราวเห็นต้องกัน

มานานครั้นมากนักหนา

๑ พระซีที่เล่าไซ้	เป็นผู้ใหญ่มีวิชา
หกลีบแปดปีตรา	เป็นมหาหน้าราหู
๑ เจตีย์มีข้างใน	ลานพระใส่ท่านย่อมรู้
เล่าให้จำได้อยู่	พลั้งตาไม่เห็นดี
๑ ขื่อนี้จะแบ่งไป	มีอยู่ในเพลธานี
โสกราชพระจักรี	บุญญามีเลิศแดนใด
๑ เมืองขึ้นมากนักหนา	ย่อมวันทาทุกกรุงไกร
ข่าวระบือเลื่องกาไป	ถึงภูวนัยท้าวอุทอง
๑ ท้าวครองธนบุรี	รู้พลมีมากกายกอง
ฝูงชนทั้งหัวเมือง	มีเงินทองล้ำโลกา
๑ นครศรีธรรมราช	ท้าวโสกราชอยู่รักษา
เมื่อครั้งตั้งการา	ไม่เข้ามาหาเราเอย
๑ ท้าวมีพระโองการ	หมิ่นทหารผู้น้อยใหญ่
ยังเห็นเป็นอันใด	อาจองใจเป็นนักหนา
๑ มีพักมาปราไส	ทำสูงใหญ่อหังกา
ตั้งธาตุพระศาสดา	เยาะเย้ยมาเราน่าอาย
๑ เสนาพฤฒามาตย์	ทูลพระบาทกล่าววิปราย
ยกพลไปล้อมไว้	เห็นจะได้เป็นนักหนา
๑ จำเราว่าให้ดี	ตามท่วงที่พระราชา
แต่งทูตถือสารตรา	ให้ไปหาเข้ามาใน
๑ ถ้าขัดมิเข้ามา	ตามอาญาเถิดท้าวไท
ว่าดีไม่ตรีไป	ถ้ากลัวไภยจะเข้ามา

๑ ท้าวมีพระโองการ	ขอবিদ্যการคำปฤกษา
ท้าวแกลั้งแต่งสารตรา	ตามปฤกษาทูลคดี
๑ ในลักษณสารตรา	ว่าเจ้าฟ้าทูลคดี
ต้องใจพระไทยมี	ความยินดีถึงพระบาท
๑ ธรรมโสกผู้รักษา	เมืองการานครราช
พร้อมมูลหมู่อำมาตย์	ไปประกาศเจ้าธานี
๑ จิตรแขงแกลั้งสูงใหญ่	ไม่เกรงใจพระจักรี
ไม่ตามในไมตรี	ให้เสนีพาตัวไป
๑ ทำโทษตามโอหัง	เข้ามาตั้งแขวงกรุงไกร
พระธาตุดุบมไตร	ทำสูงใหญ่เจ้าการา
๑ เสร็จแล้วเขียนแผ่นทอง	ตามทำนองกระษัตรา
ใช้ให้ทูตเสนา	ถือสาตรามาถึงพลัน
๑ ราชทูตเข้าไปเฝ้า	วางสารท้าวพระทรงธรรม์
ธรรมโสกรู้สำคัญ	มิได้พรั่นหฤไทย
๑ เปนใดท้าวอุทอง	ได้ปกครองเมืองสูงใหญ่
เมืองนี้มีขึ้นไคร	อาจองใจให้ไปหา
๑ อรหันต์เรานี้เส้	ไม่ว่าใครเหวยเสนา
ออกอาจประกาศมา	ตัวของข้ามิเข้าไป
๑ เหตุว่าใช้สงฆชิต	ว่านอกจรีดไม่ตกใจ
เขียนเสื่อหลอกเนื้อใน	ตัวเราใช้ไม่เคลคลา
๑ ราชทูตถือข่าวสาร	กลับมีนันทูลราชา
ตามทีคดีว่า	พระราชาไกรธารุน

- ๑ สั่งให้เร่งเตรียมหา ท้าวพระยาทั้งหมื่นขุน
พลไพร่เป็นวายุวัน ประมาณบุญหยิบหนึ่งนา
๑ เศษปลายได้สามแสน ห้าหมื่นหมื่นสามพันตรา
สองร้อยสามสิบห้า ในพรรณาмаกตราไตร
๑ ฝ่ายข้างท้าวโสกราช ใช้อำมาตย์ให้สับไป
กลับมาทูลท้าวไท ท้าวตรัสไปอ้ายเสนา
๑ จัดพลได้หยิบปลาย ทั้งชาวซ้ายได้ครบมา
เมืองขึ้นทุกการฯ ให้เข้ามาพร้อมโองการ ฯ
- สุรางคณาค์
- ๑ ครานั้นพระบาท ศรีธรรมโสกราช ทำธาตุจอมอารย^๑
ให้เตรียมโยธา ในน้ำพระลาน คือแบ่งยัดหนาน ประมาณเท่ากัน
๑ พระเจ้ายกพล กีก้องภูวดล มีดกลุ้มเปนคว้น
ผดคลี่กล่นเกลื่อน สเทือนเลื่อนลั่น ไปถึงด้วยพลัน ที่นั่นเปนแดน
๑ พระเจ้าอุทอง รั้พลเนืองนอง ย่อมนับด้วยแสน
ท้าวยกพลขึ้นธี่ ปะกันกลางแดน ทั้งสองเคื่องแค้น รบฟันกันมา
๑ บ้างเปนบ้างตาย เหมือนกันสองฝ่าย เรียงรายกลางป่า
ท้าวคิดทุกขัง อนิจจังอนัตตา แต่งให้เสนา ไปว่าปราไส
๑ รบพุ่งยุ่งหยาบ เห็นจักเปนบาป แก่ท้าวสองไท
ทั้งสองเสนา นำพากันไป เข้าเฝ้าท้าวไท ภูวไนยอุทอง
๑ เสนาพระบาท ศรีธรรมโสกราช กราบทูลโดยปอง
ตามมีบัญชา ส่งมาทั้งสอง ต้องตามทำนอง คลองใจไมตรี

^๑ ต้นฉบับสมุดไทยใช้ว่า “ทำธาตุคาสดา”

- ๑ อุ่ทองพระเจ้า ได้ฟังเรื่องราว เสนาพาที
คิดพร้อมยอมกัน ตามธรรมคดี ให้ปลูกกลางที่ ทำเนียบด้วยพลัน
- ๑ อยู่คนละฝ่ายฝั่ง เกรจาไม่ฟัง จะตั้งแดนกัน
ปลูกแล้วมีข้า เสนาคลาผัน กราบทูลทรงธรรม์ ตามอันกล่าวมา
- ๑ ทานท้าวเทเวศร์ ได้รู้แจ้งเหตุ อาเภทแปลงมา
ที่กลางหว่างเรียบ ทำเนียบนั้นหนา เปนแท่นศิลา เทวาท่านสรรค์
- ๑ พระเจ้าอุ่ทอง ไม่แจ้งทำนอง สำเภามานั้น
ครั้นถึงทำเนียบ เห็นแท่นสำคัญ สถิตที่นั่น ทรงธรรม์นั่งก่อน
- ๑ ท้าวอุ่ทองหนุ่ม เนื้อหนังยังชุ่ม ทรงศรีบวร
ท้าวขึ้นทรงเครื่อง รุ่งเรืองสลอน ได้ผ่านนคร กรุงธนบุรี
- ๑ โสกราชเจ้าฟ้า ทานแก่ขรา กว่าท้าวอุ่ทอง
พระองค์ทรงเสร็จ เมื่อเสด็จเยื้องยอง คือเจ้าวิมานทอง รัศมีเรืองฉาย
- ๑ เทพแกลังต์แต่งสรรค์ ลม้ายคล้ายกัน โฉมเจ็ดเพริศพราย
ทรงเครื่องประดับ สำหรับวรกาย ท้าวเสด็จคลาผาย มาถึงพลับพลา
- ๑ เห็นอาศน์อยู่กลาง ท้าวดำเนินย่าง ขึ้นไปบคลา
ท้าวขึ้นได้ ตะกายหลายครา อุ่ทองร้องว่า ยืนหัดถ์มาพลัน
- ๑ ท้าวบุตรพระหัตถ์ ทานท้าวจักรพรรดิ ขึ้นแท่นสำคัญ
มงกุฎพระองค์ พลัดตกลงพลัน น้ำจิตรไหวหวั่น อัจฉรย์พระไทย
- ๑ ท้าวทั้งสองรา สั่งสนทนา สัจจาก่อนได้
ตามความไมตรี ยินดีกันไป โสกราชท้าวไท ปราเสทงธรรม์
- ๑ จะทำนายไว้ ข้างนាំมิได้ ขัดแย้งแย้งกัน
เมืองข้าบูลา ขึ้นท่านแม่นมั่น อวดแรงแขนขัน ผู้นั้นมรณา

๑ เพราะตู่ข้า^๑นี้ จะขึ้นนั่งที่ มีถึงปราณนา
ท้าวยุคพระหัตถ์ รวบริดขึ้นมา มงกุฏของข้า ตกลงบัดใจ

๒ เปนलगอัครจรรย จิตรข้าสำคัญ ทำนายท้าวไท
ดังใจข้าหมาย สองฝ่ายเปนไม^๒ ตรีเราสองใส่^๓ เบนที่สบาย

๓ ถ้าท่านประสงค์ สิ่งใดจ้านง^๔ จะเอามาถวาย
สมบัติพิศถาน ศฤงฆารทั้งหลาย ตามท้าวมุ่งหมาย^๕ จะจัดให้มา

๔ พระเจ้าอุทอง ฟังคำทำนอง กล่าวตอบพจนา^๕
ตู่ข้า^๑นี้ใช้ ตามใจพระอา ถ้าท่านปราณนา หาสิ่งใดใด

๕ เมืองข้ายังมี ตามจ้านงที่ ท้าวตริกนิกไผ
จะหามาให้ อย่าได้สงสัย ข้าตั้งน้ำใจ เปนไมตรีกัน

๖ ถ้าบุญข้าสิ้น จะให้ไปกิน เมืองข้าทรงธรรม^๖
ผู้ใดขัดไว้ ผลาญให้สิ้นพันธุ์ เหล่าโจทโคตรมัน มรณังบรรลไย

๗ เราหวังผิงผาย ทั้งสองฤาสา^๗ ให้สัตย์จวินัย
ต่างองค์ต่างลา ยাত্রาจรไป คืบสู่เวียงไชย กรุงไกรภารา^๗

๘ สองกระษัตริย์ผินหลัง ขึ้นสู่ราชวัง อยู่ดังก่อนมา
จบเรื่องนิทาน เหน่นแลหนา ผุญญาติกา ชนาทั้งหลาย ฯ

^๑ ต้นฉบับสมุดไทยใช้ว่า “เปนทางไมตรี”

^๒ ต้นฉบับสมุดไทยใช้ว่า “เราทั้งสองนี้”

^๓ ต้นฉบับสมุดไทยใช้ว่า “จ้านงหาให้”

^๔ วรรคที่ ๔, ๕ และ ๖ ในต้นฉบับสมุดไทยใช้ว่า “แก่ท่านแลหนา สมบัติพิศถาน สิ่งใดต้องการ”

^๕ ต้นฉบับสมุดไทยใช้ว่า “กล่าวสอตอบมา”

^๖ ต้นฉบับสมุดไทยใช้ว่า “ทั้งสองท่านไท”

^๗ ต้นฉบับสมุดไทยใช้ว่า “กรุงไกรทัศน์”

ตำนานพระธาตุเมืองนครศรีธรรมราช

หลวงเทพนรินทร์ (ม.ล. สำเนียง อิศรางกูร ณ อยุธยา)

พิมพ์ในงานปลงศพ

นางเทพนรินทร์ (สงวน อิศรางกูร ณ อยุธยา) ผู้ภรรยา

A 4/
เมฆมะโรง พ.ศ. ๒๔๗๑

พิมพ์ที่โรงพิมพ์โกสณพิพรธนภณ

คำนำ

หนังสือพิมพ์ตามต้นฉบับที่มีอยู่ในหอพระสมุด
วชิรญาณ เป็นหนังสือกระดาษฝรั่งเขียนเส้นหมึก ต้น
ฉบับเป็นสำเนาคัดจากหนังสือเก่า เห็นได้ตามตัวสกดแต่
ถ้อยคำจำนวนซึ่งเก่าก่อนเวลาที่ใช้หมึกแต่กระดาษอย่างนั้น

การพิมพ์ครั้งนี้ได้สั่งให้พิมพ์ตามต้นฉบับ มิให้แก้ตัว
สกดหรือถ้อยคำอะไรเลย ที่ทำดังนี้ด้วยเหตุ ๒ ประการ

ประการที่ ๑ การเขียนตัวสกดหนังสือไทยนั้นเปลี่ยน
อยู่เสมอ ๆ แลยังไม่เห็นท่าทางที่จะหยุดเปลี่ยน ความ
เปลี่ยนเป็นลำดับมานั้นเป็นดังซึ่งผู้ศึกษาพึงสังเกต ถ้า
พิมพ์หนังสือนี้ได้ตามฉบับเดิม ก็เป็นเครื่องช่วยศึกษา
ได้ข้างหนึ่ง

ประการที่ ๒ คำในหนังสือนี้มีเป็นอันมากที่ผู้ตรวจไม่
เข้าใจ อาจเป็นด้วยผิดก็ได้ เป็นด้วยเราไม่รู้ ก็ได้ สิ่งไร
ที่เราไม่รู้ เราจะว่าผิดเพราะเหตุนี้หาได้ไม่ คำที่ผู้ตรวจ

๗

ไม่เข้าใจถ้าแก่จนเข้าใจก็เป็นความเคาของผู้ตรวจคนเดียว
ผู้อ่านซึ่งไม่เคยเห็นต้นฉบับก็ไม่มีโอกาสจะช่วยเดาหรือ
แสดงความรู้ความเห็นบ้าง ความเห็นนั้นไม่จำเป็นจะ
เป็นความรู้ แต่ในเวลาที่มีความรู้แน่นอนยังไม่มี ความเห็น
ก็ย่อมจะเป็นประโยชน์

หนังสือต้นนิษฐานว่าแต่งใน แผ่นดินพระนารายณ์
ศักราชในที่สุดบอกปีในปลายแผ่นดินพระเจ้าปราสาททอง
ส่วนเนื้อเรื่องซึ่งเป็นตำนานพระธาตุนครศรีธรรมราช
นี้ ก็เป็นตำนานอย่างนิทานประจำท้องถิ่น มีโน่นปนนี่มาก
มาย แต่ความจริงอาจมีมาเดิมบ้าง แต่ไม่มีอะไรที่ทำให้
เห็นว่าผู้แต่งไม่เชื่อว่าเป็นความจริงทั้งนั้น แม้ที่กล่าวถึง
ปาฏิหาริย์ต่าง ๆ แดพญาครุฑพญานาคก็กล่าวตามที่เชื่อกัน
ว่าจริง ถ้าจะว่าที่แท้เรื่องพระธาตุปาฏิหาริย์นั้นคนยังเชื่อ
กันอยู่จนเวลานี้

ก

แต่ถ้าจะตั้งปัญหาว่าหนังสือนี้มีประโยชน์เพียงใดใน
โบราณคดีก็ยากที่จะตอบได้ การหาหลักฐานโบราณคดี
ถ้าไม่มีอะไรดีกว่านิทาน ก็ต้องรับเอานิทานเข้าประกอบ
หนังสือนี้จึงอาจเป็นประโยชน์ได้บ้างในทางโบราณคดี

ราชบัณฑิตยสภา

พินิจพงษ์

อุปนายก

วันที่ ๒๖ มีนาคม พ.ศ. ๒๔๗๑

ตำนานพระธาตุเมืองนครศรีธรรมราช*

อาทิตยยังมีเมืองหนึ่งชื่อทนต์บุรี เจ้าเมืองชื่อท้าวโกสึหาราช มีพระอรรคมเหสีชื่อนางมหาเทวี มีพระราชบุตรผู้พี่ชื่อนางเหมขลา ชายชื่อเจ้าทนต์กุมาร และยังมีเมืองหนึ่งชื่อเมืองทนต์บุรี อยู่ข้างฝ่ายทักษิณทิศ เจ้าเมืองชื่อท้าวอังสุราช พระอรรคมเหสีชื่อว่าจันทเทวี และท้าวอังสุราชมารบชิงพระทันตธาตุแก่ท้าวโกสึหาราช ๆ ก็ขาดหัวข้างเสียเมืองแก่ท้าวอังสุราช นางเหมขลา กับเจ้าทนต์กุมารก็รับเอาพระทันตธาตุลงสำเภาไปเมืองลังกา เกิดลมร้ายสำเภาแตก เจ้าทนต์กุมารกับนางเหมขลา ก็พาพระทันตธาตุ ชัดขึ้นที่หาดทรายแก้วชลรอบ ก็เอาพระธาตุฝังไว้ที่หาดทราย แล้วก็เข้าเฝ้าอยู่ในที่ลับ

ยังมีพระอรหันต์องค์หนึ่งชื่อพระมหาเถรพรหมเทพมาโดยนภากาศ เห็นรัศมีพระธาตุช่วงโชตินาการขึ้น พระมหาเถรก็ลงนมัสการพระธาตุนางเหมขลา กับเจ้าทนต์กุมารก็เล่าความแก่พระมหาเถร เหมือนกล่าวมาแล้วแต่หลัง แลพระมหาเถรทำนายว่าในหาดทรายชลรอบนี้เบื้องหน้ายังมีพระยาองค์หนึ่งชื่อพระยาศรีธรรมมาโสกราชจะมาตั้งเป็นเมืองใหญ่ แล้วจะก่อพระมหาธาตุสูงได้ ๓๗ วา แล้วพระมหาเถรสั่งเจ้าสองพี่น้องไว้ ว่ามีทุกข์สิ่งใดให้เจ้าลำนึกถึงพระองค์ ว่าเท่านั้นแล้วพระมหาเถรก็กลับไป

เจ้ากุมารทั้งสองก็พาพระธาตุนั้นไป ครั้นถึงท่าเมืองตรังก็โดยสารสำเภาไปถึงกลางทะเลใหญ่ ก็เกิดอัศจรรย์ใช้ใบสำเภาไปมิได้ ชาวสำเภาก็ชวนกันว่า

* ฉบับพิมพ์ พ.ศ. ๒๕๐๕ เป็นฉบับพิมพ์ครั้งแรกที่ผู้รวบรวมได้นำคำนำของฉบับพิมพ์ครั้งแรก พ.ศ. ๒๔๗๘ มาจัดทำเป็นเชิงอรรถอธิบายถึงที่มาของหนังสือเรื่องตำนานพระธาตุเมืองนครศรีธรรมราช และได้ใช้เป็นต้นฉบับในการพิมพ์ครั้งต่อมา

เจ้าทั้งสองนี้ลงโดยสารสำเภาจึงเกิดอัศจรรย์ขึ้น และว่าจะฆ่าเจ้าทั้งสองนั้นเสีย เจ้าทั้งสองก็ลำนึกถึงพระมหาเถร ๆ ก็นิมนตรเป็นครุฑปีกประมาณข้างละ ๓๐๐ วา เสด็จมาในอากาศอัศจรรย์ก็หาย และพระมหาเถรบอกแก่ชาวสำเภาว่า พระภูณาคพาบริวารขึ้นมานมัสการพระธาตุจึงเกิดอัศจรรย์ ว่าเท่านั้นแล้ว พระมหาเถรก็เสด็จไป นายสำเภาก็ใช้ไปไปถึงเมืองลังกาทวีป เจ้าลังกาก็รับ พระธาตุขึ้นไว้บนปราสาทแล้ว จึงตรัสถามเจ้าสองพี่น้องว่าจะกลับไปเมือง ทนทบุรีเล่า เจ้าลังกาก็ให้แต่งสำเภาให้เจ้าสองพี่น้อง แล้วบรรทุกของให้เต็ม สำเภา แล้วจึงแต่งราชสารไปถึงเจ้าเมืองทนทบุรี ว่าเป็นบุตร์ท้าวโกสืพรราช ซึ่งทิวคตในการสงครามนั้นกลับมาอยู่ในเมืองทนทบุรีเล่า อย่าให้ท้าวอังศุราช ทำอันตรายแก่เจ้าสองพี่น้อง ถ้าท้าวอังศุราชทำอันตรายแก่เจ้าสองพี่น้อง เห็นว่าเมืองทนทบุรีกับกรุงลังกาจะเป็นศึกแก่กันแล้ว เจ้าลังกาให้ มหาพราหมณ์ ๔ คน พาพระบรมธาตุมาทนานหนึ่ง ให้ฝังที่เจ้าสองพี่น้อง ซ่อนพระทันตธาตุนั้น มหาพราหมณ์กับเจ้าสองพี่น้องก็ใช้สำเภามาถึงหาดทราย แล้ว มหาพราหมณ์ก็แบ่งพระธาตุเป็นสองส่วน ส่วนหนึ่งใส่ผอบแก้วแล้ว ใส่แม่ขันทองขึ้นฝังที่รอยเจ้าสองพี่น้องฝังพระธาตุแต่ก่อน ก่อพระเจดีย์ สรรวมไว้ แล้วผูกภาพย่นตรึกษาอยู่ ยังพระธาตุส่วนหนึ่งนั้น มหาพราหมณ์ก็ พาไปเมืองทนทบุรี

ยังมีอีกเมืองหนึ่งชื่อหงษาวดี มีกำแพงสามชั้นอ้อมสามวันจึงรอบเมือง ประตุมืองมีนาคราชเจ็ดหัวเจ็ดหาง มีปราสาทราชมณเฑียร มีพระมหาธาตุ ๓๐๐๐ ยอด ใหญ่ ๓๐ ยอด ต่ำซ้ายต่ำขวา กลางสูงสุดหมอก มีพระพุทธรูป ๔๐๐๐ พระองค์ เจ้าเมืองนั้นชื่อพระญาศรีธรรมมาโคกราช มีพระอรรคมเหสี ชื่อสังขเทพิ มีบุตร์ชายสองคน ๆ หนึ่งชื่อท้าวเจตราช อายุยี่สิบได้ ๑๐๐ ปี ถัดนั้นชื่อเจ้าพงษ์กระษัตริย์ ยังมีบาคุ ๔ คนบำรุงเจ้าเมืองนั้นอยู่ อยู่มาเกิดไข้ ระบาดหายักษ์มาทำอันตราย ไพรพลล้มตายเป็นอันมาก พระญาก็พาญาติวงศ์ และไพร่พลลงสำเภาใช้ไปมาตั้งอยู่ริมทะเล

ยังมีพราน ๘ คน ๆ หนึ่งซื้อพรหมสุริยตามเนื้อมาตามริมทะเลมาถึงหาดทรายขเลรอบพบแก้วดวงหนึ่งเท่าลูกหมากสง จึงพรานทั้ง ๘ คนเอาแก้วไปถวายแก่พระญาแล้วกราบทูลว่าได้ที่หาดทราย แลหาดทรายนั้นกว้างยาวมีน้ำอยู่รอบ พระญาก็ให้พรหมสุรินำบาคุทั้ง ๔ คนมาคุที่นั่น บาคุทั้ง ๔ คน ก็เขียนแผนที่นั้นไปถวาย พระญาให้แต่งสำเภาแล้ว จัดคนที่จะคุมพระพุทเจ้า ๑๐๐ หนึ่งกับบาคุทั้ง ๔ คน พาแผนที่ภูมิลำเนาไปถวายเจ้าเมืองลังกา ๆ ก็ยินดีหนักหนา จึงตรัสถามว่าพระสงฆ์ยังมีฤาหาไม้มกราบทูลว่าพระสงฆ์เจ้าไม่มี แลเจ้าลังกาว่ายังมีพระสงฆ์องค์หนึ่ง ชื่อพระพุทเจ้าเคียร เกิดวิวาทกับเพื่อนสงฆ์ เจ้าเมืองลังกาขอโทษกันเสีย เจ้ากูไม่ลงให้ก็ให้มันตเจ้ากูไปเถิด พระพุทเจ้าเคียรก็ลงสำเภามาด้วยบาคุทั้ง ๔ คน ยังมีพระญาศรีธรรมมาโคกราช ๆ ก็มีน้ำใจศรัทธาในการกุศล ให้เกลี้ยกล่อมผู้คนซึ่งอยู่ดงป่าเข้ามาประชุมกันเป็นอันมาก แลพระญาศรีธรรมมาโคกราช เจ้าพงษ์กระษัตริย์แลพระพุทเจ้าเคียรบาคุทั้ง ๔ คน ปกษากันจะตั้งเมืองหาดทรายแล้วจะก่อพระเจดีย์แลพระพุทธรูปไว้ ครั้นสนทนากันแล้ว พอเกิดไข้ยุบลคนล้มตายเป็นอันมาก พระญากับพระพุทเจ้าเคียรบาคุทั้ง ๔ คน พาญาติวงศ์ข้างมาหนีไปอยู่กะหม่อมโคก ณ หาดทรายขเลรอบนั้นแล

เมื่อศักราชได้ ๑๐๔๘ ปี พระยาศรีธรรมมาโคกราชก็สร้างการลง ณ หาดทรายขเลรอบ เป็นเมืองนครศรีธรรมราชมหานคร แล้วสั่งให้ทำอิฐทำปูนก่อพระธาตุครั้งนั้น แลยังมีพระสังฆคัล่องขเลมาแต่เมืองลังกามาถึงเกาะป็นังแลพ้นมาถึงหาดทรายแก้วที่จะก่อพระมหาธาตุนั้น

ครั้งนั้นยังมีพระยาธรรมมาโคกราชองค์หนึ่ง เป็นเจ้าเมืองมัทยมประเทศ มีพระอรรคมเหสีชื่อนางสันตมิตราให้นักรัทธิธราชสารมาถึงพระญาศรีธรรมมาโคกราช ในราชสารนั้นว่า พระญาศรีธรรมมาโคกราชก่อพระมหาธาตุ ๘๔,๐๐๐ พระองค์ แต่ยังมีได้พระบรมธาตุไปประจุ รู้ความไปว่าพระยาศรีธรรมมาโคกราช ก่อพระมหาธาตุองค์หนึ่งสูง ๓๗ วา แล้วยกพระบรมธาตุขึ้นประจุพระบรมธาตุ แลเมืองมัทยมประเทศ พระธาตุ

๘๔,๐๐๐ ยังหาได้พระบรมธาตุไปประจุไม่ จะขอแบ่งพระธาตุไปประจุ ครั้น
แจ้งในราชสารนั้นแล้ว พระญาก็ให้นักเทศสั่งสอน บาคูทั้ง ๔ คน เล่าเรียน
สวดมนตร์ให้พระตามนักเทศเรียนมา แลปรึกษาว่าจะคิดฉันใด ที่จะรู้แห่ง
พระธาตุจะเอาขึ้นจะได้แจกประจุพระเจดีย์ ๘๔,๐๐๐ พระองค์ พระญาให้
เอาทองเท่าลูกฟักผูกค้อม้าป่าทั่วทั้งเมือง

ยังมีผู้เฒ่าคนหนึ่งอายุได้ ๑๒๐ ปีว่ารู้แห่ง อำมาตย์เอาทองส่งให้
แล้วเกาะตัวผู้เฒ่านั้นมาทูลแก่พระญา ๆ ก็ถาม ผู้เฒ่ากราบทูลว่าเมื่อตัวข้าพเจ้า
ยังน้อย บิดาของข้าพเจ้าได้เอาดอกไม้ไปถวายที่นั่น พระญาก็ให้นำไปขุดลง
พบพระเจดีย์มีภาพยนต์รักษาอยู่เอาขึ้นมิได้ พระญาก็ให้นำเอาทองเท่าลูกฟัก
แขวนค้อม้าไปป่าหาผู้รู้แก่ภาพยนต์

ครั้งนั้นยังมีบุรุษผู้หนึ่งชื่อนายจันที แลบิดานั้นไปเรียนศิลปวิชา
เมืองโรมพิไสย ครั้นได้แล้วเอาน้ำหมึกสักไว้ที่ลำขาแล้วกลับมา พระอาจารย์
ใช้ภาพยนต์มาตัดศิษย์เอาไป อักษรอันนั้นข้าพเจ้าเขียนเรียนไว้ อำมาตย์ก็เอา
ทองให้แล้วพาตัวบุรุษมา พระญาก็ให้แก้ภาพยนต์จึงร้อนขึ้นไปถึงพระอินทร์ ๆ
ก็ใช้พระวิศณุกรรมมายกพระธาตุขึ้น พระญาก็ปันไปเมืองมัทยมประเทศตาม
มิตรามาxonัน จึงพระวิศณุกรรมช่วยพระญาก่อพระเจดีย์ประจุพระบรมธาตุ
นั้นไว้ แล้วตั้งเมืองสิบสองนักษัตรขึ้นแก่เมืองนครศรีธรรมราช ปีชวดตั้งเมือง
สายถือตราหนูหนึ่ง ปีฉลูเมืองตานีถือตราโคหนึ่ง ปีขาลเมืองกะลันตันถือตรา
เสือหนึ่ง ปีเถาะเมืองปาหังถือตรากระทายหนึ่ง ปีมะโรงเมืองไทรถือตรางูใหญ่
หนึ่ง ปีมะเส็งเมืองพัทลุงถือตรางูเล็กหนึ่ง ปีมะเมียเมืองตรังถือตราม้าหนึ่ง
ปีมะแมเมืองชุมพรถือตราแพะหนึ่ง ปีวอกเมืองบันทายสมอถือตราลิงหนึ่ง
ปีระกาเมืองอุเลาถือตราไก่หนึ่ง ปีจอเมืองตะกั่วป่าถือตราสุนัขหนึ่ง ปีกุนเมือง
กระถือตราหมูหนึ่ง เข้ากัน ๑๒ เมืองมาช่วยทำอิฐปูนก่อพระมหาธาตุขึ้นยัง
หาสำเร็จไม่ ภาอใช้หาส่งพระญาก็พาญาติวงศ์ลงสำเภานี้ ใ้ไปถึงกลางขเล
ผู้คนตายสิ้น เมืองนั้นก็ร้างอยู่ครั้งหนึ่ง

เมื่อศักราชได้ ๑๑๙๖ ปี ยังมีพระญาณองค์หนึ่งชื่อพระญาณโสณรง มาแต่ฝ่ายตะวันตก นางอรรคมเหสีชื่อนางจันทาเทวี น้องชายคนหนึ่งชื่อ เจ้าธรรมกระษัตริย์ ได้เป็นเจ้าเมืองนครศรีธรรมราช แลพระสืบทอดมาประทับ ณ พระธาตุแล้วอยู่ ๗ วัน ก็จากเมืองนครไปเมืองเชียงใหม่ พระยาศรีโสณรง ถึงแก่กรรม ท้าวธรรมกระษัตริย์ผู้น้องได้เป็นเจ้าเมืองนั้น

เมื่อศักราช ๑๑๙๘ ปี ท้าวธรรมกระษัตริย์ถึงแก่ความตาย

ยังมีพระญาณองค์หนึ่งชื่อท้าวศรีธรรมมาโคกราช เป็นเจ้าเมืองอินทปัตตบุรี น้องชายชื่อท้าวจันทกาน ๑ ชื่อท้าวพงษ์สุรา ๑ พาญาติวงศ์ไพร่พลช้างม้า หนีให้หา ต้นดงมาช้านานประมาณได้ ๘ - ๙ ปี

มาถึงหาดทรายแก้วพบพรมสุริยหาไร้อยู่ นายเทียนบัณฑิตเป็นชื่ออยู่ คนหนึ่ง แลพลพระญาณศรีธรรมมาโคกราชยกมาแต่อินทปัตตบุรี ๓๐,๐๐๐ เกณฑ์ค่ายลงม้านแล้วเกณฑ์นาทำไร่ แลเกณฑ์อาชูปนก่อกำแพงเมืองรอบแล้ว ก่อพระมหาธาตุขึ้นตามพระญาณศรีธรรมมาโคกราช ทำไว้แต่ก่อน

ครั้งนั้นยังมีผชาวอริพงษ์อยู่เมืองหงษาวดีกับคน ๑๐๐ หนึ่ง พาพระบด ไปถวายพระบาทในเมืองลังกา ต้องลมร้ายสำเภาแตกซัดขึ้นปากพนัง พระบด ซัดขึ้นปากพนัง ชาวปากน้ำพาขึ้นมถวาย สั่งให้เอาพระบดกางไว้ที่ห้องพระโรง

แลผชาวอินทวงศ์กับคน ๑๐ คนซัดขึ้นปากพนัง เดินตามริมชลมาถึง ปากน้ำ พระยาน้อยชาวปากน้ำพาตัวมาเฝ้า ผชาวเห็นพระบดผชาวก็ร้องให้ พระญาณก็ถามผชาว ๆ ก็เล่าความแต่ต้นแรกมานั้น และพระญาณก็ให้แต่งสำเภา ให้ผชาวไปเมืองหงษาวดีนิมนตพระสงฆ์ ผชาวก็ลงสำเภาไปนิมนตพระสงฆ์มา ๒ พระองค์ องค์หนึ่งชื่อมหาปะเรียนทศศรี องค์หนึ่งชื่อมหาเถรสังจานุเทพ ฝ่ายนักเรียนทั้งสองพระองค์มาทำพระธาตุลงปูนเสร็จแล้ว พระญาณให้แต่ง สำเภาไปนิมนตพระสงฆ์เมืองลังกามาเสกพระมหาธาตุ

ครั้งนั้นยังมีสำเภาลำหนึ่งซัดขึ้นปากน้ำพระภู่าน้อย ในสำเภานั้นมีแต่ศรีฝักกับกะแซงเต็มลำสำเภาแต่คนไม่มี พระภูาก็ให้อาจะแขงมาถูรอบพระมหาธาตุ ศรีฝักนั้นก็ให้พื้นเทียนสิ้น แล้วมีตราไปถึงเมืองขึ้นทั้ง ๑๒ นักษัตริย์มาทำบุญฉลองพระธาตุ จึงปรากฏไปถึงท้าวพิไชยเทพเชียงภา ผู้เป็นบิดาท้าวอุทองเจ้ากรุงศรีอยุธยา ท้าวอุทองยกไพร่พลยี่สิบแสนเจ็ดพันสามร้อยมาตั้งอยู่แม่น้ำแห่งหนึ่ง มีพระราชสารมาถึงพระญาศรีธรรมมาโคกราช ๆ ก็จัดเอาพลเมืองได้ยี่สิบแสนเจ็ดพันสามร้อยเท่ากับพลท้าวอุทอง ยกไปตั้งทำกำเร ท้าวอุทองยกไปตั้งบางตการ ทำเพหารอารามไปทุกแห่งจนถึงบางตการ แลทหารทัพหน้าทั้งสองฝ่ายรบกัน ไพร่พลทั้งสองฝ่ายล้มตายเป็นอันมาก พระญาศรีธรรมมาโคกราชดำริในพระไทย ว่าตัวเรานี้ได้สร้างพระเจดีย์วิหาร แลก่อพระพุทธรูปปลูกไม้พระศรีมหาโพธิ แลได้ยกพระมาลิกะเจดีย์ที่เมืองอินทปัต แลทำประตู่ ๒ ประตู่ จ้างคนทำวันพันตำลึงทอง แลพระบรมมหาราชวังหนึ่ง ทำด้วยสำริดยาว ๔ เส้น พระเจดีย์สูงสุดหมอก อัฐยาว ๕ วา หนา ๑ พระระเบียงสูง ๑๕ วา ระเบียงสูงเส้นหนึ่ง หนาเสา ๙ ศอก แปรยอมหิน พระนั่งยอมสำริด สูงละองค์ ๑๕ วา ตะกั่วดาดท้องพระระเบียง หนา ๖ นิ้ว บนปราสาท ๒ เส้น เหลี่ยมเสาพระเจดีย์กว้างเหลี่ยมละ ๒ เส้น กะได้อัฒริณ ๙ วา แม่กะไดเหล็กใหญ่ ๔ กำ ลูก ๓ กำ ขึ้นถึงปราสาทบน หงษ์ทอง ๔ ตัวยอมทองเนื้อแล้ว ๆ มาทำพระมาลิกะเจดีย์ปลูกพระศรีมหาโพธิแลจำเรียพระมหาธาตุเมืองนครศรีธรรมราช แล้วได้ไปนิมนตพระเมืองลังกา เมืองหงษา มาทำบุญฉลองพระธาตุ ได้จำแนกแจกทานเป็นมาก แลทำศึกกันรู้พลล้มตายก็จะเป็นนาระเวรไปเป็นอันมาก จะขอเป็นไมตรีนั้งอาศน์เดียวกันกับท้าวอุทอง เมื่อท้าวอุทองกับท้าวศรีธรรมมาโคกราชจะเป็นไมตรีกันนั้น ท้าวอุทองขึ้นบนแท่นแล้ว พระญาศรีธรรมมาโคกราชจะขึ้นไปไม่ได้ ท้าวอุทองก็จงพระกรขึ้น มงกุฎของพระเจ้าศรีธรรมมาโคตกจากพระเศียร แล้วท้าวศรีธรรมมาโคสัณญาว่า เมื่อตัวพระองค์กับอนุชาของพระองค์ยังอยู่ให้เป็นทองแผ่นเดียวกัน ถ้าท้าวอุทองต้องประสงค์สิ่งใดจะ

จัดแจงให้ นานไปเบื้องหน้าให้มาในกรุงศรีอยุธยา ฝ่ายท้าวอุทองก็รับเป็นไมตรีแก่กัน แลท้าวอุทองว่าถ้าท้าวศรีธรรมมาโคกราช ต้องการสิ่งใด ท้าวอุทองจะจัดให้มา เสร็จจากความกันแล้ว ต่างองค์ต่างยกไพร่พลคืนเมือง

ท้าวศรีธรรมมาโคกราชก็ตั้งพระอารามก่อพระเจดีย์ ปลุกพระศรีมหาโพธิ์ ร่ายทางมาจนถึงเมืองนคร ตั้งแต่นั้นทั้งสองการได้แต่งตั้งของบรรณาการตอบแทนกันมิได้ขาดปี เมื่อพระญาศรีธรรมมาโคถึงแก่กรรม เมื่อศักราช ๑๒๐๐ ปี พระญาจันทกานูเป็นเจ้าเมือง พระญาพงษาสุราเป็นพระญาจันทกานู ตั้งฝ่ายทักษิณพระมหาธาตุเป็นเมืองพระเวียง อยู่มาท้าวศรีธรรมมาโคถึงแก่กรรม พระยาจันทกานูผู้ต้อง* เป็นเจ้าเมือง ครั้นนั้นเจ้าเมืองชวายกไพร่พลมาทางเรือ มารบเอาเมืองมิได้ ชาวาก็เอาเงินปราชญ์เข้ากอไม้ไผ่แล้วกลับไป อยู่มาภายหลังชาวเมืองถางไม้ไผ่เก็บเงิน ชาวกลับมารบอีกเล่า เจ้าเมืองแต่งทหารออกรบอยู่ แล้วเจ้าเมืองพาญาติวงศ์ออกจากเมืองไปอยู่เขาแดง แลกรมการรบกับชาว ๆ ก็แตกไป ภายหลังชวายกไพร่มาทอดอยู่ ณ ปากน้ำ มีราชสารมาว่าเจ้าเมืองชวาให้เอาลูกสาวมาถวาย ให้เจ้าเมืองนครลงไปรับ พระญาก็แต่งไพร่พลลงไป ชาวก็จับพระญาได้ นางอรรคมเหษีก็ตามพระญาไปถึงเกาะอันหนึ่งได้ชื่อว่าเกาะนาง โดยครั้งนั้นชาวก็ให้เจ้าเมืองผูกส่วยไข่เปิดแก่ชาว ๆ ก็ให้พระญาคืนมาเป็นเจ้าเมืองอยู่เล่า

อยู่มายังมีพระมหาเถรองค์หนึ่งชื่อสังจานุเทพอยู่เมืองนครป่าหมาก รือญาติโยมมาอยู่เมืองนครศรีธรรมราช ด้วยพระมหาเถรพรหมสุริย ขอที่ตั้งเขตอารามปลุกพระศรีมหาโพธิ์ก่อพระเจดีย์ก่อกำแพงไว้ ให้ญาติโยมรักษายู่ตามพระญาอุทิศถวายไว้นั้น ได้ชื่อว่าวัดศพเดิม อยู่มาลูกนายเทียนบันฉิต ผิดด้วยข้าสาวของพระญา ๆ ก็ให้จับจะฆ่าเสีย จึงลูกนายเทียนเล่นเข้าในวัด พระมหาเถรไม่ให้ อยู่มาลูกนายเทียนไปดูงาน พระญารู้ก็ให้คนจับฆ่าเสีย

* ฉบับพิมพ์ พ.ศ. ๒๕๐๕ แก้ไขเป็น “ผู้น้อง”

พระมหาเถรรู้จักเครื่องใจ รื้อญาติโยมออกไปก่อพระวิหารพระพุทธรูป ได้ชื่อว่า วัศหวัทยาน แล้วไปตั้งอารามอยู่เขาน้อย พระมหาเถรถึงแก่กรรม พระญาติขึ้นไปแต่งการศพ ได้ชื่อว่าเขาคุมพนม แล้วพระญาติก็คืนเมือง จึงพระญาติให้มาเอาส่วยไข่เปิดไข่ไ้โดยพระญาตินั้น

อยู่มายังมีเด็กคนหนึ่งพ่อแม่เสียใจอยู่ตำบลบ้านเพเตียน เอาลูกใส่เปลไ่ว้ร่มไม้กลางนา มีงูตัวหนึ่งเอาแก้วมาไว้ในเปล พ่อแม่ได้เห็นแก้วตั้งชื่อลูกว่า พังพการ ครั้นเด็กใหญ่เลี้ยงโคกระบือได้ เด็กทั้งหลายก็มาเล่นด้วยพังพการ ๆ ให้ตาบไม่ภาเขคนละเล่ม วันหนึ่งพังพการชวนพวกเด็กวิดปลา แล้วให้สัญญาแก่กันว่า ถ้าปลาออกหน้าที่ผู้ใดจะตัดหัวเสีย ปลาวิ่งออกหน้าที่เด็กคนหนึ่ง พังพการก็เอาตาบภาเขตัดหัวเด็กนั้นขาดตาย พ่อเด็กไปบอกกรมเมือง ๆ ไปทูลแก่พระญาติ ๆ ให้หาเด็กนั้นมา เด็กนั้นเอาแก้วถวายแก่พระญาติ ๆ ก็เอาเด็กนั้นเป็นบุตร พระญาติก็คิดแขงเมืองกับชาว พระญาติก็ให้ชุดครอบเมือง พระเวียง พระญาติให้มาเอาส่วย พระญาติไม่ให้ พระญาติช่วยยกทัพเรือมารบ พระญาติให้พังพการเป็นทหารออกรบ พังพการฆ่าพวกชาวเสียสามสิบคน สิบคนทุกวัน พลชาวตายมากนัก แลจะได้เห็นตัวพังพการก็หาไม่ ชาวก็แตกหนีไป พระญาติแบ่งเมืองให้พังพการฝ่ายหนึ่ง พระญาติมาถึงแก่กรรมก็เกิดให้หาชาวเมืองล้มตายหลบไข่ไปอยู่ตรอกห้วยตรอกเขา เมืองก็ร้างอยู่ช้านาน

ยังมีศรีมหาราชาลูกนายนกกระหาสุรา กับคนทั้งหญิงทั้งชาย ๑๐๐ หนึ่ง มาตั้งอยู่สุดท้าน้ำชื่อว่าเมืองลานตากก็เกิดลูกชื่อพระหล้า ๆ ก็เกิดลูกชื่อ ศรีมหาราชฯ เป็นผู้ใหญ่อยู่เมืองลานตาก ยังมีขุนศรีแปดอ้อมแสนเมืองขวาง อยู่เมืองสระ มีพรวนแปดคนตามเนื้อหลงมาพบพระเจดีย์เดิม จึงนายก็คืนไปบอกกับขุนศรีพลแปดอ้อมแสนเมืองขวาง เมืองสระนั้นขึ้นแก่เมืองนครศรีธรรมราช แลเมืองสระนั้นเกิดให้หา จึงแม่นางแอตรือมาตั้งเมืองสระนั้นมาพบเมืองแล้ว มาตั้งทุ่งหลวงหริดีเมือง

ยังมีนายไทยผู้หนึ่งชาวกรุงศรีอยุธยา ใช้เรือมาทอดอยู่ปากน้ำ นครศรีธรรมราช นายไทยวางว้าว ๆ นั้นก็ขาด นายไทยตามว่ามาพบ พระเจดีย์เดิม แล้วพบเจ้าไทยสององค์ องค์หนึ่งชื่อมหาเถรพุทธสาท องค์หนึ่ง ชื่อมหาเถรพรหมสุริย์เทียวโคจรมานายไทยก็เล่าความแก่เจ้าไทย ๆ ให้นำไป ดูที่พระเจดีย์เดิม แล้วนายไทยก็ลงเรือไป ภายหลังเจ้าไทยทั้งสองพบ พระมหาธาตุทลายลงเทียมพระบรรลัγγ์ รอยเสื่อเอาเนื้อขึ้นกินที่นั่น เจ้าไทย ก็กลับไปอยู่อารามดังเก่าเล่า

ยังมีผขาวอริยพงษ์อยู่กรุงศรีอยุธยา ใช้เรือมาทอดอยู่ปากน้ำพระญาติ มาพบเจ้าไทยทั้งสองพระองค์ แลผขาวอริยพงษ์นั้นว่าพบตำราพงษาวดาร ว่า เมืองนครผู้เฒ่าผู้แก่แห่งผขาวมาทำพระมหาธาตุตกอยู่ช้านานแล้ว จึงพระมหาเถร บอกว่าเมืองร้างเสียช้านานแล้ว พระมหาธาตุก็ทำลายลงถึงบรรลัγγ์ ผขาวกับ เจ้าไทยก็ชวนกันไปแผ้วถาง แล้วจดหมายกว้างยาวบรรลัγγ์พระมหาธาตุแล พระพุทธรูปพระเจดีย์แลจังหวัดกำแพงเมือง แล้วผขาวอริยพงษ์ก็ลงเรือ ไปกรุงศรีอยุธยา นำเอาเรื่องราวขึ้นถวายพระเจ้าอยู่หัว ๆ รับสั่งให้ นิมนตปเรียนทศศรีชาวหงสาวดี ซึ่งมาอยู่กรุงศรีอยุธยา มาหาปเรียนทศศรี ออกมากับนายฉวางจำพระบรรพต มาด้วยพระมหาปเรียน แล้วมีตรามาให้นิมนต พระสงฆ์มาช่วยแต่งพระบรมธาตุ แลพระสงฆ์ทั้งหลายรื้อญาติโยมมารักษา พระบรมธาตุ แลพระสงฆ์ทั้งหลายมาฟังพระบรรพตแล้วกลับไปรื้อญาติโยม จึงนิมนตพระมหาเถรสุทธิดาตังษ์รื้อญาติโยมมาแต่ขุนอม นายผ่องหัวพันคุม ไพร่ส่วย พันไกรพลตานมาสร้างวัดมิ่งคุต มหาเถรเหมรังศรีรื้อญาติโยมมาแต่ โองพตานสร้างวัดชุนน นิมนตมหาเถรเพชมาแต่ยายคลังรื้อญาติโยมไพร่ส่วย พันศรีขนามาสร้างวัดจันทเมาลี พระมหาเถรมังคลาจารย์รื้อญาติโยมมาแต่ กุฎีหลวง สร้างวัดหริตพระธาตุ พระมหาเถรโชติบาลมาแต่ปัดโวกเขาพระบาท กับนายมันทสุริ สร้างวัดผาง พระมหาเถรสรเพชมาแต่โองพตานรื้อญาติ ไพร่ส่วย พันศรีขนาสร้างวัดอาคณพระธาตุ พระมหาเถรอนุรุธรื้อญาติโยม

มาแต่ยศโสทรสร้างวัดประดู่ พระมหาเถรพงษ์หรือญาติโยมมาแต่เพชบุรี
สร้างวัดตโนดพ้ายพระมหาธาตุ จึงมาหาเรียนทศศรี ปลุกกุฏิอยู่พ้าย
พระมหาธาตุ จึงพระมหาเถรมงคลเอาไม้ศรีมหาโพธิ์ใส่อ่างทองลงสำเภาหรือ
ญาติโยมมาแต่เมืองลังกา สร้างวัดพลับพลาปลุกพระศรีมหาโพธิ์ ฝ่ายอุดร
พระมหาธาตุปลุกทั้งอ่างทอง แล้วก่ออาสน์ล้อมรอบก่อพระพุทธรูปสามด้าน
ฝ่ายปัจฉิมก่อพระบรมมองค์หนึ่งพระระเบียงรอบ ๒๘ ห้องชื่อว่าพระโพธิมณฑิร
จึงพระมหาเถรทศศรีแลผนวชอริยพงษ์ นายแวงนิมิตพระมหาเถรพุทธสาครวัศ
พระเดิมเป็นป่าแก้วตามพระบรรพต พระเจ้าอยู่หัวให้นางแม่เรือนหลวงรับ
พระพุทธรูปมาใส่บาตรต่าง แลมีตราออกมาให้แม่เจ้าเรือนหลวง ๔๐ หัวงาน
เป็นข้าพระทานพระกัณปัญญา จึงพระสงฆ์ทั้งหลายกับพระศรีมหาราชาเจ้าเมือง
ลานตากา ก็ชักชวนคนช้องห้วยช้องเขาออกมาแต่งพระมหาธาตุแต่ยอดลงมา
ถึงบรรลังก์แล้วทำการฉลองพระธาตุ พระศรีมหาราชาสร้างวัดหริตพระธาตุ
พระมหาเถรมงคลประชาออกมาแต่กรุงศรีอยุธยา พระศรีมหาราชานิมนต์
ให้อยู่อาหรณันั้น ๆ ชื่อกะตี่จันแก้วห้อง พระศรีมหาราชาก่อชุกชีแลวิหาร
แล้ว พระศรีมหาราชาถึงแก่กรรม ขุนอินทราผู้ลูกกินเมืองลานตากาอยู่
เมียขุนอินทราชื่อนางเอื้อย ลูกชายชื่อนายศรี ลูกหญิงชื่อนางราม
มีพระราชโองการออกมาว่าให้ขุนอินทราแต่งลูกเข้าไปถวาย ขุนอินทราแต่ง
ลูกหม่อข้างเข้าไปแทน หม่อข้างก็ตามลูกเข้าไปด้วย หม่อข้างให้กราบทูลว่า
ขุนอินทราหาเอาลูกสาวเข้ามาถวายไม่ โปรดให้ข้าหลวงออกมาสืบ ๆ
สมตามถ้อยคำหม่อข้างกราบทูล จึงให้เอาขุนอินทราไปตีเสียที่ประตูท่าชี
แล้วเอาลูกเมียผู้คนเข้าไปเป็นข้าหลวง นายศรีลูกขุนอินทรานั้น โปรดให้
เป็นนายศรีหนู ตั้งแต่นั้นมาเมืองนครศรีธรรมราชก็อันตรธานเป็นช้านาน
หาผู้กินเมืองมิได้

เมื่อศักราชได้ ๑๘๑๕ มีพระโองการให้นายศรีหน่อออกมากินเมือง
นครศรีธรรมราช จึงพระมหาเถรทศศรีแลพระสงฆ์ทั้งหลาย ทำเรื่องราว
ให้ผนวชอริยพงษ์กับนายแวงเอาเข้าไปถวาย มีรับสั่งให้นายช่างเอาทองแดง

หล่อยอดพระมหาธาตุปิดทองเต็มแล้ว ให้ผขาวอริยพงษ์รับออกมา ตรัสให้นายสามราชหงษ์ออกมาทำสารบาญชีย ญาติโยมพระสงฆ์ทั้งปวง ให้ขาดจากส่วยจากอากรจากอาณาประชาบาล ให้เป็นเชิงเป็นตระกูลข้าพระ นายสามราชหงษ์ทำบาญชียข้าพระโยมสงฆ์ทั้งปวงอันรื้อมาอยู่นั้น ทำพระระเบียงล้อมพระธาตุแล้วทำกำแพงล้อมพระระเบียงทั้งสี่ด้าน แล้วทำที่พระห้องพระระเบียงให้แก่พระสงฆ์ผู้ต้องพระราชนิมนตนั้น ได้แก่ มหามงคลแต่่มมอีสาน ๑๕ ห้อง ได้แก่ โชติบาล ๒๐ ห้อง ข้างประตูเหมรั้งศรีถึงธรรมศาลา แต่้นั้นไปได้แก่มหาเถรสุทธิพงษ์ ๑๕ ห้องถึงมมอากณ แต่้นั้นไปได้แก่พระสังฆเถรเพ็ช ๑๗ ห้อง ได้แก่ขุนไชยกุมารเจ้าเมืองบันท้ายสมอพระประธานห้องหนึ่ง ได้แก่พระมหาเถรสรเพ็ช ๖ ห้อง ได้แก่พระธรรมกัลญาณ ๙ ห้องถึงมมหรดี แต่้นั้นไปได้แก่ศรีสุตารเจ้าเมืองไทร ๕ ห้อง ได้แก่ มหาเถรนั้นห้อง ๑ ได้แก่มหาเถรมังคลาจารย์ ๒ ห้อง ได้แก่นนทสารีย์ ๑๐ ห้องทั้งประตูด้วย ได้แก่นางชีแก้วห้อง ๑ ได้แก่กระยามิตร ๓ ห้อง ได้แก่ขุนไชยสุรา เจ้าเมืองสาย ๔ ห้อง ได้แก่ ราชาศรีเทวเจ้าเมืองกะลันตัน ๖ ห้อง ได้แก่ขุนศรีพลแปดอ้อมแสนเมืองขวางเจ้าเมืองสระ ๔ ห้อง ได้แก่แม่นางอ้วทองนายรามลักส่วยพฤทธิบาท ๗ ห้องถึงมมพายัพ แต่้นั้นไปได้แก่ขุนแปดสระเจ้าเมืองตรัง ๕ ห้อง ได้แก่ราชาพัทธยาเจ้าเมืองพัทลุง ๖ ห้อง ได้แก่ขุนจุลาเจ้าเมืองลงห้อง ๑ ได้แก่ราชรัตหัวเมืองไสย ขุนอินทราเจ้าเมืองเข้าด้วยห้อง ๑ ได้แก่นายสำเภาเสมียนขุนอินทราเข้าด้วย ๓ ห้อง ได้แก่นายญ้อยหัวพันส่วย ๒ ห้อง ได้แก่นายจอมศรีนายญ้อยยอดม่วงห้อง ๑ ได้แก่นายดำหัวปากห้อง ๑ ได้แก่นางเจ้าเรือนหลวงห้อง ๑ ได้แก่มหาปเรียนทศศรีผขาวอริยพงษ์นายพุทธศร ๑๐ ห้อง ได้แก่มหาเถรอนรุทธ ๓ ห้อง ได้แก่ขุนคลองพล ๓ ห้อง ถึงมมอีสาน เข้ากัน ๑๖๕ ห้อง พระพุทธรูป ๑๖๕ พระองค์

แลจึงมหาปเรียนทศศรีแลพระสงฆ์ทั้งหลาย แลผขาวอริยพงษ์แลนายสามราชหงษ์ ก็ให้วัดกำแพงรอบพระระเบียงทั้งสี่ด้านให้แก่พระสงฆ์ทั้งปวง

แลผู้ได้ห้องพระทั้งปวง กำแพงฝ่ายบูรพ์ ๔ เส้น ๑๓ วา แต่มุมอีสาน
 ไปได้แก่พังไพลโพธิมณฑลเส้น ๖ วา ได้แก่นายรัตนโนไชติบาลเส้น ๔ วา
 ได้แก่นายรัตมหาเถรเหมวังศรีถึงพระธรรมศาลา ๙ วา ได้แก่มหาเถร
 สุทธิชาติพงษ์วัคฆังคุด ๑๙ วา ได้แก่เพหารหลวง ๙ วาจนมุมอาคณ
 ด้านทักษิณได้แก่สังฆเถรเพ็ชเส้น ๒ วา ได้แก่เจ้าเมืองบันทายสมอ ๙ วา
 ได้แก่มหาเถรสรเพ็ช ๑๙ วา ได้แก่มหาเถรธรรมกัลยาเส้น ๒ วาจนมุม
 หรดี ด้านปัจฉิมได้แก่เพหารหลวง ๘ วา ได้แก่ศรีสุตจานเจ้าเมืองไทร ๙ วา
 ได้แก่มหาเถรราชเสนา ๕ วา ได้แก่มหาเถร ๒ วา ได้แก่มหาเถรมังคลาจารย์
 ๔ วา ได้แก่มหานนทสริย ๑๙ วา ได้แก่กัลยามิตร ๑๒ วาทั้งประตูด้วย
 ได้แก่ขุนไชยสุรา ๙ วาประตูข้างหนึ่งด้วย ได้แก่ราชาศรีทเว เจ้าเมืองกะลันตัน
 ๙ วา ได้แก่ขุนศรีพลแปดอ้อมแสนเมืองขวางเจ้าเมืองสระ ๙ วา ได้แก่
 อ้าวทองนายรามส่วยพฤทธิบาท ๒ วาจนมุมพายัพ แต่ด้านอุดรไปได้แก่
 ขุนแปดสันเจ้าเมืองตรัง ๘ วา ได้แก่ราชภัททยาเจ้าเมืองพัทลุง ๑๐ วา
 ได้แก่ขุนจุลาเจ้าเมืองลง ๘ วา ได้แก่นายญี่น้อยหัวปากส่วย ๔ วา ได้แก่
 นายจอมศรีนายน้อยยอดม่วง ๒ วา ได้แก่นายดำหัวปากส่วย ๒ วา ได้แก่
 นางแม่เจ้าเรือนหลวง ขุนอินทราช่วยด้วย ๕ วา ได้แก่มหาเถรปเรียน
 ทศศรีแลฆวอริยพงษ์ ๑๕ วา ได้แก่มหาเถรอนรุทธิ์ ๙ วา ได้แก่ขุนคลองพล
 ๔ วาจนมุมอีสาน เข้ากันทั้งสี่ด้านเป็นกำแพงเท่านี้ ๑๗ เส้นกับวาหนึ่ง

จึงพระสงฆ์ทั้งหลายร้องฟ้องว่าจะขอให้ภูมิมีสัตว์ไว้สำหรับญาติโยม
 ทำเป็นนาจิ้งห็นสำหรับอาราม สำหรับพระระเบียง จึงขุนอินทราแลพระสงฆ์
 ทั้งหลาย ก็ทำกระบวนให้นายสามราชหงษ์ แลฆวอริยพงษ์เข้าไปถวาย
 จึงมีพระบรรพตตรัสให้หาขุนอินทราแลพระสงฆ์เข้าไป จึงขุนอินทราแล
 พระสงฆ์เข้าไป จึงมีพระบรรพตตรัสให้ขุนรัตนกร คุมคนสามร้อยมารั้ง
 เมืองนครศรีธรรมราช จึงมีพระบรรพตตรัสให้ขุนอินทราเป็นศรีมหาราชฯ
 ๕ ก็ทูลด้วยกิจพระศาสนาแลพระสงฆ์ให้เจ้าคณะ ถวายขบวนแลบาญชีพระสงฆ์
 ทั้งหลาย ก็ทูลด้วยที่ภูมิมีสัตว์ขอให้ญาติโยมพระสงฆ์ทั้งหลาย สร้างสวนไร่นา

ไว้สำหรับอารามสำหรับพระห้องสำหรับพระสงฆ์ทั้งหลาย และมีพระบรรพตให้นายสามจอมจำพระบรรพตออกมาด้วย ศรีมหาราชาให้ทำสารบาญชีที่ภูมิมีสัตว์ทั้งสองฝ่ายขเลแดนไว้แก่พระสงฆ์เจ้า ให้ญาติสร้างสวนไร่นาดินป่าสำหรับพระห้องพระระเบียงแลพระสงฆ์ เมื่อมหาศักราช ๑๕๕๐ ปีนั้นจึงศรีมหาราชาแลนายสามจอมแจกดินป่า ณ หัวปาก นายคำให้แก่พระมหาธาตุ ๑๕๐ เส้น ฝ่ายบุรุษให้อำแดงสาขาพยาบาล ๙ เส้น แลให้นายศรีรักษพยาบาล ๕ เส้น รั้วหนึ่งเป็นนาจ้งหัน วัดให้แก่นายทองใสหัวปากในโพธิมณฑล วัดให้พระกัลปนา เป็นนาจ้งหันในหัวสืบทวนนายทองใสพยาบาล ให้วัดภูมิมีสัตว์ให้แก่พระเดิมแลมหาเถรพุทธสาคร บัณฑิตเพียนพยาบาล ตำบลสตกเมือง เป็นนา ๒,๐๙๙ กะบั้ง ให้วัดภูมิมีสัตว์ให้แก่พระระเบียงมหาเถรสุทธาติพงษ์ วัดภูมิมีสัตว์ ให้แก่มหาเถรเหมรังศรีให้นายเพงนายว้วพยาบาล อำแดงทาน้องมหาเถรเหมรังศรี สร้างเป็นนาจ้งหันให้วัดภูมิมีสัตว์ให้มหาเถรเปรียนทศศรีสำหรับพระระเบียง ๑๐ ห้องให้นายพุทธศรพยาบาลฝ่ายทักษิณต่อแดนด้วยพระธรรมศาลา ฝ่ายตะวันออกต่อแดนด้วยพระกัลปนา ฝ่ายตะวันตกทลาลหลง ฝ่ายสตินแม่น้ำเป็นแดน เป็นนา ๑๑ เส้นกับรั้วหนึ่ง แลฝั่งสลาไว้เป็นแดนทั้งสี่ทิศ ให้วัดภูมิมีสัตว์ให้แก่พระกัลปนา ให้นายสร้อยผขาวพยาบาล ให้วัดภูมิมีสัตว์ให้แก่อุโบสถ ๖ เส้น ให้วัดภูมิมีสัตว์ให้แก่มหาเถรสังฆเถรเพ็ช เป็นนาจ้งหันตำบลปัจฉิมหริตเมืองนาขวางเจ็ดริ้ว ให้แก่พระธรรมศาลาเป็นนา ๘ เส้น เป็นนาจ้งหันมหาเถรเหมรังศรีตำบลท่ากะลัง ให้แก่มหาเถรสังฆเถรเพ็ชตำบลท่าซากเป็นนาจ้งหันเข้าพระเป็นนา ๑๗ เส้น ให้วัดภูมิมีสัตว์ให้แก่ยาน้อยทองสุก ให้วัดภูมิมีสัตว์ให้แก่พงไพลตำบลโพธิมณฑล ให้วัดภูมิมีสัตว์ให้แก่มหาเถรโชติบาลให้นายรัตพงษ์พญา ให้วัดภูมิมีสัตว์ให้แก่พระเดิม เป็นนาจ้งหันพระมหาเถรพุทธสาคร ตำบลตรอกเมืองเป็นนา ๑๑ เส้น กับรั้วหนึ่ง ให้วัดภูมิมีสัตว์ให้แก่พระระเบียง เป็นนาจ้งหันพระมหาเถรธรรมราชแลมหาเถรเพ็ช ให้วัดภูมิมีสัตว์ให้เป็นนาเชิงคตเป็นนา ๒ เส้น ฝ่ายอาคณเมืองเป็นนาเชิงคต

สงฆ์ให้เจ้าคณะ ให้วัดภูมิมีสัตว์ให้แก่พระระเบียง เป็นนาจังหันพระมหาเถร
ธรรมกัลยา ให้บาคุรัตพยาบาล

แลศรีมหาราชาแลนายสามจอมวัดที่ภูมิมีสัตว์ให้แก่ทั้งนี้ให้ญาติทั้งปวง
พยาบาล แลให้พระยาตำแหน่งพระระเบียงทั้งนั้นด้วยแล้ว แลให้ขุนศรีพล
เอาเชิงกุฎีในวัดพระคูหาวัดลำพูนฉวางเมืองสระให้เอาจากมางพระธรรมศาลา
ให้มหาเถรเหมรังศรีรักษา แลมหาเถรเหมรังศรีก็ร้องฟ้องว่านาซึ่งแจกนั้น
น้อยนัก แลจะขอดินป่าตำบลบางน้ำเดียนาตะโหนดอีกเล่า จึงศรีมหาราชาแล
นายสามจอมให้นายรัตปลัดศรีมหาราชาไปวัดดินป่าแลบางน้ำเดียนาตะโหนด
อีกเล่า ให้แก่มหาเถรเหมรังศรี ๆ ก็ให้นายวัวอำแดงราอำแดงทา น้อง
มหาเถรเหมรังศรีสร้างเป็นนากำนันห้องแล้ว อำแดงเอื้อยให้นายนายสีพี
พระมหาเถรเหมรังศรี ข้างหัวนอนอำแดงทราสร้างนั้นให้วัดภูมิมีสัตว์ให้แก่
อำแดงสัง สร้างเป็นนาจังหันพระเจดีย์ แล้วให้วัดภูมิมีสัตว์ให้นายอุณจันเป็น
นาพระกัลปนา ให้วัดภูมิมีสัตว์ให้นายสามบุรุษกับอำแดงใหม่รักษา ให้วัดภูมิมีสัตว์
ให้นายแผ่นหนาพระกัลปนา ให้วัดภูมิมีสัตว์ให้มหาเถรเหมรังศรี ให้นางเพง
สร้างเป็นนาจังหัน ให้วัดภูมิมีสัตว์ให้ในกัลปนาในหัวสิบนายหมู่สร้างเป็นนา
จัน ๙ เส้น ๓ หนวดเป็นนาจังหันเจ้าคณะ แล้ววัดภูมิมีสัตว์ตำบลท่าชี ให้แก่
พระธรรมศาลา ให้นายอินสร้างเป็นนาเข้าพระแลจันพระมหาเถรเหมรังศรี
ให้วัดภูมิมีสัตว์ให้นายนายสามเพ็ชฌายจัวด้วง อำแดงเอื้อยอำแดงบุญนงสร้าง
คลองแระ เป็นนาจังหันสำหรับพระธรรมศาลา มหาเถรเหมรังศรี ให้วัดภูมิมีสัตว์
ให้นายนายจัวอำแดงเอื้อย อำแดงบุญนงสร้างคลองตำบลปันแตมาตร
เป็นนาจังหันสำหรับพระธรรมศาลา มหาเถรเหมรังศรี ให้วัดภูมิมีสัตว์ให้แก่
นายอุณนายคำศรีสร้างตำบลพระกระเสด เป็นนาจังหันมหาเถรเหมรังศรี ให้วัด
ภูมิมีสัตว์ให้แก่ชาวลางดินสร้างตำบลมู ให้วัดภูมิมีสัตว์ให้แก่มหาเถรมังคลาจารย์
แลมหาเถรนนทสรีสร้างตำบลยวนกระแลบทะ ให้นายเกิดสร้างพยาบาล
สำหรับพระระเบียง ให้วัดภูมิมีสัตว์ให้นายนายพุทธสรแลผขาวอริยพงษ์ตำบล
พะเตียน สร้างเป็นนาจังหันปเรียนทศศรี ให้วัดภูมิมีสัตว์ให้นายนายพุทธสร

แลผนวชอริยพงษ์ สร้างตำบลท่าชี ๓ รี่เป็นนามหาปเรียนทศศรี ให้วัดภูมิมีสัตให้แก่นายพุทธสรตำบลพ่ายเมือง สร้างเป็นนาจังหันมหาปเรียนทศศรี ให้วัดภูมิมีสัตให้แก่นายหาเถรเพ็ช ตำบลท่าชีสร้างสำหรับพระระเบียง ให้วัดภูมิมีสัตให้แก่นายคำสร้างตำบลลง ให้วัดภูมิมีสัตให้แก่นายเทพตำบลพะเตียน สำหรับพระธรรมศาลา แลมหาปเรียนทศศรีเหมรังศรี ทั้งนี้ยอมมหาศรีราชา แลนายสามจอมแจกดินป่าให้ทุกสังกัดทุกหมู่ จึงศรีมหาราชานายสามจอมแจกทำบาญชีที่เชิงกุฎีวัดให้แก่แม่นางเจ้าเรือนหลวง แลหัวสิบชาวปทาร์พระกลปนา แลวัดให้ผู้ครองเพณิแลพระสงฆ์อันขึ้นแก่เจ้าคณะแลพระสงฆ์ วัดนอกวัดเสนารายทั้งหลายให้ทุกตำบลตามพระบรรพตแล้ว ให้นายสามจอมเข้าไปถวายบังคม แล้วถวายขวบนพระมหาธาตุแลพระระเบียงแลโพธิมณฑิยแลพระเดิมแลอารามแลบาญชีแลญาติพระสงฆ์ แลที่ภูมิมีสัตทั้งปวง แลนายสามจอมทูลด้วยพระเจดีย์แลพระเพทาร์ แลขอประดิษฐานผู้คนแลญาติไว้เป็นข้าพระแลขอที่ภูมิมีสัต จึงมีพระราชโองการอนโมทนาด้วยนายสามจอม จึงให้นายแวงจำพระบรรพตไปมอบที่ภูมิมีสัต แลข้าพระไว้สำหรับพระนั้น แลห้ามราชการทั้งปวงนั้น มีพระราชโองการไว้ สำหรับพระแลนายสามจอมได้ที่ภูมิมีสัต ตำบลบ้านสนได้พระระเบียงได้กำแพงล้อมพระมหาธาตุด้วย แล้วพระศรีมหาราชสร้างพระวิหารฝ่ายทักษิณพระมหาธาตุ แลพระเจดีย์เพทาร์สูง ๗ วาปิดทองลงถึงอาสน์ ก่อพระพุทธรูปทั้งสี่ด้าน ๆ ละแปดพระองค์ เข้ากัน ๓๒ พระองค์ พระพุทธรูปประธานด้านละองค์ เป็นพระ ๓๖ พระองค์ ได้ชื่อพระวิหารหลวง แลพระมหาเถรเหมรังศรีสร้างพระธรรมศาลา ขุนศรีพลแปดอ้อมแสนเมืองขวาง เอาเชิงกุฎีวัดคูหาวัดฉวางวัดลำพูน เอาจากมางพระธรรมศาลา

อยู่มาพระศรีมหาราชถึงแก่กรรม ศักราช ๑๘๖๑ ปี โปรดให้ข้าหลวงออกมา เป็นศรีมหาราชแต่งตั้งพระธรรมศาลา ทำระเบียงล้อมพระมหาธาตุ แลก่อพระเจดีย์วัดสก มีพระบันฑูรให้พระศรีมหาราชไปรับเมืองลานตาก

ศรีมหาราชาถึงแก่กรรมเอาศพมาไว้วัดศก แล้วเอามาก่อพระเจดีย์ไว้ในพระเดิม ๙ ยอด

เมื่อศักราชได้ ๑๙๑๙ ปี โปรตให้หลวงศรีวรราชมาเป็นเจ้าเมืองมาทำวิหารฝ่ายอุดรพระธาตุ ทักษินพระโพธิมณฑลเศียร ก่อพระสูง ๗ ศอก หล่อพระสามฤๅษองค์หนึ่งไว้ปัจฉิม เมียหล่อองค์หนึ่งไว้ฝ่ายบูรพ์ ชื่อว่า เพหารเขียน แล้วอุทิศข้าหญิงชายไร่นาไว้สำหรับรักษาพระ โปรตให้หลวงพิเรนทรเทพมาเป็นเจ้าเมือง พระทิพราชาน้องพระญาสุพรรณเป็นปลัดศึกอารุยกมาตีเมืองแล้วไปตีเมืองพัทลุงได้ ทิพราชาเป็นแม่ทัพไปตีได้คืนแล้ว

เมื่อศักราช ๒๐๓๙ ปี โปรตให้พระยาพลเทพราชมาเป็นเจ้าเมือง เณให้ตกแต่งทำกำแพงกำซัไว้ แล้วเข้าไปกรุงทางเมืองสระ

เมื่อศักราช ๒๑๔๑ ปี โปรตให้พระยาศรีธรรมราชเดชะมาเป็นเจ้าเมือง อูขงคนะให้ลักปหม่าหนาเป็นแม่ทัพเรือมารบเสียขุนคำแหงปลัด ณ รอกปากพระญา ข้าศึกกรุกเข้ามาถึงต้นกำแพงฝ่ายอุดร พระยาศรีธรรมราชออกรบศึกหนีไป

เมื่อศักราช ๒๑๔๔ ปี โปรตให้พระยารามราชทำยน้ามาเป็นเจ้าเมือง เอาขุนเยาวราชมาเป็นปลัด รัช่าวศึกอูขงคนะจึงให้พระยาขุดคูฝ่ายบูรพ์ แต่ลำน้าทำวังออกลำน้าฝ่ายทักษิณ

เมื่อศักราช ๒๑๗๑ ปี ศีกอูขงคนะยกมา พระญาก็ให้ตั้งค่ายคูฝ่ายอุดร แลแต่งเรือหุ้มเรือพายพลประมาณห้าหมื่นเสศ รบกัันเจ็ดวันเจ็ดคืน ขุนพิญจออกหักทัพกลางคืนศึกแตกลงเรือ ศีกเผาวัดท่าโพเสีย พระญาถึงแก่กรรม พระญาแก้วผู้หลานก่อก่อพระเจดีย์บรรจุธาตุไว้ในพระธรรมศาลา

ศักราช ๒๑๙๗ ปี มีพระบรรพตโปรตให้พระญาบริบาลพลราชเจ้าเมืองตะนาวศรีมหานครมาเป็นเจ้าพระญานครศรีธรรมราช เดชไชยยกภัยพิริบรากรมพาหุเจ้าพระญานครศรีธรรมราช

ตำนานเมืองนครศรีธรรมราช

หลวงทำนุกิจราชภัฏ

พิมพ์เป็นที่ระลึกในงานประชุมเพลิงศพ

นางสาวพรหม ณ นคร

ณ เมรุวัดมกุฏกษัตริยาราม

วันที่ ๑๕ มีนาคม พ.ศ. ๒๔๘๑

พิมพ์ที่โรงพิมพ์อัมศรี

คำนำ

หลวงทำนุกิจราษฎร์ ประสงค์จะพิมพ์หนังสือเป็น
ที่ระลึกในงานประชุมเพลิงศพนางสาวพร้อม จนคร
ฉีกาพระยาขวัญวิทย์ภูเบศ (เอี่ยม จนคร) ได้ขอให้
กรมศิลปากรช่วยเป็นธุระจัดเรื่อง กรมศิลปากรเห็น
ว่า ถ้าพิมพ์ทำนุเมืองนครศรีธรรมราช จะเหมาะ
มาก ถ้วยเป็นเรื่องเก่า กันฉะบับชำรุดคร่ำคร่า
เป็นสมุดไทยขาว เส้นหมึกดำ อักษรไทยย่อ
ลยเลือนหลายแห่ง สมควรพิมพ์ให้แพร่หลาย
สะดวกแก่การสอบสวนของนักประวัติศาสตร์ และ
เป็นการช่วยรักษาเรื่องราวสมัยโบราณไว้ เป็นสมบัติ
แห่งชาติ ให้ยังยืนสืบไป จึงแนะนำให้พิมพ์
เรื่องน หลวงทำนุกิจราษฎร์ก็ยินดี จึงพิมพ์ตาม
ควรแก่ความประสงค์

กรมศิลปากรขอโมทนาคุณล ที่เจ้าภาพบำเพ็ญ
เพื่อให้เป็นมหิทธานุทิศประโยชน์ ถ้วยเจตนาอุทิศ

๗

มณูญานิสงส์แก่นางสาวพร้อม เณกร ผู้วายชนม์
ตลอดจนการที่หลวงทำนุกิจราษฎร์ พิมพ์ตำนาน
เมืองนครศรีธรรมราช เป็นที่ระลึกสำคัญอีกเรื่อง
หนึ่ง ซึ่งหวังว่าท่านที่ได้อ่านจะสนใจโดยทั่วกัน

กรมศิลปากร

ป.ศ.

วันที่ ๓ มีนาคม พ.ศ. ๒๔๙๑

ตำนานเมืองนครศรีธรรมราช*

อาทิเดิมเมืองหลวงชื่อนครบุรี พญาเสวยราชสมบัติชื่อท้าวโคศรีราช
ผู้อัศรมเหษีชื่อเทวี มีพระราชบุตรคนหนึ่งชื่อเหมมาลา ยังมีเมืองแห่งหนึ่ง
ฝ่ายทักษิณชื่อเมืองขันบุรี พญาผู้เสวยราชชื่อท้าวอังคุตราชผู้เป็นอัศรมเหษี
ชื่อนางจันทเทวี จึงท้าวอังคุตราชก็มารบด้วยท้าวโคศรีราชซึ่งพระทันตธาตุ
จึงพญาโคศรีราชก็ให้นางเหมมาลาแลเจ้าธน^๑ กุมาร จึงเจ้าธนกุมารเอา
พระทันตธาตุไปไว้ในเมืองลังกาทวีปพื้น จึงนางเหมมาลาเอาพระทันตธาตุ
ห่อเกล้าชูดาทหารออกจากเมือง ลงสเภาจะไปลังกาทวีป สเภาอับปาง
เจ้าสองพี่น้องเดินด้นดงพงไพร มาพบสบนละหาดชายแก้วทะเลรอบ

* ตำนานเมืองนครศรีธรรมราชนี้ ต้นฉบับเดิมเป็นสมุดไทยชำรุดคร่ำคร่าเขียนด้วย
เส้นหมึกดำ เป็นอักษรไทยย่อ ลบเลือนหลายแห่ง เคยตีพิมพ์แล้ว ๒ ครั้งแล้ว แต่ยัง
ไม่สู้แพร่หลาย หนังสือเรื่องนี้ถ้าอ่านกันกันอย่างธรรมดา ก็อาจนึกว่าเป็นนิยายนิทาน
ก็ได้ แต่ถ้าอ่านด้วยพินิจพิเคราะห์จะเห็นว่ามิใช่นิทานธรรมดา คงเป็นเรื่องเหตุการณ์ที่
เกิดขึ้นแต่ครั้งโบราณ มีผู้เล่าสืบต่อกันมา คำว่าที่ผู้จดปะติดปะต่อไว้ได้เท่านี้ก็น่าจะ
ชอบใจผู้จดบันทึกอย่างมาก เพราะถ้าไม่จดเอาไว้ ป่านนี้เรื่องก็คงสูญเสียแล้ว ข้อที่ว่า
เกี่ยวกับเรื่องเหตุการณ์ซึ่งเกิดขึ้นในสมัยโบราณ คือตอนที่ว่าด้วยพระพุทธรูปเสด็จมา
จากเมืองลังกา ก็ตรงกับตำนานพระพุทธรูป และมีส่วนหนึ่งที่แสดงให้เห็นว่าเมือง
อุททองกับเมืองนครศรีธรรมราชเป็นไมตรีกัน คือตอนที่พระเจ้าอุททองกับพระเจ้าศรีธรรม
โคกราชมาพบกันและแบ่งเขตแดนเมืองทั้งสอง โดยพระเจ้าอุททองชี้ว่าตั้งแต่เทียบแท่นศิลา
ไป ฝ่ายใต้เป็นดินแดนของพระเจ้านครศรีธรรมราช ส่วนทางฝ่ายทิศเหนือนี้เป็นแดน
ของพระองค์ดังนี้ และมีอีกตอนหนึ่งว่าหลานของพระเจ้าศรีธรรมโคกราชแยกออกไปตั้ง
อยู่ในเมืองเพชรบุรี จึงทำให้เข้าใจว่าเขตแดนเมืองอุททองกับเมืองนครศรีธรรมราชคงจะ
ต่อกันที่เมืองเพชรบุรีเช่นนี้เป็นต้น และยังมีข้อความอื่นๆ อีกที่เมื่ออ่านผ่านโดยพินิจ
พิเคราะห์แล้ว อาจจะได้ความรู้เกี่ยวกับประวัติศาสตร์และโบราณคดีมาก (เพิ่มเติมใน
ฉบับพิมพ์ พ.ศ. ๒๕๐๕)

^๑ ต้นฉบับเขียน ทนณ

จึงนางเหมมาลาเจ้าทนต์กุมารเอาพระทันตธาตุฝังไว้ ณ หาดขายนั่น แล้วนางเหมมาลาเจ้าธนกุมารก็เข้าเรือนอยู่ที่ลับ ยังมีพระมหาเถรพรหมเทพองค์หนึ่ง เธออุก่อรหันต์หะมานมัสการพระทันตธาตุ จึงนางเหมมาลาแลเจ้าธนกุมารก็ถามพระมหาเถรพรหมเทพว่า เจ้ามาแห่งใดมาไหว้พระทันตธาตุ จึงพระมหาเถรก็ว่าเรานี้ลูกพระตถาคต เราชื่อมหาเถรพรหมเทพ ๆ ก็ว่าเราเห็นพระทันตธาตุเสด็จมา จึงเรามาามัสการแล พระมหาเถรก็ถามนางเหมมาลาเจ้าธนกุมาร ๆ ก็บอกว่าพญาอังกูตรราชมารบด้วย พญาโคศรีหราชจะชิงเอาพระทันตธาตุ พญาอังกูตรราชก็ขาดหัวช้างแก่พญาโคศรีหราช ๆ ก็ให้อาพระทันตธาตุไปไว้ในเมืองลังกาทวีปพื้น จึงพระมหาเถรว่ารับพระทันตธาตุไปยากง่ายประการใดให้รำลึกถึงเราเถิด แลพระมหาเถรเสด็จไป นางเหมมาลากียกมือไหว้แล้วเจ้าธนกุมารก็ยกมือไหว้ลาพระมหาเถรแล้ว ก็เอาพระทันตธาตุห่อเกล้าขภูทอนจะไปลังกาทวีป เมื่อถึงท่าตั่งก็ขอโดยสารลงสเกาทอนไป

ครั้นถึงกลางมหาสมุทรก็เกิดอัศจรรย์นักหนาใช้สเกาไปมิได้ จึงนายสเกากรรมกรคนงานตริกันว่า เอนางเหมมาลาแลเจ้าธนกุมารฆ่าเสีย จึงนางเหมมาลาเจ้าธนกุมารก็รำลึกถึงพระมหาเถรพรหมเทพ ๆ ก็นิมิตเป็นพญาครุฑราช ใหญ่ประมาณ ๓๐๐๐ วาเสด็จมา จึง.....(ต้นฉบับลบ)จึงพระมหาเถรว่า.....ด้วยนาคราชทั้งหลายขึ้นมาถวายบังคมแก่พระทันตธาตุไซ้ จึงพระมหาเถรพรหมเทพ ๓ ก็ทำนายในกาลนั้นว่า สถานที่หาดขายทะเลรอบนั้น ในถือนาคตกาลไปเบื้องหน้า ยังมีพญาคชหนึ่งชื่อพญาศรีธรรมโศกราชจะมาตั้งสถาน ณ หาดขายทะเลรอบนั้น เป็นเมืองใหญ่ชื่อเมืองนครศรีธรรมราชมหานคร แลพญาคชนั้นจะก่อพระเจดีย์องค์หนึ่งใหญ่เป็นมหาธาตุ สูง ๓๗ วา โดยพุทธทำนายนี้แล จึงนางเหมมาลาเจ้าธนกุมารไหว้พระมหาเถรว่า เจ้าผู้มีพระคุณจริง* แล้ว ใช้สเกาไปได้ จึงพระมหาเถรก็เสด็จไปแล

* ต้นฉบับเขียน จิง

อาทิเดิมเมืองหลวงยังมีพญานรบริวารราชานั้น ได้เสวยราชสุขเกษม
เปรมประชา แต่นั้นมามีลูกชาย ๒ คน ๆ หนึ่งชื่อพญาเจตรราชหาวนั้นอายุ
เธอได้ ๑๐๐ ปี ถัดนั้นมาชื่อพญาเสนราชสมภารเหลือตรา บุญหนักศักดิ์
ใหญ่พันคนนา

เมืองนั้นมีกำแพง ๓ ชั้น อ้อม ๓ วันจึงรอบ ก็มีรูปนาคราช ๗ หัว
๗ หางประกอบบนประตู มีเศียรหลวง มีพระธาตุ ๓๐ ยอด ๆ ตั้มซ้ายขวากลาง
นั้นสูงสุดหมอก พระพุทธรูป ๔๐๐๐ องค์ ๆ หนึ่งมีอาจะคนนาได้

ปีมะเมียก็เกิดไข้ยมนทั้งพวกพล ครวนายักษ์จักกินคนตายวินาศ
ก็หนีไข้ยมนรอด พญานั้นใจบุญ ยังมีบาคู ๔ คนชวนพญาตริกัน
จึงพญาก็ฟังบาคูทั้ง ๔ นั้น ให้แต่งสเภาแลเรือลงพากันหนีมาเขินหาด
ชายแก้วทะเลรอบตั้งอยู่

อยู่มายังมีนายพราน ๘ คนไล่เนื้อ นายพราน ๘ คนก็ดันดงพงไพร
ตลอดมาตะวันออกได้ ๗ วัน มาพบหาดใหญ่กว้างริตามริมทะเลที่ ๆ รอบแล

นายพรานคนหนึ่งชื่อนายพรหมสุริยได้แก้วอันหนึ่งเท่าลูกหมากสง
แลนายพรานก็ดันดงทั้ง ๘ คนไปถึงพญา จึงนายพรานถวายแก้วนั้นแก่พญา ๆ
ก็ให้ตั้งแก้วไว้ในท้องพระโรง แลพญาตริกันด้วยบาคูทั้ง ๔ แล้วก็ให้แต่ง
สเภาคน ๑๐๐ รู้คุณพระพุทธรเจ้าแลก็ให้ไปขุดในเมืองลังกา จึงบาคูทั้ง ๔ คน
ก็แต่งที่ภูมิลำเนาทั้ง ๒ ฝ่ายโพ้น แล้วพญาก็ใช้ให้บาคูทั้ง ๔ คน แลคน
๑๐๐ นั้น ให้ใช้สเภาไปลังกาทวีปโพ้น จึงพญาลังกาให้เกาะกุมบาคูทั้ง
๔ คน และคน ๑๐๐ นั้นไว้ จึงบาคูผู้หนึ่งชื่อพงศาอราชก็เอาภูมิลำเนาจิริงา
ด้วยพญาลังกา ๆ ก็ยินดีนักหนา แลพญาลังกาก็ถามพงศาอราชว่ายังมี
เจ้าไทยฤาหาได้แห่งเมืองโพ้นใส เราจะให้เจ้าไทยไปแล เล่าสนทนาให้พญา
ฟัง เมื่อพระพุทธรเจ้ายังแลสั่งสอนบุคคลทั้งหลาย พญาลังกาว่ายังมีเจ้าไทย
๒ พระองค์ก็วิวาทแก่กัน แลพญาลังกาขออนุโทษนั้นก็ให้แก่พญา ๆ ก็ให้นิมนต์

เจ้าไทยนั้นให้มาด้วยบาคุทั้ง ๔ นั้น จึงมหาพุทธคำเพียรก็รับนิมนต์แล้ว มหาพุทธคำเพียรก็ว่าจะอยู่ไส จะวิวาทแก่กันนัก จึงบาคุทั้ง ๔ ก็ให้แต่งสเกา แล้วก็รับมหาพุทธคำเพียรมาถึงพญาศรีธรรมโศกราชราชา จึงบาคุทั้ง ๔ ก็เล่าข้อต้นนั้นไปให้พญาฟัง จึงมหาพุทธคำเพียรก็เล่าสนทนาให้พญาฟังแล้ว ๆ ก็ว่าแก่บาคุทั้ง ๔ คนว่าให้จัดเอาคนในช่องห้วยช่องเขาขึ้นแล

พญาศรีธรรมโศกราชแลพญาพงศาภักษัตริย์แลบาคุแลคนทั้งนั้น ก็ตริกัน จะตั้งเมืองแห่งหาดชายทะเลรอบโพ้น แล้วจะตั้งมฤคเจดีย์แลพระพุทธรูปไว้ให้ ไหว้วันทนาในตำบลแห่งโพ้นตามพุทธคำเพียรสนทนาถึงพระทันต (ธาตุ) พระพุทธรูปนั้นแล จะให้บาคุนำไปแห่งหาดชายทะเลรอบโพ้น จึงเกิดไข่มบน แก่คนทั้งหลายใหญ่่น้อยตายสิ้นเป็นอันมาก จึงพญาศรีธรรมโศกราชแลพญา พงศาภักษัตริย์เจ้าไทยแลบาคุแลรู้พลทั้ง.....คำสนทนาไปตั้ง ณ โศกหาด ชายทะเลรอบนั้น

เมื่อมหาศักราชได้.....ปีนั้นพญาศรีธรรมโศกราชสร้าง สถานลหาดชายนั้นเป็นกรุงเมืองชื่อเมืองนครศรีธรรมราชมหานคร ผู้ธรรมเหสี ชื่อนางสังคเหวี จึงพญาศรีธรรมโศกราชแลพญาพงศาภักษัตริย์แลบาคุตริด้วย มหาพุทธเพียร ซึ่งจะทำอุสบันจะก่อพระมหาธาตุ จึงรู้ข่าวว่าพระสิหังค์เสด็จ ออกแต่เมืองลังกาก็ล่องน้ำทะเลมาแล ว่ามีผีเสื้อผีพรายเงือกงูขลามพิมทอง ตามหลังรัศมีพระพุทธรูปสิ่ง ๆ ลอยมาถึงเรียกชื่อเกาะปิ้ง แล้วก็ขึ้นมาเห็น เกาะแก้ว เจ้าไทยนั้น....

ยังมีนักเทศผู้หนึ่งถือพระราชนิพนธ์พญามัธยมเทศ พญาศรีธรรมโศกราช นั้นมีบุญนิมานักหนา ผู้ธรรมเหสีชื่อนางสนทมิตรา พญานั้นมีนางสนม ๘๔๐๐๐ ในพระราชนิพนธ์นั้นว่า ให้พญาศรีธรรมโศกราชเมืองนครศรีธรรมราช ก่อพระมหาธาตุองค์หนึ่ง สูง ๓๗ วา พญาศรีธรรมโศกราชนั้นก่อพระมหาธาตุ ได้ ๘๔๐๐๐ พระองค์ พญาองค์นั้นรู้หลักสามารถแก้บาปด้วย เจ้าไทยแล พบดิจธรรมไชรี พญาศรีธรรมโศกราชยินดีด้วยนักหนา เจ้าไทยก็ให้สั่งสอน

บากุให้เรียนสวดมนต์ให้พระทั้ง ๔ คนนั้น พญาภิไธยการพระราชพิธีสวดมนต์เขตต์คามอาราม ตั้งหินแลตั้งอิฐก่อฐานพระมหาธาตุเจ้านั้นตามพระราชสารตามตริกกันนั้น จึงมีสารวิสัยพญาศรีธรรมโศกก็ให้มาขอพระสารีริกธาตุ จะบรรจุพระมหาธาตุเจ้านั้นแล จะบรรจุพระมหาธาตุทั้ง ๘๔๐๐๐ ยอดนั้นแล พญาศรีธรรมโศกราชเมืองนครก็เป็นทุกประหม่นักหนา ว่าจะคิดฉันทใดแล จะได้พระสารีริกธาตุนั้น จึงพญาให้อำมาตย์เอาทองเท่าลูกฟักแขวนคอม้าป่าวทั่วเมือง ถ้าผู้ใดรู้แห่งที่สารีริกธาตุใส ก็ให้ทองแก่ผู้นั้น จึงอำมาตย์กระทำตามพญาสั่งนั้นไฉ

ยังมีผู้เฒ่าคนหนึ่งอายุได้ประมาณ ๑๒๐ ปี ว่าเมื่อตัวยังน้อย พ่อตั่วยัง พ่อตั่วขำนำตั่วเข้าไปซื้อที่พระสารีริกธาตุอยู่นั้น ว่ามีผู้เอามาฝังไว้ในเมืองนครศรีธรรมราชนี้ จึงอำมาตย์เอาผู้เฒ่าไปทูลแก่พญา ๆ ก็ให้ดูคุโส จึงพบพระเจดีย์ใต้ดิน มีภาพยนตร์ผัดอยู่จะเอาขึ้นมิได้ จึงพญาภิไธยทุกประหม่นักหนา จึงพญาให้อำมาตย์เอาทองเท่าลูกฟักนั้นแขวนคอม้าป่าวว่า ผู้ใดรู้แก่ภาพยนตร์ใส ให้ทองแก่ผู้นั้น จึงอำมาตย์กระทำตามพญาสั่งไฉ

ยังมีกะทาศายผู้หนึ่งเชิงใจหนักหนา กะทาศายว่าเมื่อพ่อขำยังไฉ พ่อขำไปเรียนภาพยนตร์ถึงเมืองโรมวิสย เรียนแล้วพ่อขำสักตำราด้วยหมึกไว้ในฝ่ามือ พ่อขำคืนมาถึงเมืองแล้ว ถึงเมืองโรมวิสย จงใช้ภาพยนตร์ตามมาตัดคอพ่อขำไป แลตำราซึ่งพ่อขำสักไว้ในขานั้น ขำได้เขียนไว้ตามตำรานั้นยังอยู่แก่ขำแล จึงอำมาตย์ก็ได้เอาทองเท่าลูกฟักนั้นให้แก่กะทาศาย จึงอำมาตย์ก็นำกะทาศายมาทูลแก่พญา ๆ ก็ให้กะทาศายไปเก็บใบยาตามตำราซึ่งกะทาศายทูลนั้น จึงเก็บเอาใบยามาทอดใส่ภาพยนตร์ก็นิ่งอยู่ จึงร้อนขึ้นไปถึงพระอินทร์ พระอินทร์ก็ให้พระวิศณุกรรมลงมาเอาพระสารีริกธาตุให้แก่พญา ๆ ก็ให้พระสารีริกธาตุไปแก่พญาศรีธรรมโศกราช ก็บรรจุพระมหาธาตุทั้ง ๘๔๐๐๐ ยอด ในเมืองมัธยมเทศโพ้นตามพระราชสารมาขอนั้น จึงพระวิศณุกรรมก็ช่วยพญาตกแต่งก่อพระมหาธาตุซึ่งบรรจุพระสารีริกธาตุ

แล้วไล่ จึงพระวิศณุกรรมก็ขึ้นไปยังพระอินทราธิราชแล้ว

จึงพญาศรีธรรมโศกราชตรีกันแล้ว ก็ให้สร้างเมืองขึ้น ๑๒ นักษัตริย์
 ปิฆวดเมืองสายถือตราหนู ๑ ฉลุเมืองตานีถือตราวัว ๑ ขาลเมืองกะลันตัน
 ถือตราเสือ ๑ เกาะเมืองปะหังถือตรากระต่าย ๑ มะโรงเมืองไทรถือ
 ตรางูใหญ่ ๑ มะเล็งเมืองพัทลุงถือตรางูเล็ก ๑ มะเมียเมืองตรังถือตราม้า ๑
 มะแมเมืองชุมพรถือตราแพะ ๑ วอกเมืองบันไทยสมอถือตราวานร ๑ ระกา
 เมืองสะอูเลาถือตราไก่ ๑ จอเมืองตะกั่วกลางถือตราสุนัข ๑ กุนเมือง
 กระถือตราสุกร ๑ เมือง ๑๒ นักษัตริย์หัวเมืองขึ้นแก่เมืองนครศรีธรรมราช
 มหานคร แลพญาก็ก่อพระมหาธาตุสืบไปไล่ ใช้ท่าลงทั่วทั้งเมืองคนตาย
 เจ้าไทยแลนักเทศบาคุนหนึ่งก็ตาย คนทั้งหลายก็ลงเรือนหนีใช้ร้าย จึงทำ
 ก็ตามลงเรือพญา ๆ แลลูกเมีย แลผู้คนก็พินาศพิราลัยกันหึ่งนาน

เมื่อศักราช ๑๑๙๖ ขวบนั้น ยังมีพญาองค์หนึ่งชื่อพญาศรีไสยณรงค์
 แต่ตะวันตกมาเสวยเมืองนครศรีธรรมราช ผู้เป็นอัคมเหษีชื่อ (ฉะบับขาด)

.....
 สำเร็จแล้ว ท้าวอุทองยกพระหัตถ์เบื้องขวาขึ้นชี้ว่า แต่เทียมแท่นศิลาไปฝ่าย
 ทักษิณเป็นแดนพระเจ้าศรีธรรมโศกราช แต่เทียมแท่นศิลาไปฝ่ายอุดรเป็นแดน
 ท้าวอุทอง แลเดชโพธิสมภารของท้าวอุทอง พญาศรีธรรมโศกราช ไม่ทั้งปวง
 ก็แหวกออกครานั้นแล ท้าวอุทองพญาศรีธรรมโศกราชหลั่งน้ำทักษิโณทก
 อธิษฐานเป็นพระญาติพระวงศ์กันสืบไป ถ้าสิ้นบุญพญาศรีธรรมโศกราชแล้ว
 เธอฝากพระนางพญาศรีธรรมโศกราช แลทั้งพญาจันทราภานุ พญาพงศ์สุราหะ
 ผู้น้องทั้ง ๒ ด้วย แลพญาศรีธรรมโศกราชว่าแก่ท้าวอุทอง ณ เมืองของท่าน
 โพนขัดสิ่งใดบ้างซึ่งหาไม่ ท้าวอุทองบอกว่าขัดแต่หวาย, แส้ม้า, คันขอ, เชือกขวัน,
 พวนครื่อง แลพญาศรีธรรมโศกราชว่าจัดให้เขาส่งทุกปี แลท้าวอุทองว่าแก่
 พญาศรีธรรมโศกราช เมืองของท่านขัดสิ่งใดเล่า แลพญาศรีธรรมโศกราชว่า
 ขัดแต่เกลืออาณาประชาราษฎร์ไม่รู้ทำกิน แลท้าวอุทองว่าจงให้สำเภาเข้ามา

จะจัดให้ออกไป จะได้ทำบุญให้ท่าน แล้วพญาศรีธรรมโศกราชท้าวอุทอง
ปราไสกันแล้วก็เสด็จกลับมายังเมืองทั้ง ๒ ฝ่าย แลครั้นมาถึงเมือง
นครศรีธรรมราช พญาศรีธรรมโศกราชก็ให้เร่งคนทั้งหลายให้ทำพระมหาธาตุ
ลงรักปิดทองสำเร็จแล้ว กะเกณฑ์ให้หัวเมือง ๑๒ นักษัตริย์ทำพระห้อย
แล้วพญาศรีธรรมโศกราชก็ให้ทำพระไพหารใหญ่ชื่อไพหารหลวง แล้ว
ส่งเครื่องบรรณาการ มีพระราชสารบอกถวายให้ส่วนไปถึงท้าวอุทอง ๆ ก็ให้
ทองมาปิดพระมหาธาตุแลเกลือมาด้วย อยู่มานานพญาศรีธรรมโศกราช
ก็ถึงแก่กรรม

พระยาจันทรภาณผู้น้องเป็นพญาแทน แลบอกข่าวไปถึงท้าวอุทอง ๆ
ก็ให้เครื่องไทยทานมาช่วยส่งการพระศพพญาศรีธรรมโศกราช แลพญาจันทรภาณ
เป็นพญาอยู่ได้ประมาณ ๗ ขวบ เกิดไข้มบนลงทั้งเมืองคนตายวินาศประลัย
แลพญาจันทรภาณ พญาพงศสุราหะตริกันด้วยมหาเถรสังฆาณเทพแล้ว
พาครอบครัวลงเรือหนีไข้มบน ไข้ก็ตามลงเรือพญา ๆ ลูกเมียก็ตายสิ้น
พระมหาเถรสังฆาณเทพก็ตาย เมืองนครก็ร้างเทอญเป็นป้างโรมอยู่หึ่งนาน

อาทิเดิม ว่าพระพนมทะเลศรีมเหศวรสถิตราธราชกษัตริย์ พระบวร
เชษฐาพระราชกุมาร อันเป็นพระเจ้าหลาน และพระกัลยาพระปู่พระย่ามา
ท่านมาตั้งอยู่เพชรบุรี ท่านเอาพลมา ๓๓๐๐ ช้างพังพลาย ๕๐๐ ม้า ๗๐๐
พลอันตามท่านมาเองนั้น ๕๔๐๐๐ ท่านตั้งรั้ววังเรือนหลวงหน้าพระลาน
เรือนชาวแม่พระสนม แล้วก็ให้ท่านาเกลือ แลท่านก็ให้เอามาถวายแก่พระเจ้าปู่
พระเจ้าย่า ๆ ท่านก็ขึ้นชมหนักหนา ว่าพระหลานเรารู้หลักมีบุญญา
อันประเสริฐทุกประการก็ยินดี แล้วก็แต่งเพลอันนี้ให้มาถึงพระหลาน
ท่านให้ราชยาน, คานหาม, กลิงกลด, ชุมสาย, ทานตะวัน, จามร, จามจุรี,
พัดโบก ให้มาแก่พระหลานท่าน แล้วพระปู่ พระยาท่านก็สั่งว่าแก่พระหลานท่าน
จะไปตั้งแห่งใด ๆ ไสย ให้บอกแก่พระปู่พระย่าท่านให้รู้ แลท่านให้ท่านา
บางตะพานได้ ๓๐๐ แล้วก็ตั้งอยู่ริมสมุทร ท่านเสวยราชอยู่ในกรุงเพชรบุรี
นั้นอยู่นาน

ยังมีสำเภาจีนซัดเข้ามาลำหนึ่ง แลชาวกรุงเพชรบุรีแลนำขุนล่ามจีน
 เอาเครื่องบรรณาการมาถวายแด่พระเจ้าอยู่หัว ขอพระราชทานฝังแด่
 พระเจ้าอยู่หัว ๆ ก็ให้พระราชทานฝังแก่ขุนล่ามจีนเต็มสำเภานั้น เอาไปถึง
 พระเจ้าร่มฟ้ากรุงจีน แลพระเจ้าร่มฟ้ากรุงจีนก็ขึ้นชมยินดีนักหนา ว่า
 พระพนมทะเลศรีมเห (ท) ราธิราชกษัตริย์พระบวรเชษฐา พระราชกุมาร
 เสด็จมาตั้งอยู่ริมสมุทรนี้ ควรเราเอานางจันทร์เทวีศรีบาทราชบุตรีทองสมุทรนี้
 ให้เป็นอัครมเหสีแก่พระบวรเชษฐาพระราชกุมารเจ้ากรุงเพชรบุรี แลนางจันทร์เทวี
 ศรีบาทราชบุตรีศรีทองสมุทรนี้ เป็นลูกนางจันทร์เมาลีศรีบาทนารถสุวงศ์
 นางเกิดในดอกหมากก็อยู่เมืองจำปาธิปไตยเป็นพระมเหสีแก่พระเจ้าร่มฟ้ากรุงจีน
 แลเกิดนางจันทร์เทวีศรีบาทราชบุตรีศรีทองสมุทรนี้ แลพระเจ้าร่มฟ้ากรุงจีน
 แต่งสำเภานั้นได้ ๑๙ ลำ แล้วแต่นางจันทร์เทวีศรีบาทราชบุตรีศรีทองสมุทร
 ให้เอามาถวายแก่พระเจ้าอยู่หัวเป็นพระอัครมเหสี แลพระเจ้าร่มฟ้ากรุงจีน
 ก็แต่งเงินทองผ้าผ่อนแพรพรรณแลชาวแม่พระสนมแลหญิงชาย ให้มาแก่
 นางจันทร์เทวีศรีบาทราชบุตรีศรีทองสมุทรนี้ได้ ๗๔๐๐ ให้ขุนล่ามจีนถือมา
 ถวายแก่พระเจ้าอยู่หัว แลพระเจ้าอยู่หัวก็อภิเษกนางจันทร์เทวีศรีบาทราชบุตรี
 ศรีทองสมุทรเป็นอัครมเหสี แต่สมเด็จพระเจ้าอยู่หัว แลพระเจ้าอยู่หัวก็แต่ง
 ค่ายกำแพงพรหมมาศพิมลทาน ท่านก็ให้ขุนกำแหงพรหมราชาไชยเจ้าเมือง
 สุกกรมพัด ให้พระสนมมาเป็นนางเมือง แลเจ้าศรีให้เป็นพระพี่เลี้ยงท่าน ๆ
 ก็ให้กินเมืองแพรง แลเจ้าศรีราชานันท์แก้หัวหาญ ท่านก็ให้ทหารไปอยู่สร้างเมือง
 ทุกเมือง แลท่านให้ทหารไปนั้น เมืองทุกเมือง แลพระเจ้าอยู่หัวก็มีพระราช
 กุมาร ๓๐ มีพระราชบุตรี ๓๐ แลพระพนมวังแลนางสะเดียงทองบอกไว้
 เดิมเจ้าเลี้ยงเกล้าเลี้ยงหัวมาเท่าบัดนี้มาแล อันเป็นเจ้าแก่เกล้าแก่หัวนี้สืบไป
 เมื่อหน้าใส คงสุดทั่วพระจันทร์พระอาทิตย์ พระจันทร์พระอาทิตย์ก็หายไป
 ไซ้ เจ้าก็หายด้วย อันจะได้เป็นใหญ่ใส เพราะรัตนการเจ้าแลอันจะเป็นแทน
 สืบไปเท่านั้นแล

แลพระเจ้าอยู่หัวประทานให้พระพนมวังแลนางสะเดียงทองออกไปสร้างเมืองนครดอนพระ แลท่านให้พล ๗๐๐ แยก ๕๐ ช้าง ๓ ม้า ๒ มาประทานให้แก่พระพนมวังแลนางสะเดียงทอง อยู่ในเมืองนครดอนพระนั้น จงขาด และมีลูกหลานให้อยู่กินเมืองมีญาติกาหญิงชายใส่ ให้ถวายเข้ามาเป็นข้าพระเจ้าอยู่หัว แลเมืองแห่งใด ๆ เป็นเมืองขึ้นใส่ พระพนมวังแลนางสะเดียงทองแต่งแขกนั้นให้ไปเป็นเจ้าเมืองนั้นอยู่จนทุกเมืองนั้น ให้มาขึ้นในเมืองนครดอนพระเป็นส่วนทอง แลให้ใต้หล้าฟ้าเขียว ณ บ้านเมืองไกล พระพนมวังแลนางสะเดียงทองใส่ เป็นธรรสร้างบ้านเมือง แลพระมหาธาตุ จงลุสำเร็จ แล้วให้เจ้าศรีราชาผู้ลูกพระพนมวังแลนางสะเดียงทองเข้ามาเอาแก้วสำหรับยอดพระเจ้านั้นแลทองออกไป แลพระเจ้าอยู่หัวสั่งให้สร้างป่าเป็นนาจนทุกตำบล ให้ป่าแก่คนอันอยู่ ณ เขาให้ออกมาทำไร่นาแลอยู่เป็นที่ถิ่นถาน บ้านที่อยู่ให้มีชื่อมีตำบลแลให้พระพนมวังกฎหมายไว้ ให้เจ้าศรีราชาเอาเข้ามาให้พระเจ้าอยู่หัวจงขับทราบ แลพระเจ้าอยู่หัวสั่งเท่านั้น แลพระพนมวังแลนางสะเดียงทองแลศรีราชา กราบลาสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวสั่งเท่านั้น แลให้มีศักราชตั้งไว้ ศักราช ๑๕๘๘ ปีมะเมียศกนักษัตร

เมื่อพระพนมวังแลนางสะเดียงทองแลศรีราชาออกมาสร้างเมืองนครดอนพระนั้น แลพระพนมวังแลนางสะเดียงทองก็มาตั้งบ้านอยู่จนสระอยู่นอกเมืองนครดอนพระ สร้างป่าเป็นนา สร้างนาทุ่งเขน สร้างนาท่าทอง สร้างนาไชยคราม สร้างนากะนอม สร้างนาสะเพียง สร้างนาตระชน สร้างนาคลอง แลให้นายรักนายราชนายเขียวไปอยู่สร้างนาเมืองไชยา สามนี้ตาขุนศรีพลและนางอาม นายโอ นายพรหมสองนี้ตาขุนเทพให้ไปสร้างเมืองชุมพร นายศรีนายใสสองนี้ตาขุนเทพอยู่สร้างนาบางสะพาน นายยอดอยู่สร้างนาเวียงสระ

แลในเมืองนครดอนพระนั้นผีร้ายใช้ท่าลงคนตายมากนักหนา แลคนที่ทั้งหลายก็หนีออกจากเมืองนครดอนพระเข้าอยู่ในเขา

แลพระพนมวังแลนางสะเดียงทองมีลูก ๓ คน เจ้าศรีราชา ๑ เจ้าสนตรา ๑ เจ้ากุมาร ๑ แลเจ้าศรีราชาเอานางสนทลานพระพนมวังเป็นเมีย ขึ้นไปสร้างนาในเมืองสรุเลา แลเจ้ากุมารเอานางจันทรทลานพระพนมวังขอเป็นเมีย อยู่ตำบลตำละหมอท่าทองสร้างนาทุ่งเอน แลเจ้าสนตราไล่อินทราชาขอเอาเป็นเมียตั้งบ้านแทบทะเลตระหนอม สร้างนาศรีخين สร้างนาสะเพียง แลกะนอม แลสร้างทั้งนั้น แลเมืองอะลองไล่ให้นายเชียงแสนอยู่ ไชยครามให้นายมงคลอยู่ ๒ นี้หลานนางสะเดียงทอง คำเพชร ๑ นางแก้ว ๑ นางอ่อน ๑ ๓ นี้หลานนางสะเดียงทอง นางราช ๑ นางศรี ๑ นางแก่น ๑ นางพะญ ๑ นางเพชร ๑ นางเทศ ๑ นางบุญกอง ๑ นางประภาวดี ๑ (รวม) ๘ คนนี้หลานพระพนมวัง

นายแสน ๑ นายแก้ว ๑ นายศรีไทย ๑ นายชาติ ๑ นายเทพ ๑ นายศรีจัน ๑ นายอยู่ ๑ นายไสย ๑ นายสาม ๑ นายชนะ ๑ นายวังเมือง ๑ นายอิน ๑ นายศรี ๑ นายโคด ๑ นายรัต ๑ ทั้งนี้หลานนางสะเดียงทองผู้มีชื่อทั้งนี้ยอมเป็นตาทวดลูกหลานสืบไป ให้ลูกหลานเอาชื่อผู้เฒ่าผู้แก่ลงดาทั้งนี้มาขึ้นชื่อ เรียกเอาชื่อผู้เฒ่าผู้แก่ทั้งนี้ให้รู้จักเดิมนั้น

นางกรุงเมืองน้องพระพนมวัง นางจันเลาทอง นางพะทอง นางพานทอง หลานพระพนมวัง นางกรุงเมืองแม่เจ้าจันทกุมาร นางเลาทอง แม่เจ้ากู นางพานทองแม่เจ้าอยู่ นางแก้ว นางหง นางอยู่ผอง น้องนางสะเดียงทอง นางสุก นางคำ นางดำ นางกองทอง นางเกลือ น้านางสะเดียงทอง นางบุญ นางอ่อน นางสุกัตรา นางเกลี้ยง นางแยม น้าพระพนมวัง นางทอง นางเรื่อ นางรัตเมือง หลานนางสะเดียงทอง เกิดในบ้านจงสระนี้แล ให้ลูกหลานผู้หญิงเอาชื่อยายทวดทั้งนี้ เอาชื่อผู้เฒ่าผู้แก่ทั้งนี้ไว้ให้รู้จักเดิมนั้นแล

พระเจ้าอยู่หัว พระบาทเสด็จนฤพาน เอาพระศพพระธาตุเสด็จสถานวัดวาแห่งใด ๆ ให้ญาติพี่น้องแบ่งกันออกไปอยู่รักษาพระธาตุเป็นข้าวัดแห่งนั้น แลขอถวายพระราชาทุก ๆ องค์เจ้า ถ้ามีลูกหลานหญิงชาย ก็ให้แต่ง

กันเข้าไปถวายเป็นข้าพระเจ้าอยู่หัวทุกขณะอย่าให้ขาดเลย พระพนมวังนางสะเดียงทองบอกว่าไว้เท่านี้แล

พระพนมวังนางสะเดียงทองแต่งเรือ ๙ ลำให้แก่แขก ให้ไปเป็นเจ้าแม่เมืองแขกทุกเมือง แลพระพนมวังนางสะเดียงทอง ให้เจอมากินเมืองญ่หน ให้ชื่อราชาประหมัด เจมีระบุเมียบหนึ่ง เจระวังสาให้ไปกินเมืองจนะเทพา ให้ชื่อราชาระวัง เจลาบุเมียบหนึ่ง เจสุมาให้กินเมืองปาหัง ให้ชื่อชารา^{*} ประเมสรา เจสุมาเมียบหนึ่ง เจศรีสุตธาให้ไปกินเมืองตานี ให้ชื่อราชาฤทธิเวหา และศรีโคเมียบหนึ่ง เจอะเสนให้ไปกินเมืองสาย ให้ชื่อราชาศรีสุตตาน เจสะลีเมียบหนึ่ง เจสารงให้ไปกินเมืองพัทลุง ให้ชื่อราชาพาหะระยุ เจศรีตาญเมียบหนึ่ง เจสดีประวังสาให้ไปกินเมืองไทร ให้ชื่อราชาพิติมันเจเประเมียบหนึ่ง เจสางให้ไปกินเมืองยะลา ให้ชื่อราชายุรา เจลาคานาญเมียบหนึ่ง เจศรีสะหลับให้ไปกินเมืองงอแจ ให้ชื่อราชาอะยุ เจปะราสีเมียบหนึ่ง เจนาวาให้ไปกินเมืองพลู ให้ชื่อราชาปะเสนเจปารุเมียบหนึ่ง ส่งเบี้ยปีละสามเกวียนสารา

แต่งแขกกินเมืองใส่ พระพนมวังแลนางสะเดียงทองให้ผูกส่วยทองปีละ ๑๐ ตำลึงทองทุกเมืองแล พระพนมวังนางสะเดียงทองตั้งบ้านอยู่จ่งสระ แลแต่งแขกไปเป็นเจ้าเมืองนั้น เจสะหาปาเจสิลิมา ๒ นี้เป็นทะนายใช้ให้เรียกส่วยทองทุกเมืองแล ราชารงให้ไปอยู่เมืองไซยานั้น แลเจศรีเดเมื่อยังบอกไว้ให้รู้เดิมนั้นแล้วอันใส่ไว้ ณ ที่นั้น ยอมผืออยู่ ณ กะบลอกทุ่งบ้านนั้นแล พระพนมวังนางสะเดียงทองแต่งแขกให้ไปเป็นเจ้าเมืองทุกเมืองอยู่น้อยหนึ่ง พระพนมวังตาย

เจ้าศรีราชามาแต่เมืองสะอูเลาแต่งการศพพระพนมวังแล้วสืบ รับเอาธาตุขึ้นไปไว้ในตำบล ณ เขาอัคริจัน แล้วก่อพระเจดีย์ไว้ เอาธาตุบรรจุไว้ในถ้ำนั้น แลไว้พันวังให้อยู่รักษาธาตุนั้น เจ้าศรีราชากำบุญให้ทาน ณ ที่พะนัง แลเรียกชื่อพะนังทานนั้นแล เจ้าศรีราชาให้ยกกฎหมายเอาชื่อแขกซึ่งให้ไปกินเมือง

* ฉบับพิมพ์ พ.ศ. ๒๕๒๕ แก้ไขเป็น “ราชา”

เป็นเจ้าเมืองทุกเมือง แลกฎหมายเอาตำบลบ้านตำบลเมืองแลไร่นา แลคน
 มากน้อยในเมืองนครดอนพระ แล้วตัวอารามทุกตำบล แลพระมหาธาตุซึ่ง
 ยังไปมิแล้วนั้น เข้ามาถวายแก่พระเจ้าอยู่หัว ๆ ไส ๆ ก็ยินดีนักหนา
 พระเจ้าอยู่หัวตรัสว่ารัตนการเจ้าไส จะให้ครองสมบัติแทนสืบไป แลเจ้า
 ศรีราชากราบบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทั้งสองพระองค์ ทูลว่าตั้งบ้านเมืองสร้าง
 ป่าเป็นนา ตั้งบ้านถิ่นถานป่าวคนทั้งหลายทำไร่นา แล้วแต่งแขกไปกินเมืองแล้ว
 แลคนในเมืองนครดอนพระนั้นน้อยนัก แล้วเจ้าศรีราชากราบทูลพระกรุณา
 พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวว่า พระพนมวังตายแล้ว แลพระเจ้าอยู่หัว
 มีพระกรุณาปราณีพระพนมวัง พระเจ้าอยู่หัวทั้ง ๒ พระองค์มีพระกรุณา
 แก่เจ้าศรีราชา ประทานให้ชื่อเป็นพญาศรีธรรมโศกราช สุนทรราชสุรวงศ์บดี
 ศิริยุธิษเฐียร อภัยพิริยปราชญ์พาทู เจ้าพญานครศรีธรรมราชมหานคร นางสนได้
 พระราชทานให้ชื่อนางจันทรวเทวีศรีรัตนฉายา นางเมืองนครศรีธรรมราชมหานคร
 พระเจ้าอยู่หัวมีพระราชทานให้เงินแก่พญาศรีธรรมโศกราชมหานครพันตำลึง

พญาศรีธรรมโศกราชก็ทูลพระกรุณาว่าเมืองท่าทองใต้หล้าฟ้าเขียวนี้
 ยากเงินทอง ข้าพระเจ้าพระบาทอยู่หัว จะขอทำเงินเล็กปิดตราเงินประจำ
 แต่นี้ไปเมื่อหน้า แลพระเจ้าอยู่หัวมีพระกรุณาให้ทำเงินเล็กปิดตราประจำแต่
 นี้ไปเมื่อหน้า แลพระเจ้าอยู่หัวเร่งพญาศรีธรรมโศกราชให้ออกไปตั้งบ้านเมือง
 ให้สำเร็จ ก็เร่งให้แต่งพระมหาธาตุให้แล้วเสร็จ ตั้งบ้านทุกตำบล แลประมวล
 ผู้คนเข้าอยู่ในเมืองนครศรีธรรมราชนั้น อันบ้านที่จรงสนั้นให้พระยาดี
 อยู่ครองเมืองที่นั่น พระเจ้าอยู่หัวสั่งแล้วเท่านั้น

พญาศรีธรรมโศกราช นางจันทรวเทวีศรีรัตนฉายากราบบาทสมเด็จพระ
 พระเจ้าอยู่หัวทั้ง ๒ พระองค์ลาออกมาเมืองนครศรีธรรมราชไส

พญาศรีธรรมโศกราชให้พันวังหมื่นตังบันตั้งบ้านอยู่จรงสระรักษา
 ธาตุพระพนมวังอยู่ในถ้ำซึ่งก่อบรรจุธาตุนั้นแลญาติกาทั้งปวงแลลูกหลาน
 พระพนมวังนางสะเดียงทองไส พระยาไสให้อยู่นางสนตรา เจ้าอินทราชกุมาร

ก็แจกกัน ณ บ้านจรุงสะ ให้อยู่ท่าทอง ให้อยู่ไชยคราม ให้อยู่กระหนอม ให้อยู่ตระชน ให้อยู่อะลอง ให้อยู่ทุ่งหลวง ให้อยู่ไชยา ให้อยู่ชุมพร ให้อยู่ กระ ให้อยู่บางตะพาน ให้อยู่คูหา แลแต่งให้พญากียกช้างมารั้พลเข้าไป ตั้งอยู่ในเมืองนครศรีธรรมราช แลพญาให้สร้างป่าเป็นนา แลทำอิฐแต่งพระเจ้า แลสถานอารามอันตรธานนั้นแล

พระยาให้ทำนาตอนแล้วแลแต่งคนให้ไปตั้งบ้าน สร้างป่าเป็นนาทุก ตำบล พญาให้แต่งพระไพหารหลวงก่อน แล้วแลให้แต่งวัดพระเดิม แลให้ แต่งสระบางแก้ว แลให้ขุดพูนถนนแล้วแต่งวัดเสมาเมืองแล้ว แลพญาก็ แต่งนายมนเอาคนไปสร้างป่าเป็นนาในตำบลพระเจ้าแดงขมาย ให้นายหมั่น คงไปสร้างป่าเป็นนาตำบลพนัง ให้นายสามบุรีรัต นายพรฤาไชย นายสีวังไส้ เอาคนไปสร้างป่าเป็นนา ตำบลพญิงปลดต่อพนังตรา ให้นายศรีเมือง นายปรัชญา....รัตเอาคนไปสร้างป่าเป็นนา ตำบลหนองไผ่ นาลีกคลองกะโดน ต่อขมาย ไกลวัดด่านหลวง ให้นายเถกบุนแก้ว ๑ เถกบุนสาม ๑ เถกสร้อย ๑ เถกสีลา ๑ ให้อยู่รักษาพระแล

สร้างนาหนองไผ่ นาลีก ให้พันพรหมเอาคนไปสร้างป่าเป็นนาตำบล ปากช่อง ด่านเถื่อน ให้นายญอดเมืองเอาคนไปสร้างป่าเป็นนาตำบลกระ ให้นายอายเจ้าป่า เอาคนไปสร้างป่าเป็นนา อยู่รักษาพระในวัดพะนังตรา ให้นายโตตเอาคนไปสร้างป่าเป็นนา สทุงกระบานใกล้ ให้นายหอมเอาคนไป สร้างป่าเป็นนา ตำบลปราน ๑ ให้นายบุเอาคนไปสร้างป่าเป็นนา ตำบล ละลานสะเภา ๑ ให้นายพรม้งว เอาคนไปสร้างป่าเป็นนา ตำบลลดีแรง ๑ ให้นายสาคร เอาคนไปสร้างป่าเป็นนา ตำบลสนนทรทะเล ๑ ให้นายศรีทอง เอาคนไปสร้างป่าเป็นนา ตำบลบางจาก ๑ ให้นายจัน นายพรหมไชย นายเทพ ตั้งบ้านอยู่ตำบลเจ้าเหล็กรักษาพระโคกในพระธโพพระอยู่ ในถ้ำเชื่อนั้น ให้นายอิน นายธรรมราช ตั้งบ้านอยู่ตำบล.....๑ ให้นายไส นายแก้ว ตั้งบ้านอยู่กรุงชิง ๑ ให้นายสาม นายไกร ตั้งบ้านอยู่ตำบลนาพุ สร้างป่า

เป็นนา ๑ ให้นายคง นายสง สร้างป่าเป็นนา ๑ ตำบลพะทิงวัด ๑ ให้นายไชย นายจัน เอาคนไปสร้างป่าเป็นนาตำบลกระแต๊ะ ๑ แลพระพุทธเจ้าอยู่บนเขา พระเจ้าอยู่ในถ้ำ ให้นายง้อ นายทองอยู่รักษาพระ สร้างวัดกระแต๊ะ สร้างพระไพหาร สร้างนา ๑ ให้นายโสม นายศรี ทำพระในถ้ำเขานั้น ให้นายราช นายราม นายญอด นายศรี สร้างพระไพหารนั้น แลให้นายทองศรี เจ้าไกร เจ้าหอมอยู่จำเภาะ สร้างป่าเป็นนา ผูกหว่ายส่วยสะเดียง ให้นายหอมนายราชเสนาหา เอาคนไปสร้างป่าเป็นนา ตำบลสะนังพะแนะ ๑ ให้นายอิน นายบุณ นายโส นายราช ทำวัดภูปลองทุ่งลึงลิด

ครั้นแต่งให้คนสร้างบ้านทำนาแล้ว พญาก็ให้ทำพระมหาธาตุ ไปคนในเมืองญีหน เมืองป้าง เมืองกหลันตัน เมืองพรุ เมืองอแจ เมืองจนะเรพา เมืองสาย เมืองตานี เมืองละงู เมืองไซร เมืองตรัง เมืองไชยา เมืองสะอูเลา เมืองชุมพร เมืองบางสะพาน ให้ช่วยทำพระมหาธาตุ ณ เมืองนครศรีธรรมราช แล้วเสร็จได้ พญาศรีธรรมโศกราชแต่งเครื่องบรรณาการเข้ามาถวาย แลพระเจ้าอยู่หัวเสด็จออกไปไล่ช้างสำคัญในตำบลบางสะพานได้ พญาศรีธรรมโศกราชก็กราบพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทูลพระกรุณาว่าแต่งบ้านเมืองทั้งนั้น แลเมืองนครศรีธรรมราชเสร็จแล้ว ทำมหาธาตุไสรากแล้ว ขอถวายพระราชกุศลแด่พระเจ้าอยู่หัวเป็นอันเสร็จ พระเจ้าอยู่หัวมีพระกรุณาพญาศรีธรรมโศกราช ๑ กราบทูลพระกรุณาขอถวายสามชายสามหญิง แลพน ๑๐๐ พักพวกสามชายสามหญิง แลขอเอาลูกหลานสามชายสามหญิงเป็นเจ้าหัวพันสิบสองหัวปากหัวสิบนั้นทั้งนี้ไว้คนหนึ่ง ขอถวายสัตย์สามชายสามหญิง เป็นข้าพระเจ้าอยู่หัว ทูลบังคมสืบไปเมื่อหน้า พระเจ้าอยู่หัวมีพระกรุณาให้พขุนพระคลังกฎหมายชื่อสามชายสามหญิงไว้ให้รู้จักชื่อ แลให้เรียกชื่อสามชายสามหญิงสืบแต่ไปเมื่อหน้าแล

นายอยู่น้องพญาศรีธรรมโศกราช เมียชื่อนางแก้ว นายกู นายอู ๒ นี้หลานพญาศรีธรรมโศกราช นายกู เมียชื่อนางคำ นายอู เมียชื่อนางคำเพ็ชรกฎหมายชื่อสามชายสามหญิงสามใจแล

พญาศรีธรรมโศกราชกราบทูลพระกรุณาว่า ข้าพระพุทธเจ้าอยู่หัว นายอู่ไต้มีญาติลูกหลานสืบไล่ เมื่อหน้าไล่ ขอพระทานถวายลูกหลานหญิงชาย เป็นข้าทูลพระบังคมพระเจ้าอยู่หัว ขอพระทานเป็นข้าพระข้าวัด ข้าพระถือสร้างพระราชกุศลถวายแก่พระเจ้าอยู่หัวสืบไปเมื่อหน้า ข้าพเจ้านายอู่ไต้ มีลูกหลานสืบไปเมื่อหน้า ขอพระทานทำข้างถวายแก่พระเจ้าอยู่หัวสืบไปเมื่อหน้า ข้าพเจ้านายอู่ไต้ มีลูกหลานสืบไป ขอพระทานถวายเป็นอาษา พระเจ้าอยู่หัวแต่ไปเมื่อหน้า ขอพระเจ้าอยู่หัวมีพระกรุณาแก่สัตว์ผู้ยาก ข้าพระพุทธเจ้าอยู่หัวขอทูลพระบังคม พระเจ้าอยู่หัวมีพระกรุณาว่า สามชาย สามหญิง ซึ่งพญาศรีธรรมโศกราชถวายนั้นให้ไว้แก่พญาศรีธรรมโศกราชนั้น ก่อน เมื่อใดมีราชกิจสิ่งใด ๆ ไปเมื่อหน้าไล่ ให้สามชายสามหญิงกราบ พระบาทพระเจ้าอยู่หัว ขอถวายนางจันทระเทวีพระราชบุตรผู้หลานเป็นแม่นแล้ว ก็ลาพระเจ้าอยู่หัวออกมาเมืองนครศรีธรรมราชไล่

พญาศรีธรรมโศกราชถึงแก่กรรมแล พระเจ้าอยู่หัวให้นายอู นายกุนายอู่ เข้ามากราบพระบาทพระเจ้าอยู่หัว ขอผูกส่วยเงิน ตำลึงบาทละสี่ ลูกขึ้นพระคลังหลวงแล

ข้าพระพุทธเจ้าอยู่หัวสามชายสามหญิงนี้ ขอเป็นงานหนึ่ง ตั้งพลร้อยละหนึ่งเป็นงานส่วยแลที่ส่วย ซึ่งพระเจ้าอยู่หัวในจังหวัดเมืองนครศรีธรรมราช พระเจ้าอยู่หัวมีพระกรุณาให้ผูกส่วยเงิน ตำลึงบาทละสี่ ลูกขึ้นพระคลังหลวง ให้พขุนพระคลังกฎหมายไว้ว่า แต่ไปเมื่อหน้า ให้ผูกส่วยอย่าให้ขาดอย่าชำรุด แลปรำมณชาวส่วย ๑๐๐ คนอย่าให้แตกฉาน นายอู นายอู่ให้ครองเมืองนครศรีธรรมราช ผูกส่วยขึ้นพระคลังหลวงทุกปี

แลนายญอดแก้วไล่ ให้ถือชาวเชิงกุดีทั้งปวงมาขึ้นในพระนครทุกเจ้าคณะ แลนายสมิงโคโตพรมมา ซึ่งเสียเรือ แลมาอยู่ในเมืองนคร แลให้นางพทองเป็นเมีย ให้เป็นผขาวอริยวงศ์ อยู่รักษาพระมหาธาตุในเมืองนครแล

นายอู นายกุนายอู่ ก็เอาส่วยมาผูกขึ้น ณ พระคลังหลวง แลกราบพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ลาออกมาเมืองนคร

อยู่นานมาชาวส่วยแตกฉานสัตว์พริต นายอู่ก็เข้ามาราบพูลพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวว่า ชาวส่วยแตกฉานสัตว์พริตแลส่วยชำรุด พระเจ้าอยู่หัวมีพระกรุณาแก่นายอู่ พระราชทานให้เอาหมิ่น^{*} สัตจอมราช ข้าหลวงพระทานให้ชื่อหมิ่นสุดใจแมนเอาหมิ่นจงข้าหลวง พระทานให้ชื่อหมิ่นแสนใจชื่อ ทั้งสองนี้พระทานให้ดาบทองคนละเล่ม ถือจําว่าเป็นนายดาบหลวง พระทานให้ออกไปด้วยนายอู่อยู่เป็นอันขาดในเมืองนครศรีธรรมราช เรียกเงินส่วยสาอากร แลส่วยแก่พลสามชายสามหญิง แลให้รู้จักลูกหลานนายอู่ นายอู่ นายอู่ ซึ่งจะแทนทนไปเมื่อหน้า

หมิ่นสุดใจแมน หมิ่นแสนใจชื่อ นายอู่ กราบพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ก็ลาออกมาเมืองนครศรีธรรมราช จัดสิ่งสมสุขชาวส่วยประมუნไว้แล้ว แลหมิ่นสุดใจแมน หมิ่นแสนใจชื่อ แลรามผู้ลูกนายอู่ แลนายแก้ว ถือเงินส่วยด้วยหมิ่นสุดใจแมน หมิ่นแสนใจชื่อ ขึ้น ณ พระคลังหลวงแล้วใส่ พขุนพระคลังนํานายรามซึ่งเข้ามาราบพระบาทพระเจ้าอยู่หัว พูลพระกรุณาว่า ข้าพระพุทธเจ้านายรามนี้ลูกนายอู่ ข้าพระเจ้าอยู่หัว ๆ มีพระกรุณาพระทานให้ชื่อแก่นายราม ชื่อหมิ่นศรีจอมรัต เจ้าเมืองนครศรีธรรมราช แลหมิ่นศรีจอมรัตเจ้าเมืองนคร แลหมิ่นสุดใจแมน หมิ่นแสนใจชื่อ กราบพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ถวายบังคมลาออกมาเมืองนครศรีธรรมราช

หมิ่นศรีจอมรัต เอานางบุนกong หลานนายอู่เป็นเมีย อยู่นานมาเกิดลูกผู้หญิงผู้หนึ่ง ชื่อนางเอื้อยแลพระหลานเป็นพระยา แลซึ่งอยู่เมืองลานสะกามาขอเอานางเอื้อยเป็นเมีย ก็เกิดลูก ๗ คน

หนึ่งชื่อเจ้าอู่ เจ้าอู่ บอกไว้ว่า ขุนแสนหลานพญาศรีธรรมโศกราช ถวายไว้ให้ตายต่างเจ้าสองคน นางคงราชแม่หนึ่ง นางออนท้าวแม่หนึ่ง ขุนแสนแตงนายอินทพงศาเข้าถวายเป็นตายต่างพระเจ้าอยู่หัว ๆ มีพระกรุณา

^{*} ตรงกับ หมิ่น

พระทานชื่อให้นายอินทรพงศาเป็นหมื่นแสนสอยดาว แล้วพระเจ้าอยู่หัวทรงช้างจะชนด้วยช้างเถื่อนไล่ หมื่นแสนสอยดาวกราบทูลพระกรุณาว่า ช้างเถื่อนนั้นใหญ่นัก แลทรงพระกรุณา พระเจ้าอยู่หัวมิฟังหมื่นแสนสอยดาวจะชนด้วยเถื่อน หมื่นแสนสอยดาวแล่นเข้าไปหาช้างเถื่อนให้แทง หมื่นแสนสอยดาวตายชื่อว่าตายต่างเจ้า ถ้าพระเจ้าอยู่หัวเสด็จแห่งได้ ๆ แลเห็นมิชอบตามบุรพประเพณีแต่ก่อนไล่ หมื่นแสนสอยดาวกราบทูลพระกรุณา ถ้าพระเจ้าอยู่หัวมิฟัง หมื่นแสนสอยดาวเห็นผิดประเพณีไล่ หมื่นแสนสอยดาวกราบทูลพระกรุณาแล หมื่นแสนสอยดาวเอาประเพณีแต่ก่อนพิจารณาแล้ว แก่สารทุกชั้นนั้นเอง พระเจ้าอยู่หัวทรงช้างนำ ทรงยืนจะคล้องเถื่อนแล้วเสด็จลงเรือพระที่นั่งชักช้าง แลเสด็จประภาศกลางคืน ขอทูลกรุณามิฟังไล่ หมื่นแสนสอยดาวรับพระราชอาชญาถวายชีวิต ขออาชานสิ้นพิพิตแล

เจ้าอุ เจ้ากุ บอกไว้ ว่าพระพนมวังแลนางสะเดียงทองตั้งบ้านอยู่จรุงสระนั้น ให้หาจงพบต้นไม้ไผ่ แลต้นแซก^๑ ติดกัน ท่านมีสิ่งของอยู่ใต้ต้นไม้ แลต้นแซกนั้นไผ่ ช้านานแล้ว และมีพบต้นแซกต้นไม้ไผ่นั้นเลย ถ้าพี่น้องลูกหลานพบต้นไม้ต้นแซกนั้นไผ่ ให้หาเครื่องบูชาเทพารักษ์จงคำนับให้ชุดเอาเถิด สิ่งนั้นให้เอาถวายเป็นเครื่องประดับพระที่นั่ง ประดับอาสน์พระพุทเจ้าก็ได้แล

ขุนอินทราเจ้าเมืองนครศรีธรรมราช บอกไว้ว่าเดิมไล่ นางกฤษณาแลนางทองมุก แลลูกหลานหญิงชายตั้งบ้านอยู่เมืองไชยา มีลูก..... (ฉะบับลบ) ผูกเป็นส่วยขึ้นพระคลังหลวง ๑๐๐ กระบอก แลกระบอกสนานด้วยลูก ๕๐๐ แท้แล้ว ให้ซื้อรักที่ฉลุแล นางทองสมุกแลนางกฤษณา.....

(สิ้นฉะบับเท่านี้)

^๑ น่าจะเป็น “ต้นแซะ” (บรรณาธิการ)

www.finearts.go.th